

บทที่ 5

คนจนในรายการเกมปลดหนี้

โทรทัศน์เป็นส่วนหนึ่งของการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยมีโครงสร้างทางสังคมที่จะดำรงรักษาตัวของมันเอง ผ่านกระบวนการผลิตและผลิตซ้ำความหมาย ความพึงพอใจของประชาชน และโทรทัศน์เป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างทางสังคม โทรทัศน์จึงเป็นเหมือนผู้นำทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะการให้นิยามความหมาย ที่โทรทัศน์เป็นเหมือนกับเครื่องจักรที่ผลิตภาพลวงตาของความจริง (Fiske, 1997, p. 1) สำหรับ Hall (อ้างจาก Rojek, 2003, p. 93) เขามีความสนใจศึกษาโทรทัศน์ โดยเฉพาะการวิเคราะห์อุดมการณ์ในสื่อ และการสื่อสารมวลชน เขาเห็นว่าสื่อมวลชนสะท้อนการก่อรูปทางสังคม ทั้งนี้สารจะมีเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อ การปฏิบัติการ และต่อสู้เพื่อช่วงชิงการครองความเป็นเจ้าทางอุดมการณ์และความคิด (hegemony) ซึ่งกำหนดกรอบการรับรู้ความเป็นจริงในชีวิตประจำวันของผู้รับสาร

จากพื้นฐานความคิดดังกล่าว ผู้วิจัยมีความสนใจวิเคราะห์การให้ความหมาย “คนจน” ในรายการเกมปลดหนี้ ซึ่งตามแนวทางสำนักวัฒนธรรมศึกษาเห็นว่า ผู้ผลิตรายการมีการผลิตซ้ำชุดความคิดที่เป็นอุดมการณ์หลัก ทั้งนี้ผู้ผลิตรายการเลือกนำเสนอเพียงบางส่วน ประกอบสร้างเป็นภาพลวงตาของความจริงเกี่ยวกับคนจน สำหรับการตอบปัญหานำการวิจัยที่ว่า รายการเกมปลดหนี้ประกอบสร้างความหมาย “คนจน” ว่าอย่างไร และใช้กลยุทธ์ในการติดตั้งความหมาย “คนจน” นั้นเช่นไร ผู้วิจัยได้ใช้เกณฑ์การวิเคราะห์จากแนวคิดเรื่องภาพตัวตน แนวคิดเรื่องการเล่าเรื่อง (Narration) และแนวคิดเรื่องการประกอบสร้างความจริงทางสังคม รวมทั้งองค์ประกอบรายการโทรทัศน์ เพื่อนำไปสู่การตอบใจหตุการวิจัยดังกล่าว โดยผู้วิจัยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 2 ส่วนคือ

ส่วนที่ 1 สาระโดยสังเขปของรายการ “เกมปลดหนี้”

ส่วนที่ 2 การให้ความหมาย “คนจน” และกลยุทธ์การติดตั้งความหมาย ผ่านองค์ประกอบการเล่าเรื่อง และองค์ประกอบรายการโทรทัศน์

ทั้งนี้ในการวิเคราะห์ข้อมูลตามประเด็นดังกล่าว ผู้วิจัยได้ศึกษาจากเทปวีดิทัศน์รายการเกมปลดหนี้ ที่ออกอากาศระหว่างเดือนกรกฎาคม 2549 ถึงเดือนสิงหาคม 2549 ซึ่งมีจำนวนทั้งหมด 8 ตอน ได้แก่

1. น้อย แก้วบุปผา ตอนหนีชีวิตที่แม่ต้องแลกมาด้วยแรงงาน
2. พร ยีนดี ตอนหนีชีวิตที่ต้องสู้เพื่อเลี้ยงดูครอบครัว
3. กิตติ มนต์ชล ตอนหนีชีวิตที่พ่อให้ได้ทั้งชีวิต

4. ถ่อง หนูเอียด ตอนหนึ่งชีวิตที่ลิขิตให้ยายต้องสู้
5. โอวาท จันทรละคร ตอนหนึ่งชีวิตที่มีรักเป็นเดิมพัน
6. สาว วงศ์คำชัย ตอนหนึ่งที่พรหมลิขิตให้รับกรรม
7. ศีลธรรม ต้นตุลา ตอนหนึ่งชีวิตที่แม่แพ้ไม่ได้
8. คำพอง แก้วมะ ตอนหนึ่งชีวิตที่พ่อไม่ยอมแพ้

ส่วนที่ 1 สรุปสาระโดยสังเขปของรายการ “เกมปลดหนี้”

1. ภาพรวมการแข่งขันในรายการเกมปลดหนี้

รายการเกมปลดหนี้ ประกอบด้วยเนื้อหา 2 ส่วนหลัก อันได้แก่

ส่วนแรก การแข่งขันปลดหนี้ที่แบ่งเป็นสองช่วง คือ การปลดหนี้ครั้งแรก และการปลดหนี้ครั้งหลัง โดยผู้ผลิตรายการให้คนจนที่เป็นผู้แข่งขัน ต้องใช้ความสามารถด้านการประกอบอาชีพที่มีความชำนาญ 2 ด้าน นำใช้แข่งขันเพื่อปลดหนี้ในแต่ละช่วง โดยผู้ผลิตรายการจะเป็นผู้กำหนดกติกาในการแข่งขัน และมีการตั้งชื่อเกมในช่วงนี้ตามความสามารถที่จะใช้ปลดหนี้ของผู้แข่งขันแต่ละราย ซึ่งมักตั้งเป็นชื่อด้านที่ผู้แข่งขันต้องฝ่าฟันเอาชนะให้ได้ อาทิเช่น “ด้านปากหม้อ รอลุ้น” เป็นการท้าขนมปากหม้อ “ด้านตากลมหม้อฟ้า” เป็นการตากแผ่นยางพารา หรือ “ด้านหมากหมอดหนี้” ที่ให้ผู้แข่งขันนำหมากบรจุใส่ถุง ทั้งนี้คนจนที่เป็นผู้แข่งขันต้องปฏิบัติตามภารกิจ ตามความสามารถของตน ที่ทางผู้ผลิตรายการกำหนดเวลาไว้ให้เสร็จภายใน 1.00 – 1.30 นาที จึงได้รับเงินรางวัลสำหรับปลดหนี้ในช่วงท้ายของรายการ โดยผู้ผลิตรายการมีการใช้เสียงสัมภาษณ์คนจนที่เป็นผู้แข่งขันสรุปท้ายรายการ ที่มักเป็นความรู้สึกของตนเองที่ปลดหนี้ได้ และให้ฝากคำพูดถึงผู้ที่ท้อแท้กับความทุกข์ยากของชีวิต

ส่วนที่สอง การแบ่งช่วงรายการออกเป็นช่วงย่อยๆ ขึ้นระหว่างช่วงการปลดหนี้ครั้งแรก และการปลดหนี้ครั้งหลัง โดยแต่ละช่วงผู้ผลิตรายการจะมีการออกแบบการแข่งขันหรือกิจกรรมที่เอื้อต่อการปรากฏของผู้สนับสนุนรายการ อาทิเช่น ช่วงยากันยุงคายาริห้วงใยครอบครัวไทย เป็นช่วงที่จัดให้มีการณรงค์เกี่ยวกับการกำจัดยุงลายหรือโรคใช้เลือดออกโดยอาสาสมัครสาธารณสุข หรือออกตรวจสุขภาพชาวบ้านโดยคณะแพทย์ โดยในช่วงท้ายจะจบลงการมอบตุ๋ยาสำหรับไว้ใช้ในชุมชน ส่วนในช่วงลุ้นง่าย ๆ ได้โชคกับสบู่ถูกษานกแก้ว เป็นการจับสลากมอบโชคให้ผู้ชมทางบ้านที่ส่งชิ้นส่วนสบู่ถูกษานกแก้วมาร่วมรายการ โดยผู้ผลิตรายการให้รางวัลที่เป็นรถกระบะ รถจักรยานยนต์ และทองคำ ในการจูงใจให้ผู้ชมที่ส่งฉลากมาชิงโชคกับทางรายการ

2. สาระโดยสังเขปของรายการ “เกมปลดหนี้” ทั้ง 8 ตอน

จากเทปวิดีโอที่สนรรายการ “เกมปลดหนี้” จำนวน 8 ตอน ที่ผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์ภาพ ตัวแทนคนจนในครั้งนี้นั้น ส่วนใหญ่เป็นคนที่เป็นผู้แข่งขันเกม จะมีภูมิลำเนาอยู่ในชนบทกระจาย อยู่ในทุกภาค และมีชีวิตที่ต้องดิ้นรนทำงานด้วยความยากลำบาก อีกทั้งยังมีหนี้สินจำนวนหนึ่ง ที่ต้องรับผิดชอบ ทั้งนี้ผู้วิจัยได้สรุปสาระโดยสังเขปของรายการ “เกมปลดหนี้” ทั้ง 8 ตอนไว้ดังนี้

2.1 บ้าน้อย แก้วบุปผา จากรายการตอน “หนี้ชีวิตที่แม่ต้องแลกมาด้วยแรงงาน”

บ้าน้อย แก้วบุปผา อายุประมาณ 50 กว่าปี เป็นชาวชุมพร มีอาชีพรับจ้างทั่วไป สามีเสียชีวิตไปแล้ว 8 ปี บ้าน้อยมีลูก 2 คน ชื่อน้องโนกับน้องแนน โดยน้องโนลูกชายต้องไปบวช เป็นเณรเนื่องจากว่าไม่อยากเป็นภรรยาของแม่ ส่วนน้องแนนลูกคนโตที่ป่วยทำงานหนักไม่ได้ ดังนั้น บ้าน้อยจึงต้องดูแลทุกอย่างในบ้านลำพังเพียงคนเดียว รวมถึงต้องรับผิดชอบหนี้สินของ สามีที่ตายไปทิ้งไว้แปดหมื่นห้าพันบาท ทั้งนี้เพราะบ้าน้อยไม่ต้องการให้หนี้ต้องตกไปเป็นภาระ ของลูกจึงต้องอดทนทำงานหาเงินไปใช้หนี้ กรณีนี้เห็นได้ว่า ผู้ผลิตรายการได้ลดทอนให้ “หนี้” เป็นปัญหาในระดับปัจเจกบุคคล บ้าน้อยและลูกสาวได้ใช้ความสามารถในการฝ่ามะพร้าวและ การทำข้าวเกรียบปากหม้อมาแข่งขันในรายการ ซึ่งเป็นวิธีการแก้ไขปัญหา “หนี้” ของคนจนใน ระดับปัจเจกบุคคลเช่นกัน โดยบ้าน้อยฝ่ามะพร้าวและทำข้าวเกรียบปากหม้อได้ตามเวลาที่ กำหนด จึงได้รับเงินสำหรับใช้ในการปลดหนี้แปดหมื่นห้าพันบาทได้สำเร็จ

2.2 พร ยืนดี จากรายการตอน “หนี้ชีวิตที่ต้องสู้เพื่อเลี้ยงดูครอบครัว”

ลุงพร ยืนดี อายุประมาณ 50 ปี เป็นชาวสุราษฎร์ธานี มีลูกสองคนกำลังเรียนอยู่ ระดับมัธยมศึกษา ลุงพรป่วยด้วยโรคปอดต้องรักษาที่โรงพยาบาล ทำให้ลุงพรไม่สามารถทำงาน หาเงินอย่างแต่ก่อนได้ ทั้งนี้ภาระในการทำงานหาเงินเลี้ยงดูครอบครัวจึงตกอยู่ที่ภรรยาของลุงพร คือป้าชะลอ สำหรับลุงพรมีหนี้กองทุนหมู่บ้านสามหมื่นกว่าบาท โดยลุงพรกู้เงินมาเพาะต้นยางแต่ ไม่ได้ผลตามที่คาดไว้ ด้วยอาการเจ็บป่วยทำให้ลุงพรไม่เห็นหนทางที่จะหาเงินไปใช้หนี้ได้ หนี้สิน ของครอบครัวก่อนนี้จึงทำให้ลุงพรและภรรยามีความทุกข์ใจอย่างยิ่ง เพราะป้าชะลอมีรายได้จากการรับจ้างรายวันน้อยกว่าบาท อีกทั้งลูกที่ยังอยู่ในวัยเรียนที่ค่าใช้จ่ายเพิ่มมากขึ้นทุกวัน ลุงพร ได้เขียนจดหมายไปยังรายการ “เกมปลดหนี้” โดยให้ป้าชะลอเป็นผู้แข่งขันแทนลุงพรที่กำลังเจ็บป่วย ทั้งนี้ป้าชะลอได้ใช้กำลังกายจนกระบะก้ำต้นยางพารา และความสามารถในการทำกุ่มชุปแป้งทอด ในการแข่งขันกับทางรายการ โดยป้าชะลอสามารถชนกระบะต้นยางพาราและทำกุ่มชุปแป้งทอด ได้ตามเวลาที่กำหนด จึงได้รับเงินสำหรับใช้ในการปลดหนี้สามหมื่นบาทได้สำเร็จ

2.3 กิตติ มนต์ชล จากรายการตอน “หนี้ชีวิตที่พอให้ได้ทั้งชีวิต”

พิกิตติ มนต์ชล อายุ 30 กว่าปี เป็นชาวนครศรีธรรมราช มีอาชีพกรีดยาง พิกิตติ ต้องดูแลแม่ที่อายุมาก และลูกสาวคนแรกป่วยเป็นโรคคลื่นหัวใจรั่ว อีกทั้งหลานอีกหนึ่งที่ร่างกายพิการ นอกจากนี้พิกิตติยังมีภาระที่เพิ่มขึ้นจากลูกอีกคนที่กำลังจะเกิดจากภรรยา ทุกวันนี้พิกิตติ มีรายได้จากการรับจ้างกรีดยางที่ไม่เพียงพอกับภาระความรับผิดชอบในครอบครัว โดยเฉพาะค่าใช้จ่ายจากการรักษาพยาบาลลูกสาว พิกิตติจึงต้องกู้ยืมเงินจากเพื่อนบ้าน และกองทุนหมู่บ้าน รวมทั้งหมดประมาณสี่หมื่นกว่าบาท โดยเงินกู้ที่นำไปใช้ในการรักษาลูกสาวด้วยพิกิตติมีความหวังว่า สักวันหนึ่งลูกสาวจะหายป่วยจากโรคคลื่นหัวใจรั่ว พิกิตติและภรรยาได้ใช้ความสามารถในการประกอบอาชีพจากการกรีดยางและตากยาง รวมถึงการห่อกล่องพัสดุไปรษณีย์ที่พิกิตติเคยยึดเป็นอาชีพมาก่อน โดยพิกิตติสามารถตากยางและห่อกล่องพัสดุได้ตามเวลาที่กำหนด จึงได้รับเงินสำหรับใช้ในการปลดหนี้สี่หมื่นสี่พันบาทได้สำเร็จ

2.4 ยายถ่อง หนูเอียด จากรายการตอน “หนี้ชีวิตที่ลิขิตให้ยายต้องสู้”

ยายถ่อง หนูเอียด อายุ 60 กว่าปี ชาวพัทลุง มีอาชีพรับจ้างทั่วไป เดิมสามีของยายถ่องเป็นกำลังหลักในการทำงานหาเงินเลี้ยงครอบครัว แต่เมื่อตาล้มป่วยด้วยโรคปอดมา 5 ปี แล้วทำให้ยายถ่องต้องรับจ้างทำงานหาเงินเลี้ยงตนเองและสามี รวมถึงยายถ่องต้องส่งหลานชายอีกหนึ่งคนที่กำลังเรียนอยู่ชั้นมัธยมต้น โดยบางครั้งจะมีคนว่าจ้างยายถ่องไปเกี่ยวข้าวบ้างหรืองานอื่นๆ ที่ยายถ่องต้องรับจ้างทำทุกอย่าง ทั้งนี้เพราะยายถ่องต้องมีเงินสำหรับใช้จ่ายกินอยู่ประจำวัน และค่าเล่าเรียนของหลานชาย นอกจากนี้ยายถ่องยังมีเรื่องทุกข์ใจจากหนี้สินที่กู้เงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์พัฒนา ที่ตาและยายถ่องกู้มาเลี้ยงวัว แต่เมื่อตาป่วยก็ไม่มีกำลังหลักที่จะประกอบให้การเลี้ยงวัวประสบความสำเร็จอย่างที่ตั้งใจไว้ ยายถ่องจึงได้นำเงินกู้ส่วนหนึ่งที่เหลืออยู่ไปใช้ในการรักษาพยาบาลตาและส่งเสียหลานชาย ยายถ่องใช้เงินกู้หมดไปทีละเล็กละน้อย โดยงานรับจ้างรายวันที่ยายถ่องทำอยู่แทบไม่มีเงินเหลือพอสำหรับนำไปใช้คืนให้กับธนาคารเพื่อการเกษตรได้เลย ยายถ่องและหลานชายใช้ความสามารถในการเก็บหมากและการประกอบด้ามพร้าที่ยายถ่องใช้ประกอบเป็นอาชีพ โดยยายถ่องสามารถเก็บหมากและประกอบด้ามพร้าได้ตามเวลาที่กำหนด จึงได้รับเงินสำหรับใช้ในการปลดหนี้สี่หมื่นบาทได้สำเร็จ

2.5 โกวาท จันทร์ละคร จากรายการตอน “หนี้ชีวิตที่มีรักเป็นเดิมพัน”

ป้าโกวาท จันทร์ละคร อายุ 50 กว่าปี ชาวร้อยเอ็ด อาชีพแม่บ้าน มีรายได้วันละร้อยกว่าบาท และป้าโกวาทต้องทำงานรับจ้างเพิ่มจากงานแม่บ้านทุกอย่างหลังจากที่สามีป่วยเป็นอัมพฤกษ์ ทั้งนี้เพื่อนำเงินมาเป็นค่าใช้จ่ายกินอยู่ของครอบครัวในแต่ละวัน รวมถึงค่ารักษาพยาบาลสามีที่เจ็บป่วยอยู่ และค่าเล่าเรียนของลูก นอกจากนี้ครอบครัวของป้าโกวาทยังมีหนี้สินที่กู้เงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์พัฒนา หน้าพันบาท ขณะที่รายได้ของครอบครัวได้มาจากการ

ทำงานของป่าไผ่ทุกวันละร้อยละกว่าบาท ซึ่งหมดไปกับการกินอยู่ในแต่ละวัน จึงไม่เห็นหนทางที่จะหาเงินไปใช้หนี้ได้เลย ป่าไผ่ที่ใช้แรงกายในการขนที่นอนและการปูที่นอนมาใช้แข่งขันกับทางรายการ โดยป่าไผ่สามารถขนที่นอนได้ทันตามเวลาที่กำหนด ขณะที่การปูที่นอนเกินจากเวลาที่กำหนดไว้ แต่พิธีกรเห็นว่าป่าไผ่มีความตั้งใจในการทำงานหาเงินดูแลครอบครัวและเวลาในการแข่งขันเกินมาเพียงเล็กน้อย จึงมอบเงินสำหรับใช้ในการปลดหนี้ทั้งหมดหกหมื่นห้าพันบาท เป็นรางวัลให้กับป่าไผ่

2.6 สา วงศ์คำชัย จากรายการตอน “หนี้ชีวิตที่พรหมลิขิตให้รับกรรม”

ลุงสา วงศ์คำชัย อายุ 60 กว่าปี ชาวยโสธร อาชีพเกษตรกรและเป็นมัคทายกประจำหมู่บ้าน ลุงสามีลูกสามคนกำลังเรียนอยู่ชั้นมัธยมต้น ภรรยาของลุงสาทิ้งครอบครัวไปตั้งแต่มัธยม ลูกทั้งสามคนยังเล็ก ๆ ลุงสาจึงต้องเลี้ยงลูกเพียงลำพัง และต้องเสียใจที่ตนเองไม่สามารถส่งลูกให้เรียนหนังสือสูงๆ อย่างที่ตั้งใจไว้ ทั้งนี้เนื่องจากลุงสาเป็นหนี้ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์พัฒนา เมื่อนำมาลงทุนซื้อพันธุ์ข้าวไปปลูกและนำไปเลี้ยงหมูแต่กลับต้องขาดทุน ทุกวันนี้จึงมีรายได้จากการรับจ้างเล็กๆ น้อยๆ เพราะกำลังเสื่อมถอยลงตามอายุที่เพิ่มมากขึ้น อีกทั้งรายได้เล็กน้อยจากการเป็นมัคทายกที่ช่วยเจ้าภาพดูแลด้วยชาในวัดและประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ลุงสาใช้ความสามารถจากการปลูกอสนะพระสงฆ์และการหุงข้าวเหนียวมาใช้แข่งขันกับทางรายการ โดยลุงสาปลูกอสนะได้หุงข้าวเหนียวได้ตามเวลาที่กำหนด จึงได้เงินรางวัลสำหรับใช้ในการปลดหนี้ทั้งหมดหกหมื่นห้าพันบาท

2.7 ศีลธรรม ต้นตุลา จากรายการตอน “หนี้ชีวิตที่แม่แพ้ไม่ได้”

ป่าศีลธรรม ต้นตุลา อายุ 50 กว่าปี ชาวจังหวัดเลย อาชีพแม่ค้าขายไก่ย่าง ป่าศีลธรรมมีลูกสองคน ลูกสาวคนโตช่วยแม่ขายไก่ย่าง ส่วนลูกชายช่วยขายขนมขบเคี้ยว ทุกวันป่าต้องตื่นตั้งแต่ตีหนึ่งไปขายไก่ย่างประมาณแปดโมงเช้าจึงกลับบ้านมาห่มไก่ไว้ก่อนจึงได้นอนพัก สำหรับลุงสามีของป่ารับตัดเย็บมีรายได้เล็กน้อยเป็นค่าน้ำค่าไฟ แต่ป่าศีลธรรมจะเป็นผู้รับผิดชอบหลักของบ้าน โดยเฉพาะการหาเงินมาใช้หนี้ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์พัฒนาและกองทุนหมู่บ้านอีกหนึ่งหมื่นบ้าน ซึ่งเป็นหนี้สินที่ค้างชำระเกือบสิบปีแล้ว ป่าศีลธรรมและลูกทั้งสองคนใช้ความสามารถในการประกอบอาชีพของตนมาแข่งขันคือ การนำไก่ย่างเสียบไม้และการขนกล่องขนม โดยป่าศีลธรรมและลูกๆ สามารถเสียบไก่ย่างและขนกล่องขนมได้ตามเวลาที่กำหนด จึงได้เงินรางวัลสำหรับใช้ในการปลดหนี้ทั้งหมดหกหมื่นห้าพันบาท

2.8 คำพอง แก้วมะ จากรายการตอน “หนี้ชีวิตที่พ่อไม่ยอมแพ้”

พี่คำพอง แก้วมะ อายุประมาณ 40 ปี ชาวจังหวัดเพชรบูรณ์ อาชีพพนักงานขับรถของเทศบาลกรรยาช่วยหารายได้ด้วยการขายน้ำที่โรงเรียน พี่คำพองมีลูกสาวหนึ่งคนกำลังเรียนชั้นมัธยมปลาย ต้องต่อยืมยืมเพื่อช่วยเหลือพ่อแม่และให้ตนเองมีเงินสำหรับใช้เป็นค่าเล่า

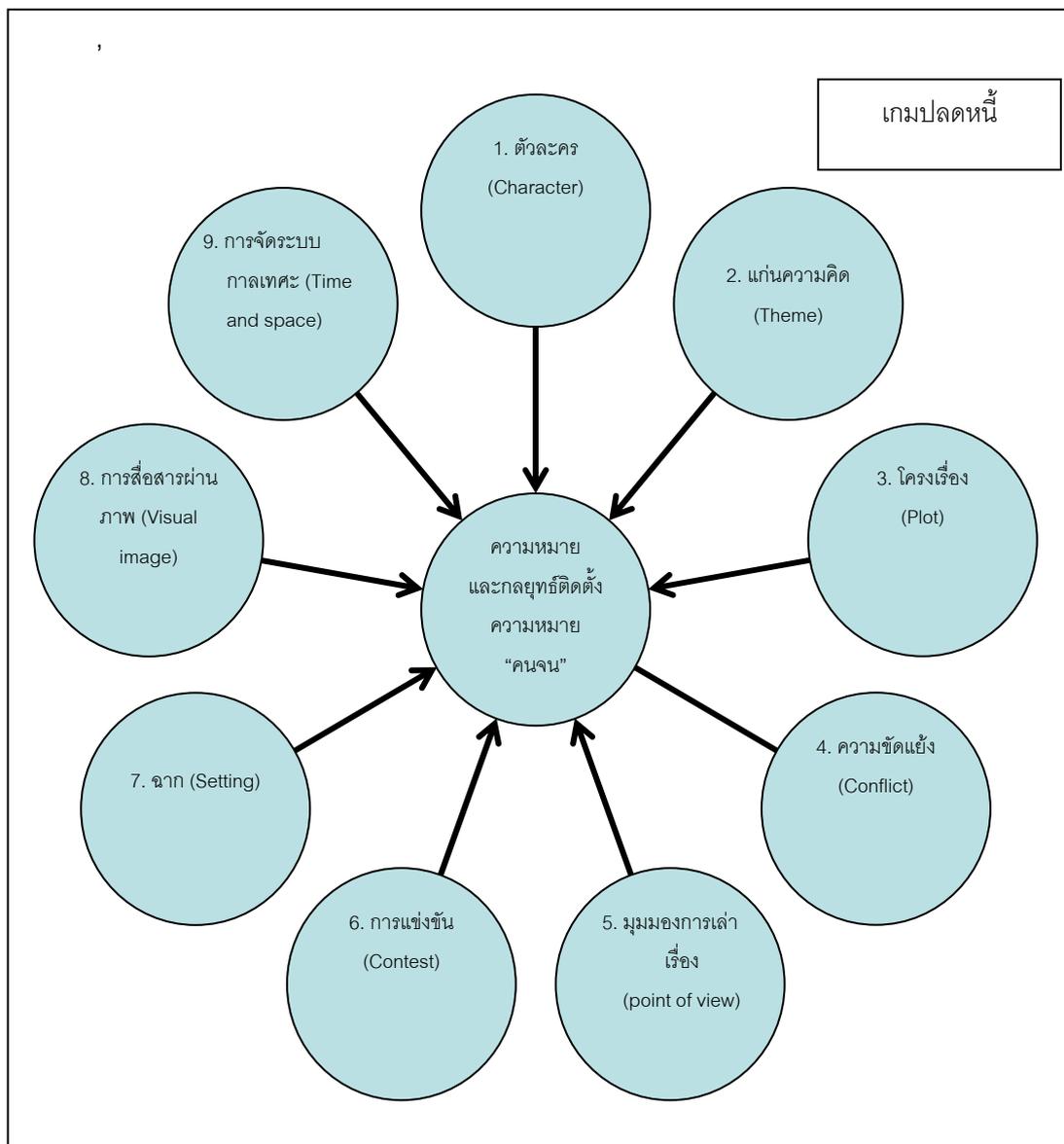
เรียน ทั้งนี้ที่ทุกคนในครอบครัวต้องช่วยกันทำงานหาเงินเพราะหนี้สินของครอบครัว พี่คำพองกู้เงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรมาเจ็ดหมื่นเก้าพันบาทมาลงทุนปลูกข้าวโพดแต่ขาดทุน ทุกครั้งพี่คำพองต้องเสียใจเมื่อเห็นลูกเจ็บตัวจากการต่อยมวย เพื่อแลกกับเงินสำหรับใช้ในการเล่าเรียน สำหรับการแข่งขันกับทางรายการพี่คำพองใช้ความสามารถในการติดตั้งอุปกรณ์ไฟฟ้า และการติดตั้งกระสอบทรายมาใช้แข่งขันปลดหนี้กับทางรายการ โดยพี่คำพองติดตั้งอุปกรณ์ไฟฟ้าและกระสอบทรายได้ภายในเวลาที่กำหนด จึงได้เงินรางวัลสำหรับใช้ในการปลดหนี้ทั้งหมดเจ็ดหมื่นเก้าพันบาท

ส่วนที่ 2 การให้ความหมาย “คนจน” และกลยุทธ์การติดตั้งความหมายผ่านองค์ประกอบการเล่าเรื่อง และองค์ประกอบรายการเกมโชว์

ผู้วิจัยได้นำแนวคิดเรื่องการเล่าเรื่อง และองค์ประกอบรายการเกมโชว์ มาเป็นกรอบในการวิเคราะห์ภาพตัวแทนคนจนในรายการ “เกมปลดหนี้” เพื่อรู้ความหมายของ “คนจน” ที่ทางรายการประกอบสร้างขึ้น รวมถึงกลยุทธ์ที่ทางรายการใช้ในการติดตั้งความหมาย “คนจน” โดยผู้วิจัยวิเคราะห์ผ่านองค์ประกอบการเล่าเรื่อง และองค์ประกอบรายการเกมโชว์ ซึ่งมีประเด็นการวิเคราะห์และนำเสนอตามลำดับดังต่อไปนี้

ภาพที่ 5.1

เกณฑ์การวิเคราะห์การเข้ารหัสหรือสร้าง ความหมาย “คนจน” ของรายการเกมปลดหนี้ ผ่านองค์ประกอบการเล่าเรื่องและองค์ประกอบรายการเกมโชว์

1. ตัวละคร (character)

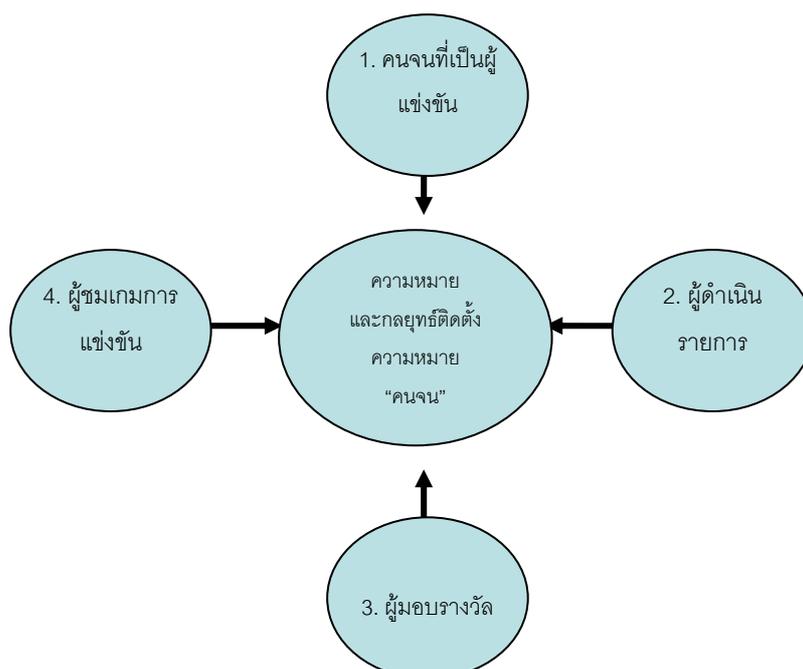
ตัวละครเป็นบุคคลที่อยู่ในเรื่อง que แสดงพฤติกรรมที่นำไปสู่บทสรุปของเรื่องราวทั้งหมด บุคลิกตัวละครจะมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการบอกธรรมชาติหรือลักษณะของเรื่อง บอกถึง พัฒนาการในเรื่อง ผลที่ปรากฏ และบอกถึงผลกระทบของความขัดแย้ง สำหรับตัวละครในรายการ เกมปลดหนี้ที่ผู้วิจัยวิเคราะห์ในการศึกษาครั้งนี้ประกอบด้วย ตัวละครหลักคนจึนที่เป็นผู้แข่งขัน ผู้ดำเนินรายการ ผู้มอบรางวัล และผู้ชมในรายการ ผู้วิจัยมีเกณฑ์ในการวิเคราะห์ตัวละครดังกล่าว คือ

1. ลักษณะภายนอกของตัวละคร
2. การแสดงพฤติกรรมที่บอกถึงนิสัยของตัวละคร
3. ความต้องการหรือเป้าหมายในชีวิตของตัวละคร และ
4. ทศนคติที่ตัวละครมีต่อโลก ชีวิต และผู้อื่น

ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่คำตอบว่าในกระบวนการสร้างตัวละครมีการให้ความหมาย “คนจึน” ว่าอย่างไร และมีกลยุทธ์ในการติดตั้งความหมายนั้นอย่างไรบ้าง ซึ่งมีประเด็นการนำเสนอ ดังนี้

ภาพที่ 5.2

การวิเคราะห์ตัวละครต่างๆ ในรายการเกมปลดหนี้

1.1 ผู้แข่งขัน : คนจน ในรายการเกมปลดหนี้ มีการวางลักษณะของตัวละครหลัก คนจนที่เป็นผู้แข่งขัน ซึ่งสัมพันธ์กับการสร้างความหมาย “คนจน” และผู้ผลิตรายการมีกลยุทธ์ในการติดตั้งความหมาย “คนจน” ดังนี้

1.1.1 การวางบุคลิกลักษณะภายนอกให้กับตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน ผู้ผลิตรายการสร้างความหมาย “คนจน” และใช้กลยุทธ์การติดตั้งความหมายดังกล่าวผ่านการวางลักษณะภายนอกให้กับตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน คือ

ประการแรก การวางบุคลิกลักษณะภายนอกผ่านร่างกายของตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน ผู้ผลิตรายการประกอบสร้างร่างกาย (body) ของคนจนให้เป็นผู้ที่มีสีหน้าเคร่งเครียด น้ำเสียงจริงจังหรือเศร้าเมื่อพูดถึงชีวิตของตนเอง ซึ่งลักษณะทางร่างกายดังกล่าวจะปรากฏอยู่ในตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันในทุกตอน ขณะเดียวกันผู้ผลิตรายการได้วางลักษณะภายนอกให้คนจนเป็นผู้ที่ใช้ร่างกายทำงานกลางแจ้ง ผู้ผลิตรายการสร้างความหมาย “คนจน” ผ่านลักษณะตัวละครดังกล่าวว่า “คนจนเป็นผู้ที่มีความทุกข์ทางร่างกาย และคนจนเป็นผู้ใช้ร่างกายทำงานกลางแจ้ง” ทั้งนี้ผู้ผลิตรายการใช้กลยุทธ์การลดทอนลักษณะภายนอก โดยเลือกเฉพาะภาพความทุกข์หรือการทำงานกลางแจ้งตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน เห็นได้จากสีผิวคล้ำจากการทำงานหนักกลางแจ้งของป่าโอวาท (ตอนหนึ่งชีวิตที่พ่อแม่ไม่ยอมแพ้) ที่มีอาชีพรับจ้างทำงานบ้าน ผมยารวบไว้ไม่ให้รุ่งรัง สีหน้าเศร้าอมทุกข์ หรือยายถ่อง หนูเอียด (ตอนหนึ่งชีวิตที่ลิขิตให้ยายต้องสู้) ที่มีผิวสีค่อนข้างคล้ำและเหยย่นตามวัยที่แก่ชรา ร่างกายค่อนข้างอวบ เคลื่อนไหวค่อนข้างช้า เห็น้อยหอบ่ง่าย และต้องนั่งพักดมยาดมเมื่อทำงานหนักกลางแจ้ง

ภาพที่ 5.3

การใช้ภาพยายถ่องขณะนั่งพักเหนื่อยและดมยาดมระหว่างการทำงานในสวน (ตอนหนึ่งชีวิตที่ลิขิตให้ยายต้องสู้)

ในขณะที่มีการให้ความหมายความทุกข์ผ่านร่างกายของลุงพร ยืนดี (ตอนหนึ่งชีวิตที่ต้องสู้เพื่อเลี้ยงดูครอบครัว) เห็นได้จากสีหน้าเคร่งเครียด น้ำเสียงจริงจัง ผิดคล้าร่างกายชubbผอม ทั้งนี้ลุงพรเคยทำงานรับจ้าง ปัจจุบันป่วยเป็นโรคปอดจึงทำงานหนักไม่ได้ จากการวางบุคลิกลักษณะภายนอกผ่านร่างกายดังกล่าว ผู้ผลิตรายการได้ใช้ความหมาย “คนจน” ที่ฝังเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งในร่างกายของคนจน (embodiment) ของตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน โดยนำความหมายดังกล่าวมาผลิตและผลิตซ้ำในแต่ละสัปดาห์ อาทิเช่นกรณีของป่าโอวาท (ตอนหนึ่งชีวิตที่พ่อแม่ไม่ยอมแพ้) ที่มีผมยาวรวบไว้ไม่ให้รุงรัง และสีหน้าเศร้าอมทุกข์ หรือยายถ่องที่เคลื่อนไหวค่อนข้างช้า และเหนื่อยหอบง่าย

ภาพที่ 5.4

การใช้ภาพป่าโอวาทนั่งหน้าเส้ราดูสมุดธนาคารที่ตนเองเป็นหนี้อยู่
(ตอนหนึ่งชีวิตที่พ่อแม่ไม่ยอมแพ้)

ประการที่สอง การวางบุคลิกลักษณะภายนอกผ่านเครื่องแต่งกายของตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน ผู้ผลิตรายการสร้างตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันผ่านเครื่องแต่งกาย โดยในทุกตอนของรายการ ตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันทั้งผู้หญิงและผู้ชายมักจะเป็นกางเกง ซึ่งเป็นชุดที่สะดวกต่อการเคลื่อนไหวร่างกายในการทำงาน ทั้งนี้ผู้ผลิตรายการได้สร้างความหมาย “คนจน” ผ่านการแต่งกายของตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันว่า “คนจนมีเครื่องแต่งกายที่เหมาะสมสำหรับใช้แรงงานประกอบอาชีพ” โดยผู้ผลิตรายการให้กลยุทธ์การลดทอนให้คนจนมีเครื่องแต่งกายเฉพาะชั้นชั้นของตน อาทิเช่นกรณีของลุงพร (ตอนหนึ่งชีวิตที่ต้องสู้เพื่อเลี้ยงดูครอบครัว) ที่ใส่เสื้อเชิ้ตแขนยาวและกางเกงขายาวขณะให้สัมภาษณ์ แต่เวลาอยู่บ้านอยู่บ้านจะถอดเสื้อสบายๆ ขณะที่ยายถ่อง (ตอนหนึ่งชีวิตที่ลิขิตให้ยายต้องสู้) แต่งกายด้วยเสื้อยืดแขนยาว

นุ่งผ้าถุงเวลาอยู่บ้าน เมื่อออกจากบ้านไปทำงานหรือแข่งขันเกมจะใส่กางเกงเพื่อสะดวก หรือ ป้าโอวาท (ตอนหนึ่งชีวิตที่มีรักเป็นเดิมพัน) ที่แต่งกายด้วยเสื้อยืดสีดำและกางเกงขาสั้น ส่วน เวลาแข่งขันเกมป้าโอวาทจะเปลี่ยนใส่ชุดพนักงานทำความสะอาด

ภาพที่ 5.5

การวางลักษณะภายนอกคนจนผ่านเครื่องแต่งกายของยายถ่องและหลานชาย
(ตอนหนึ่งชีวิตที่ลิขิตให้ยายต้องสู้)

1.1.2 การแสดงพฤติกรรมที่บอกถึงนิสัยของตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน สำหรับพฤติกรรมที่ผู้ผลิตรายการประกอบสร้างให้กับตัวละครหลักคนจน เป็นการให้ความหมายกับคนจนว่า คนจนมีลักษณะนิสัยอย่างไร ปรากฏอยู่ในรายการเกมปลดหนี้ ดังนี้

1) คนจนเป็นผู้ที่มีความอดทนต่อความยากลำบาก เป็นการให้ความหมายของผู้ผลิตรายการผ่านพฤติกรรมการทำงานของคนจนในรูปแบบต่างๆ อาทิเช่น ป้าศีลธรรม ต้นตุลา (ตอนหนึ่งชีวิตที่แม่ แพ้ไม่ได้) แม่ค้าขายไก่ย่างที่ต้องตื่นตั้งแต่ตีสองมาหมักไก่ย่างแล้วออกไปขายตั้งแต่เช้า หรือยายถ่อง หนูเอียด (ตอนหนึ่งชีวิตที่ลิขิตให้ยายต้องสู้) ที่ต้องไปทำงานรับจ้างทุกอย่างตามแต่ผู้ว่าจ้างจะให้ทำ ดังคำสัมภาษณ์ของยายถ่องว่า “ใครจ้างอะไรยายทำทุกอย่าง” ทั้งนี้ผู้ผลิตรายการใช้กลยุทธ์การเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างคนจน กับคนอื่นทั่วไปในการติดตั้งความหมาย กล่าวคือ ยายถ่องหรือป้าศีลธรรมที่อายุมากแล้ว แต่ยังต้องทำงานหนักเลี้ยงครอบครัว และนำเงินส่วนหนึ่งไปใช้หนี้ แตกต่างจากคนแก่ทั่วไปที่ไม่ต้องทำงานหนักแล้ว เพราะมีลูกหรือหลานคอยเลี้ยงดู

2) คนจนเป็นคนที่รักครอบครัว ผู้ผลิตได้ให้ความหมายดังกล่าวผ่านพฤติกรรมของตัวละครหลักที่เป็นผู้แข่งขันทุกคน อาทิเช่นกรณีของลุงพร ยืนดี (ตอนหนึ่งชีวิตที่ต้องสู้เพื่อเลี้ยงดูครอบครัว) เป็นคนรักลูกและครอบครัว ในอดีตลุงพรทำงานหนักจนกระทั่งล้มป่วยไม่

สามารถทำงานหนักได้ ลูกพรจึงรู้สึกผิดที่ตนเองไม่สามารถเลี้ยงดูลูกและเมียให้มีความสุขสบายอย่างครอบครัวอื่น เช่นเดียวกับที่พี่คำพอง แก้วมะ (ตอนหนีชีวิตที่พ่อแม่ไม่ยอมแพ้) ที่ผู้ผลิตรายการเล่าเรื่องถึงพี่คำพองว่า เป็นพ่อที่รักลูกสาวมาก โดยใช้เสียงสัมภาษณ์ของพี่คำพองที่กล่าวถึงความเสียใจของตนเองที่เห็นลูกต้องเจ็บตัวจากการต่อยมวย เพื่อหาเงินส่งเสียตัวเองให้ได้เรียนหนังสือ ขณะที่ผู้ผลิตรายการได้เล่าเรื่องถึงพฤติกรรมของป่าโอวาท จันทรโลหะ (ตอนหนีชีวิตที่มีรักเป็นเดิมพัน) ว่า เป็นแม่ที่ต้องทำงานส่งลูกที่กำลังอยู่ในวัยเรียนและดูแลสามีที่เป็นอัมพฤกษ์

ทั้งนี้ผู้ผลิตรายการได้ใช้กลยุทธ์ในการติดตั้งความหมาย “คนจน” ดังกล่าวด้วยการเชื่อมโยงกับบทบาทของความเป็นพ่อหรือแม่ที่ดี โดยเป็นการให้คุณค่าเชิงพฤติกรรมว่า คนจนต้องดูแลคนในครอบครัว การติดตั้งความหมายดังกล่าวทำให้ปัญหาของคนจนกลายเป็นปัญหาระดับปัจเจกบุคคล ทั้งนี้เนื่องจากผู้ผลิตรายการจะไม่บอกเลยว่าคนจนหรือความยากจนเป็นปัญหาร่วมกัน ซึ่งเป็นวิธีการแบ่งแยกและกำกับด้วยกฎเกณฑ์ (divide and rule) กล่าวคือ เป็นการแบ่งแยกคนจนที่เผชิญปัญหาความยากจนหรือหนีสินออกจากกัน ทำให้ปัญหาชีวิตหนีสินในครอบครัวเป็นเรื่องเฉพาะบุคคล ดังนั้น “ความยากจนหรือคนจน” จึงไม่ใช่ปัญหา ร่วมกันของคนจนทุกคน อีกทั้งยังกำกับไว้ด้วยกฎเกณฑ์ตามบรรทัดฐานที่ชนชั้นกลางที่กำหนดให้ คนจนยึดถือปฏิบัติ ทั้งหมดเป็นไปเพื่อการธำรงรักษาสถานภาพที่เหนือกว่าของชนชั้นกลางต่อคนจนให้คงอยู่ต่อไป

3) คนจนมีความรับผิดชอบหนีสิน ผู้ผลิตได้ให้ความหมายดังกล่าวผ่านเสียงสัมภาษณ์ของตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันว่า ทุกคนมีหนีสินที่เกิดจากการกู้เงินมาใช้ลงทุนประกอบอาชีพแต่ล้มเหลว เช่นกรณีของป่าศีลธรรม ตัวตุลา (ตอนหนีชีวิตที่แม่ แพ้ไม่ได้) ที่เป็นหนีมา 10 ปีแต่ก็ยังไม่สามารถหาเงินไปใช้หนี้ได้ แต่อย่างไรก็ตามป่าศีลธรรมก็ไม่คิดหนีหนีหรือยายถ่อง (ตอนหนีชีวิตที่ลิขิตให้ยายต้องสู้) ที่ให้สัมภาษณ์เหมือนรำพึงกับตัวเองว่า “ตอนนี้ทุกซี้ใจคิดว่าเอาเงินที่ไหนไปใช้คืนเขา”

ทั้งนี้ความทุกข์ใจจากปากคำของตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน เป็นการสร้างความหมาย “คนจน” จากมุมมองของผู้ผลิตรายการที่เป็นตัวแทนของชนชั้นกลางว่า คนจนที่ดีต้องมีความรับผิดชอบหนีสิน และไม่คิดหนีหนี ผู้ผลิตรายการได้ใช้กลยุทธ์การสร้างบรรทัดฐานให้คนจนยึดถือในการติดตั้งความหมาย “คนจน” ดังกล่าว โดยเฉพาะการใช้ความรู้สึกผิดของคนจนที่ไม่สามารถชำระหนี้ได้ ทั้งนี้เนื่องจากคนจนถูกทำให้เชื่อว่า ไม่มีทางเลือกอื่นนอกจากบรรทัดฐานที่ชนชั้นกลางประกอบสร้างให้กับคนจนที่เป็นหนี โดยหนทางเดียวสำหรับคนจนที่เป็นหนี ก็คือ ความจริงต้องอดทนทำงานหนัก และนำเงินไปใช้หนี้โดยปราศจากข้อสงสัย ด้วยการให้ความหมายดังกล่าวทำให้ระบบทุนนิยมดำเนินต่อไปได้

1.1.3 ความต้องการหรือเป้าหมายในชีวิตของตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน

ผู้ผลิตรายการสร้างความหมายกับ “คนจน” ผ่านความต้องการหรือเป้าหมายในชีวิตของตัวละครว่า “คนจนเป็นผู้มีความหวังถึงอนาคตที่ดี” โดยเฉพาะความต้องการให้ลูกได้เรียนหนังสือ ทั้งนี้ผู้ผลิตรายการใช้กลยุทธ์การเชื่อมโยงความหมาย “คนจน” เข้ากับบทบาทความเป็นพ่อหรือแม่ อาทิเช่นกรณีของฟีกิตติ มนต์ชล (ตอนหนึ่งชีวิตที่พอให้ได้ทั้งชีวิต) ที่มีความหวังกับชีวิต คือ ลูกหายป่วยจากโรคลิ้นหัวใจรั่วและได้เข้าเรียนหนังสือ เช่นเดียวกับที่ลุงพร ยืนดี (ตอนหนึ่งชีวิตที่ต้องสู้เพื่อเลี้ยงดูครอบครัว) ที่อยากให้ลูกได้เรียนหนังสือสูงๆ และครอบครัวได้อยู่กันพร้อมหน้า หรือความหวังของยายถ่อง หนูเอียด (ตอนหนึ่งชีวิตที่ลิขิตให้ยายต้องสู้) คือ อยากให้หลานได้เรียนหนังสือ การติดตั้งความหมาย “คนจน” ของผู้ผลิตรายการด้วยการใช้บทบาทความเป็นพ่อหรือแม่ให้มีหน้าที่ดูแลลูก จึงเป็นการตอกย้ำการแสดงบทบาทตามความคาดหวังของสังคม ในขณะที่เดียวกันทำให้คนจนต้องอดทนทำงาน และต้องตกอยู่ในวัฏจักรของความยากจนที่ตนเองไม่อาจหลุดพ้นได้

1.1.4 ทัศนคติที่ตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันมีต่อโลก ชีวิต และผู้อื่น

สำหรับผู้ผลิตรายการเล่าเรื่องถึงพฤติกรรมของตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน แสดงให้เห็นถึงทัศนคติของตัวละคร รวมถึงการสร้างความหมาย “คนจน” และกลยุทธ์ในการติดตั้งความหมายดังกล่าว มีดังนี้

1) ทัศนคติที่ตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันมีต่อโลก ผู้ผลิตรายการเล่าเรื่องถึงพฤติกรรมของตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน สะท้อนทัศนคติที่ตัวละครมีต่อโลกว่า โลกรอบตัวของคนจนไม่มีความเท่าเทียมกัน จากทัศนคติของตัวละครต่อโลกดังกล่าว เป็นการสร้างความหมายกับ “คนจน ว่าหมายถึง ผู้ที่มีความขัดสนทางเศรษฐกิจ” อาทิเช่นกรณีของลุงพร ยืนดี ที่กล่าวถึงโลกของตนเองและลูกสาวว่า “ไม่มีเท่าเทียมกับคนอื่น” โดยผู้ผลิตรายการได้ใช้กลยุทธ์การเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างตัวละครกับคนอื่น เห็นได้จากการเล่าเรื่องถึงลุงพรป่วยทำงานหนักไม่ได้ ภรรยาและลูกของลุงพรจึงต้องช่วยกันทำงาน เฉพาะผู้ผลิตรายการได้เน้นการนำเสนอถึงความเสียใจของพ่อที่ลูกสาวที่ต้องทำงานแตกต่างจากลูกของคนอื่นที่ได้วิ่งเล่นตามประสาเด็ก

2) ทัศนคติที่ตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันมีต่อชีวิต ผู้ผลิตรายการเล่าเรื่องถึงพฤติกรรมของตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน สะท้อนทัศนคติที่ตัวละครมีต่อชีวิตว่า ชีวิตประกอบด้วกายและจิตใจ อาทิเช่นกรณีของลุงพร ยืนดี (ตอนหนึ่งชีวิตที่ต้องสู้เพื่อเลี้ยงดูครอบครัว) ดังคำพูดของลุงพรในรายการว่า

“ร่างกายที่เจ็บปวดก็ต้องทำ ทุกข์กายไม่เป็นไรदैวักหาย”

“เหนื่อยเท่าไรก็ทนได้ สู้ไปเรื่อยๆ ท้อได้แต่ต้องไม่ถอย”

เช่นเดียวกับยายถ่อง หนูเอียด (ตอนหนึ่งชีวิตที่ลิขิตให้ยายต้องสู้) ที่ผู้ดำเนินรายการกล่าวถึงยายถ่องว่า “คุณยายต้องสู้กับความเจ็บปวด” หรือคำสัมภาษณ์ของยายถ่องว่า

“ใครจ้างอะไรยายทำทุกอย่าง”

“เหนื่อยมากคะ แต่ไม่ท้อใจ”

“ยายไม่เคยท้อทำทุกอย่างเพื่อหลาน”

อย่างไรก็ตาม สำหรับคนจนแล้วกลับเป็นผู้ที่มีความทุกข์ทางกายและทางใจ โดยผู้ผลิตได้ให้ความหมายภาวะความทุกข์ที่คนจนต้องเผชิญอยู่ โดยเห็นว่า “คนจนเป็นผู้ที่เกิดมาเพื่อรับกรรม” ดังที่ปรากฏในรายการตอนของที่ลุงสา วงศ์คำชัย (ตอนหนึ่งที่พรหมลิขิตให้รับกรรม) ที่กล่าวถึงชีวิตของตนเองว่า

“โทษตัวเองที่มีบาปมาตั้งแต่ชาติปางก่อน ถึงอย่างไรเราก็ต้องรับกรรม”

หรือกรณีของป้าโอวาท จันทร์ละคร (ตอนหนึ่งชีวิตที่มีรักเป็นเดิมพัน) หาเงินส่งลูกเรียนหนังสือและใช้หนี้ อีกทั้งยังต้องดูแลสามีที่เป็นอัมพฤกษ์ ว่า ป้าโอวาทได้ที่ตั้งคำถามกับความยากลำบากที่ป้าต้องเผชิญอย่างหนักหนาสาหัสมาตลอดชีวิตว่า

“เกิดมาชาติหนึ่ง ทำไมต้องมารับกรรมอะไรมากมายอย่างนี้”

ในกรณีของลุงพร ยายถ่อง ป้าโอวาท หรือลุงสา “กรรม” จึงเป็นกลไกในการรักษาความจนไว้นั่นเอง

นอกจากนี้ ผู้ผลิตรายการยังได้ติดตั้งความหมาย “คนจน” ผ่านการแสดงทัศนคติที่ตัวละครมีต่อชีวิต โดยตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันที่เห็นว่า ชีวิตของคนจนถูกกำหนดจากโชคชะตาหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ได้แก่กรณีของพีกิตติ มนัสชล (ตอนหนึ่งชีวิตที่พอให้ได้ทั้งชีวิต) ที่กล่าวถึงการขอพรจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ว่า “ถ้าสิ่งศักดิ์สิทธิ์มีจริงขอให้ลูกสาวหายจากอาการป่วย” หรือพีค้ำพอง แก้วมะ (ตอนหนึ่งชีวิตที่พอไม่ยอมแพ้) ที่เห็นว่าชะตาชีวิตกำหนดให้ตนเองลำบากและวันหนึ่งโชคชะตาคงจะดีขึ้น ดังคำสัมภาษณ์ของพีค้ำพองว่า “สักวันหนึ่งโชคคงจะเป็นของเราบ้าง” จากทัศนคติที่ตัวละครมีต่อชีวิตดังกล่าว เป็นการให้ความหมาย “คนจน” ว่า “คนจนมีชีวิตดำเนินไปตามโชคชะตาที่กำหนดไว้แล้ว”

ทั้งนี้ผู้ผลิตได้ใช้กลยุทธ์การให้ความหมาย “คนจน” ที่เรื่องราววัฒนธรรมกลายเป็นภาวะทางธรรมชาติที่ไม่อาจเปลี่ยนแปลงได้ (naturalized) เมื่อคนจนเป็นบาปหรือกรรมที่ติดตัวมา หรือชีวิตคนจนถูกกำหนดจากโชคชะตาที่ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ ดังนั้น คนจนจึงต้องยอมรับภาวะความทุกข์ยากทั้งกายและใจที่ตนเองเผชิญอยู่ในปัจจุบัน การผลิตข้อความหมายดังกล่าวของผู้ผลิตรายการ จึงเป็นการกดทับไม่ให้คนจนตั้งข้อสงสัยหรือทำ

ทายต่อความไม่เท่าเทียมกันในสังคม และชนชั้นกลางสามารถดำรงรักษาสถานภาพของตนให้มีอำนาจเหนือคนจนต่อไป

3) ทัศนคติที่ตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันมีต่อคนอื่น ผู้ผลิตรายการมีการให้ความหมาย “คนจน” และมีกลยุทธ์ในการติดตั้งความหมายดังกล่าว ผ่านการแสดงทัศนคติที่ตัวละครหลักคนจนมีต่อผู้อื่น ดังนี้

ประการแรก คนจนเป็นผู้ขาดแคลนทางเศรษฐกิจ และการเข้าถึงบริการสาธารณะของภาครัฐ ในที่นี้ “คนอื่น” สำหรับพีคำพอง แก้วมะ (ตอนหนึ่งชีวิตที่พอไม่ยอมแพ้) คือ เพื่อนบ้านของพีคำพองที่มีบ้านหลังใหญ่กว่า ในขณะที่ “คนอื่น” ของพีกิตติ มั่นสขล (ตอนหนึ่งชีวิตที่พอให้ได้ทั้งชีวิต) หมายถึง พอที่มีรายได้สำหรับจ่ายเป็นค่ารักษาพยาบาลให้กับลูก แตกต่างจากพีกิตติที่มีอาชีพรับจ้าง ทำให้ลูกสาวของพีกิตติขาดโอกาสในการรักษาพยาบาล

ผู้ผลิตรายการใช้กลยุทธ์การเปรียบเทียบแบบคู่ตรงข้าม (binary oppositions) ระหว่างคนจนกับคนรวย ในการติดตั้งความหมาย “คนจน” ดังกล่าว กล่าวคือ บ้านของพีคำพองที่แตกต่างจากเพื่อนบ้าน หรือกรณีของพีกิตติที่กล่าวเปรียบเทียบตนเองที่มีอาชีพรับจ้างกับการมีงานอื่นที่มีรายได้มากกว่า โดยกล่าวว่า “หากมีงานที่ดีกว่านี้ คงจะมีเงินรักษาสำหรับรักษาลูกสาวที่ป่วยด้วยโรคคลื่นหัวใจรั่ว” โดยในส่วนของ การติดตั้งความหมายในรายการ ตอนของพีคำพอง ผู้ผลิตรายการได้ใช้กลยุทธ์การใช้ความรู้สึกเศร้าใจของพีคำพองที่ไม่สามารถสร้างบ้านหลังใหญ่ให้เมียและลูกอยู่อย่างสุขสบายได้ สะท้อนให้เห็นการให้คุณค่าของผู้ผลิตรายการว่า ความสุขหรือความทุกข์ของคนจนล้วนเกิดจากปัจจัยทางเศรษฐกิจหรืออำนาจเงินเป็นสำคัญ

ประการที่สอง คนจนมีโอกาสปลดหนี้ ในช่วงท้ายของรายการเป็นการใช้เสียงสัมภาษณ์ของตัวละครหลักคนจนกล่าวฝากถึง “คนจนอื่นๆ” ให้เข้าสู่การเป็นแรงงานภายใต้ระบบทุนนิยม ในที่นี้คือ ผู้ชมรายการโทรทัศน์ โดยเนื้อหาส่วนใหญ่จะเป็นการความรู้สึกดีใจที่สามารถปลดหนี้ได้ หรือการกล่าวให้กำลังใจกับคนจนที่มีชีวิตที่ลำบาก อาทิเช่นลูกสาวของบ้าน้อย แก้วบุปผา (ตอนหนึ่งชีวิตที่แม่ต้องแลกมาด้วยแรงงาน) ที่กล่าวว่า “รู้สึกดีใจที่แม่หมดหนี้ก็ไม่ต้องทุกข์” หรือลุงพร ยืนดี (หนึ่งชีวิตที่ต้องสู้เพื่อเลี้ยงดูครอบครัว) ที่กล่าวทิ้งท้ายว่า “คนที่กำลังท้อ กำลังเหนื่อยหมดหวังกับชีวิต ไม่ต้องท้อครับ สู้ไปเรื่อยๆ ท้อได้แต่ต้องไม่ถอยเหมือนผม เพื่อให้ลูกและเมียให้ครอบครัวมีอยู่มีกิน สู้ต่อไปจนกว่าชีวิตจะหาไม่”

ผู้ผลิตรายการได้ใช้กลยุทธ์ในการติดตั้งความหมายดังกล่าว ด้วยการผนวกตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันกลายเป็นส่วนหนึ่งของระบบทุนนิยม แต่อย่างไรก็ตาม ผู้ผลิตรายการได้กีดกันให้คนจนกลายเป็นผู้ใช้แรงงานที่มีความอดทน ในขณะเดียวกัน ผู้ผลิตรายการได้ใช้ตัวละครหลักคนจนที่ชนะการแข่งขัน เป็นตัวอย่างความสำเร็จที่จะผนวกรวม

(interpellate) “คนจนอื่นๆ” ให้รับรู้ว่า คนจนมีโอกาปลดหนี้ได้ ผู้ผลิตรายการมีการสร้างความหมาย “คนจน” และติดตั้งความหมายดังกล่าวผ่านการวางลักษณะให้กับตัวละครหลักที่เป็นคนจน สรุปได้ดังนี้

ตารางที่ 5.1
การสร้างความหมาย “คนจน” และติดตั้งความหมายผ่านการวางลักษณะ
ให้กับตัวละครหลักที่เป็นคนจน

ลักษณะให้กับตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน	การให้ความหมาย “คนจน”	กลยุทธ์การติดตั้งความหมาย
1. ลักษณะภายนอก	คนจนมีทุกข์ทางกาย	การติดตั้งความทุกข์ทางร่างกายให้เป็นคุณลักษณะที่เป็นสาร์ตละของคนจน
	คนจนเป็นผู้ที่ร่างกายประกอบอาชีพ	การลดทอนให้คนจนมีเครื่องแต่งกายเฉพาะชนชั้นของตน
2. พฤติกรรมที่บอกถึงนิสัย	คนจนเป็นผู้ที่มีความอดทนต่อความยากลำบาก	การเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างคนจน กับคนอื่นทั่วไป
	คนจนเป็นคนที่รักครอบครัว	การเชื่อมโยงกับบทบาทความเป็นพ่อหรือแม่ที่ดี
	คนจนมีความรับผิดชอบต่อนั้นสิน	การสร้างบรรทัดฐานให้คนจนยึดถือ
3. ความต้องการหรือเป้าหมายในชีวิต	คนจนเป็นผู้ที่มีความหวังถึงอนาคตที่ดี	การเชื่อมโยงกับบทบาทความเป็นพ่อหรือแม่ที่ดี
4. ทศนคติต่อโลก	คนจนเป็นผู้ที่มีความขัดสนทางเศรษฐกิจ	การเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างตัวละครกับคนอื่น
ทศนคติต่อชีวิต	คนจนเป็นผู้ที่เกิดมาเพื่อชดใช้กรรม	การทำให้เรื่องทางวัฒนธรรมกลายเป็นภาวะทางธรรมชาติ
	คนจนมีชีวิตดำเนินไปตามโชคชะตาที่กำหนดไว้แล้ว	การทำให้เรื่องทางวัฒนธรรมกลายเป็นภาวะทางธรรมชาติ
ทศนคติต่อคนอื่น	คนจนเป็นผู้ขาดแคลนทางเศรษฐกิจและการเข้าถึงบริการสาธารณะของภาครัฐ	การเปรียบเทียบแบบคู่ตรงข้ามระหว่างคนจนกับคนรวย
	คนจนมีโอกาปลดหนี้	การผนวกตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันกลายเป็นแรงงาน ในระบบทุนนิยม และใช้เป็นตัวอย่างในการจูงใจ “คนจน” อื่นๆ

1.2 ผู้ดำเนินรายการ : ผู้ควบคุมกติกาคนจน ในรายการเกมปลดหนี้มีการวางลักษณะของผู้ดำเนินรายการ 2 คน ผ่านร่างกายและเครื่องแต่งกายของผู้ดำเนินรายการ ซึ่งสัมพันธ์กับการสร้างความหมาย “คนจน” และผู้ผลิตรายการมีการติดตั้งความหมาย “คนจน” ดังนี้

1.2.1 การวางลักษณะภายนอกให้กับผู้ดำเนินรายการ ปรากฏในรายการเกมปลดหนี้ 2 ลักษณะ คือ

ประการแรก การวางลักษณะภายนอกผ่านร่างกายของผู้ดำเนินรายการ ผู้ผลิตรายการมีการวางลักษณะภายนอกผ่านร่างกายของผู้ดำเนินรายการ 2 คน คือ ปราบ ยุทธพิชัย และตี้อ้วน สำหรับปราบ ยุทธพิชัย เป็นผู้ดำเนินรายการ เพศชาย ทำหน้าที่เป็นผู้นำเรื่อง อายุประมาณ 30 ปี ผิวสองสี สีหน้าดูจริงจัง และมีร่างกายแข็งแรง ประกอบอาชีพเป็นนักแสดงและผู้ดำเนินรายการโทรทัศน์ ปราบจะปรากฏตัวทั้งในห้องส่ง และกล่าวแนะนำคนจนที่เป็นผู้แข่งขันบริเวณบ้านหรือที่ทำงานในช่วงเริ่มเรื่องของรายการ ขณะที่ผู้ดำเนินรายการอีกคนหนึ่ง คือ ตี้อ้วน เป็นผู้ดำเนินรายการที่ทำหน้าที่เป็นผู้นำเล่นเกม มีอาชีพเป็นนักแสดงและผู้ดำเนินรายการโทรทัศน์ อายุ 30 กว่าปี สีหน้ายิ้มแย้ม ผิวสีขาว ร่างกายอ้วน เป็นคนอารมณ์ดี และกระซิบกระเซาง ตี้อ้วนจะปรากฏตัวในพื้นที่การแข่งขัน

นอกจากผู้ผลิตรายการจะมีการวางลักษณะตัวละครที่แตกต่างกัน ให้กับผู้ดำเนินรายการทั้งสองแล้ว ยังกำหนดหน้าที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ปราบที่ทำหน้าที่เป็นผู้นำเรื่องจะปรากฏในช่วงการเริ่มเรื่อง โดยปราบจะออกมาเล่าเรื่องชีวิตตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันด้วยสีหน้าเคร่งเครียด และปราบจะมาปรากฏตัวในรายการอีกครั้งในช่วงนำเข้าเกมการแข่งขัน โดยทางผู้ผลิตรายการได้ใช้เสียงของปราบ กล่าวถึงกติกาที่ตัวละครหลักคนจนจะต้องใช้ร่างกายในการแข่งขัน ขณะที่ตี้อ้วนจะอยู่ในพื้นที่การแข่งขัน โดยเป็นผู้ที่คอยส่งเสียงบอกเวลาการแข่งขัน และตรวจสอบผลงานเมื่อสิ้นสุดการแข่งขันว่าเป็นไปตามกติกาที่กำหนดไว้หรือไม่

ภาพที่ 5.6

การวางลักษณะภายนอกผ่านร่างกายของผู้ดำเนินรายการเกมปลดหนี้เปรียบเทียบกับลุงสา
(ตอนที่พรหมลิขิตให้รับกรรม) และยายถ่อง (ตอนที่ชีวิตที่ลิขิตให้ยายต้องสู้)

จากการใช้ร่างกายของผู้ดำเนินรายการดังกล่าว เป็นการสร้างความหมาย “คนจน” ว่า “คนจนขาดอำนาจในการควบคุมร่างกายของตนเอง” โดยชนชั้นกลางอย่างปราบหรือตีอ้วน เป็นผู้มีอำนาจให้ร่างกายของตนควบคุมให้คนจนทำงานตามเงื่อนไขที่ตนเองกำหนด ทั้งนี้ผู้ผลิตรายการได้ใช้กลยุทธ์ในการติดตั้งความหมายดังกล่าว โดยการเปรียบเทียบลักษณะคู่ตรงข้ามระหว่างคนจนกับชนชั้นกลาง ผ่านร่างกายของตัวละครหลักคนจนที่แตกต่างจากผู้ดำเนินรายการทั้งสองคน สรุปได้ดังนี้

ตารางที่ 5.2

การเปรียบเทียบลักษณะคู่ตรงข้าม ผ่านร่างกายของตัวละครหลักคนจนกับผู้ดำเนินรายการ

คนจนขาดอำนาจในการควบคุมร่างกายของตนเอง		
กลยุทธ์เปรียบเทียบ	ผู้ดำเนินรายการ	คนจนที่เป็นผู้แข่งขัน
ร่างกายแบบคู่ตรงข้าม		
เพศ	ชาย	ชายและหญิง
อายุ	ประมาณ 30 ปี	40 ปีขึ้นไป
ผิวสี	ขาว และผิวสองสี	เข้มจากการทำงานตากแดด
น้ำเสียง	ชัดถ้อยชัดคำ	เก๋อเขิน พูดไม่เต็มเสียง
สีหน้า	สดใส ยิ้มแย้ม และเคร่งเครียด	เหี่ยวย่น เศร้า และทุกข์
มือ	ท้วมอวบ	เห็นเส้นเลือด หยาบกระด้าง
เท้า	ใส่รองเท้าหุ้มส้น	เท้าเปล่าขณะแข่งขัน

ยิ่งไปกว่านั้น ความแตกต่างทางร่างกายระหว่างผู้ดำเนินรายการกับคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน ยังแฝงด้วยความแตกต่างทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้ร่างกายที่แข็งแรง รวมถึงความสดใส ยิ้มแย้ม และน้ำเสียงที่เต็มไปด้วยความมั่นใจของผู้ดำเนินรายการ มีที่มาจากอำนาจทางเศรษฐกิจที่ผู้ดำเนินรายการรู้สึกว่าคุณภาพตนเองมีเหนือกว่าคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน โดยผู้ผลิตรายการได้ให้อำนาจกับผู้ดำเนินรายการ ใช้อำนาจทางร่างกายที่แข็งแรงกว่า ควบคุมคนจนให้เคลื่อนไหวร่างกายตามกติกาการแข่งขันที่ตนเองเป็นผู้กำหนดไว้ อีกทั้งผู้ดำเนินรายการยังมีอำนาจในการใช้ร่างกายไปตรวจสอบควบคุมคุณภาพผลงานที่เกิดจากการใช้ร่างกายของคนจนอีกด้วย

ประการที่สอง การวางลักษณะภายนอกผ่านเครื่องแต่งกายของผู้ดำเนินรายการ สำหรับเครื่องแต่งกายของปราบ ยุทธพิชัย ซึ่งเป็นผู้ดำเนินรายการที่เป็นคนนำเรื่อง ในทุกตอนของรายการ ปราบจะปรากฏตัวในชุดแต่งกายกึ่งทางการกึ่งลำลอง ใส่กางเกงขายาว เสื้อแขนยาว บางครั้งใส่สูทหรือแจ็คเก็ตสวมทับเสื้อยืด สวมรองเท้าผ้าใบ ทั้งนี้เครื่องแต่งกายจะบอกถึงบุคลิกของการเอาจริงเอาจัง โดยสอดคล้องกับการทำหน้าที่ในการนำเรื่องราวของคนจนที่เป็นผู้แข่งขันเกมในแต่ละตอน ขณะที่ผู้ดำเนินรายการอีกคนหนึ่ง คือ ตี๋อ้วน ส่วนใหญ่จะแต่งกายแบบลำลองใส่กางเกงขาสั้นเสื้อยืดแขนสั้นและรองเท้าผ้าใบ ซึ่งสอดคล้องกับบุคลิกและการทำหน้าที่สร้างบรรยากาศความสนุกสนาน ทั้งนี้เครื่องแต่งกายของผู้ดำเนินรายการสะท้อนให้เห็นว่า ผู้ดำเนิน

รายการเป็นชนชั้นกลางคนเมืองมีฐานะทางเศรษฐกิจเหนือกว่าคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน ซึ่งผู้ผลิตรายการได้สร้างความหมาย “คนจน” ผ่านเครื่องแต่งกายของผู้ดำเนินรายการ ดังนี้

1) คนจนมีเครื่องแต่งกายที่เหมาะสมสำหรับใช้ร่างกายทำงาน โดยผู้ผลิตรายการใช้กลยุทธ์การเปรียบเทียบความแตกต่างของเครื่องแต่งกาย ระหว่างผู้ดำเนินรายการกับคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน ในการติดตั้งความหมายดังกล่าว กล่าวคือ คนจนที่เป็นผู้แข่งขันส่วนใหญ่จะสวมเสื้อยืดสีดำในการแข่งขัน และทุกคนจะสวมกางเกงสีเข้ม ซึ่งเป็นชุดที่เหมาะสมกับการวิ่งในเกมการแข่งขัน ขณะเดียวกันคนจนที่เป็นผู้แข่งขันทุกคนจะไม่ใส่รองเท้า ทั้งนี้ผู้ผลิตรายการได้ให้ความหมายผ่านเครื่องแต่งกายว่า แต่ละชนชั้นมีเครื่องแต่งกายที่แตกต่างกัน เห็นได้จาก ผู้ดำเนินรายการสวมเสื้อยืดทับแจ็คเก็ต ขณะที่คนจนที่เป็นผู้แข่งขันใส่เสื้อยืดสีดำที่เหมาะสมกับการทำงาน หรือหมวกและแว่นกันแดดมีไว้สำหรับผู้ดำเนินรายการ ขณะที่คนจนใช้หมวกสานใบโตที่กันแดดได้ดีกว่า ทั้งนี้เพราะต้องทำงานอยู่กลางแจ้งเป็นเวลานาน สรุปการเปรียบเทียบเครื่องแต่งกายแบบคู่ตรงข้าม ระหว่างผู้ดำเนินรายการกับคนจนที่เป็นคู่แข่งกัน ได้ดังนี้

ตารางที่ 5.3

เปรียบเทียบเครื่องแต่งกายแบบคู่ตรงข้าม ระหว่างผู้ดำเนินรายการ
กับคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน

คนจนมีเครื่องแต่งกายที่เหมาะสมสำหรับใช้ร่างกายทำงาน		
กลยุทธ์การเปรียบเทียบ เครื่องแต่งกายแบบคู่ตรงข้าม	ผู้ดำเนินรายการ	คนจนที่เป็นผู้แข่งขัน
เสื้อ	เสื้อยืดสวมทับด้วยแจ็คเก็ต	เสื้อยืดสีดำ
กางเกง	กางเกงสามส่วนสีทึบ (ตีอ้วน) และกางเกงยีนส์ขาวยาว (ปราบ)	กางเกงสามส่วนหรือ ขาวยาวสีเข้ม
รองเท้า	รองเท้ากีฬา	ไม่ใส่รองเท้าขณะแข่งขัน
แว่นตา	แว่นสายตา (ตีอ้วน) และแว่นกันแดด (ปราบ)	บางคนใส่แว่นสายตา
หมวก	หมวกผ้ากันแดด	บางคนสวมหมวกทำนา
นาฬิกา	นาฬิกาข้อมือ	ไม่มี

2) คนจนเป็นผู้ที่อยู่ใต้อำนาจการควบคุมของชนชั้นกลางที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจเหนือกว่า ผู้ผลิตรายการใช้การติดตั้งความหมายนี้ผ่านสัญลักษณ์ของระบบทุนนิยม คือนาฬิกาและนกหวีดของตี้อ้วน ผู้ดำเนินรายการที่นำเข้าสู่เกมการแข่งขัน โดยตี้อ้วนจะใช้นาฬิกาจับเวลาเมื่อเริ่มต้นการแข่งขัน พร้อมกับการเป่านกหวีด หมายความว่า เสียงนกหวีดเป็นสัญญาณของการเริ่มต้นและการสิ้นสุดของการแข่งขันหรือการทำงานนั่นเอง

ภาพที่ 5.7

นาฬิกาหรือสัญญาณของระบบทุนนิยมที่อยู่ในมือของตี้อ้วนผู้ดำเนินรายการที่นำเข้าสู่เล่นเกม

ทั้งนี้เกมการแข่งขันเป็นการจำลองหลักปฏิบัติของการทำงานในระบบทุนนิยมที่เห็นว่า เวลาในระบบทุนนิยมจะมีคุณค่าก็ต่อเมื่อ มีการใช้แรงงานให้เกิดการผลิตภายใต้เวลาน้อยที่สุด ดังคำกล่าวที่ว่า “เวลาเป็นเงินเป็นทอง” (time is money) ดังนั้น ยายต้อง หนูเอียด (ตอนหนีชีวิตที่ลืขิตให้ยายต้องสู้) ต้องรีบบรรจุมากให้เต็มกระสอบ แล้วให้หลานรีบวิ่งขนกระสอบมาก 3 กระสอบไปวางในจุดที่กำหนดไว้แบบไม่คิดชีวิต ทั้งนี้เพราะยายและหลานต้องขนมากให้เสร็จภายในเวลาหนึ่งนาทีกี่ครั้งที่ทางผู้ผลิตรายการกำหนดไว้ เช่นเดียวกับตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันคนอื่นๆ ทุกคนในรายการ

1.2.2 การแสดงพฤติกรรมที่บอกถึงนิสัยของผู้ดำเนินรายการ สำหรับพฤติกรรมของผู้ดำเนินรายการที่เป็นลักษณะเด่นปรากฏอยู่ในรายการเกมปลดหนี้ทุกตอน คือ

ประการแรก การเข้าไปในพื้นที่ส่วนตัวของตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน ปราบ ยุทธพิชัยที่เป็นผู้ดำเนินรายการที่เป็นคนนำเรื่อง จะเป็นผู้ที่นำผู้ชมรายการเข้าไปสู่พื้นที่ส่วนตัวทั้งที่บ้านและที่ทำงาน เช่นการเข้าไปที่บ้านของพี่คำพอง แก้วมะ ที่มีสภาพความทรุดโทรม หรือลุงพร ยืนดี (ตอนหนีชีวิตที่ต้องสู้เพื่อเลี้ยงดูครอบครัว) ที่ถอดเสื้อผ้าอยู่บ้าน

ภาพที่ 5.8

ผู้ดำเนินรายการที่เป็นคนนำเรื่องนำผู้ชมเข้าไปสำรวจสภาพบ้านที่เสื่อมโทรม
และความทุกข์จาก “หนี้” ของพี่คำพอง (ตอนหนี้ชีวิตที่พ่อไม่ยอมแพ้)

ผู้ผลิตรายการได้สร้างความหมาย “คนจน” ผ่านพฤติกรรมของผู้ดำเนินรายการได้ว่า “คนจนเป็นผู้ที่ถูกจับจ้องจากผู้ดำเนินรายการหรือชนชั้นกลาง” ทั้งนี้ผู้ผลิตรายการได้ให้ความชอบธรรมกับพฤติกรรมดังกล่าว ด้วยการใช้อ้างอิงเรื่องการให้ความช่วยเหลือในการปลดหนี้ หมายความว่า ผู้มีอำนาจทางเศรษฐกิจเช่นผู้ดำเนินรายการ ซึ่งเป็นตัวแทนของชนชั้นกลางมีอำนาจในการจับจ้องเหนือร่างกายของคนจน โดยผู้ผลิตรายการได้ใช้กลยุทธ์การดึงผู้ชมเป็นพวก เห็นได้จาก ผู้ดำเนินรายการจะใช้คำพูดว่า “เราไปทำความรู้จักกับคุณป้ายอดนักสู้” ก่อนจะไปสู่พื้นที่ส่วนตัวของตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันแต่ละคนในรายการ

ประการที่สอง การแสดงความรู้สึกเห็นอกเห็นใจต่อตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน ปราบ ยุทธพิชัย และตี้อ้วน จะแสดงความรู้สึกเห็นอกเห็นใจผ่านสีหน้า และน้ำเสียงเมื่อต้องพูดถึงชีวิตที่ยากลำบากของตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันในแต่ละคนในรายการ โดยเฉพาะตี้อ้วนที่เป็นผู้ดำเนินรายการที่นำเล่นเกม มักกล่าวกับผู้แข่งขันอย่างเห็นอกเห็นใจในช่วงการสัมภาษณ์ก่อนการปลดหนี้ครั้งแรกและการปลดหนี้ในครั้งหลัง อาทิเช่น คำพูดของตี้อ้วนที่พูดถึงลุงสา วงศ์คำชัย (ตอนหนี้ที่พรหมลิขิตให้รับกรรม) ว่า

ตี้อ้วน : “ผมนั่งอยู่กับผู้ชายสูงอายุที่ต่อสู้ชีวิตลำบากลำบากมาโดยตลอด”

หรือกล่าวถึงลุงพร ยืนดี (ตอนหนี้ชีวิตที่ต้องเลี้ยงดูครอบครัว) ว่า

ตี้อ้วน : “เห็นแก้มอย่างนี้ แต่มีภาระมากมาย”

ขณะที่ถามถึงความรู้สึกของยายถ่อง หนูเอียด (ตอนหนี้ชีวิตที่ลิขิตให้ยายต้องสู้) ว่า

ตี้อ้วน : “ยายเหนื่อยและท้อใจมั๊ยน้า”

ภาพที่ 5.9

ตี้อวนผู้นำเนินรายการที่นำเล่นเกมสัมภาษณ์ความรู้สึกต่อปัญหา “หนี้” และ “ความลำบาก”
ที่กิตติที่เผชิญอยู่ (ตอนหนึ่งชีวิตที่พอให้ได้ทั้งชีวิต)

นอกจากนี้ น้ำเสียงและสีหน้าของตี้อวนล้วนบ่งบอกถึงความรู้สึกเห็นอกเห็นใจต่อทั้งลุงสา ลุงพร และยายถ่อง ทั้งนี้ความรู้สึกเห็นอกเห็นใจผ่านสีหน้าและคำพูดสะท้อนให้เห็นอำนาจที่แตกต่างกัน ระหว่างตี้อวนกับลุงสา ลุงพร และยายถ่อง รวมทั้งตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันทุกคนในรายการ ทั้งนี้ผู้ผลิตรายการได้สร้างความหมาย “คนจน” ผ่านการแสดง ความเห็นอกเห็นใจของผู้ดำเนินรายการว่า “คนจนเป็นผู้รับความช่วยเหลือจากชนชั้นกลางที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจเหนือกว่า” โดยผู้ผลิตรายการใช้กลยุทธ์การสร้างความรู้สึกสะเทือนอารมณ์ ในการติดตั้งความหมายดังกล่าว ซึ่งการสร้างความรู้สึกสะเทือนอารมณ์ ทำให้ความแตกต่างทางเศรษฐกิจ ระหว่างผู้ดำเนินรายการหรือชนชั้นกลาง “ผู้ให้” กับตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันที่เป็น “ผู้รับ” มีความเด่นชัดมากยิ่งขึ้น

ประการที่สาม การควบคุมให้ตัวละครหลักคนจนปฏิบัติตามเงื่อนไขการแข่งขัน ผู้ผลิตรายการกำหนดให้ปราบ ยุทธพิชัย ผู้ดำเนินรายการที่เป็นคนนำเรื่อง เป็นผู้กำหนดกติกาในการแข่งขัน ขณะที่ตี้อวนผู้ดำเนินรายการที่เป็นคนนำเล่นเกม ทำหน้าที่ควบคุมให้ตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันทำตามเงื่อนไขที่ปราบกำหนดไว้ พฤติกรรมดังกล่าวเป็นการสร้างความหมาย “คนจน” ว่า “คนจนเป็นผู้ที่ขาดอำนาจในการกำหนดเงื่อนไขการทำงาน และเป็นผู้อยู่ภายใต้การควบคุมของชนชั้นกลาง” ผู้ผลิตรายการใช้กลยุทธ์การแบ่งแยกความแตกต่างระหว่าง “เรา” กับ “เขาและเธอ” กล่าวคือ ผู้ดำเนินรายการชนชั้นกลางคนเมืองใช้อำนาจทางเศรษฐกิจที่เหนือกว่า เป็นผู้เข้าไปให้ความช่วยเหลือกับตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน

ผู้ผลิตรายการกำหนดให้ปราบ ยุทธพิชัย ผู้ดำเนินรายการที่เป็นคนนำเรื่อง เป็นผู้นำผู้ชมเข้าไปทำความรู้จักกับตัวละครหลักแต่ละตอน และมีความต้องการช่วยเหลือผู้แข่งขันในการปลดหนี้ โดยปราบจะเป็นผู้เกริ่นนำเข้ารายการ ด้วยประโยคเดียวกันในทุกสัปดาห์ว่า

ปราบ ยุทธพิชัย : “เป็นรายการเดียวที่จะช่วยคนไทยปลดหนี้”

นอกจากนี้ ปราบยังเป็นผู้กำหนดกติกาการแข่งขัน อาทิเช่น การผ่านมะพร้าว ของป้าน้อย แก้วบุผา (ตอนหนึ่งชีวิตที่แม่ต้องแลกมาด้วยแรงงาน) หรือการติดตั้งอุปกรณ์ไฟฟ้า ของพี่คำพอง แก้วมะ (ตอนหนึ่งที่พ่อไม่ยอมแม่) การกระทำและความคิดที่เด่นชัดของปราบ คือ การเกริ่นนำชีวิตของตัวละครหลักที่เป็นคนจนให้ผู้ชมโทรทัศน์รับรู้ว่าเป็นบุคคลที่ต้องเผชิญกับความยากลำบากและนำไปช่วยเหลือ นอกจากนี้ผู้ผลิตรายการยังให้อำนาจกับปราบในการเข้าไปอยู่ในพื้นที่ส่วนตัวของคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน อาทิเช่นความเป็นส่วนตัวในบ้านของลุงพร ยืนดี (ตอนหนึ่งชีวิตที่ต้องสู้เพื่อเลี้ยงดูครอบครัว) ที่ถอดเสื้ออยู่บ้านให้ภรรยาทอด ในความเป็นส่วนตัวที่ผู้ผลิตรายการให้ปราบเป็นตัวแทนเข้าไปจับจ่าย และเล่าเรื่องราวชีวิตผ่านกล้อง ทำให้เรื่องราวชีวิตส่วนตัวของตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันกลายเป็นที่รับรู้ในพื้นที่สาธารณะ

ภาพที่ 5.10

ผู้ผลิตรายการกับอำนาจในการเข้าไปสำรวจพื้นที่ส่วนตัวของลุงพรและภรรยา
(ตอนหนึ่งชีวิตที่ต้องสู้เพื่อเลี้ยงดูครอบครัว)

ในขณะที่ตี้อ้วน ผู้ดำเนินรายการที่เป็นคนนำเล่นเกม ในช่วงการแข่งขัน ตี้อ้วนจะมีนกหวีดและนาฬิกาจับเวลาคล้องไว้ที่คอ ซึ่งเป็นมีอุปกรณ์ประกอบสำคัญในการควบคุมให้การแข่งขันเป็นไปตามกติกาที่วางไว้ ทั้งนี้การสร้างความหมาย “คนจน” ผ่านพฤติกรรมของตี้อ้วนว่า “คนจนเป็นผู้รับความช่วยเหลือ” โดยผู้ดำเนินรายการอย่างตี้อ้วนใช้กลยุทธ์ในการดึงผู้ชมรายการเป็นพวก “เรา” ในฐานะผู้ให้ความช่วยเหลือ แล้วแบ่งแยกความแตกต่างกับ “เขาหรือเธอ”

ที่เป็นคนจนในฐานะผู้รับความช่วยเหลือ เห็นได้จากคำพูดที่ตีอ้วนกล่าวถึงตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน อาทิเช่นกล่าวถึงบ้านน้อยว่า “เรามาช่วยพี่น้องกับลูกอีก 2 คน” หรือลุงพรที่กล่าวว่า “วันนี้ครอบครัวนี้จะมาปลดหนี้กับเรา”

สำหรับอำนาจของตีอ้วนจึงเป็นอำนาจในการควบคุมกติกาการแข่งขัน โดยเฉพาะการตรวจสอบผลงานและเวลาเมื่อสิ้นสุดการแข่งขันว่า เป็นไปตามเงื่อนไขกติกาที่ผู้ผลิตรายการกำหนดไว้ ซึ่งบทบาทของตีอ้วนดังกล่าว แสดงให้เห็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกัน ระหว่างตีอ้วนผู้เป็นผู้ดำเนินรายการที่นำเล่นเกมกับคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน โดยตีอ้วนมีอำนาจผ่านสัญญา คือ นกหวีดและนาฬิกาจับเวลา ที่แสดงถึงอำนาจในการควบคุมความเคลื่อนไหวของคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน ตลอดช่วงเวลาที่อยู่ในเกมปลดหนี้ทั้งสองช่วงรายการ นอกจากนี้ ในช่วงการสัมภาษณ์ ตีอ้วนมักแสดงความเห็นอกเห็นใจที่ตัวละครหลักคนจนต้องมีชีวิตที่ยากลำบาก ซึ่งเป็นการกำหนดตำแหน่งแห่งที่ให้ตนเองเป็นผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่า โดยเฉพาะการอยู่ในฐานะผู้ที่จะให้ความช่วยเหลือปลดหนี้ ซึ่งเป็นความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจเป็นหลัก

ภาพที่ 5.11

ตีอ้วนตรวจสอบผลงานการนั่งข้าวเหนียว และเวลาที่ใช้ในการแข่งขันของลุงสา
(ตอนที่พรหมลิขิตได้รับกรรม)

1.2.3 ความต้องการหรือเป้าหมายในชีวิตของผู้ดำเนินรายการ ผู้ดำเนินรายการมีความต้องการให้ความช่วยเหลือคนจนในการปลดหนี้ เห็นได้จาก คำกล่าวของปราบ ยุทธพิชัย ที่ช่วงเปิดรายการของทุกตอนว่า “เป็นรายการเดียวที่จะช่วยคนไทยปลดหนี้” หรือกรณีของตีอ้วนที่มักพูดกับผู้ชมการแข่งขันและผู้ชมโทรทัศน์ว่า “เรามาช่วยลุ้น” หรือ “เรามาช่วยกันเชียร์” ก่อนที่ตัวละครหลักคนจนจะแข่งขันปลดหนี้ในทั้งสองช่วงของรายการ

ทั้งนี้ผู้ผลิตรายการได้สร้างความหมาย “คนจน” ผ่านการผู้ดำเนินรายการว่า “คนจนเป็นผู้รับความช่วยเหลือ และมีโอกาสปลดหนี้ได้” โดยผู้ผลิตรายการใช้กลยุทธ์การดึงผู้ชม

เป็นพวก เห็นได้จาก การใช้คำว่า “เรา” ซึ่งเป็นการดึงผู้ชมให้มีส่วนร่วมให้กำลังใจ กับตัวละครหลักคนจนที่ เป็นผู้แข่งขัน ทั้งนี้การกระทำดังกล่าว เป็นการผนวกตัวละครหลักคนจนเข้าเป็นแรงงานในระบบทุนนิยม โดยตัวละครหลักคนจนต้องอยู่ใต้อำนาจผู้ดำเนินรายการชนชั้นกลางคนเมือง เห็นได้จากผู้ดำเนินรายการเป็นผู้ที่มีอำนาจ ในการกำหนดกติกาและควบคุม ตัวละครหลักคนจนที่ เป็นผู้แข่งขัน ตลอดจนการมอบเงินรางวัลสำหรับการปลดหนี้

ในขณะเดียวกัน ผู้ผลิตรายการยังใช้กลยุทธ์การสร้างจินตนาการให้กับคนจน ด้วยการพูดถึงความจริงเพียงครั้งเดียว เกี่ยวกับการแก้ปัญหาความยากจน กล่าวคือ คนจนที่ใช้ร่างกายทำงานได้ตามเงื่อนไขเท่านั้น จึงจะได้รับความช่วยเหลือเงินไปปลดหนี้ ซึ่งเป็นการแก้ไขปัญหาระดับปัจเจกบุคคล แต่อย่างไรก็ตาม ผู้ผลิตรายการไม่ได้พูดถึงสาเหตุของปัญหาความยากจนในระดับสังคมหรือเชิงโครงสร้าง ทั้งนี้การเลือกที่จะให้ความหมาย “คนจน” ว่ามีโอกาสนในการปลดหนี้ เป็นจินตนาการที่ทำให้คนจนมีความอดทนที่จะอยู่กับความยากลำบากของตนต่อไป ซึ่งเป็นการรักษาสถานภาพของชนชั้นกลางให้มีอำนาจเหนือคนจนต่อไป

1.2.4 ทัศนคติที่ผู้ดำเนินรายการมีต่อโลก และคนจน การสร้างความหมาย “คนจน” และกลยุทธ์ในการติดตั้งความหมายดังกล่าว ผ่านการแสดงทัศนคติของผู้ดำเนินรายการมีต่อโลก และชีวิตของคนจน มีดังนี้

1) ทัศนคติที่ผู้ดำเนินรายการมีต่อโลก ในช่วงเริ่มเรื่องของผู้ดำเนินรายการกล่าวแนะนำตัวละครหลักคนจนที่ เป็นผู้แข่งขัน และการสัมภาษณ์ในช่วงก่อนการแข่งขันปลดหนี้ครั้งแรกและการปลดหนี้ครั้งหลัง มีการแสดงทัศนคติของผู้ดำเนินรายการต่อโลกว่า โลกของคนจนเป็นโลกที่ไม่มีความเท่าเทียมกัน โดยคนจนเป็นผู้ที่มีความขัดสนทางเศรษฐกิจหรืออยู่ในฐานะต่ำต้อยกว่าคนอื่น ทั้งนี้ผู้ผลิตรายการได้สร้างความหมาย “คนจน” ผ่านทัศนคติดังกล่าวว่า “คนจนเป็นผู้ที่มีความขัดสนทางเศรษฐกิจ” อาทิเช่นกรณีของพี่คำพอง แก้วมะ (ตอนหนึ่งชีวิตที่พ่อไม่ยอมแพ้ว) ปราบ ยุทธพิชัย ผู้ดำเนินรายการที่เป็นคนนำเรื่องกล่าวถึงพี่คำพองว่า

ปราบ ยุทธพิชัย : “นี่คือบ้านของผู้ที่จะมาปลดหนี้แตกต่างอย่างสิ้นเชิงกับบ้านทางขวาที่ใหญ่โตมาก”

จะเห็นได้ว่า ผู้ผลิตรายการได้ใช้กลยุทธ์การเปรียบเทียบในลักษณะคู่ตรงข้ามระหว่างคนจนกับคนรวย ผ่านภาพบ้านที่ทรุดโทรมของพี่คำพองและบ้านโตของเพื่อนบ้าน ซึ่งการเทียบบ้านที่แตกต่างกันทำให้ความหมาย “คนจน” ในทางเศรษฐกิจมีการเปรียบเทียบให้เป็นรูปธรรมที่เด่นชัดเพิ่มมากขึ้น

นอกจากนี้ ผู้ผลิตรายการยังได้ใช้กลยุทธ์การทำให้เรื่องทางวัฒนธรรมกลายเป็นภาวะทางธรรมชาติในการติดตั้งความหมาย ปรากฏอยู่ในรายการตอนของลุงสา วงศ์คำชัย

(ตอนที่พรหมลิขิตให้รับกรรม) ที่ตี้อ้วน ผู้ดำเนินรายการที่นำเล่นเกม สัมภาษณ์ถึงความรู้สึกของลุงสาฟอหม้ายที่ต้องเลี้ยงลูกสามคนเพียงลำพัง

ตี้อ้วน : “นี่คือชีวิตจริงๆ ซึ่งไม่มีความเท่าเทียมกันบนโลกใบนี้”

ผู้ดำเนินรายการกล่าวถึง “โลกที่มีความไม่เท่าเทียมกัน” ในที่นี้ คือโลกที่ “เรา” ผู้ดำเนินรายการชนชั้นกลางคนเมือง ได้กำหนดตำแหน่งแห่งที่ให้ตนเองมีอำนาจเหนือ “เขาหรือเธอ” ที่เป็นคนจน ทศนะคติต่อโลกดังกล่าวเป็นการทำให้ความหมาย “คนจน” ที่ขัดสนทางเศรษฐกิจที่เป็นเรื่องทางวัฒนธรรมกลายเป็นภาวะทางธรรมชาติที่คนจนไม่อาจเปลี่ยนแปลงได้

2) ทศนะคติที่ผู้ดำเนินรายการมีต่อชีวิตคนจน ในช่วงเริ่มเรื่องที่ปราบ ยุทธพิชัยผู้ดำเนินรายการกล่าวแนะนำตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน ซึ่งเป็นการสร้างความหมายหรือคำนิยามให้กับ “คนจน” ว่า “คนจนเป็นผู้ที่มีความทุกข์” โดยผู้ผลิตรายการใช้กลยุทธ์การแบ่งแยกความแตกต่างระหว่าง “เรา” ผู้ดำเนินรายการกับผู้ชมโทรทัศน์ กับ “เขาหรือเธอ” ตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน อาทิเช่นกรณีของป้า น้อยแก้วบุปผา (ตอนที่ชีวิตที่แม่ต้องแลกมาด้วยแรงงาน) ที่ปราบ กล่าวถึงชีวิตของป้า น้อยว่า

ปราบ ยุทธพิชัย : “ชีวิตของคนเรามี 2 ด้าน คือ มีดีและสว่าง แต่ชีวิตของเธอฉันไม่เคยพบกับแสงสว่าง”

หรือกรณีของป้าโอวาท จันทร์ละคร (ตอนที่ชีวิตที่มีรักเป็นเดิมพัน) ที่ปราบกล่าวถึงชีวิตของป้าโอวาทว่า

ปราบ ยุทธพิชัย : “เธอบอกกับเราว่า ‘ไม่รู้ว่าจะวันไหนที่จะไม่มีทุกข์’”

สำหรับการสร้างความหมาย “คนจน” ผ่านคำบรรยายของผู้ดำเนินรายการที่เป็นคนนำเข้าเรื่อง เป็นการอธิบายชีวิตตัวละครคนจนที่เป็นผู้แข่งขันว่า “เขาหรือเธอ” ที่เป็นคนจนมีชีวิตเฉพาะด้านมืดที่ต้องประสบกับความทุกข์ยาก หรือต้องเผชิญกับมรสุมที่เข้ามาตลอด ซึ่งแตกต่างจากชีวิตของ “เรา” หรือคนทั่วไปที่ชีวิตจะต้องมีทั้งทุกข์และทุกข์ปะปนกันไป ทั้งนี้การเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่าง “เขาหรือเธอ” ที่เป็นคนจน กับ “เรา” คือ ผู้ดำเนินรายการและผู้ชมโทรทัศน์ทั่วไป เป็นการสร้างความเป็นอื่นให้กับคนจนในแง่มุมมองที่ผู้ผลิตรายการสร้างให้กับคนจน คือ เป็นผู้ที่มีความทุกข์ยาก และต้องจมอยู่กับความทุกข์นั้นไปตลอดชีวิต โดยไม่อาจเปลี่ยนแปลงได้ ผู้ผลิตรายการมีการให้ความหมาย “คนจน” และติดตั้งความหมายดังกล่าวผ่านการวางลักษณะให้กับผู้ดำเนินรายการ สรุปได้ดังนี้

ตารางที่ 5.4
การสร้างความหมาย “คนจน” และติดตั้งความหมายดังกล่าว
ผ่านการวางลักษณะให้กับผู้ดำเนินรายการ

ลักษณะให้กับผู้ดำเนินรายการ	การให้ความหมาย “คนจน”	กลยุทธ์การติดตั้งความหมาย
1. ลักษณะภายนอก	คนจนขาดอำนาจในการควบคุมร่างกายของตนเอง	การเปรียบเทียบแบบคู่ตรงข้ามระหว่างผู้ดำเนินรายการกับตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน
	คนจนมีเครื่องแต่งกายที่เหมาะสมสำหรับใช้ร่างกายทำงาน	การเปรียบเทียบเครื่องแต่งกายแบบคู่ตรงข้าม ระหว่างผู้ดำเนินรายการกับตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน
	คนจนเป็นผู้ที่อยู่ใต้อำนาจการควบคุมของชนชั้นกลางที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจเหนือกว่า	การติดตั้งความหมายนี้ผ่านสัญลักษณ์ของทุนนิยม คือ นาฬิกาและนกหวีด
2. พฤติกรรมที่บอกถึงนิสัย	คนจนเป็นผู้ที่ถูกจับจ้องจากผู้ดำเนินรายการหรือชนชั้นกลาง	การใช้ข้ออ้างเรื่องการให้ความช่วยเหลือ และการตั้งผู้ชมเป็นพวก
	คนจนเป็นผู้รับความช่วยเหลือจากชนชั้นกลางที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจเหนือกว่า	การสร้างความรู้สึกสะเทือนอารมณ์
	คนจนเป็นผู้ที่ขาดอำนาจในการกำหนดเงื่อนไขการทำงาน และเป็นผู้อยู่ภายใต้การควบคุมของชนชั้นกลาง	การแบ่งแยกความแตกต่างระหว่าง “เรา” กับ “เขาและเธอ”
3. ความต้องการหรือเป้าหมายในชีวิต	คนจนเป็นผู้รับความช่วยเหลือ และมีโอกาสปลดหนี้ได้	การตั้งผู้ชมเป็นพวก และการสร้างจินตนาการให้กับคนจน ด้วยการพูดถึงความจริงเพียงครั้งเดียว
4. ทศนคติที่ผู้ดำเนินรายการมีต่อโลก	“คนจน” เป็นผู้ที่มีความขัดสนทางเศรษฐกิจ	การเปรียบเทียบในลักษณะคู่ตรงข้ามระหว่างคนจนกับคนรวย และการทำให้เรื่องทางวัฒนธรรมกลายเป็นภาวะทางธรรมชาติ
ทศนคติที่ผู้ดำเนินรายการมีต่อชีวิตคนจน	คนจนเป็นผู้ที่มีแต่ความทุกข์	การแบ่งแยกความแตกต่างระหว่าง “เรา” กับ “เขาหรือเธอ”

1.3 ผู้มอบรางวัล : เจ้าหน้าที่ภาครัฐ

ในรายการเกมปลดหนี้มีการวางบุคลิกลักษณะให้เจ้าหน้าที่ภาครัฐ ซึ่งสัมพันธ์กับการสร้างความหมาย “คนจน” และผู้ผลิตรายการมีการติดตั้งความหมาย “คนจน” ดังนี้

1.3.1 การวางบุคลิกลักษณะภายนอกให้กับเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ผู้ผลิตรายการมีการสร้างความหมาย “คนจน” และใช้กลยุทธ์การติดตั้งความหมายดังกล่าวผ่านการวางลักษณะภายนอกให้กับเจ้าหน้าที่ภาครัฐ คือ

ประการแรก การวางบุคลิกลักษณะภายนอกผ่านร่างกายของเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ผู้ผลิตรายการนำเสนอเจ้าหน้าที่ภาครัฐส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุประมาณ 40 ปี ร่างกายดูแข็งแรงหรือบางคนมีรูปร่างอวบอ้วนบอกถึงความเป็นผู้มีอันจะกิน มีสีหน้าเคร่งขรึม มีอาชีพเป็นข้าราชการในส่วนภูมิภาคหรือองค์กรปกครองท้องถิ่น จะปรากฏร่างกายเพื่อมอบเงินรางวัลให้กับตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันในช่วงท้ายของแต่ละช่วงรายการ ทั้งนี้ผู้ผลิตรายการได้สร้างความหมาย “คนจน” ผ่านร่างกายของเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ดังกล่าว ว่า “คนจนเป็นผู้ที่ต้องปฏิบัติตัวอย่างนอบน้อมเมื่อต้องสัมพันธ์กับชนชั้นอื่นที่มีอำนาจเหนือตน” ผู้ผลิตรายการใช้กลยุทธ์การแบ่งแยกให้เห็นความแตกต่างระหว่าง “เรา” หมายถึงเจ้าหน้าที่ภาครัฐและผู้ดำเนินรายการกับ “เขาหรือเธอ” หมายถึงตัวละครหลักคนจนในการติดตั้งความหมายดังกล่าว โดยตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันจะต้องไหว้อย่างนอบน้อมแล้วรับเงินรางวัล แตกต่างจากเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่อยู่ในฐานะรับไหว้และมอบเงินรางวัล

ภาพที่ 5.12

ข้าราชการมอบเงินรางวัลให้กับป่าสีฉธรรมในช่วงท้ายของรายการ

(ตอนหนึ่งชีวิตที่แม่แพ้ไม่ได้)

ประการที่สอง การวางบุคลิกลักษณะภายนอกผ่านเครื่องแต่งกายของเจ้าหน้าที่ ผู้ผลิตรายการนำเสนอเจ้าหน้าที่ภาครัฐแต่งกายด้วยเสื้อเชิ้ตแขนยาว หรือสวมเสื้อแบบซาฟารีแขนสั้น สวมกางเกงขายาว สวมนาฬิกาข้อมือ มีบางคนที่สวมแหวน และแว่นตา ทั้งนี้ ผู้ผลิตรายการได้สร้างความหมาย “คนจน” ผ่านการแต่งกายของเจ้าหน้าที่ภาครัฐว่า “คนจนมีเครื่องแต่งกายที่เหมาะสมสำหรับใช้ร่างกายทำงาน” โดยผู้ผลิตรายการได้ใช้กลยุทธ์การเปรียบเทียบเครื่องแต่งกายแบบคู่ตรงข้ามระหว่างเจ้าหน้าที่ภาครัฐกับตัวละครหลักคนจน ในการติดตั้งความหมายดังกล่าว สำหรับเห็นความแตกต่างระหว่างเครื่องแต่งกายของเจ้าหน้าที่ภาครัฐกับตัวละครหลักคนจนที่อยู่ร่วมกันในช่วงการมอบเงินรางวัล สรุปได้ดังนี้

ตารางที่ 5.5

การเปรียบเทียบเครื่องแต่งกายแบบคู่ตรงข้าม ระหว่างเครื่องแต่งกายของเจ้าหน้าที่ภาครัฐกับตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน

คนจนมีเครื่องแต่งกายที่เหมาะสมสำหรับใช้ร่างกายทำงาน		
กลยุทธ์การเปรียบเทียบเครื่องแต่งกายแบบคู่ตรงข้าม	เจ้าหน้าที่ภาครัฐ	คนจนที่เป็นผู้แข่งขัน
เสื้อ	เสื้อเชิ้ตหรือซาฟารี	เสื้อยืดสีดำหรือสีเข้ม
กางเกง	กางเกงขายาว หรือกางเกงยีนส์	กางเกงสามส่วนหรือขายาวสีเข้ม
เข็มขัด	คาดเข็มขัดหนัง	ไม่มี
รองเท้า	รองเท้าหนัง หรือรองเท้ากีฬา	ไม่ได้รองเท้าขณะรับเงินรางวัล
แว่นตา	แว่นสายตา	มีคนเดียวที่ใส่แว่นสายตา
หมวก	หมวกผ้ากันแดด	บางคนสวมหมวกทำนา
นาฬิกา	นาฬิกาข้อมือ	ไม่มี
แหวน	มีบางคนสวมแหวน	ไม่มี

1.3.2 การแสดงพฤติกรรมที่บอกถึงนิสัยของเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ผู้ผลิตรายการมีการให้ความหมาย “คนจน” และติดตั้งความหมายดังกล่าว ผ่านพฤติกรรมของเจ้าหน้าที่ภาครัฐปรากฏอยู่ในรายการเกมปลดหนี้ทุกตอน คือ เจ้าหน้าที่ภาครัฐนั่งแถวหน้าคอยตบมือให้กำลังใจกับตัวละครหลักคนจน ในช่วงแข่งขันปลดหนี้ครั้งแรกและการปลดหนี้ครั้งหลัง

ภาพที่ 5.13

เจ้าหน้าที่ภาครัฐคอยตบมือให้กำลังใจกับตัวละครหลักคนจนในช่วงแข่งขัน

ผู้ผลิตรายการสร้างความหมาย “คนจน” ว่า “คนจนที่มีความอดทนต่อความทุกข์ยากจะได้รับกำลังใจจากสังคม” ทั้งนี้ผู้ผลิตรายการได้ใช้กลยุทธ์การดึงเจ้าหน้าที่ภาครัฐและผู้ชมที่อยู่ในเกมการแข่งขัน เข้าเป็นพวกเดียวกับผู้ดำเนินรายการ โดยกลายเป็น “เรา” ที่มีความแตกต่างจาก “เขาหรือเธอ” หมายถึงตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน เห็นได้จาก ผู้ดำเนินรายการจะพูดให้เรียกร้องให้ “เรา” ช่วยให้กำลังใจกับตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน โดยเจ้าหน้าที่ภาครัฐนั่งตบมือ และสีหน้าบ่งบอกถึงความสนุกตื่นเต้นที่ได้รับจากการแข่งขัน ขณะที่ตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน กลับต้องใช้แรงกายเหนื่อยหอบแข่งขันอยู่กลางสนาม ดังนั้นการแบ่งแยกระหว่าง “เรา” กับ “เขาหรือเธอ” จึงทำให้เห็นพฤติกรรมที่แตกต่างกันของชนชั้น โดยตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันใช้ร่างกายทำงานแลกกับเงินรางวัล แตกต่างจากเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่มีความสุขจากความเหนื่อยยากของตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน

1.3.3 ความต้องการหรือเป้าหมายในชีวิตของเจ้าหน้าที่ภาครัฐ เจ้าหน้าที่ภาครัฐมีความต้องการให้ความช่วยเหลือคนจนในการปลดหนี้ เห็นได้จาก เจ้าหน้าที่ภาครัฐขึ้นมอบเงินรางวัล และแสดงความยินดีให้กับตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน ทั้งนี้ผู้ผลิตรายการได้สร้างความหมาย “คนจน” ผ่านการกระทำของเจ้าหน้าที่ภาครัฐว่า “คนจนเป็นผู้รับความช่วยเหลือและคนจนมีโอกาปลดหนี้ได้” โดยผู้ผลิตรายการใช้กลยุทธ์การผนวกคนจนเข้าไว้ใต้อำนาจของระบบข้าราชการในการติดตั้งความหมายดังกล่าว เห็นได้จากตัวละครหลักคนจนในฐานะผู้รับเงินรางวัลที่ต้องมอบนมต่อเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เป็นผู้มอบเงินรางวัลในการปลดหนี้

ภาพที่ 5.14

ข้าราชการมอบเงินรางวัลให้กับป่าไฉวาท จันทรละคร
(ตอนหนึ่งชีวิตที่มีรักเป็นเดิมพัน)

นอกจากนี้ ผู้ผลิตรายการยังใช้กลยุทธ์การสร้างจินตนาการให้กับคนจน ด้วยการพูดถึงความจริงเพียงบางส่วนเกี่ยวกับการแก้ปัญหาความยากจน กล่าวคือ คนจนที่มีความอดทนจะได้รับความช่วยเหลือด้านเศรษฐกิจในระดับปัจเจกบุคคล และได้พบกับความสุข บั้นปลายในการมีเงินไปปลดหนี้สินของตนเอง อีกทั้งการให้เจ้าหน้าที่ภาครัฐขึ้นมาเป็นผู้มอบเงินรางวัล เป็นการสร้างความหมาย “คนจน” ให้เป็นผู้ได้รับความช่วยเหลือภายใต้ระบบอุปถัมภ์ แต่อย่างไรก็ตาม ผู้ผลิตรายการไม่ได้พูดถึงสาเหตุของปัญหาความยากจนในระดับสังคมหรือเชิงโครงสร้าง ทั้งนี้การเลือกที่จะพูดถึงโอกาสในการปลดหนี้ เป็นการสร้างจินตนาการให้คนจนมีความอดทนที่จะอยู่กับความยากลำบากของตนต่อไป ผู้ผลิตรายการมีการให้ความหมาย “คนจน” และติดตั้งความหมายดังกล่าว ผ่านการวางลักษณะให้กับเจ้าหน้าที่ภาครัฐ สรุปลงได้ดังนี้

ตารางที่ 5.6
การให้ความหมาย “คนจน” และติดตั้งความหมายดังกล่าว
ผ่านการวางลักษณะให้กับเจ้าหน้าที่ภาครัฐ

ลักษณะให้กับเจ้าหน้าที่ภาครัฐ	การให้ความหมาย “คนจน”	กลยุทธ์การติดตั้งความหมาย
1. ลักษณะภายนอก	คนจนเป็นผู้ที่ต้องปฏิบัติตัวอย่างนอบน้อมเมื่อต้องสัมพันธ์กับข้าราชการ	การแบ่งแยกให้เห็นความแตกต่างระหว่าง “เรา” กับ “เขาหรือเธอ”
	คนจนมีเครื่องแต่งกายที่เหมาะสมสำหรับใช้ร่างกายทำงาน	การเปรียบเทียบเครื่องแต่งกายแบบคู่ตรงข้าม
2. พฤติกรรมที่บอกถึงนิสัย	คนจนที่มีความอดทนต่อความทุกข์ยากจะได้รับกำลังใจจากสังคม	การดึงเจ้าหน้าที่ภาครัฐและผู้ชมที่อยู่ในเกมการแข่งขันเข้าเป็นพวกเดียวกับผู้ดำเนินรายการ
3. ความต้องการหรือเป้าหมายในชีวิต	คนจนเป็นผู้รับความช่วยเหลือ และมีโอกาสปลดหนี้ได้	การผนวกคนจนเข้าไว้ใต้อำนาจของระบบข้าราชการ

1.4 ผู้ชมการแข่งขัน : กองเชียร์คนจน ในรายการเกมปลดหนี้มีการสร้างความหมาย “คนจน” และกลยุทธ์การติดตั้งความหมายดังกล่าว ผ่านลักษณะให้กับผู้ชมการแข่งขัน ดังนี้

1.4.1 การวางลักษณะภายนอกให้กับผู้ชมการแข่งขัน ผู้วิจัยมีประเด็นการวิเคราะห์ 2 ประการ คือ

ประการแรก การวางลักษณะภายนอกผ่านร่างกายของผู้ชมการแข่งขัน ผู้ผลิตรายการประกอบสร้างร่างกายของผู้ชมการแข่งขันส่วนมากเป็นผู้ใหญ่มีส่วนน้อยที่เป็นเด็ก คละเคล้ากันไประหว่างเพศชายและหญิง ส่วนใหญ่มีสีหน้ายิ้มแย้มผ่านกล้อง ผู้ชมการแข่งขันจะปรากฏตัวในรายการในช่วงการแข่งขัน โดยจะเป็นภาพการตบมือและการส่งเสียงเชียร์ตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน

ภาพที่ 5.15

การวางลักษณะภายนอกให้กับกองเชียร์คนจนมีสีหน้าที่ยิ้มแย้ม
และตื่นเต้นกับการแข่งขัน

ผู้ผลิตรายการได้สร้างความหมาย “คนจน” ผ่านร่างกายผู้ชมการแข่งขันดังกล่าวว่า “คนจนเป็นผู้ที่ใช้ร่างกายเพื่อความสุขของสังคม” ผู้ผลิตรายการได้ใช้กลยุทธ์การแบ่งแยกให้เห็นความแตกต่างระหว่าง “เรา” กับ “เขาหรือเธอ” ในการติดตั้งความหมาย กล่าวคือ “เรา” ในที่นี้หมายถึง ผู้ดำเนินรายการและผู้ชมการแข่งขันที่ใช้ร่างกายนั่งหรือยืน ตบมือ และส่งเสียงเชียร์ ในทางตรงข้าม “เขาหรือเธอ” ซึ่งเป็นตัวละครหลักคนจนกลับต้องวิ่ง เพื่อผลิตงานตามเงื่อนไขที่ผู้ดำเนินรายการกำหนดไว้ และเหนื่อยหอบเมื่อสิ้นสุดการแข่งขัน ขณะที่เวลาจะสิ้นสุดลงตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันมีความเหนื่อยล้าเพิ่มมากขึ้น กลับได้สร้างความตื่นเต้นและความสุขให้กับผู้ชมการแข่งขันเพิ่มมากขึ้นทวีคูณ

ประการที่สอง การวางลักษณะภายนอกผ่านเครื่องแต่งกายผู้ชมการแข่งขัน ผู้ชมการแข่งขันที่เป็นเพศชายมักแต่งกายด้วยเสื้อยืดหรือเสื้อเชิ้ต สวมกางเกงขาสั้นสีเข้ม ส่วนเพศหญิงส่วนใหญ่สวมเสื้อแขนสั้น บางคนสวมเสื้อคอกระเช้า ส่วนใหญ่นุ่งกางเกงหรือมีบางคนที่ยาวมากแล้วจะนุ่งผ้าถุง ขณะที่ผู้ชมรายการที่เป็นเด็กจะแต่งกายด้วยชุดออกกำลังกายของโรงเรียนเป็นเสื้อยืดแขนสั้น กางเกงผ้ายืดขาสั้น ผู้ชมการแข่งขันบางคนถือร่มและใส่หมวกกันความร้อน ทั้งนี้ผู้ผลิตรายการได้สร้างความหมาย “คนจน” ผ่านเครื่องแต่งกายของผู้ชมการแข่งขันว่า “คนจนมีเครื่องแต่งกายของชนชั้นที่เหมาะสมกับการทำงานใช้แรงงาน” ทั้งนี้ผู้ชมที่เป็นกองเชียร์มักเป็นเพื่อนบ้านที่อยู่ในละแวกบ้านเดียวกับตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน มักด้วยกางเกง หรือเสื้อยืด บางคนนุ่งผ้าถุง ซึ่งมีลักษณะร่วมกับตัวละครหลักคนจนที่เป็น ผู้ผลิตรายการได้ใช้กลยุทธ์การแบ่งแยกระหว่าง “เรา” ผู้ดำเนินรายการ ที่มีความแตกต่างจาก “เขาหรือเธอ” ที่เป็นผู้ชมกองเชียร์ของคนจน โดยผู้ดำเนินรายการมักจะปรากฏตัวออกมาจากกองเชียร์ที่

นุ่งผ้าถุง หรือเด็กชาวบ้านที่เนื้อตัวมอมแมม ซึ่งเป็นกลยุทธ์ในการติดตั้ง “เครื่องแต่งกาย” เฉพาะชั้นกลายเป็นภาวะทางธรรมชาติ โดยเห็นได้อยู่ทั่วไปในรายการไม่ว่า จะเป็นลูกเล็กเด็กโตหรือผู้ใหญ่

1.4.2 การแสดงพฤติกรรมที่บอกถึงนิสัยของผู้ชมการแข่งขัน สำหรับผู้ชมใน เกมการแข่งขันแสดงพฤติกรรมที่สำคัญ คือ การเป็นกองเชียร์ในช่วงการแข่งขัน และการร่วมแสดงความยินดีกับตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน ทั้งนี้ผู้ชมในเกมการแข่งขันจะปรากฏตัวในช่วง นำเข้าการแข่งขันในช่วงปลดหนี้ทั้งสองช่วงของรายการ โดยผู้ผลิตรายการเลือกนำเสนอภาพผู้ชม ในเกมการแข่งขันตบมือและมีสีหน้ายิ้มแย้ม อีกทั้งยังส่งเสียงเชียร์ให้กำลังใจกับตัวละครหลักคน จนที่เป็นผู้แข่งขัน

ผู้ผลิตรายการได้สร้างความหมาย “คนจน” ผ่านการเป็นกองเชียร์ของผู้ชมในเกมการแข่งขันว่า “คนจนที่มีความอดทนต่อความยากลำบากจะได้รับกำลังใจจากสังคม” ทั้งนี้ผู้ผลิตรายการได้ใช้กลยุทธ์การแบ่งแยกระหว่าง “เรา” กับ “เขาหรือเธอ” โดย “เรา” ในที่นี้ หมายถึง ผู้ดำเนินรายการและผู้ชมในเกมการแข่งขัน ขณะที่ “เขาหรือเธอ” คือ ตัวละครหลักคนจน ที่เป็นผู้แข่งขัน ทั้งนี้ผู้ผลิตรายการได้ใช้กลยุทธ์การสร้างความเป็น “เรา” เห็นได้จาก การเล่าเรื่อง ของผู้ดำเนินรายการ ที่กล่าวกับผู้ชมในเกมการแข่งขันช่วยให้กำลังใจกับตัวละครหลักคนจนที่เป็น ผู้แข่งขัน อาทิเช่นเมื่อพูดถึงป้าศีลธรรม ต้นตุลา (ตอนหนึ่งชีวิตที่แม่แพ้ไม่ได้) กับผู้ชมในเกมการ แข่งขันว่า

ตัวอ่อน : “เรามาช่วยกันเชียร์ชีวิตที่ต้องผ่านความยากลำบาก”

หรือคำกล่าวของผู้ดำเนินรายการกับผู้ชมก่อนที่ป้าน้อย แก้วบุปผา (ตอนหนึ่งชีวิตที่แม่ต้องแลกมาด้วยแรงงาน) จะแข่งขันในการปลดหนี้ครั้งหลังว่า

ตัวอ่อน : “วันนี้เรามาช่วยกันลุ้นให้ผู้หญิงคนนี้ปลดหนี้กัน”

ดังนั้นความแตกต่างระหว่าง “เรา” ในฐานะผู้ให้ความช่วยเหลือหรือให้กำลังใจกับ “เขาหรือเธอ” ที่เป็นคนจนที่ตกอยู่ในฐานะผู้รับความช่วยเหลือหรือกำลังใจ โดย สถานภาพของการเป็น “ผู้ให้” และ “ผู้รับ” เป็นความแตกต่างทางด้านเศรษฐกิจเป็นสำคัญ

นอกจากนี้ ความแตกต่างดังกล่าวได้กำหนดการมีส่วนร่วมในรายการให้ “เรา” แตกต่างจาก “เขาและเธอ” กล่าวคือ “เรา” เป็นผู้ที่นั่งเชียร์ตบมือมีความสุขตื่นเต้นจากเกม การแข่งขัน ขณะที่ “เขาหรือเธอ” ต้องมีส่วนร่วมในฐานะผู้แข่งขัน ที่ต้องใช้ร่างกายสร้างความสุข ตื่นเต้นให้กับผู้ชมในเกมการแข่งขัน ดังนั้น พฤติกรรมของผู้ชมในเกมการแข่งขัน สะท้อนให้เห็นว่า คนจนเป็นผู้ที่ต้องอดทนกับความยากลำบากในชีวิต ขณะที่ชนชั้นกลางกลับตักตวงความสุขหรือ ความตื่นเต้นจากความยากลำบากผ่านการกำหนดกติกาเกมการแข่งขัน และการกล่าวอ้าง

ความชอบธรรมด้วย “ความช่วยเหลือ” ของผู้ผลิตรายการที่ต้องการเข้าไปปลดหนี้ให้กับตัวละครหลักคนจที่เป็นผู้แข่งขัน

ทั้งนี้หากพิจารณาความสำคัญของกองเชียร์ในแง่ของการสร้างความหมาย “คนจน” เห็นได้ว่า กองเชียร์เป็นผู้ที่ทำให้อุดมการณ์หรือความหมาย “คนจน” ตามรายการเกมปลดหนี้เข้ารหัสไว้ กลายเป็นที่ยอมรับในสังคม กล่าวคือ ผู้ผลิตรายการได้ลดทอนให้ปัญหาคนจนหรือความยากจนเป็นปัญหาระดับปัจเจกบุคคล ในขณะที่เดียวกันผู้ผลิตรายการได้ใช้กองเชียร์ในการทำให้ความหมาย “คนจน” ในระดับปัจเจกบุคคลให้ดูราวกับว่าเป็นภาวะธรรมชาติ โดยได้รับการยอมรับจากคนทั่วไปในสังคม

1.4.3 เป้าหมายหรือความต้องการของผู้ชมการแข่งขัน ผู้ชมการแข่งขันมีเป้าหมายหรือความต้องการที่แสดงออกในรายการเกมปลดหนี้ ซึ่งสัมพันธ์กับการให้ความหมาย “คนจน” มีดังนี้

ประการแรก ความต้องการความสุขและความตื่นเต้นจากการแข่งขัน ในทุกตอนของรายการเกมปลดหนี้ จะปรากฏภาพผู้ชมการแข่งขันส่งเสียงเชียร์และตบมือ ท่ามกลางเสียงเร่ร่ำของผู้ดำเนินรายการให้ตัวละครหลักคนจนต้องเล่นเกมในเร็วขึ้น ทั้งนี้เป็นการสร้างความหมาย “คนจน” ของผู้ผลิตรายการผ่านความต้องการของผู้ชม กล่าวคือ “คนจน หมายถึง ผู้ที่ใช้ร่างกายในการสร้างความสุขให้กับสังคม” โดยผู้ผลิตรายการได้ใช้กลยุทธ์การแบ่งแยกระหว่าง “เรา” กับ “เขาหรือเธอ” ในการติดตั้งความหมาย เห็นได้จาก “เรา” ได้แก่ ผู้ชมการแข่งขันจะเป็นผู้ชมและมีความสุขจากการแข่งขัน ในทางตรงข้ามกับ “เขาหรือเธอ” ที่ต้องใช้ร่างกายแข่งขันในเวลาที่กำหนด และจบลงด้วยความเหนื่อยหอบ

ประการที่สอง ความต้องการแสดงความยินดีกับคนจที่มีโอกาสปลดหนี้ได้ ในทุกตอนของรายการ จะเห็นภาพผู้ชมการแข่งขันตบมือแสดงความยินดีกับตัวละครหลักคนจนเมื่อมีการมอบเงินรางวัล อีกทั้งยังมีผู้ชมการแข่งขันบางคนร่วมเต้นรำกับนักร้องและนางเครื่องที่ทางรายการจัดเตรียมก่อนเข้าช่วงการทายปัญหาชื่อเพลงและนักร้อง ทั้งนี้ผู้ผลิตรายการได้สร้างความหมาย “คนจน” ผ่านความต้องการของผู้ชมการแข่งขันว่า “คนจนเป็นผู้ที่มีโอกาสในการปลดหนี้” โดยผู้ผลิตรายการได้ใช้กลยุทธ์การสร้างบรรยากาศเฉลิมฉลองในการติดตั้งความหมาย ซึ่งเป็นภาพที่แสดงถึงความรู้สึกยินดี กับความสำเร็จของตัวละครหลักคนจที่เป็นผู้แข่งขันที่สามารถใช้แรงกายแข่งขันปลดหนี้กับทางรายการได้สำเร็จ ในอีกนัยยะหนึ่งบรรยากาศการเฉลิมฉลองเป็นจินตนาการให้กับผู้ชมโทรทัศน์ ถึงผลลัพธ์ที่บั้นปลายสำหรับคนจที่อดทนทำงานว่า จะสามารถปลดหนี้ได้และมีความสุขในท้ายที่สุด

ภาพที่ 5.16

การใช้ภาพสร้างบรรยากาศเฉลิมฉลองภายหลังที่ผู้แข่งขันปลดหนี้ได้สำเร็จ
ก่อนเข้าช่วงคนไทยหัวใจลูกทุ่ง

อย่างไรก็ตาม การใช้บรรยากาศการเฉลิมฉลองเพื่อสร้างจินตนาการให้กับคนจน กลับมีความจริงระดับลึกที่ทางรายการไม่ได้พูดถึง คือ สาเหตุของปัญหาความยากจนในระดับโครงสร้างยังไม่ได้รับกล่าวถึงหรือชี้เป็นประเด็นว่าควรนำไปสู่การแก้ไข ดังนั้น ความสุขสนุกสนานในรายการเกมปลดหนี้ ในอีกนัยยะหนึ่งจึงเป็นบรรยากาศการเฉลิมฉลองให้กับระบบทุนนิยมที่สามารถดำรงรักษาความไม่เท่าเทียมกันให้ดำรงอยู่ในสังคมต่อไปได้ สำหรับผู้ผลิตรายการมีการสร้างความหมาย “คนจน” และติดตั้งความหมายดังกล่าวผ่านการวางลักษณะให้กับผู้ชมการแข่งขัน สรุปได้ดังนี้

ตารางที่ 5.7

การสร้างความหมาย “คนจน” และติดตั้งความหมายดังกล่าว
ผ่านการวางลักษณะให้กับผู้ชมการแข่งขัน

การวางบุคลิกลักษณะ ให้ผู้ชมการแข่งขัน	การให้ความหมาย “คนจน”	กลยุทธ์การติดตั้งความหมาย
1. ลักษณะภายนอก	คนจนเป็นผู้ที่ใช้ร่างกายเพื่อความสุข ของสังคม	การแบ่งแยกให้เห็นความแตกต่าง ระหว่าง “เรา” กับ “เขาหรือเธอ”
	คนจนมีเครื่องแต่งกายของชนชั้นที่ เหมาะสมกับการทำงานใช้แรงกาย	การแบ่งแยกความแตกต่างระหว่าง “เรา” กับ “เขาหรือเธอ”
2. พฤติกรรมที่บอกถึงนิสัย	คนจนที่มีความอดทนต่อความ ยากลำบากจะได้รับกำลังใจจากสังคม	การแบ่งแยกระหว่าง “เรา” กับ “เขาหรือเธอ” และการทำให้อุดมการณ์ หรือความหมาย “คนจน” ในระดับปัจเจก บุคคลกลายเป็นที่ยอมรับในสังคม
3. ความต้องการหรือ เป้าหมายในชีวิต	ผู้ที่ใช้ร่างกายในการสร้างความสุข ให้กับสังคม	การแบ่งแยกระหว่าง “เรา” กับ “เขาหรือเธอ”
	คนจนเป็นผู้ที่มีโอกาสในการปลดหนี้	การสร้างบรรยากาศเฉลิมฉลอง

ผู้ผลิตรายการได้สร้างความหมาย “คนจน” ผ่านการบุคลิกตัวละครในรายการเกมปลดหนี้ ทั้งนี้การให้ความหมาย “คนจน” ดังกล่าว เป็นการผลิตซ้ำอำนาจทางชนชั้นที่แตกต่างกันผ่านการวางบุคลิกตัวละคร กล่าวคือ แต่ละชนชั้นจะมีบุคลิกที่แตกต่างกัน ทั้งในร่างกายและเครื่องแต่งกายอันเป็นบุคลิกภายนอก รวมถึงพฤติกรรมที่บอกถึงนิสัย และเป้าหมายหรือความต้องการในชีวิต อีกทั้งยังมีความแตกต่างเรื่องทัศนคติที่มีต่อโลก ชีวิต และคนอื่น ในขณะเดียวกัน ผู้ผลิตรายการได้กำหนดตำแหน่งแห่งที่ให้ตัวละครหลักคนจนเป็น “เขาหรือเธอ” แตกต่างจาก “เรา” คือผู้ดำเนินรายการและผู้ชมโทรทัศน์ที่เป็นชนชั้นกลาง และแสดงให้เห็นว่า “เรา” ที่มีอำนาจเหนือกว่า “เขาหรือเธอ” ผ่านการควบคุมร่างกายและเครื่องแต่งกาย รวมถึงกำหนดคุณค่าเชิงพฤติกรรมให้ตัวละครหลักคนจนที่เป็นคนจนยี่ดื้อ โดยเฉพาะการใช้ความหมาย “คนจน” ว่า คนจนเป็นผู้ใช้แรงงานที่มีนิสัยอดทน และมีการหาเงินมาใช้หนี้เป็นเป้าหมาย โดยสร้างระบบการให้เหตุผลที่เด่นชัดคือ การเชื่อมโยงระหว่างความทุกข์/ยากจน/หนี้สินของคนจน เข้ากับความเชื่อเรื่องกรรมและโชคชะตา เป็นการทำให้การให้ความหมาย “คนจน” ที่เป็นเรื่องทางวัฒนธรรมกลายเป็นภาวะทางธรรมชาติที่คนจนไม่อาจเปลี่ยนแปลงได้ รวมทั้งการใช้กลยุทธ์ในการติดตั้งความหมาย ด้วยการทำให้อุดมการณ์หรือความหมาย “คนจน” ในระดับปัจเจกบุคคลกลายเป็นที่ยอมรับในสังคม

2. แก่นความคิด (theme)

แก่นความคิดหลักของรายการถือเป็นใจความสำคัญ ที่ผู้ผลิตรายการต้องการนำเสนอ หรือสื่อความหมายไปยังผู้ชมรายการ ทั้งนี้รายการเกมปลดหนี้มีแก่นความคิดที่ปรากฏในรายการปลดหนี้ทุกตอน ผู้ผลิตรายการ คือ การแข่งขันเอาชนะเงื่อนงำที่ผู้ผลิตรายการกำหนดไว้ เพื่อได้เงินรางวัลจากทางรายการไปใช้ปลดหนี้ ทั้งนี้ในส่วนของผู้ควบคุมการผลิตรายการ เกมปลดหนี้ได้กล่าวถึงแก่นความคิดที่ต้องการนำเสนอผ่านในรายการเกมปลดหนี้ ไว้ว่า “รายการผมเป็นรายการเกมโชว์ชีวิต คำว่าเกมโชว์ต้องมีความสนุกสนาน แต่คำว่าชีวิตมันเป็นเรื่องที่หนัก” (สราวุธ แก้วประดับ, สัมภาษณ์)

จากคำสัมภาษณ์ดังกล่าว ผู้ผลิตได้สร้างความหมายกับ “คนจน” ว่า “คนจนเป็นผู้ที่มีชีวิตหนัก ลำบาก และทุกข์ อีกทั้งคนจนเป็นผู้ที่ใช้ร่างกายแข่งขันเพื่อความสุขของชนชั้นกลาง” กล่าวคือ คนจนที่มีชีวิตที่ยากลำบาก ต้องสามารถนำมาออกแบบเป็นเกมโชว์ที่มีความสนุกสนานสำหรับผู้ชมหรือชนชั้นกลางด้วย ตรงข้ามกับตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันที่ต้องใช้แรงกายแข่งขันด้วยความเหน็ดเหนื่อย

ผู้ผลิตรายการใช้กลยุทธ์การติดตั้งความหมายดังกล่าว โดยใช้การออกแบบรูปแบบเกมที่เน้นความสนุกสนาน และการคัดเลือกตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันตามแก่นความคิดว่า ต้องเป็นผู้ที่มีชีวิตที่ยากลำบาก ดังที่ปรากฏอยู่ในรายการทุกตอน ทั้งนี้นอกจากการให้ความหมาย “คนจน” ดังกล่าว ยังปรากฏการสร้างความหมาย “คนจน” อื่นๆ ในรายการเกมปลดหนี้ และใช้กลยุทธ์ในการติดตั้งความหมายที่แตกต่างกันออกไป ดังนี้

ประการแรก คนจนต้องมีความอดทนต่อการอยู่บนสายพานการผลิตในระบบทุนนิยม ผู้ผลิตรายการติดตั้งคุณลักษณะความอดทนให้กับคนจน โดยมีกลยุทธ์การติดตั้งความหมายด้วยการเชื่อมโยงความหมายดังกล่าวกับบทบาทความเป็นพ่อหรือแม่ที่ดี และการสร้างคุณค่าเชิงพฤติกรรมให้กับคนจน อาทิเช่นกรณีของบ้าน้อย แก้วบุปผา (ตอนหนึ่งชีวิตที่แม่ต้องแลกด้วยแรงงาน) ที่นำเสนอแก่นความคิดหลัก คือ ความอดทนต่อความยากลำบากของแม่หม้ายสามีตายที่ทำงานทุกอย่างเพื่อเลี้ยงลูก และหาเงินไปใช้หนี้ที่สามีที่ตายไปทิ้งไว้ให้

ผู้ผลิตรายการใช้กลยุทธ์การเชื่อมโยงความหมาย “คนจน” กับบทบาทความเป็นแม่ที่ดีที่ต้องดูแลลูกและครอบครัว โดยความเป็นแม่ของบ้าน้อยจึงไม่ต้องการให้ภาระหนี้สินต้องตกเป็นของลูก บ้าน้อยจึงต้องอดทนทำงานเพื่อลูกๆ ขณะเดียวกันผู้ผลิตรายการได้สร้างภาพความเป็นครอบครัวที่กำลังใจซึ่งกันและกัน กรณีของบ้าน้อยที่ได้กำลังใจจากลูกๆ ทำให้แม่มีกำลังใจอดทนทำงานหนักต่อไป เช่นเดียวกับที่ผู้ผลิตรายการใช้กลยุทธ์การติดตั้งความหมายคนจนที่เป็นผู้มีความอดทนเข้ากับบทบาทความเป็นพ่อของลุงพร ยืนดี (ตอนหนึ่งชีวิตที่ต้องสู้เพื่อเลี้ยงดูครอบครัว)

ทั้งนี้ผู้ผลิตรายการได้กำหนดกันความคิดหลักว่า การมีกำลังใจต่อสู้กับความยากลำบากของผู้ชาย คนจนที่เจ็บป่วย โดยต้องการทำงานเพื่อลูกและครอบครัว ในขณะที่เดียวกันผู้ผลิตรายการได้ใช้ กลยุทธ์การสร้างคุณค่าเชิงพฤติกรรมให้กับคนจน โดยเลือกใช้เสียงสัมภาษณ์ของลุงพรที่กล่าวถึงความรู้สึกผิดที่ตนเองเป็นหัวหน้าครอบครัว ทำให้ภรรยาและลูกของลุงพรต้องทำงานหาเลี้ยงครอบครัว

ประการที่สอง คนจนต้องดูแลคนในครอบครัวที่พึ่งตนเองไม่ได้ และให้กำลังใจต่อกัน โดยมีกลยุทธ์การติดตั้งความหมายด้วยการเชื่อมโยงกับบทบาทความเป็นพ่อหรือแม่ที่ดี อาทิเช่น กรณีของพีกิตติ มนต์ชล (ตอนหนึ่งชีวิตที่พ่อให้ได้ทั้งชีวิต) ผู้ผลิตรายการได้ให้ความหมายของความยากจนผ่านความเป็นพ่อของพีมนัส ที่ต้องรับผิดชอบดูแลคนในครอบครัวไม่สามารถพึ่งพิงตนเองได้ ได้แก่ แม่ที่มีอายุมากแล้ว ลูกที่ป่วย และภรรยาที่กำลังท้อง โดยเฉพาะทางผู้ผลิตรายการได้ เน้นความเป็นพ่อของพีมนัสที่รักลูก และต้องกู้เงินไปรักษาลูกให้หายป่วยจากโรคคลื่นหัวใจรั่ว อีกทั้งยังใช้ความรู้สึกสะเทือนอารมณ์ของพีมนัสในการติดตั้งความหมาย “คนจน” ตามที่ผู้ผลิตรายการหรือ ชนชั้นกลางคาดหวังจากคนจน กล่าวคือ การใช้เสียงสัมภาษณ์ที่สิ้นเครื่องของพีมนัส เมื่อกล่าวถึงความรู้สึกผิดของพ่อที่ไม่สามารถรักษาลูกให้หายป่วยและได้เรียนหนังสือเหมือนกับเด็กอื่นทั่วไป

ภาพที่ 5.17

ลูกสาวของพีกิตติที่ป่วยเป็นโรคคลื่นหัวใจรั่ว และต้องออกจากโรงเรียนมารักษาตัวอยู่ที่บ้าน (ตอนหนึ่งชีวิตที่พ่อให้ได้ทั้งชีวิต)

หรือกรณีของลุงสา วงศ์คำชัย (ตอนหนึ่งที่พรหมลิขิตให้รับกรรม) ผู้ผลิตรายการติดตั้งความหมาย “คนจน” โดยเชื่อมโยงกับบทบาทความเป็นพ่อของลุงสา โดยนำเสนอถึงความเสียใจของพ่อที่ไม่สามารถส่งลูกให้ได้เรียนหนังสือได้อย่างที่ตั้งใจ ในทางตรงข้ามผู้ผลิตรายการได้กล่าวตำหนิภรรยาของลุงสาที่ทอดทิ้งลูกไปตั้งแต่ลูกยังเล็กๆ ทั้งนี้เนื่องจากการกระทำของภรรยาลุงสา

เป็นการละเมิดคุณค่าพฤติกรรมที่ผู้ผลิตรายการหรือชนชั้นกลางต้องการติดตั้งให้กับคนจน ขณะที่กรณีของยายถ่อง หนูเอียด (ตอนหนึ่งชีวิตที่ลิขิตให้ยายต้องสู้) ที่มีแก่นความคิดที่ต้องการสื่อสารไปยังผู้ชม คือ การต่อสู้ของหญิงชราที่ต้องทำงานรับจ้างทุกอย่าง ทั้งนี้ผู้ผลิตรายการได้ใช้กลยุทธ์การติดตั้งความหมายดังกล่าว โดยเชื่อมโยงเข้ากับบทบาทของยายถ่องในฐานะภรรยาและยาย ยายถ่องจึงต้องอดทนทำงานเพื่อนำเงินมาเป็นค่าใช้จ่ายสำหรับสามีที่ป่วย และส่งหลานให้ได้เรียนหนังสือ นอกจากนี้ผู้ผลิตรายการยังได้ให้ความหมาย “คนจน” ว่าเป็นผู้ที่ให้กำลังซึ่งกันและกัน โดยนำเสนอความรักระหว่างยายกับหลานที่ยายเลี้ยงมาตั้งแต่เด็ก ซึ่งเห็นได้จากภาพหลานที่ช่วยยายทำงาน และร่วมแข่งขันกับยายในรายการ

ภาพที่ 5.18

ยายถ่องกับหลานชายช่วยกันบรรจุมากแห้งใส่ถุงตามกติกาการแข่งขันในรายการ
(ตอนหนึ่งชีวิตที่ลิขิตให้ยายต้องสู้)

สำหรับการสร้างความหมาย “คนจน” และการติดตั้งความหมายดังกล่าว เป็นการลดทอนให้ปัญหา “คนจนหรือความยากจน” ให้กลายเป็นปัญหาระดับปัจเจกบุคคลที่คนจนและคนในครอบครัวต้องแก้ไขกันเอง

ประการที่สาม คนจนเกิดมาเพื่อขอใช้กรรม ผู้ผลิตรายการได้สร้างความหมายดังกล่าวปรากฏในรายการของป่าโอวาท จันทรละคร (ตอนหนึ่งชีวิตที่พ่อแม่ไม่ยอมแพ้) ผู้ผลิตรายการนำเสนอแก่นความคิดในตอนนี้ คือ ความตั้งใจของผู้หญิงคนจน ที่ต้องการทำงานหนักเพื่อให้สามีและลูกมีอาหารกินครบทุกมื้อ และมีเงินไปใช้หนี้ ทั้งนี้ในการเล่าเรื่องชีวิตของป่าโอวาทตามแก่นความคิดที่กำหนดไว้ ผู้ผลิตรายการได้สร้างความหมายกับ “คนจน” ว่า คนจนเป็นผู้ยอมรับชะตากรรมของตนเอง ทำให้ป่าโอวาทต้องพบกับความลำบากของชีวิต ทั้งต้องดูแลสามีที่เป็นอัมพฤกษ์ และลูกๆ ให้ได้รับการศึกษา เช่นเดียวกับบลูสา วงศ์คำชัย (ตอนหนึ่งที่พรหมลิขิตให้รับกรรม) ที่กำหนดแก่น

ความคิดให้กับลุงสา พ่อหม้ายสูงอายุที่ต้องทำงานหาเลี้ยงลูกสามคนโดยลำพัง โดยมีการสร้าง ความหมาย “คนจน” ผ่านลุงสาว่า คนจนเป็นผู้ที่ต้องต่อสู้เวรกรรม และต้องยอมรับกับสิ่งต่างๆ ที่ เกิดขึ้นกับชีวิต สะท้อนจากคำสัมภาษณ์ของลุงสาที่ว่า “ผมปลงตกกับชีวิต” หรือการใช้ภาพลุงสา นิ่งสมาธิ ทั้งนี้ผู้ผลิตรายการได้ใช้กลยุทธ์การทำให้ความหมาย “คนจน” ที่เป็นเรื่องทางวัฒนธรรม กลายเป็นภาวะทางธรรมชาติที่คนจนไม่อาจเปลี่ยนแปลงได้ กล่าวคือ เมื่อคนจนยอมรับว่าความ ยากจนเป็นเรื่องของเวรกรรม ดังนั้นคนจนจึงไม่คิดจะเปลี่ยนแปลงปัจจัยภายนอกหรือสังคม

อย่างไรก็ตาม ผู้ผลิตรายการได้ให้ความสำคัญกับการให้กำลังใจระหว่างคนใน ครอบครัวว่า เป็นสิ่งที่จะช่วยให้คนจนฝ่าฟันปัญหาชีวิตได้ อย่างเช่นที่ป่าไผ่ที่ได้รับความกำลังใจ จากสามีและลูก หรือลุงสาที่ได้รับกำลังใจจากลูกทั้งสามคน ทั้งนี้การสร้างความหมายดังกล่าวทำ ให้ป่าไผ่และลุงอดทนต่อความยากลำบากต่อไปได้ โดยไม่เรียกร้องให้เปลี่ยนแปลงจากสังคม ทั้งนี้เพราะคนจนเป็นภาวะทางธรรมชาติที่ป่าไผ่และลุงสาไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้

ประการที่สี่ คนจนมีความทุกข์ที่เกิดจากหนี้สิน ในรายการเกมปลดหนี้ทุกตอนผู้ผลิตรายการ ใช้กลยุทธ์การพูดถึงความจริงเพียงด้านเดียว โดยไม่ได้พูดถึงความจริงในระดับลึก โดย ทางผู้ผลิตรายการได้กำหนดเงื่อนไขคุณสมบัติตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันในรายการเกม ปลดหนี้ว่า ต้องเป็นหนี้ที่เกิดจากการประกอบอาชีพ โดยในทุกตอนของรายการจะใช้เสียง สัมภาษณ์ของตัวละครหลักที่เป็นคนจนกล่าวถึงความทุกข์ที่เกิดจากหนี้สิน

แต่อย่างไรก็ตาม ผู้ผลิตรายการเลือกที่จะไม่พูดถึงสาเหตุของความทุกข์หรือความ ยากจน ที่เป็นเกิดจากสาเหตุระดับโครงสร้างหรือสังคม ทั้งนี้การใช้กลยุทธ์การพูดถึงความจริง เพียงด้านเดียว ปรากฏอยู่ในทุกตอนของรายการ อาทิเช่นกรณีของลุงสา วงศ์คำชัย (ตอนที่ที่ พรหมลิขิตให้รับกรรม) ที่ใช้เสียงสัมภาษณ์ของลุงสากล่าวถึงหนี้สินที่เกิดจากความล้มเหลวในการ ลงทุนทางการเกษตร เช่นเดียวกับกรณีของป่าสีลธรรม ต้นตุลา (ตอนที่ชีวิตที่แม่ แพ้ไม่ได้) ที่มี แก่นความคิดที่ต้องการนำเสนอผ่านชีวิตของป่าสีลธรรม คือ การเป็นหลักฟังกฟังของคนใน ครอบครัวของผู้หญิงคนจนสูงอายุ ด้วยสามีมีรายได้เล็กน้อยจากการตัดเย็บ ผู้หญิงคนจนสูงอายุ จึงต้องทำงานหารู้งานค่าด้วยการขายไก่ย่างเลี้ยงครอบครัว ทั้งนี้ผู้ผลิตรายการได้ใช้เสียง สัมภาษณ์ของป่าสีลธรรมที่กล่าวถึงความทุกข์ของตนเอง ที่เป็นหนี้มานับ 10 ปีแล้วแต่ป่าสีลธรรม ก็ยังพยายามหาเงินไปใช้หนี้

สำหรับการใช้กลยุทธ์การพูดถึงความจริงเพียงด้านเดียวถึงสาเหตุของปัญหาความ ยากจนว่าเกิดจากหนี้สินที่ตัวละครหลักคนจนเป็นผู้ก่อขึ้น เป็นการลดทอนให้ปัญหาความยากจน กลายเป็นปัญหาระดับปัจเจกบุคคลที่จะแก้ไขกันเองภายในครอบครัว ขณะที่สาเหตุอื่นในเชิง โครงสร้างหรือระดับสังคมไม่ได้กล่าวถึง ดังนั้น การเลือกที่จะพูดและไม่พูดถึงสาเหตุของความ ยากจนจึงเป็นการรักษาสถานภาพของความไม่เท่าเทียมกันในสังคมให้ดำรงอยู่ต่อไป

ประการที่ห้า คนจนมีความหวังถึงอนาคตที่ดี สำหรับรายการเกมปลดหนี้มีการติดตั้งความหมายดังกล่าว ด้วยการกำหนดให้ความหวังเป็นคุณลักษณะอันเป็นสาระสำคัญของคนจน อาทิเช่นความหวังในชีวิตของพี่คำพอง แก้วมะ (ตอนหนึ่งชีวิตที่พ่อแม่ไม่ยอมแพ้) ต้องการงานหาเลี้ยงลูกและเมียให้มีความสุข ที่ทางผู้ผลิตรายการได้กำหนดแก่นความคิดในตอนนี้ คือ ความเสียใจของผู้ชายคนจนที่ลูกต้องไปต่อมวยเจ็บตัว เพื่อหาเงินส่งเสียตัวเองเรียนหนังสือ

ในการนำเสนอเรื่องราวของพี่คำพองตามแก่นความคิดดังกล่าว ผู้ผลิตรายการได้สร้างความหมายกับ “คนจน” ว่า ความหวังในชีวิตทำให้คนจนมีความอดทนกับชีวิตที่ยากลำบาก โดยเฉพาะการช่วยทำมาหากินของทุกคน เป็นการลดภาระพึ่งพิงต่อหัวหน้าครอบครัว และทำให้ครอบครัวคนจนมีชีวิตที่ดีขึ้นได้

ภาพที่ 5.19

ลูกสาวพี่คำพองที่ต้องไปต่อมวยส่งเสียตัวเองเรียนหนังสือ
และพี่คำพองต้องรู้สึกเสียใจทุกครั้งที่ถูกเจ็บตัวกลับมา
(ตอนหนึ่งชีวิตที่พ่อแม่ไม่ยอมแพ้)

ในกรณีของยายถ่อง หนูเอียด (ตอนหนึ่งชีวิตที่ลิขิตให้ยายต้องสู้) ที่ยายต้องทำงานส่งหลานให้ได้เรียนหนังสือ เพราะยายถ่องมีความหวังว่าการศึกษาคือจะช่วยให้หลานมีอนาคตที่ดี อย่างไรก็ตาม การสร้างความหมาย “คนจน” ว่ามีเป็นผู้มีความหวังถึงอนาคตที่ดี ทำให้ยายถ่องมีความอดทนอยู่กับชีวิตที่ยากลำบาก ดังนั้น ความหวังของยายถ่องจึงได้กดทับให้ต้องยายต้องทำงานหนักและมีชีวิตที่ยากลำบากมากขึ้น ทั้งนี้เพราะผู้ผลิตรายการหรือสังคม ได้การลดทอนปัญหาความยากจน ให้กลายเป็นเรื่องของคนจนอย่างยายถ่องต้องรับผิดชอบต่อปัญหาความยากจนที่เกิดขึ้นด้วยตัวเอง มากกว่าที่จะเห็นว่าเป็นปัญหาของความไม่เท่าเทียมกันด้านการศึกษาหรือนโยบายการพัฒนาที่ผิดพลาดของรัฐที่จะต้องแก้ไข ดังที่ยายถ่องกล่าวความยากลำบากที่

เชื่อมโยงกับความหวังในชีวิตของยายว่า “ยายต้องอดๆ อยากๆ กินบ้างไม่กินบ้าง ต้องไปทำงาน รับจ้าง ให้หลานได้ไปโรงเรียน”

ภาพที่ 5.20

หลานสาวที่ผู้ผลิตรายการสร้างให้เป็น “อนาคต” และ “ความหวัง” ของยายถ่อง
(ตอนหนึ่งชีวิตที่ลิขิตให้ยายต้องสู้)

ผู้ผลิตรายการได้สร้างความหมาย “คนจน” และติดตั้งความหมายนั้น ผ่านแก่น
ความคิดของรายการเกมปลดนี้ในรายการแต่ละตอน สรุปได้ดังนี้

ตารางที่ 5.8

การสร้างความหมาย “คนจน” และกลยุทธ์ในการติดตั้งความหมายนั้น
ผ่านแก่นความคิดของรายการเกมปลดหนี้

แก่นความคิดของรายการ : การแข่งขันเอาชนะเงื่อนไขที่ผู้ผลิตรายการกำหนดไว้ เพื่อได้เงินรางวัลจากทาง รายการไปใช้สำหรับการปลดหนี้		
การให้ความหมาย “คนจน”	กลยุทธ์การติดตั้งความหมาย “คนจน”	ปรากฏในรายการเกม ปลดหนี้ตอน
คนจนต้องมีความอดทน ต่อการอยู่บนสายพานการ ผลิตในระบบทุนนิยม	การเชื่อมโยงความหมาย “คนจน” กับบทบาท ความเป็นพ่อหรือแม่ที่ดี และการสร้างคุณค่าเชิง พฤติกรรมให้กับคนจน	ทุกตอน
คนจนต้องดูแลคนใน ครอบครัวที่พึ่งตนเองไม่ได้ และให้กำลังใจต่อกัน	การเชื่อมโยงกับบทบาทความเป็นพ่อหรือแม่ที่ดี	ทุกตอน
คนจนเกิดมาเพื่อชดใช้ กรรม	การทำให้ความหมาย “คนจน” ที่เป็นเรื่องทาง วัฒนธรรมกลายเป็นภาวะทางธรรมชาติที่คนจน ไม่อาจเปลี่ยนแปลงได้	2 ตอน ได้แก่ ป้าโอวาท จันทร์ละคร (ตอนหนี้ชีวิต ที่พ่อไม่ยอมแพ้) และลุงสา วงศ์คำชัย (ตอนหนี้ที่ พรหมลิขิตให้รับกรรม)
คนจนมีความทุกข์ที่เกิด จากหนี้สิน	การพูดถึงความจริงเพียงด้านเดียว โดยไม่ได้พูด ถึงความจริงในระดับลึก	ทุกตอน
คนจนมีความหวังถึง อนาคตที่ดี	การกำหนดให้ความหวังเป็นคุณลักษณะอันเป็น สาร์ตอะสำคัญของคนจน	ทุกตอน

สำหรับแก่นความคิดของรายการประกอบด้วยองค์ประกอบหลักที่ผสมผสานกัน 2 ส่วน คือ ปัญหาชีวิตของคนจน และความสนุกสนานจากเกมการแข่งขัน แต่อย่างไรก็ตามหากพิจารณาเงื่อนไขของเกมการแข่งขันจะพบว่า เกมการแข่งขันสร้างขึ้นเลียนแบบการทำงานภายใต้อุดมการณ์แบบทุนนิยม หรือความเป็นเมือง กล่าวคือ ผู้แข่งขันต้องทำงานให้เสร็จ ภายใต้เงื่อนไขเวลาที่กำหนดและมีการควบคุมเกี่ยวกับคุณภาพของชิ้นงาน หากผู้แข่งขันทำได้ตามเงื่อนไข จึงจะได้รับเงินรางวัลสำหรับปลดหนี้ ดังนั้น ความเป็นเกมจึงแฝงอยู่ด้วยการกระทำบางอย่าง เพื่อนำไปสู่ของรางวัลที่คาดหวังในบั้นปลาย อาจกล่าวได้ว่า แก่นความคิดของรายการมีการแฝงด้วยอุดมการณ์ของทุนนิยม หรือชีวิตการทำงานของคนเมือง คือ การแข่งขันเอาชนะเงื่อนไขที่ผู้ผลิตรายการกำหนดไว้ เพื่อได้เงินรางวัลจากทางรายการไปใช้สำหรับการปลดหนี้

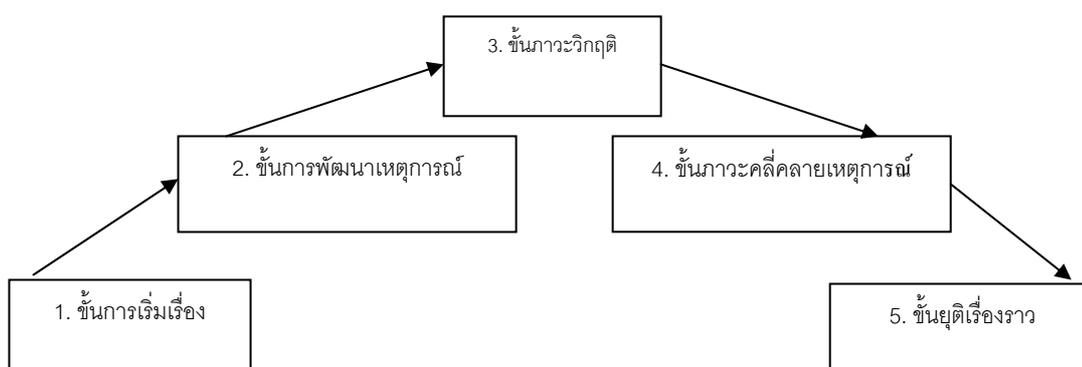
3. โครงเรื่อง (plot)

โครงเรื่องเป็นวิถีทางที่ผู้เขียนเล่าถึงเรื่องราวหรือเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น โดยโครงเรื่องยังหมายถึงการกระทำที่เชื่อมโยงกันในเชิงเหตุและผล รวมทั้งความขัดแย้งบางอย่างที่เกิดขึ้นในเรื่อง ซึ่งอาจเกิดจากความขัดแย้งภายในใจของตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน หรือเป็นความขัดแย้งภายนอกที่เกิดขึ้นระหว่างตัวละคร และความขัดแย้งของตัวละครกับความคิดของสังคม ซึ่งทำให้ผู้ชมเกิดความสนใจติดตามผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้นในเรื่องราว (Berger, 1996) ทั้งนี้โครงเรื่องจะมีรูปแบบที่เป็นมาตรฐาน คือ จะต้องมีการเริ่มเรื่องโดยการสร้างความผูกพันติดต่อกันระหว่างตัวละคร จากนั้นให้เรื่องราวดำเนินไป มีเรื่องเข้มข้นขึ้นเพื่อนำไปสู่จุดยอดหรือไคลแมกซ์แล้วก็มีอาการคลี่คลายเป็นผลออกมาเมื่อจบเรื่อง (วาทิช จรุงกิจอนันต์, 2538)

ผู้วิจัยใช้รูปแบบมาตรฐานของโครงเรื่องดังกล่าว ผสมกับแนวคิดเรื่องหน้าที่ของตัวละคร (function of character) ของ Propp เป็นการวิเคราะห์การกระทำของตัวละคร (action of character) หรือผลที่ต่อเนื่องของการกระทำของตัวละคร (consequences of action) ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ตามลำดับตั้งแต่เริ่มต้นจบจบเรื่อง โดยผู้วิจัยสนใจการให้ความหมาย “คนจน” และการติดตั้งความหมายดังกล่าว ผ่านโครงเรื่องตัวบทรายการเกมปลดหนี้ที่แบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอนดังนี้

ภาพที่ 5.21

การให้ความหมาย “คนจน” และการติดตั้งความหมายดังกล่าว
ผ่านโครงเรื่องตัวบทรายการเกมปลดหนี้

3.1 การกระทำของตัวละครในชั้นการเริ่มเรื่อง (exposition)

รูปแบบการเปิดเรื่องของรายการเกมปลดหนี้มีลักษณะที่เหมือนกัน คือ ภาพประกอบช่วงเปิดรายการเป็นภาพล้อรถที่วิ่งไปบนถนน เสียงเพลงร้องมีเนื้อหาว่า “เกิดมาก็เป็นหนี้ อยู่อย่างนี้ ทำอย่างไรก็ไม่พ้น” จากนั้นภาพเปิดรายการเป็นภาพผู้ดำเนินรายการอยู่บริเวณสวนไร่นาหรือบ้านที่ผู้แข่งขันอาศัยอยู่ และมีแผ่นป้ายผู้สนับสนุนรายการเป็นฉากหลัง ผู้ดำเนินรายการเพศชายอยู่ในวัยกำลังทำงาน ใส่แว่นกันแดด กล่าวถึงสภาพความแร้นแค้นและความหวังในชีวิตของผู้แข่งขัน และกล่าวให้ผู้ชมไปทำความรู้จักกับตัวละครหลักในแต่ละตอน

สำหรับภาพภาพประกอบช่วงเปิดรายการ เป็นรถที่ขับไปตามถนนที่คดเคี้ยวเบื้องหน้า และเนื้อหาของเพลงที่ใช้ประกอบภาพ เปรียบได้กับการนำผู้ดำเนินรายการและผู้ชมรายการโทรทัศน์ที่เป็นคนเมือง นั่งรถออกจากสภาพแวดล้อมในเมืองที่คุ้นเคยผ่านถนนที่คดเคี้ยวเข้าไปดูชีวิตของคนในชนบท ที่ไม่มีทางออกจากปัญหาหนี้สินของตน โดยสถานที่ปลายทางของรายการทั้ง 8 ตอนอยู่ในหมู่บ้านทางภาคใต้ 4 ตอน ภาคอีสาน 3 ตอน และภาคกลาง 1 ตอน ดังนั้น ผู้ดำเนินรายการจึงเป็นผู้ที่พาผู้ชมไปเป็นผู้สังเกตการณ์ (observer) กับสถานที่และชีวิตของคนในชนบท ซึ่งผู้ชมรายการโทรทัศน์บางคนอาจไม่เคยมีประสบการณ์คุ้นเคยมาก่อน

ในชั้นการเริ่มเรื่องของรายการเกมปลดหนี้ มีแบบแผนของการเล่าเรื่องในชั้นการเริ่มเรื่อง คือ การนำผู้ดำเนินรายการออกจากเมือง แล้วให้ผู้ดำเนินรายการแนะนำตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน โดยผู้ดำเนินรายการเล่าถึงลักษณะเด่นของตัวละครหลักแต่ละคน ที่ชีวิตที่ต้องดิ้นรนทำงานเลี้ยงครอบครัวและหาเงินไปใช้หนี้ ทั้งนี้ในรายการบางตอน อาจมีการกล่าวถึงตัวละครหลักในเชิงเปรียบเทียบกับบุคคลอื่น และในช่วงท้ายเป็นการกล่าวชื่นชมตัวละครหลักที่อดทนต่อสู้กับความทุกข์ยากของตนเอง ทั้งนี้การเล่าเรื่องถึงลักษณะเด่นของผู้แข่งขันคนจนแต่ละคนในชั้นการเริ่มเรื่อง เป็นชั้นเป็นการกำหนดนิยามความหมายของทางรายการให้กับ “คนจน” โดยเฉพาะคนจนที่เป็นคนดีที่ทางรายการกล่าวยกย่องชื่นชม คือ การเป็นคนจนที่มีความอดทนเลี้ยงดูครอบครัว และทำงานหาเงินใช้หนี้ ทั้งนี้ผู้ผลิตรายการได้ใช้กลยุทธ์การให้คนอื่นมีอำนาจ ในการเข้าไปสำรวจหรือค้นพบชีวิตของตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน (power of discover) ผู้วิจัยสรุปแบบแผนการเล่าเรื่องผ่านการทำหน้าที่ของผู้ดำเนินรายการในชั้นการเปิดเรื่อง ซึ่งสัมพันธ์กับการประกอบสร้างความหมาย “คนจน” ดังนี้

ตารางที่ 5.9

การสร้างความหมาย “คนจน” ผ่านการทำหน้าที่ของผู้ดำเนินรายการในชั้นการเปิดเรื่อง

การทำหน้าที่ผู้ดำเนินรายการ	การให้นิยามความหมาย “คนจน”	กลยุทธ์การติดตั้งความหมาย “คนจน”
<ol style="list-style-type: none"> 1. เกริ่นนำเกี่ยวกับสถานที่โยงเข้ากับ การประกอบอาชีพของคนจน 2. กล่าวถึงลักษณะเด่นของคนจน ที่ชีวิตที่ต้องดิ้นรนทำงานเลี้ยง ครอบครัวยุคและหาเงินไปใช้หนี้ 3. เปรียบเทียบระหว่างคนจนว่า แตกต่างจากคนทั่วไปในเชิง เศรษฐกิจ 4. ชื่นชมตัวละครหลักที่ต่อสู้ความ ลำบากด้วยความอดทน 	<ol style="list-style-type: none"> 1. คนจนมีความรักและดูแล คนในครอบครัว 2. คนจนอดทนทำงานหาเงิน ใช้หนี้ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. การลดทอนความหมาย “คนจน” 2. การสร้างความแตกต่างให้คนจน กับคนอื่นในลักษณะคู่ตรงข้าม 3. การติดตั้งคุณค่าในเชิงพฤติกรรม ให้กับคนจน 4. การให้คนอื่นมีอำนาจ ในการ เข้าไปสำรวจหรือค้นพบชีวิตของ คนจน

สำหรับการเริ่มเรื่องของรายการเกมปลดหนี้ ผู้ดำเนินรายการที่เล่าถึงความทุกข์ยากของตัวละครหลักตามบทโทรทัศน์ที่เขียนไว้ โดยบทโทรทัศน์ที่ได้มานั้นได้จากการเข้าไปเก็บข้อมูลกับตัวละครหลัก แล้วนำกลับมาประชุมเพื่อกำหนดประเด็นการนำเสนอ จากนั้นจึงกลับไปยังหมู่บ้านอีกครั้งเพื่อถ่ายทำรายการ อาจกล่าวได้ว่า ผู้ผลิตรายการเป็นผู้ที่มีอำนาจในการเลือกสร้างชีวิตของคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน ผ่านการใช้ภาพและเสียงในกระบวนการผลิตรายการโทรทัศน์ ซึ่งเป็นการใช้อำนาจผลักดันให้คนจนกลายเป็น “คนขายของ” กล่าวคือ “คนจน” เป็นผู้มีชีวิตที่ลำบาก และนำเสนอสาระ สะท้อนจากคำสัมภาษณ์ของผู้ควบคุมการผลิตกล่าวไว้ว่า “วัน survey ผมจะคุยข้อมูลกับเขา แล้วคนที่ไป survey ต้องจับประเด็นชีวิตของคนๆ นี้มาให้ได้ ดูว่าประเด็นชีวิตที่มันหนัก พูดแล้วมันนำเสนอ พูดแล้วมันน่าช่วย พอเขาได้ข้อมูลมาเสร็จ ก็จะมาประชุมกัน ผมจะกำหนดกรอบให้ว่าควรจะนำเสนอเรื่องอะไร” (สราวุธ แก้วประดับ, สัมภาษณ์)

ทั้งนี้ผู้ผลิตรายการได้สร้างความหมาย “คนจน” และใช้กลยุทธ์ในการติดตั้งความหมาย “คนจน” ผ่านการเล่าเรื่องในชั้นการเริ่มเรื่องของรายการเกมปลดหนี้ ดังนี้

ประการแรก คนจนเป็นผู้ที่มีหนี้สิน และมีความขัดสนในทางเศรษฐกิจ ในช่วงเปิดรายการผู้ผลิตจะใช้ภาพประกอบเพลง ซึ่งมีเนื้อหาตอนหนึ่งว่า “เกิดมาก็เป็นหนี้ อยู่อย่างนี้ ทำอย่างไรก็ไม่พ้น” และในช่วงที่ผู้ดำเนินรายการกล่าวแนะนำตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน

จะกล่าวถึงภาระหนี้สินของทุกคน ซึ่งเป็นการให้ความหมาย “คนจน” ในเชิงเศรษฐกิจเป็นหลัก ทั้งนี้ทางผู้ผลิตรายการได้ใช้กลยุทธ์ในการติดตั้งความหมาย “คนจน” 3 กลยุทธ์ กล่าวคือ

1) กลยุทธ์การสร้างความแตกต่างระหว่าง “เรา” กับ “เขาหรือเธอ” ในช่วงที่ผู้ดำเนินรายการกล่าวแนะนำตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันในทุกตอนของรายการ มีการใช้คำ “เรา” คือ ผู้ดำเนินรายการกับผู้ชมรายการโทรทัศน์ กับ “เขาหรือเธอ” ผู้เป็นตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน ในช่วงที่ผู้ดำเนินรายการกล่าวแนะนำตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน ผู้ดำเนินรายการจะกล่าวว่า “ผู้ที่จะมาปลดหนี้กับเรา” จากนั้นผู้ดำเนินรายการจะเล่าเรื่องถึงความยากลำบากของตัวละครหลักคนจนที่มาแข่งขัน เป็นคำกล่าวที่แบ่งแยกระหว่าง “เขา” ที่ยากจนกับ “เรา” ที่จะมาทำหน้าที่ช่วยปลดหนี้ ซึ่งทางผู้ผลิตรายการได้กำหนดความสัมพันธ์ในเชิงอำนาจทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกันในลักษณะของ “ผู้ให้” กับคนจนที่เป็นหนี้ หรือ “ผู้รับ” ความช่วยเหลือในการปลดหนี้

2) กลยุทธ์การเปรียบเทียบแบบคู่ตรงข้าม ในรายการตอนของพี่คำพอง แก้วมะ (ตอนหนี้ชีวิตที่พ่อแม่ไม่ยอมแพ้) ผู้ดำเนินรายการกล่าวเปิดรายการที่บ้านของเพื่อนบ้านพี่คำพอง จากนั้นจึงกล่าวแนะนำพี่คำพองผู้เป็นตัวละครหลัก ด้วยการเปรียบเทียบระหว่างบ้านหลังใหญ่ของเพื่อนบ้าน ขณะที่บ้านของพี่คำพองทั้งเก่าและทรุดโทรม และตัวละครหลักรู้สึกเสียใจที่ไม่อาจมีบ้านหลังใหญ่อย่างคนทั่วไปได้ ทั้งนี้เป็นการสร้างความเป็นอื่นให้กับตัวละครหลัก โดยกำหนดความแตกต่างในเรื่องความใหญ่โตของ “บ้าน” ดังคำบรรยายของผู้ดำเนินรายการตอนหนึ่งว่า

ปราบ ยุทธพิชัย : “นี่คือบ้านของผู้ที่จะมาปลดหนี้แตกต่างอย่างสิ้นเชิงกับบ้านทางขวามือนี้ที่ใหญ่โตมาก บ่อยครั้งที่ผู้ชายคนนี้ต้องเสียน้ำตา ที่ไม่สามารถทำบ้านให้ใหญ่โตให้ลูกเมียได้อยู่อย่างสุขสบาย”

ภาพที่ 5.22

ปราบ ยุทธพิชัย กับบ้านที่เป็นฉากหลังในการขึ้นเริ่มเรื่องขณะเล่าถึงชีวิตของพี่คำพอง
(ตอนหนึ่งชีวิตที่พ่อไม่ยอมแพ้)

3) กลยุทธ์การทำให้ความหมาย “คนจน” ดูราวกับเป็นภาวะทางธรรมชาติที่ไม่อาจเปลี่ยนแปลงได้ โดยผู้ผลิตรายการได้ติดตั้งความหมาย “คนจน” ให้เป็นเหมือนกับสภาวะที่ติดตัวมาแต่กำเนิด เห็นได้จากการใช้เพลงประกอบภาพในช่วงเปิดรายการที่ว่า “เกิดมาก็เป็นนี้อยู่อย่างนี้ ทำอย่างไรก็ไม่พ้น” เช่นเดียวกับที่กรณีของพี่คำพอง แก้วมะ (ตอนหนึ่งชีวิตที่พ่อไม่ยอมแพ้) ที่ผู้ดำเนินรายการกล่าวถึงความเสียใจของตัวละครหลัก ที่ต้องเห็นลูกเจ็บตัวจากการต่อยมวอย เพื่อหาเงินส่งเสียตัวเองเรียนหนังสือ แต่อย่างไรก็ตามผู้ดำเนินกลับรายการเห็นว่า “เพราะพ่อท่านนี้เกิดมาจากนั่นเอง” กล่าวคือ ตัวละครหลักต้องยอมรับ และไม่มีหนทางที่จะเปลี่ยนแปลงได้

ปราบ ยุทธพิชัย : “เขายังบอกว่าทุกครั้งที่ถูกสาวเขาออกไปต่อยมวอยเอาเงินมาเรียนหนังสือ คุณพ่อท่านนี้น้ำตาต้องตกใน และทุกครั้งที่ถูกเจ็บตัวมา คุณพ่อท่านนี้เจ็บยิ่งกว่าทำยังไงได้ละครับ เพราะพ่อท่านนี้เกิดมาจากนั่นเอง”

ทั้งนี้แม้ผู้ดำเนินรายการกล่าวด้วยน้ำเสียงและท่าทีที่แสดงออกซึ่งความเห็นใจ แต่ในทางกลับกันแบบแผนชีวิตของตัวละครหลักคนจน เป็นเสมือนลักษณะทางธรรมชาติที่ไม่อาจเปลี่ยนแปลงได้ กล่าวคือ เมื่อเกิดเป็นคนจนก็ต้องยอมรับการมีชีวิตที่ทุกข์ยากนั้นไปตลอดกาล ดังคำกล่าวของผู้ดำเนินรายการว่า “ทำยังไงได้ละครับ” คำพูดดังกล่าว สะท้อนให้เห็นความแตกต่างให้เด่นชัดมากขึ้นระหว่างผู้ดำเนินรายการกับตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน

ประการที่สอง คนจนเป็นผู้ที่ต้องรับผิดชอบดูแลคนในครอบครัว ในทุกตอนของรายการ ผู้ดำเนินรายการจะกล่าวถึงตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันว่า ต้องมีภาระดูแลคนในครอบครัว อาทิเช่น ป้าน้อย แก้วบุผผา (ตอนหนึ่งชีวิตที่แม่ต้องแลกด้วยแรงงาน) ที่ต้องเลี้ยงดูลูกที่ป่วยไม่สามารถทำงานหนักได้ หรือพีกิตติ มนต์ชล (ตอนหนึ่งชีวิตที่พ่อให้ได้ทั้งชีวิต) ที่ต้องดูแลแม่

ที่แก่ชรา รวมถึงเมียที่กำลังท้อง และลูกสาวที่กิดติที่ป่วยเป็นโรคคลื่นหัวใจรั่ว อีกทั้งหลานที่พิการ อีกหนึ่งคน ขณะที่ไอวาท จันทรละคร (ตอนหนึ่งชีวิตที่พ่อแม่ไม่ยอมแพ้) และยาย ถ่อง หนูเอียด (ตอนหนึ่งชีวิตที่ลิขิตให้ยายต้องสู้) ที่ต้องดูแลสามีที่ป่วยเป็นอัมพฤกษ์ และต้องทำงานหาเงินส่งเสีย ลูกหรือหลานที่อยู่ในวัยเรียน ทั้งนี้ทางผู้ผลิตรายการได้ใช้กลยุทธ์ในการติดตั้งความหมาย “คนจน” 2 กลยุทธ์ กล่าวคือ

1) กลยุทธ์การแบ่งแยกความแตกต่างระหว่าง “เขา” คนจน กับ “เรา” ผู้ดำเนินรายการและผู้ชมรายการโทรทัศน์ โดยปรากฏอยู่ในรายการ 3 ดังนี้

- พี่น้อง แก้วบุปผา (ตอนหนึ่งชีวิตที่แม่ต้องแลกด้วยแรงงาน) ผู้ดำเนินรายการกล่าวเปิดรายการที่หน้าบ้านของบ้านน้อย มีแผ่นป้ายสนับสนุนอยู่เบื้องหลัง ผู้ดำเนินรายการกล่าวเปิดรายการด้วยการแนะนำตัวละครหลักอย่างบ้านน้อยว่า มีชีวิตที่ทุกข์ยากตั้งแต่สามีตายไปทำให้บ้านน้อยต้องเลี้ยงลูกเพียงลำพัง

ปราบ ยุทธพิชัย : “เธอบอกกับเราว่า 8 ปีที่สามีเสียชีวิตไป ต้องดูแลทุกอย่างในบ้าน ทั้งการเลี้ยงดูลูก และมีภาระหนี้สิน ซ้ำร้ายไปกว่านั้นลูกสาวคนโตป่วยไม่สามารถทำงานหนักได้เลย”

สำหรับการกล่าวถึงชีวิตของบ้านน้อย เป็นการลดทอนความเป็นคนจนให้เป็นผู้ที่มีภาระต้องรับผิดชอบต่อกันในครอบครัว นอกจากนี้ผู้ดำเนินรายการยังกล่าวเปรียบเทียบระหว่างชีวิตของคนทั่วไปอย่าง “เรา” ที่มีทั้งด้านมืดและด้านสว่าง ในขณะที่ “เธอ” ผู้เป็นตัวละครหลักในรายการกลับมีชีวิตด้านมืดเพียงด้านเดียว ดังบทโทรทัศน์ที่เปิดเรื่องไว้ว่า

ปราบ ยุทธพิชัย : “ชีวิตคนเรามีอยู่สองด้านคือด้านมืดและด้านสว่าง แต่ชีวิตของเธอนั้น ไม่เคยพบกับความสว่างเลยมีแต่ด้านมืดอย่างเดียว”

จากการเปิดเรื่องของผู้ดำเนินรายการ ได้ใช้วิธีการสร้างความหมายแบบคู่ตรงข้าม (binary oppositions) ในการแนะนำผู้แข่งขันคนจนที่เป็นตัวละครหลัก กล่าวคือ ใช้วิธีการเปรียบเทียบระหว่างคนทั่วไปส่วนใหญ่ที่มีทั้งทุกข์และสุข ในขณะที่ผู้แข่งขันคนจนกลับเป็นผู้ที่มีเฉพาะด้านมืดหรือการมีชีวิตที่ทุกข์ยากแตกต่างจากคนทั่วไป ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่าการเปรียบเทียบดังกล่าว เป็นการสร้างความเป็นอื่นให้กับคนจน ด้วยการแบ่งแยกคนจนให้เป็นผู้ที่มีแต่ความทุกข์แตกต่างจากคนทั่วไปที่ชีวิตมีทั้งทุกข์และสุข

- พิกิตติ มนต์ชล (ตอนหนึ่งชีวิตที่พ่อให้ได้ทั้งชีวิต) ผู้ดำเนินรายการกล่าวเปิดรายการที่บ้านสวนยาง มีป้ายผู้สนับสนุนรายการอยู่ข้างหลัง จากนั้นจึงกล่าวแนะนำถึงพิกิตติ ผู้เป็นตัวละครหลักว่า

ปราบ ยุทธพิชัย : “ผู้ที่จะมาปลดหนี้กับเรา ต้องดูแลแม่ที่แก่ชรา ยังมีเมียที่กำลังท้องอยู่ และลูกของเขาป่วยเป็นโรคคลื่นหัวใจรั่ว แล้วหลานยังมาพิการอีก สี่ชีวิตนี้มีเขาเพียงคนเดียวที่ต้องหารายได้มาดูแลจนเจือ”

การเล่าเรื่องถึงชีวิตของพีกิตติที่เป็นตัวละครหลัก เป็นการตอกย้ำภาพของคนจนว่า ต้องมีภาระดูแลคนในครอบครัว โดยมีการแบ่งแยกระหว่าง “เขาหรือเธอ” ที่ยากจนกับ “เรา” ที่จะมาทำหน้าที่ช่วยเหลือ ซึ่งเป็นการกำหนดความสัมพันธ์ในเชิงอำนาจที่แตกต่างกันระหว่าง “ผู้ให้” กับ “ผู้รับ” ซึ่งสะท้อนให้เห็นวิธีการสร้างความหมายแบบคู่ตรงข้าม (binary opposition) ระหว่าง “เรา” คือ ผู้ดำเนินรายการกับผู้ชมรายการโทรทัศน์ กับ “เขาหรือเธอ” ผู้เป็นตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน

นอกจากนี้ ผู้ดำเนินรายการยังใช้การเล่าเรื่องที่อ้างคำพูดของตัวละครหลักว่า ต้องการมีอาชีพอื่นที่ “ไม่ใช่อาชีพหาเช้ากินค่ำ” ก็จะทำให้มีเงินรายได้มากพอสำหรับใช้เป็นค่าพยาบาลสำหรับลูกสาว

ปราบ ยุทธพิชัย : “เขาบอกว่า ถ้าผมมีอาชีพที่ดีกว่านี้ ไม่ใช่อาชีพหาเช้ากินค่ำก็คงหาเงินมารักษาลูกได้”

การเล่าเรื่องของผู้ดำเนินรายการดังกล่าว เป็นการแบ่งแยกความแตกต่างระหว่าง “เรา” กับ “เขาหรือเธอ” กล่าวคือ “เขาหรือเธอ” ที่เป็นคนจนเป็นผู้มีอาชีพของคนจนแบบหาเช้ากินค่ำ แม้รายได้จะน้อยแต่ก็ต้องทำ แตกต่างจากอาชีพของ “เรา” ผู้ดำเนินรายการชนชั้นกลางคนเมืองอย่างปราบ ยุทธพิชัย ที่อาชีพมีความมั่นคงด้านรายได้ ซึ่งตัวละครหลักอย่างพีกิตติก็อยากจะมีงานที่มั่นคงอย่างนั้นบ้าง ทั้งนี้เนื่องจากพีกิตติจะได้มีเงินมาใช้สำหรับการรักษาพยาบาลลูกสาวที่เจ็บป่วย

- ป่าไผ่จันทร์ละคร (ตอนหนึ่งชีวิตที่พอไม่ยอมแพ้) ผู้ดำเนินรายการกล่าวเปิดรายการที่บริเวณทางเข้าหมู่บ้าน มีป้ายผู้สนับสนุนรายการอยู่ด้านหลัง จากนั้นจึงกล่าวแนะนำถึงพีไผ่จันทร์ที่มีป่วยเป็นอัมพฤกษ์ และต้องทำงานให้หนี้ของครอบครัว

ปราบ ยุทธพิชัย : “ผู้ที่จะมาปลดหนี้กับเรา เธอเป็นผู้หญิงต้องทำงานทุกอย่าง หลังจากที่สามีของเธอต้องป่วยเป็นอัมพฤกษ์ เธอต้องดูแลค่าใช้จ่ายของลูก และมีภาระหนี้สินที่เธอต้องรับผิดชอบ”

สำหรับการบรรยายของผู้ดำเนินรายการและผู้ชมรายการโทรทัศน์เป็น “เรา” ที่กำลังเข้าไปสังเกตการณ์ชีวิตของพีไผ่จันทร์ และ “เรา” ที่จะให้ความช่วยเหลือ ในทางตรงข้ามพีไผ่จันทร์ คือ “เธอ” ที่ต้องทำงานทุกอย่าง และ “เธอ” ที่ต้องดูแลค่าใช้จ่ายในบ้านและหนี้สินของครอบครัว นอกจากการวางสถานภาพที่แตกต่างกันระหว่าง “เรา” ที่กำลังจะให้ความ

ช่วยเหลือกับ “เธอ” ที่เป็นผู้รับความช่วยเหลือ ในขณะที่เดียวกันผู้ดำเนินรายการยังตอกย้ำถึง “เธอ” ที่เป็นคนจนว่า เป็นผู้ที่ไม่มียวันจะมีความสุข เพราะต้องทำงานหนักหาเงินเลี้ยงครอบครัว

ปราบ ยุทธพิชัย : “เธอบอกกับเราว่า ไม่รู้ว่าวันไหนจะดีจะมีความสุข แต่เธอต้องทำงานอย่างหนักเพื่อนำไปซื้อข้าวปลาเลี้ยงลูกเลี้ยงสามี แค่นี้เธอก็พอใจแล้ว”

ในขณะที่เดียวกันการบรรยายถึงตัวละครดังกล่าว เป็นการสร้างความสัมพันธ์เชิงเหตุผลให้ตัวละครยอมรับชีวิตที่ไม่มียวันจะมีความสุขที่ต้องทำงานหนักทุกวัน คือ ลูกและสามีได้มี “ข้าวปลาอาหารกิน” ในแต่ละวัน อาจกล่าวได้ว่า ผู้ดำเนินรายการบรรยายถึง “เธอ” ที่เป็นตัวละครหลักคนจนที่ เป็นผู้แข่งขัน เป็นการประกอบสร้างแบบแผนพฤติกรรมที่ตัวละครหลักคนจนพึงจะกระทำ และดำเนินชีวิตตามแบบแผนนั้นด้วยความพอใจ ดังที่ผู้ดำเนินรายการอ้างถึงคำพูดของพี่โหวทว่า “แค่นี้เธอก็พอใจแล้ว”

2) กลยุทธ์การสร้างบรรทัดฐานให้คนจนยึดถือ โดยตำหนิผู้ละเมิดความหมาย “คนจน” ที่เป็นผู้ดูแลคนในครอบครัว ปราบปรามการใช้กลยุทธ์นี้ ในรายการเกมปลดหนี้ตอนของลุงสา วงศ์คำชัย (ตอนที่พรมลลิตให้รับกรรม) ผู้ดำเนินรายการกล่าวแนะนำถึงลุงสาผู้เป็นตัวละครหลักโดยหยิบประเด็นเรื่องการเป็นพ่อที่ต้องดูแลลูกเพียงลำพัง เพราะภรรยาได้ทิ้งลูกไปตั้งแต่ลูกยังเล็กๆ โดยการเป็น “พ่อ” ของเขาซึ่งเป็นตัวละครหลักอย่างลูกสาต้องเลี้ยงลูกเพียงแตกต่างจาก “พ่อ” ทั่วไปในมุมมองของ “เรา” อันได้แก่ผู้ดำเนินรายการและผู้ชมรายการโทรทัศน์ กล่าวคือ พ่อจะทำหน้าที่หาเงินนอกบ้าน ส่วนที่แม่จะเป็นผู้ดูแลลูกและงานบ้าน ขณะที่ลุงสาต้องรับผิดชอบงานทุกอย่าง ดังที่ผู้ดำเนินรายการเล่าเรื่องถึง “เขา” ที่เป็นตัวละครหลัก ความตอนหนึ่งว่า

ปราบ ยุทธพิชัย :

ผู้ที่จะมาปลดหนี้เป็นคุณพ่อท่านหนึ่งที่ต้องดูแลลูกๆ เพียงลำพัง เพราะว่าภรรยาได้ทิ้งลูกไปตั้งแต่ลูกๆ ยังเล็กอยู่ จึงเป็นหน้าที่ของเขาที่จะดูแลลูกทั้งสามคนให้มีชีวิตอยู่ต่อไปได้ เขาบอกกับเราว่าถึงแม้ว่าจะเหนื่อยลำบากขนาดไหน เขาไม่มียวันทิ้งลูกแน่นอน ขนาดหมาหรือแมวยังไม่ทิ้งลูกในไส้ เขาเป็นคนที่มีความคิดดีกว่าหมาแมว ยิ่งไงถ้ายังมีมหายใจอยู่เขาไม่มียวันทิ้งลูกในไส้แน่นอน

นอกจากนี้ ผู้ผลิตรายการได้ใช้การติดตั้งความหมายหรือบรรทัดฐานให้คนจนด้วยการเปรียบเทียบกับความรักของหมาหรือแม่ว่า “ไม่ทิ้งลูกในไส้” โดยแบบแผนพฤติกรรมที่ตัวละครคนจนที่พึงกระทำต่อลูกต้องเป็นเช่นเดียวกับหมาหรือแมว คือ ต้องไม่ทอดทิ้งลูกและครอบครัว “เขาเป็นคนที่มีความคิดดีกว่าหมาแมว” ในทางตรงข้ามการเล่าเรื่องดังกล่าว เป็นคำพูดเสียดสีเชิงตำหนิ ผู้ละเมิดแบบแผนพฤติกรรมอย่างภรรยาของลุงสา ที่ทิ้งครอบครัวได้ด้วยเช่นกัน กล่าวคือ การทอดทิ้งลูกเป็นการกระทำที่แยกว่าหมาหรือแมวนั่นเอง สะท้อนให้เห็นอำนาจของ

ผู้ผลิตรายการ ในการตัดสินเชิงคุณค่าพฤติกรรมตามบรรทัดฐานของสังคม เห็นได้จากผู้ดำเนินรายการและการเลือกใช้คำสัมภาษณ์ผู้ลงสา ในการตอกย้ำการตำหนิพฤติกรรมของภรรยาที่ทอดทิ้งลูกไว้ให้สามีอย่างดูเศร้าเสียใจเพียงลำพัง

ประการที่สาม คนจนเป็นผู้มีความอดทนทำงานหนักอย่างมีความหวัง ในทุกตอนของรายการ ผู้ดำเนินรายการจะกล่าวถึงตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันว่า เป็นผู้ที่มีอดทนทำงานหนักอย่างมีความหวัง อาทิเช่นกรณีของลุงพร ยืนดี (ตอนหนึ่งชีวิตที่ต้องสู้เพื่อเลี้ยงดูครอบครัว) ที่ต้องทำงานแม้ตนเองเจ็บป่วย ด้วยหวังว่าลูกจะมีอนาคตที่ดี หรือยายถ่อง หนูเอียด (ตอนหนึ่งชีวิตที่ลิขิตให้ยายต้องสู้) ที่ต้องทำงานหนัก เพื่อนำเงินมาเลี้ยงตาที่เจ็บป่วย และส่งหลานให้เรียนหนังสือ เช่นเดียวกับป้าศีลธรรม ต้นตุลา (ตอนหนึ่งชีวิตที่แม่ แพ้ไม่ได้) ที่มีอายุมากแล้วแต่ยังต้องอดทนทำงานหนัก ทางผู้ผลิตรายการได้ใช้กลยุทธ์ในการติดตั้งความหมาย “คนจน” 3 กลยุทธ์ กล่าวคือ

1) กลยุทธ์การแบ่งแยกระหว่าง “เรา” กับ “เขา” ในรายการตอนของพร ยืนดี (ตอนหนึ่งชีวิตที่ต้องสู้เพื่อเลี้ยงดูครอบครัว) ผู้ดำเนินรายการกล่าวเปิดรายการที่บ้านของลุงพร มีแผ่นป้ายสนับสนุนรายการติดอยู่ที่ผนังบ้าน ผู้ดำเนินรายการกล่าวเปิดรายการด้วยการกล่าวถึงคุณลักษณะของคนจนที่ต้องอดทนต่อความลำบาก โดยเปรียบเทียบกับชีวิตที่ต้องเผชิญกับมรสุม ทั้งนี้คนส่วนใหญ่อย่าง “เรา” อาจไม่ต้องเผชิญกับมรสุมหรือปัญหาต่างๆ ในชีวิตมากนัก ในขณะที่คนจนอย่าง “เขา” ต้องอดทนต่อมรสุมที่โหมกระหน่ำหรือความทุกข์ยากเข้ามาในชีวิตอย่างไม่ย่อท้อ

ปราบ ยุทธพิชัย : “ถึงแม้ชีวิตของคนเราจะมีมรสุม แต่ยังไงก็ไม่ยอมแพ้ เพราะเมื่อมองหน้าลูกๆ เห็นอนาคตของลูกก็ต้องสู้ต่อไป”

จากการเปิดเรื่องของผู้ดำเนินรายการได้ใช้วิธีการสร้างความหมายแบบคู่ตรงข้าม (binary opposition) ในการแนะนำผู้แข่งขันคนจนที่เป็นตัวละครหลัก กล่าวคือ ใช้วิธีการเปรียบเทียบระหว่างคนทั่วไป ที่อาจไม่ต้องเผชิญกับมรสุมหรือปัญหาต่างๆ ในชีวิตมากนัก ในขณะที่ผู้แข่งขันคนจนกลับต้องไม่ยอมแพ้ต่อมรสุมหรือปัญหาต่างๆ ในชีวิต ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่าการเปรียบเทียบดังกล่าว เป็นการสร้างความเป็นอื่นให้กับคนจน ด้วยการแบ่งแยกคนจนให้เป็นผู้ที่ต้องอดทนต่อมรสุมหรือปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตของตน

2) กลยุทธ์การเปรียบเทียบแบบคู่ตรงข้ามระหว่างคนจนกับคนทั่วไป ปรากฏในรายการเกมปลดหนี้ 2 ตอน ดังนี้

- ยายถ่อง หนูเอียด (ตอนหนึ่งชีวิตที่ลิขิตให้ยายต้องสู้) ผู้ดำเนินรายการกล่าวเปิดรายการที่บ้านของยายถ่อง มีป้ายผู้สนับสนุนรายการติดอยู่ที่ผนังบ้าน จากนั้นจึงกล่าว

แนะนำถึงพี่กิติผู้เป็นตัวละครหลักว่า เป็นคนแก่อายุมากแล้วแต่ยังต้องทำงานหนัก เพื่อนำเงินมาเลี้ยงหลานและตาที่เจ็บป่วย อีกทั้งรายได้ส่วนหนึ่งต้องนำไปใช้หนี้ ดังบทนำเรื่องเนื้อหาส่วนหนึ่งว่า

ปราบ ยุทธพิชัย : “คุณยายท่านหนึ่งถึงแม้จะอายุมากแล้ว แต่ต้องทำงานหนักเพราะมีหนี้สินอยู่หนึ่งก้อน และมีหลานที่ต้องดูแล งานที่ทำอยู่เป็นงานรับจ้างทั่วไป รายได้ไม่ได้มากมายแต่ส่วนหนึ่งต้องเอาไปใช้หนี้เขา อีกส่วนหนึ่งต้องเอาไปซื้อข้าวปลาให้หลานได้กินกัน”

สำหรับการเล่าเรื่องของผู้ดำเนินรายการที่ใช้คำว่า “แต่” เป็นการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างยายๆ ที่อายุรุ่นเดียวกันที่มักจะอยู่บ้านมีลูกหลานดูแล ขณะที่ตัวละครหลักอย่างยายถ่องกลับต้องออกไปทำงานรับจ้าง และรับผิดชอบภาระทุกอย่างในบ้าน นอกจากนี้ในช่วงของการแนะนำตัวละครหลักยังเป็นการตอกย้ำความหมาย “ความยากจน” ว่าสัมพันธ์กับอาชีพที่มีรายได้น้อย และหนี้สินของครอบครัว

- ป่าศีลธรรม ต้นตุลา (ตอนหนีชีวิตที่แม่ แพ้ไม่ได้) ผู้ดำเนินรายการกล่าวเปิดรายการที่ตลาดสดที่ป่าศีลธรรมขายไก่ย่างอยู่ จากนั้นจึงกล่าวแนะนำถึงป่าศีลธรรมผู้เป็นตัวละครหลัก ด้วยการย้ำความเป็นคนอายุมากที่ต้องทำงานหนัก เพื่อหาเงินไปใช้หนี้ และต้องทำหนักไปจนกว่าจะตายจากโลกนี้ ซึ่งคำกล่าวของผู้ดำเนินรายการที่อ้างคำพูดของป่าศีลธรรม เป็นการติดตั้งความเป็นคนจนให้กับตัวละครหลักว่า ต้องทำงานหนักไปตลอดชีวิต ทั้งนี้มีหนทางเดียวที่จะทำให้ตัวละครหลักหลุดพ้นจากภาวะความทุกข์ไปมีชีวิตที่สุขสบายได้ คือ ความตาย

ปราบ ยุทธพิชัย : “คุณป้าท่านนี้ถึงแม้อายุจะมากแล้วแต่ต้องทำงานเพราะมีหนี้สินก้อนหนึ่งที่ต้องรับผิดชอบอยู่ ป้าบอกกับเราว่า ถ้าป้าอยากมีกินคุณป้าต้องเหนื่อยต้องทำงาน และคุณป้าอยากได้สิ่งของคุณป้าต้องสู้ แล้วถ้าคุณป้าอยากจะสบาย ไม่ต้องทำงานเลย คุณป้าบอกว่าชีวิตนี้ต้องตายไปก่อนถึงจะสบายที่สุด เรามาทำความรู้จักกับคุณป้ายอดนักสู้เลยดีกว่า คุณป้าศีลธรรม จากจังหวัดเลย”

นอกจากนี้ ในช่วงทำก่อนตัดภาพไปที่ป่าศีลธรรม ผู้ดำเนินรายการกล่าวชื่นชมพฤติกรรมของป่าศีลธรรมว่า เป็น “คุณป้ายอดนักสู้” ซึ่งคำกล่าวดังกล่าวเป็นการให้คุณค่าพฤติกรรมของตัวละครอย่างป่าศีลธรรมที่อดทนทำงานใช้หนี้ว่า เป็นแบบแผนของพฤติกรรมที่คนจนพึงกระทำและสมควรได้รับคำยกย่องจากสังคม

3) กลยุทธ์การตั้งผู้ชมให้เป็นพวกกับผู้ดำเนินรายการ ผู้ดำเนินรายการจะใช้คำสรรพนามเรียกตัวเองว่า “เรา” ซึ่งหมายรวมตนเองกับผู้ชมรายการโทรทัศน์ ในรายการทุกตอน ผู้ดำเนินรายการจะกล่าวในลักษณะเชื้อเชิญให้ผู้ชมรายการโทรทัศน์ว่า “เราไปทำความรู้จักกับคุณป้ายอดนักสู้เลยดีกว่า คุณป้าศีลธรรม จากจังหวัดเลย” (ตอนหนีชีวิตที่แม่แพ้ไม่ได้) ผู้ผลิต

รายการได้กำหนดความสัมพันธ์ในเชิงอำนาจที่แตกต่างกัน ระหว่างผู้ดำเนินรายการและผู้ชมรายการ โดยผู้ดำเนินรายการอยู่ในฐานะของ “ผู้มอง” และมีอำนาจเข้าไปสำรวจชีวิตครอบครัวและชีวิตการทำงานของคนจน ซึ่งได้กลายเป็น “ผู้ถูกมอง” สำหรับความหมาย “คนจน” และกลยุทธ์การติดตั้งความหมาย “คนจน” ในการเล่าเรื่องชั้นการเปิดเรื่องของรายการ “เกมปลดหนี้” สรุปได้ดังนี้

ตารางที่ 5.10

การสร้างความหมาย “คนจน” และกลยุทธ์การติดตั้งความหมาย “คนจน”
ในการเล่าเรื่องชั้นการเปิดเรื่องของรายการเกมปลดหนี้

ความหมาย “คนจน”	กลยุทธ์การติดตั้งความหมาย “คนจน”
1. คนจนเป็นผู้ที่มีหนี้สินหรือมีความขัดสนในทางเศรษฐกิจ	1. การสร้างความแตกต่างระหว่าง “เรา” กับ “เขาหรือเธอ”
2. คนจนเป็นผู้ที่ต้องรับผิดชอบดูแลคนในครอบครัว	2. การเปรียบเทียบแบบคู่ตรงข้ามระหว่างคนจนกับคนทั่วไป
3. คนจนเป็นผู้ที่มีความอดทนทำงานหนักอย่างมีความหวัง	3. การแบ่งแยกระหว่าง “เรา” กับ “เขาหรือเธอ”
	4. การสร้างบรรทัดฐานให้คนจนยึดถือ
	5. การทำให้ความหมาย “คนจน” เป็นเหมือนกับภาวะทางธรรมชาติที่ไม่อาจเปลี่ยนแปลงได้

3.2 การกระทำของตัวละครในชั้นการพัฒนาเหตุการณ์ (rising action)

การพัฒนาเหตุการณ์เป็นขั้นตอนที่เรื่องราวดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง ขณะเดียวกันปมปัญหาหรือความขัดแย้งเริ่มทวีความรุนแรงเข้มข้นขึ้น ทำให้ตัวละครต้องเผชิญกับความยุ่งยากลำบากใจมากขึ้น สำหรับการกระทำของตัวละครในชั้นการพัฒนาเหตุการณ์ในรายการเกมปลดหนี้ มีแบบแผนการเล่าเรื่องผ่านการกระทำของตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน ตามลำดับคือ ตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันเล่าถึงชีวิตของตนเอง จากนั้นใช้การพัฒนาเหตุการณ์ด้วยการเสนอภาพตัวละครหลักประกอบเพลงที่มีเนื้อหาสอดคล้องกับชีวิตของตัวละครดังกล่าว ทั้งนี้การกระทำของตัวละครหลักในชั้นการพัฒนาเหตุการณ์ สรุปได้ดังตาราง

ตารางที่ 5.11

การสร้างความหมาย “คนจน” และกลยุทธ์การติดตั้งความหมาย “คนจน”
ในการเล่าเรื่องชั้นการพัฒนาเหตุการณ์ในรายการเกมปลดหนี้

ลำดับการเล่าเรื่อง	การกระทำของตัวละครหลัก คนจนที่ผู้แข่งขัน	การให้ความหมาย “คนจน” ผ่าน ตัวละครหลักคนจนที่ผู้แข่งขัน
1. การกระทำที่เป็นเงื่อนไข	ตัวละครหลักกล่าวถึงเงื่อนไขสำคัญ ที่ทำให้มีชีวิตที่ยากลำบาก	คนจนต้องดูแลคนในครอบครัว ที่เจ็บป่วย
2. การกระทำที่เป็นเหตุ	ตัวละครหลักกล่าวถึง “หนี้” ที่เป็นเหตุ หรือจุดเปลี่ยนที่ทำให้เกิดความ ยากลำบากมากยิ่งขึ้น	คนจนมีหนี้สินที่เกิดจากความ ล้มเหลวในการลงทุน และนำมา ใช้จ่ายในครอบครัว
3. การกระทำที่เป็นผล	ตัวละครหลักกล่าวถึงผลกระทบของ ความยากจนและหนี้ที่ทำให้คนจนต้อง ทำงานหนักด้วยความอดทน	คนจนต้องทำงานหนักด้วยความ อดทน
4. การลดทอน และการ กำหนดความสัมพันธ์ เชิงเหตุผล	การใช้ภาพตัวละครหลักประกอบเพลงที่ มีเนื้อหาสอดคล้องกับชีวิตตัวละครหลัก	คนจนเป็นผู้ที่มีอดทน ดูแลกันใน ครอบครัว และมีความหวังในชีวิต

ในชั้นการพัฒนาเหตุการณ์ ผู้ผลิตรายการให้ตัวละครหลักคนจนที่ผู้แข่งขันกล่าวยืนยันข้อมูลให้ผู้ดำเนินรายการบรรยายไว้ ซึ่งมักกล่าวถึงเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้ต้องมีชีวิตที่ยากลำบากเกิดจากภาระที่ต้องรับผิดชอบคนในครอบครัว โดยการกระทำที่เป็นจุดเปลี่ยนทำให้ชีวิตที่ยากลำบากมากขึ้น คือ การติดหนี้แล้วไม่มีเงินใช้หนี้ทำให้ต้องทุกข์ใจ ส่งผลให้ตัวละครหลักคนจนที่ผู้แข่งขันต้องทำงานหนัก เพื่อหามาเลี้ยงครอบครัวและพยายามหาเงินไปใช้หนี้ ทั้งนี้ การทำหน้าที่ของผู้แข่งขันล้วนสัมพันธ์อยู่กับครอบครัว อาจให้ความหมายของการกระทำดังกล่าวได้ว่า ปัญหาความยากจนและการเป็นหนี้เป็นเรื่องที่ต้องแก้ไขกันภายในครอบครัว ทั้งนี้ผู้ผลิตรายการได้สร้างความหมาย “คนจน” และใช้กลยุทธ์การติดตั้งความหมาย “คนจน” ผ่านชั้นการพัฒนาเหตุการณ์ มีรายละเอียดดังนี้

ประการแรก คนจนเป็นผู้ล้มเหลวในการลงทุนประกอบอาชีพ และสาเหตุความยากจนเกิดจากหนี้สิน ในทุกตอนของรายการ ทางผู้ผลิตได้ต่อยอดความหมาย “คนจน” ในเชิงเศรษฐกิจ ตามที่ผู้ดำเนินรายการกล่าวไว้ในชั้นการเริ่มเรื่อง ในชั้นพัฒนาเหตุการณ์ตัวละครหลักคนจนที่ผู้แข่งขันจะกล่าวถึงสาเหตุของความยากจนว่า เกิดจากการกู้เงินไปลงทุนแล้วล้มเหลวและการมีหนี้สินเป็นสาเหตุทำให้ตนเองและคนในครอบครัวมีชีวิตที่ยากลำบากมากขึ้น

อาทิเช่นกรณีของบ้าน้อย แก้วบุปผา (ตอนหนึ่งชีวิตที่แม่ต้องแลกมาด้วยแรงงาน) มีหนี้แปดหมื่นจากสามีที่ตายไปทิ้งไว้ให้ ทำให้บ้าน้อยที่ต้องทำงานทุกอย่าง ขณะที่ลูกชายต้องไปบวชเพราะไม่ต้องการเป็นภาระให้กับแม่ หรือกรณีของลุงพร ยืนดี (ตอนหนึ่งชีวิตที่ต้องสู้เพื่อเลี้ยงดูครอบครัว) ที่มีหนี้ที่กู้เงินมาลงทุนเพาะต้นยางแล้วขาดทุน ซึ่งส่งผลกระทบต่อชีวิตให้ลุงพรต้องทำงานแม้ตนเองเจ็บป่วย ขณะที่ภรรยาและลูกๆ ก็ต้องช่วยกันทำงานหาเงินสำหรับเป็นค่าใช้จ่ายในครอบครัว ในขณะที่ยายถ่อง หนูเอียด (ตอนหนึ่งชีวิตที่ลิขิตให้ยายต้องสู้) ที่ในขั้นการพัฒนาเหตุการณ์ได้วางเงื่อนไขให้กับยายถ่องที่เป็นตัวละครหลักว่า เป็นหญิงชราที่มีสามีป่วย และต้องเลี้ยงหลานที่อยู่ในวัยเรียนอีกหนึ่งคน โดยยายถ่องได้เล่าถึงสาเหตุหรือจุดเปลี่ยนที่ทำให้ชีวิตตนต้องลำบาก คือ กู้เงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรมาเลี้ยงวัวเมื่อสามีป่วยจึงขาดทุน ซึ่งส่งผลกระทบต่อยายถ่องต้องทำงานหนัก เป็นต้น

ผู้ผลิตรายการได้ใช้กลยุทธ์ในการติดตั้งความหมาย “คนจน” ว่าเป็นผู้ล้มเหลวในการลงทุนประกอบอาชีพ และมีหนี้สินต้องรับผิดชอบ ดังนี้

1) กลยุทธ์การให้คนจนอธิบายสาเหตุของความยากจนด้วยตนเอง (self reference) ในขั้นการพัฒนาตัวละครของรายการทุกตอน ผู้ผลิตรายการเลือกเสียงสัมภาษณ์ของตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน กล่าวถึงชีวิตของตนเองตามที่ผู้ดำเนินรายการกล่าวไว้ในขั้นเริ่มเรื่อง อาทิเช่น

- บ้าน้อย แก้วบุปผา (ตอนหนึ่งชีวิตที่แม่ต้องแลกมาด้วยแรงงาน) การสร้างความหมาย “คนจน” ของบ้าน้อยแสดงให้เห็นถึงชีวิตด้านมืดตามที่ผู้ผลิตรายการได้วางเงื่อนไขว่าเป็นแม่หม้ายที่ต้องดูแลลูกที่ป่วยเพียงตัวคนเดียว สำหรับสาเหตุที่เป็นจุดเปลี่ยนทำให้บ้าน้อยมีความยากลำบากมากยิ่งขึ้นในชีวิตของบ้าน้อย คือ หนี้แปดหมื่นที่สามีที่ตายไปทิ้งไว้ให้ ซึ่งส่งผลกระทบต่อชีวิตของบ้าน้อยที่ต้องทำงานทุกอย่าง ขณะที่ลูกชายต้องไปบวชเพราะไม่ต้องการเป็นภาระให้กับแม่ ทั้งนี้ทางรายการได้ต่อยอดชีวิตด้านมืดของบ้าน้อยที่พัฒนาเหตุการณ์ไปถึงขั้นที่ตัวละครไม่มีทางออกให้กับชีวิตของตนเอง โดยคำสัมภาษณ์ตอนหนึ่งของบ้าน้อยกล่าวถึงหนี้สินของตนว่า หมดหนทางจะหาเงินไปใช้หนี้ “ไม่รู้จะหาเงินได้อย่างไร”

ภาพที่ 5.23

การสร้างความหมาย “คนจน” ผ่านการเล่าเรื่องของป้าน้อย
(ตอนหนึ่งชีวิตที่แม่ต้องแลกมาด้วยแรงงาน)

- ลุงพร ยืนดี (ตอนหนึ่งชีวิตที่ต้องสู้เพื่อเลี้ยงดูครอบครัว) การกล่าวแนะนำตนเองของลุงพรสอดคล้องกับเนื้อหาที่ผู้ดำเนินรายการกล่าวทั้งทำไว้ในช่วงการเริ่มเรื่องว่า “สองพ่อแม่ที่ต้องสู้เพื่อลูก” ในขั้นการพัฒนาตัวละครผู้ผลิตรายการ ผู้ผลิตรายการจึงเลือกคำสัมภาษณ์ของลุงพรที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นพ่อที่อดทนทำงานเพื่อให้ลูกได้เรียนหนังสือ โดยวางเงื่อนไขให้กับตัวละครว่าเป็นพ่อที่ป่วยด้วยโรคปอด และมีเหตุที่เป็นจุดเปลี่ยนทำให้ลุงพรมีความยากลำบากมากยิ่งขึ้น คือ มีหนี้ที่กู้เงินมาลงทุนเพาะต้นยางแล้วขาดทุน ซึ่งส่งผลกระทบต่อชีวิตให้ลุงพรต้องทำงานแม้ตนเองเจ็บป่วย ขณะที่ภรรยาและลูกๆ ก็ต้องช่วยกันทำงานหาเงินสำหรับเป็นค่าใช้จ่ายในครอบครัว ทั้งนี้ทางรายการได้พัฒนาเหตุการณ์ไปถึงขั้นที่ตัวละครมีความทุกข์ที่เกิดจากต้องทำงานหนักทั้งที่เจ็บป่วย

ภาพที่ 5.24

การสร้างความหมาย “คนจน” ผ่านการเล่าเรื่องของตัวเอง
(ตอนหนึ่งชีวิตที่ต้องสู้เพื่อเลี้ยงดูครอบครัว)

2) กลยุทธ์การให้ความหมาย “คนจน” ด้วยการอ้างเหตุผลหลักบางอย่าง ทางผู้ผลิตรายการได้สร้างความหมาย “คนจน” โดยเฉพาะการกล่าวถึงสาเหตุของความยากจนว่า เกิดจากภาระหนี้สิน ซึ่งเป็นผลมาจากความล้มเหลวในการลงทุนประกอบอาชีพ อย่างไรก็ตามทางผู้ผลิตรายการไม่ได้กล่าวถึงสาเหตุอื่นๆ ของความยากจน ที่ส่วนหนึ่งอาจเกิดจากความผิดพลาดในเชิงนโยบายแก้ไขปัญหาความยากจนของรัฐบาล หรือการนำนโยบายไปปฏิบัติของข้าราชการ ทั้งที่ผู้ควบคุมการผลิตเห็นว่า ปัญหาความยากจนมีสาเหตุปัจจัยจากทั้งภายในตัวคนจนและปัจจัยภายนอก แต่อย่างไรก็ตามทางผู้ผลิตเลือกนำเสนอสาเหตุของเป็นเป็น “คนจน” ว่าเกิดจากหนี้สินที่เกิดจากปัจจัยภายในเพียงด้านเดียว ดังคำสัมภาษณ์เมื่อผู้วิจัยถามถึงสาเหตุของความยากจน ที่ผู้ควบคุมการผลิตรายการเห็นว่าเกิดจากทั้งองค์ประกอบจากภายในตัวของคนจนที่ขาดความรู้ และจากความล้มเหลวในการปฏิบัติงานของหน่วยงานภาครัฐ ที่ความแสดงทัศนคติว่า

(สาเหตุความยากจนเกิดจาก) พื้นฐานความรู้เรื่องการทำมาหากิน โดยมาจากองค์ประกอบภายนอกและตัวเขาเองด้วย ปฏิเสธไม่ได้ว่าเห็นคนอื่นรวยแล้วตัวเองอยากรวยบ้าง แต่ตัวเองไปทำแล้วไม่มีความรู้ หน่วยงานรัฐบาลที่เกี่ยวข้องก่อนที่จะให้เขากู้เงิน คุณนำให้ความรู้กับเขาก่อน แล้วคุณถึงให้เขาไปทำมาหากิน ทุกวันนี้ผมไล่ปลดหนี้ให้กับคนที่ไปกู้เงินจากรัฐบาล ธกส. และกองทุนหมู่บ้านเป็นหน่วยงานรัฐบาล มันเป็นเงินมาจากรัฐบาลเหมือนหน้าใหญ่ คุณไปกู้เขามาสองหมื่นเอาไปทำแล้วก็เจ๊ง แล้วไม่ใช่ทำให้คู่แคปีเดียวนะครับ เดี่ยวคุณก็ได้กู้อีก มันก็เลยเป็นดินพอกหางหมู แต่ไม่มีหน่วยงานไหนที่เข้าไปแนะนำ เช่นถ้าคุณต้องการทำธุรกิจนี้ คุณต้องทำแบบนี้ละ คือเขาลงไป

ไม่จริงจัง คือลงไปให้ความรู้ เสรีแล้วก็ไปไม่มีการติดตามผล มันก็เป็นเหมือน
เนื้อร้ายแล้วรักษาไม่หาย (สราวุธ แก้วประดับ, สัมภาษณ์)

ประการที่สอง คนจนเป็นผู้ที่ต้องอดทนทำงานหนัก ผู้ผลิตรายการใช้เสียง
สัมภาษณ์ของตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันกล่าวถึงผลกระทบจากภาระหนี้สิน ทำให้ตนเอง
และคนในครอบครัวต้องอดทนทำงานหนัก เพื่อหาเงินมาใช้จ่ายในครอบครัวและนำเงินไปใช้หนี้
อาทิเช่นกรณีของลุงพร ยืนดี (ตอนหนึ่งชีวิตที่ต้องสู้เพื่อเลี้ยงดูครอบครัว) ที่ภรรยาและลูกๆ ของลุง
ต้องช่วยกันทำงานหาเงินมาใช้หนี้ที่กู้เงินมาลงทุนเพาะต้นยางแล้วขาดทุน หรือป่าสีฉกรรึม ต้น
ตุลา (ตอนหนึ่งชีวิตที่แม่ แพ้ไม่ได้) ที่ต้องทำงานหนักมาตลอดเป็นเวลา 10 กว่าปี ผู้ผลิตรายการได้
ใช้กลยุทธ์ในการติดตั้งความหมาย “คนจน” ว่าเป็นผู้ที่ต้องอดทนทำงานหนัก มีดังนี้

1) กลยุทธ์การเชื่อมโยงความหมาย “คนจน” กับบทบาทความเป็นพ่อและแม่
ในขั้นการพัฒนาตัวละครผู้ผลิตรายการต่อกำความหมาย “คนจน” ว่าต้องอดทนทำงานหนักเพื่อ
คนในครอบครัว โดยในขั้นการพัฒนาตัวละครได้เลือกเสียงสัมภาษณ์ของตัวละครหลักคนจนที่
เป็นผู้แข่งขันกล่าวถึงชีวิตของตนเอง ตามที่ผู้ดำเนินรายการกล่าวไว้ในขั้นเริ่มเรื่อง ได้แก่

– ลุงพร ยืนดี (ตอนหนึ่งชีวิตที่ต้องสู้เพื่อเลี้ยงดูครอบครัว) ตัวละครหลัก
แนะนำตัวเองสอดคล้องกับเนื้อหาที่ผู้ดำเนินรายการกล่าวทิ้งท้ายไว้ในช่วงการเริ่มเรื่องว่า “สองพ่อ
แม่ที่ต้องสู้เพื่อลูก” ในขั้นการพัฒนาตัวละครผู้ผลิตรายการ ผู้ผลิตรายการจึงเลือกคำสัมภาษณ์
ของลุงพรที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นพ่อที่อดทนทำงาน เพื่อให้ลูกได้เรียนหนังสือ โดยวางเงื่อนไข
ให้กับตัวละครว่าเป็นพ่อที่ป่วยด้วยโรคปอด และมีเหตุที่เป็นจุดเปลี่ยนทำให้ลุงพรมีความ
ยากลำบากมากยิ่งขึ้น คือ มีหนี้ที่กู้เงินมาลงทุนเพาะต้นยางแล้วขาดทุน ซึ่งส่งผลกระทบต่อชีวิตให้
ลุงพรต้องทำงานแม้ตนเองเจ็บป่วย ขณะที่ภรรยาและลูกๆ ก็ต้องช่วยกันทำงานหาเงินสำหรับเป็น
ค่าใช้จ่ายในครอบครัว ทั้งนี้ทางรายการได้พัฒนาเหตุการณ์ไปถึงขั้นที่ตัวละครมีความทุกข์ที่เกิด
จากต้องทำงานหนักทั้งที่เจ็บป่วย แต่อย่างไรก็ตามลุงพรอดทนทำงานได้เพราะลูก โดยคำสัมภาษณ์
ตอนหนึ่งของลุงพรกล่าวถึงหนี้สินของตนว่า “ยังติดหนี้อยู่ แม้ผมท้อแต่ถอยไม่ได้เพราะลูก”

ผู้ผลิตรายการเลือกการพัฒนาเหตุการณ์ซึ่งสะท้อนให้เห็นความหวังที่มีผู้
ในตัวละครหลัก โดยเชื่อมโยงความสัมพันธ์เชิงเหตุผลระหว่าง “ความเป็นพ่อ” ที่ส่งผลให้ตัวละคร
หลักเกิด “ความไม่ท้อถอย” จากนั้นในขั้นการพัฒนาเหตุการณ์ได้เลือกเพลงที่ให้กำลังใจกับตัว
ละครหลัก ดังเนื้อหาตอนหนึ่งว่า “คำว่าสู้ที่ซ่อนอยู่ในแวตานั้นเอง มาเก็บเป็นทุนสำรองประคอง
หัวใจยามหม่น” ซึ่งทางผู้ผลิตรายการได้ต่อยอดการต่อสู้ของตัวละครหลักโดยยึดกำลังใจจากคน
ในครอบครัวเป็นสำคัญ

- ฟีกิตติ มนัสชล (ตอนหนึ่งชีวิตที่พอให้ได้ทั้งชีวิต) การแนะนำตัวเองของฟีกิตติสอดคล้องกับเนื้อหาที่ผู้ดำเนินรายการกล่าวในช่วงการเริ่มเรื่อง โดยในขั้นการพัฒนาเหตุการณ์ได้วางเงื่อนไขให้กับตัวละครว่า เป็นผู้ชายที่ต้องมีภาระที่ต้องรับผิดชอบดูแลคนในครอบครัว ได้แก่ แม่ที่แก่ชรา รวมทั้งเมียที่กำลังท้องและลูกสาว จากนั้นผู้ผลิตรายการเลือกใช้เสียงสัมภาษณ์ของฟีกิตติ ที่กล่าวถึงสาเหตุที่เป็นจุดเปลี่ยนทำให้ตนเองมีความยากลำบากมากยิ่งขึ้น คือ ลูกสาวเจ็บป่วยด้วยโรคหัวใจรั่ว ซึ่งความเจ็บป่วยของลูกสาวส่งผลกระทบต่อฟีกิตติต้องกู้เงินมาใช้เป็นค่ารักษาพยาบาลลูกสาว ในช่วงท้ายของขั้นการพัฒนาเหตุการณ์ได้นำเสนอภาพตัวละครหลักประกอบเพลง โดยลดทอนลักษณะของตัวละครให้เหลือแง่มุมของความเป็นพ่อที่อดทนทำงานทุกอย่างเพื่อลูก ดังเนื้อหาของเพลงที่ว่า “ไม่มีผู้ชายคนไหนที่รักลูกได้เหมือนพ่อ เหนื่อยไม่เคยท้อ ขอให้ครอบครัวอบอุ่น”

- ป้าน้อย แก้วบุปผา (ตอนหนึ่งชีวิตที่แม่ต้องแลกมากด้วยแรงงาน) ผู้ผลิตรายการให้ป้าน้อยแนะนำตัวเอง โดยมีเนื้อหาสอดคล้องตามผู้ดำเนินรายการกล่าวไว้ในช่วงเริ่มเรื่องว่า “ชีวิตเธอนั้น ไม่เคยพบกับแสงสว่างเลยมีแต่ด้านมืดอย่างเดียว” ในขั้นการพัฒนาตัวละครผู้ผลิตรายการจึงเลือกใช้เสียงสัมภาษณ์ของป้าน้อยที่แสดงให้เห็นถึงชีวิตด้านมืด โดยวางเงื่อนไขให้กับตัวละครว่าเป็นแม่หม้ายที่ต้องดูแลลูกที่ป่วยเพียงตัวคนเดียว สำหรับสาเหตุที่เป็นจุดเปลี่ยนทำให้ป้าน้อยมีความยากลำบากมากยิ่งขึ้นในชีวิตของป้าน้อย คือ หนี้แปดหมื่นที่สามีที่ตายไปทิ้งไว้ให้ ซึ่งส่งผลกระทบต่อชีวิตของป้าน้อยที่ต้องทำงานทุกอย่าง ขณะที่ลูกชายต้องไปบวชเพราะไม่ต้องการเป็นภาระให้กับแม่ ทั้งนี้ทางรายการได้ต่อยอดชีวิตด้านมืดของป้าน้อยที่พัฒนาเหตุการณ์ไปถึงขั้นที่ตัวละครไม่มีทางออกให้กับชีวิตของตนเอง โดยคำสัมภาษณ์ตอนหนึ่งของป้าน้อยกล่าวถึงหนี้สินของตนว่า หมดหนทางจะหาเงินไปใช้หนี้ “ไม่รู้จะหาเงินได้ยังไง สงสารลูก ถ้าเราตายก็ทิ้งหนี้ไว้ให้ลูกอีก”

จากนั้นในช่วงท้ายผู้ผลิตรายการได้นำเสนอภาพตัวละครหลัก โดยลดทอนให้เหลือแง่มุมของความเป็นแม่ที่อดทนทำทุกอย่างเพื่อลูก ดังเนื้อหาของเพลงที่ว่า “หยาดเหงื่อรินไหลแรงกายเพื่อลูกทุกอย่าง อดทนทุกทางสร้างงานหนักบ่หวั่นไหว อนาคตนั้นคือลูกเรียนอย่างตั้งใจ ทรัพย์สินที่แม่มีให้ แรงกายและความอดทน”

2) กลยุทธ์การติดตั้งความหมาย “คนจน” ให้เป็นเหมือนภาวะทางธรรมชาติที่ไม่อาจเปลี่ยนแปลงได้ กล่าวคือ “คนจน” เป็นชะตากรรมที่ถูกกำหนดมาแล้ว (predetermined) ปรากฏในรายการตอนของป่าสีลธรรม ต้นตุลา (ตอนหนึ่งชีวิตที่แม่ แพ้ไม่ได้) ผู้ผลิตรายการได้วางเงื่อนไขให้กับป่าสีลธรรมในขั้นการพัฒนาเหตุการณ์ โดยให้ป่าสีลธรรมเล่าถึงชีวิตของตนเองว่า เป็นแม่ค้าที่ต้องตื่นมาเตรียมไม้สำหรับไปวางตั้งแต่ตีหนึ่ง ขณะที่สามีทำงานมีรายได้เพียงเล็กน้อย

จากการรับตัดเย็บ โดยจุดเปลี่ยนที่ทำให้ชีวิตป่าสีลธรรมต้องมีชีวิตที่ต้องลำบากมากขึ้นคือ เป็น หนี้ธนาคารเพื่อการเกษตร ซึ่งส่งผลกระทบต่อป่าสีลธรรมต้องทำงานหนักมาตลอดเป็นเวลา 10 กว่าปี แต่อย่างไรก็ตามผู้ผลิตรายการได้พัฒนาเหตุการณ์ให้ตัวละครหลักอย่างป่าสีลธรรมที่ ทำงานหนักทุกวัน แต่กลับไม่สามารถใช้หนี้ได้ ดังที่ผู้ผลิตรายการใช้เสียงสัมภาษณ์ป่าสีลธรรมพูด ถึงหนี้ของตนเองว่า “ไม่มีวิธีแหว่วว่าจะหาเงินมาใช้หนี้ได้”

ทั้งนี้การพัฒนาเหตุการณ์สอดคล้องกับความคิดของผู้ดำเนินรายการในช่วง เริ่มเรื่องที่เห็นว่า ถ้าชีวิตของป่าสีลธรรมจะสบายไม่ต้องทำงาน มีทางเดียวที่ผู้ดำเนินรายการกล่าว อ้างอิงถึงคำสัมภาษณ์ของป่าคือ “ตายไปก่อนถึงจะสบาย” ดังนั้น การใช้เสียงสัมภาษณ์ของ ตัวละครหลักในช่วงพัฒนาเหตุการณ์ จึงเป็นไปเพื่อเสริมบทบรรยายที่ผู้ดำเนินรายการที่กล่าวถึงป่า สีลธรรมในเชิงยกย่องว่า “ป้ายอดนักสู้” ในช่วงเริ่มเรื่อง และพัฒนาเหตุการณ์ให้ตัวละครหลักโดย ให้คุณค่ากับ “การต่อสู้และมีใจอดทนทำงาน” ถึงแม้ว่าจะไม่มีวันหลุดพ้นจาก “ความยากจน” และ “หนี้” ได้เลยก็ตาม จากนั้นในขั้นการพัฒนาเหตุการณ์ผู้ผลิตรายการเลือกเพลงที่ตอกย้ำ ให้ความอดทนว่า เป็นลักษณะทางธรรมชาติของคนจน ดังที่ผู้ผลิตเลือกใช้ภาพตัวละครหลัก ประกอบเนื้อหาตอนหนึ่งว่า “เมื่อเกิดมาจนต้องทนกับการบอบซ้ำ รายได้จากงานที่ทำไม่พอต่อ เติมความหวัง”

3) กลยุทธ์การเปรียบเทียบลักษณะคู่ตรงข้าม ปรากฏในรายการตอนของยาย ถ่อง หนูเอียด (ตอนหนี้ชีวิตที่ลิขิตให้ยายต้องสู้) โดยตอกย้ำความเป็นคนแก่ชราของตัวละครหลัก ที่ยังต้องทำงานหนัก ซึ่งแตกต่างจากคนแก่ทั่วไป สำหรับขั้นการพัฒนาเหตุการณ์ได้วางเงื่อนไข ให้กับยายถ่องที่เป็นตัวละครหลักว่า เป็นหญิงชราที่มีสามีป่วย และต้องเลี้ยงหลานที่อยู่ในวัยเรียน อีกหนึ่งคน โดยยายถ่องได้เล่าถึงสาเหตุหรือจุดเปลี่ยนที่ทำให้ชีวิตตนต้องลำบาก คือ กู้เงินจาก ธนาคารเพื่อการเกษตรมาเลี้ยงวัวเมื่อสามีป่วยจึงขาดทุน ซึ่งส่งผลกระทบต่อยายถ่องต้องทำงาน หนัก เช่นเดียวกับตัวละครหลักในตอนอื่นๆ ที่ผู้ผลิตรายการพัฒนาเหตุการณ์ให้ตัวละครหลักหมด หนทางที่จะหาเงินไปใช้หนี้ได้ ดังเช่นเสียงสัมภาษณ์ของยายถ่องตอนหนึ่งว่า “ไม่มีเงินส่งให้เขา คิดทุกวันทุกคืนว่าจะเอาจากไหนไปให้เขา”

จากนั้นในช่วงท้ายของขั้นการพัฒนาเหตุการณ์ได้นำเสนอภาพตัวละครหลัก ประกอบเพลง ซึ่งเป็นการตอกย้ำความเป็นคนแก่ชราของตัวละครหลักที่ยังต้องทำงานหนัก แตกต่างจากคนแก่ทั่วไป ตามที่ผู้ดำเนินรายการได้กล่าวไว้ในขั้นการเริ่มเรื่อง ในขณะที่เดียวกัน ผู้ผลิตรายการได้เลือกเพลงที่มีเนื้อหาต่าหนักที่ละเมิดความกตัญญูที่ลูกพึงจะมีต่อพ่อแม่ โดย เพลงที่ใช้ประกอบภาพตัวละครหลัก จะมีเนื้อหาในเชิงต่าหนักที่ทอดทิ้งยายถ่องให้ทำงานเลี้ยง หลานและสามีที่ป่วยเพียงลำพัง ดังเนื้อหาเพลงที่ว่า “ใครหนอเคยกล่อมถนอมใจ จวบจนโต

ใหญ่ใครกันเล่าเฝ้าเฝ้าเฝ้าอุ้มชูมา ความการุณพระคุณมารดา สูงส่งหนักหนายากหาใดเปรียบเทียบ บุญคุณ”

ประการที่สาม คนจนเป็นผู้ที่เกิดมาชดใช้กรรม ผู้ผลิตรายการใช้เสียงสัมภาษณ์ของตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันกล่าวถึงชีวิตที่ยากลำบากกว่า เป็นเวอร์กรรมที่ตนเองต้องชดใช้ ทั้งนี้ผู้ผลิตรายการใช้กลยุทธ์การตีความหมาย “คนจน” ดังกล่าว โดยทำให้เป็นเหมือนภาวะธรรมชาติที่ไม่อาจเปลี่ยนแปลงได้ ปรากฏในรายการเกมปลดหนี้ ดังนี้

- ป้าโอวาท จันทรละคร (ตอนหนึ่งชีวิตที่มีรักเป็นเดิมพัน) ผู้ผลิตรายการได้วางเงื่อนไขให้กับป้าโอวาทในขั้นการพัฒนาเหตุการณ์ว่า มีสามมีเจ็บป่วยเป็นอัมพฤกษ์ ป้าโอวาทจึงต้องทำงานเลี้ยงสามมีและลูก โดยจุดเปลี่ยนที่ทำให้ชีวิตป้าโอวาทลำบากมากขึ้นคือ สามมีมาป่วยเป็นอัมพฤกษ์ ทำให้ต้องรับผิดชอบเงินกู้ที่สามมีกู้มาลงทุน ซึ่งทำให้ป้าโอวาทต้องทำงานหนักทุกอย่าง ทั้งนี้ผู้ผลิตรายการได้พัฒนาเหตุการณ์ชีวิตของตัวละครหลักโดยใช้การตั้งคำถามกับความยากลำบากที่ตัวเองต้องเผชิญว่า

ป้าโอวาท จันทรละคร : “ทำไมต้องมารับกรรมอะไรมากมายอย่างนี้”

แต่อย่างไรก็ตาม ความทุกข์ยากนั้นตัวละครหลักให้คำตอบกับตัวเองว่า ต้องยอมรับและต่อสู้กับมันอย่างไม่ย่อท้อว่า

ป้าโอวาท จันทรละคร : “สู้จนกว่าจะถึงที่สุด จนกว่าจะตายจากกัน”

สำหรับการใช้เสียงสัมภาษณ์ของตัวละครหลักดังกล่าว เป็นการประกอบสร้างความสัมพันธ์เชิงเหตุผลให้กับ “คนจน” ว่าต้อง “สู้จนกว่าจะตายจากกัน” กล่าวคือ แม้ตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน จะอดทนสู้กับความยากลำบากในชีวิตมากเพียงใด ก็ไม่ได้หมายความว่า คนจนจะหลุดพ้นจากความทุกข์ยากนั้น เพราะหากแม่สามมีหรือภรรยาตายจากไปก่อน อีกคนหนึ่งก็ต้องอยู่ในวงจรของความยากลำบากต่อไปไม่สิ้นสุด

- ลุงสา วงศ์คำชัย (ตอนที่พรหมลิขิตให้รับกรรม) ผู้ผลิตรายการได้วางเงื่อนไขให้กับลุงสาในขั้นการพัฒนาเหตุการณ์ว่า เป็นชายชราพอหม้ายที่ทำงานเลี้ยงลูกสามคนเพียงลำพัง โดยจุดเปลี่ยนที่ทำให้ชีวิตลุงสามมีชีวิตที่ต้องลำบากมากขึ้นคือ กู้เงินซื้อพันธุ์ข้าวและเลี้ยงหมู แล้วขาดทุน ส่งผลทำให้ต่อลุงสาไม่มีเงินส่งเสียลูกให้ได้เรียนหนังสืออย่างที่ตนเองตั้งใจ ทั้งนี้ผู้ผลิตรายการได้พัฒนาเหตุการณ์ให้ตัวละครหลักยอมรับความยากลำบากนั้น โดยเชื่อมโยงกับเรื่องของ “กรรม” ดังเช่นการใช้เสียงสัมภาษณ์ของลุงสาตอนหนึ่งว่า “ผมต้องสู้กับกรรม ใช้กรรมไปจนกว่าจะหมดกรรมละครับ”

ผู้ผลิตรายการได้สร้างความหมาย “คนจน” ให้สัมพันธ์กับ “กรรม” ที่ตัวละครหลักต้องชดใช้ และไม่สามารถเปลี่ยนแปลงชีวิตที่ยากลำบากนั้นได้ นอกจากการยอมรับว่าเป็น

“กรรม” ของตนเองที่เกิดมาจน จากนั้นในช่วงท้ายของขั้นการพัฒนาเหตุการณ์ ผู้ผลิตรายการได้นำเสนอภาพตัวละครหลักประกอบเพลง โดยตอกย้ำความเป็นพ่อหม้ายภรรยาทิ้งของตัวละครหลัก ซึ่งแตกต่างจากครอบครัวทั่วไปที่อยู่กันพร้อมหน้า ในขณะที่เดียวกันผู้ผลิตรายการ ได้เลือกเพลงที่มีเนื้อหาตำหนิภรรยาที่ละเมิดการให้คุณค่าของสังคมเกี่ยวกับความเป็นคู่ทุกข์คู่ยาก โดยเพลงที่ใช้ประกอบภาพตัวละครหลักมีเนื้อหาเพลงตอนหนึ่ง ที่ตัดพ้อเมียที่ทิ้งผัวไปเมื่อตกยากว่า “ยามเมื่อผัวตกยาก เมียก็มาตีจากเมินหน้าหนี ไข่ข้าวโพดสาลี ผัวอยู่ทางนี้ต้องโรยรา”

ประการที่สี่ คนจนเป็นผู้ถูกโชคชะตากำหนดให้มีชีวิตที่ยากลำบาก ผู้ผลิตรายการใช้เสียงสัมภาษณ์ของตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันกล่าวถึง สิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือโชคชะตาที่เป็นสิ่งกำหนดชีวิตของตนเองหรือคนในครอบครัว ได้แก่กรณีของพีคิตติ มนต์ชล (ตอนหนึ่งชีวิตที่พ่อให้ได้ทั้งชีวิต) ที่มีความหวังให้ลูกหายป่วยจากโรคลิ้นหัวใจรั่ว ขณะที่กรณีของพีค้ำพอง แก้วมะ (ตอนหนึ่งชีวิตที่พ่อไม่ยอมแพ้) ที่ทางผู้ผลิตเลือกใช้เสียงสัมภาษณ์ รวมถึงภาพชีวิตที่พีค้ำพองประกอบเพลงที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการมีความหวังในชีวิต ทั้งนี้ผู้ผลิตรายการได้ใช้กลยุทธ์ในการติดตั้งความหมาย “คนจน” ว่า เป็นผู้ที่มีชีวิตถูกโชคชะตาที่กำหนด (predetermined) ทำให้มีชีวิตที่ยากลำบาก โดยทำให้เป็นเหมือนภาวะทางธรรมชาติที่ไม่อาจเปลี่ยนแปลงได้ ปรากฏในรายการเกมปลดหนี้ คือ

– พีค้ำพอง แก้วมะ (ตอนหนึ่งชีวิตที่พ่อไม่ยอมแพ้) ในขั้นการพัฒนาเหตุการณ์ได้วางเงื่อนไขให้กับพีค้ำพองที่เป็นตัวละครหลักว่า เป็นลูกจ้างชั่วคราว และภรรยาช่วยขายน้ำหวาน ในโรงเรียนมีรายได้เล็กน้อย โดยพีค้ำพองได้เล่าถึงสาเหตุหรือจุดเปลี่ยนที่ทำให้ชีวิตตนต้องลำบาก คือ กู้เงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรมาทำไร่ข้าวโพดแล้วขาดทุน ซึ่งส่งผลกระทบต่อพ่อแม่ โดยยอมขายเอาเงินรางวัลเป็นค่าเล่าเรียนช่วยลดภาระให้กับพ่อแม่ ทั้งนี้ผู้ผลิตรายการได้พัฒนาเหตุการณ์ให้ตัวละครหลักมีความหวังในชีวิต โดยใช้เสียงสัมภาษณ์ของพีค้ำพองตอนหนึ่งว่า “คนเราถ้าใจไม่คิดท้อถอยสักวันหนึ่งโชคชะตาคงเป็นของเรา”

ผู้ผลิตรายการได้สร้างชุดความสัมพันธ์เชิงเหตุผล โดยใช้ความหวังที่ตัวละครหลักมีอยู่เป็นเหตุปัจจัย “คนเราถ้าใจไม่คิดท้อถอย” โดยส่งผลกระทบต่อตัวละครหลักมีความอดทนสู้กับชีวิตต่อไป เพราะเชื่อว่า “สักวันหนึ่งโชคชะตาคงเป็นของเรา” ทั้งนี้มาyardติจากชุดความสัมพันธ์ดังกล่าวอาจไม่มีวันเกิดขึ้นในโลกความเป็นจริง แต่อย่างไรก็ตามผู้ผลิตรายการได้เลือกสร้างความหมายให้ตัวละครหลักให้มี “ความหวัง” เพื่อที่จะได้มี “ความอดทน” กับความยากลำบากของชีวิตที่ตนเองต้องเผชิญอยู่ได้

ภาพที่ 5.25

การใช้ชุดภาพที่คำพองและครอบครัวประกอบเพลง “ต้องมีสักวัน”
(ตอนหนึ่งชีวิตที่พ่อแม่ยอมแพ้)

จากนั้นในขั้นการพัฒนาเหตุการณ์ผู้ผลิตรายการเลือกเพลงที่สร้างมายาคติให้กับตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันว่า การมีความหวังจะทำให้คนจนหลุดพ้นจากความทุกข์ได้ ดั่งเนื้อหาตอนหนึ่งว่า “ต้องมีสักวันต้องมีสักวัน ต้องทำเต็มฝัน ปลอดภัยวันที่คอยแสนไกล วันที่ทุกอย่างเปิดทางให้สมตั้งใจ”

ทั้งนี้การที่ผู้ผลิตรายการประกอบสร้างความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลระหว่าง “ความหวัง” กับ “ความอดทน” เป็นการลดทอนให้ตัวละครหลักคนจนเป็นผู้ที่มีความอดทนกับ “ความบอบซ้ำ” ในชีวิตของตนเองอย่างไม่มีทางเลือกอื่น ในท้ายที่สุดคนจนที่ไม่ทอดถอยกลับต้องอยู่กับความยากลำบากไปตลอดชีวิต ทั้งนี้ทางผู้ผลิตรายการได้กำหนดความหมายไว้แล้วว่า โชคชะตากำหนดให้คนจนมีชีวิตที่ยากลำบาก

– พิกิตติ มนต์ชล (ตอนหนึ่งชีวิตที่พ่อแม่ให้ได้ทั้งชีวิต) ในขั้นการพัฒนาเหตุการณ์ผู้ผลิตรายการได้สร้างเงื่อนไขให้พิกิตติต้องดูแลคนในครอบครัว และรับผิดชอบต่อภาระหนี้สินเมื่อถึงขั้นที่พิกิตติไม่มีทางออกให้กับชีวิต ผู้ผลิตรายการได้ใช้คำสัมภาษณ์ของพิกิตติที่กล่าวถึง

ความหวังที่จะช่วยให้ชีวิตลูกสาวตนหายจากการเจ็บป่วย ดังความตอนหนึ่งจากเสียงสัมภาษณ์ของพ่อกิตติกล่าวว่ “หากสิ่งศักดิ์สิทธิ์มีจริง ผมขอภาวนาให้ลูกหายป่วย”

ผู้ผลิตรายการได้ประกอบสร้างให้ตัวละครหลักเป็นคนจนว่า ชีวิตไม่อาจหลุดพ้นจากวงจรของความยากจนและการเป็นหนี้ โดยที่เพียงเดียวของตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันมีคือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สำหรับการเล่าเรื่องชั้นการพัฒนาเหตุการณ์ของรายการ “เกมปลดหนี้” นำไปสู่การสร้างความหมาย “คนจน” และใช้กลยุทธ์ติดตั้งความหมาย “คนจน” สรุปได้ดังนี้

ตารางที่ 5.12

การสร้างความหมาย “คนจน” และกลยุทธ์ในการติดตั้งความหมายในการเล่าเรื่องชั้นการพัฒนาเหตุการณ์ของรายการเกมปลดหนี้

ความหมาย “คนจน”	กลยุทธ์ในการติดตั้งความหมาย “คนจน”
1. คนจนเป็นผู้ล้มเหลวในการลงทุนประกอบอาชีพ และสาเหตุของความยากจนเกิดจากหนี้สิน	1. การให้คนจนอธิบายสาเหตุของความยากจนด้วยตนเอง (self reference)
2. คนจนเป็นผู้ที่ต้องอดทนทำงานหนัก	2. การให้ความหมาย “คนจน” ด้วยการอ้างเหตุผลหลักบางอย่าง
3. คนจนเป็นผู้ที่เกิดมาขัดใช้กรรม	3. การเชื่อมโยงความหมาย “คนจน” กับบทบาทความเป็นพ่อและแม่
4. คนจนเป็นผู้ถูกโชคชะตากำหนดให้มีชีวิตที่ยากลำบาก	4. การทำให้เป็นความหมาย “คนจน” กลายเป็นเรื่องของชะตากรรมที่ถูกกำหนดไว้แล้ว (predetermined)

3.3 การกระทำของตัวละครในขั้นภาวะวิกฤติ (climax)

ขั้นภาวะวิกฤติ หมายถึง ภาวะที่ความขัดแย้งพุ่งขึ้นสูงสุดถึงจุดแตกหัก และตัวละครต้องตัดสินใจอย่างใดอย่างหนึ่ง ผู้ผลิตรายการมีแบบแผนการนำเสนอในขั้นวิกฤติตามลำดับคือ ให้ผู้ดำเนินรายการเล่าชีวิตของตัวละครหลัก จากนั้นจึงถามความรู้สึกของตัวละครหลักโดยย้มาถึงประเด็นที่ทำให้ตัวละครหลักเกิดความสะเทือนอารมณ์ แล้วจึงเรียกร้องให้คนในครอบครัวแสดงความรักและให้กำลังใจต่อกัน จากนั้นจึงให้ตัวละครหลักได้ใช้ความสามารถด้านการประกอบอาชีพแข่งขันกับทางรายการ ทั้งนี้ผู้ผลิตรายการมีการสร้าง ความหมาย “คนจน” และใช้กลยุทธ์ในการติดตั้งความหมาย “คนจน” ผ่านการกระทำของตัวละครในขั้นภาวะวิกฤติของรายการเกมปลดหนี้ ดังนี้

ประการแรก คนจนเป็นผู้ที่มีความทุกข์ทางกาย และความกดดันที่มีภายในจิตใจ ในทุกตอนของรายการเกมปลดหนี้ ทางผู้ผลิตรายการจะให้ผู้ดำเนินรายการสัมภาษณ์ถึงความทุกข์ทางร่างกาย และความกดดันทางจิตใจที่ตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันต้องเผชิญอยู่ ผู้ผลิตรายการใช้กลยุทธ์ความรู้สึกสะเทือนอารมณ์ ในการติดตั้งความหมายดังกล่าว ปราบกฏอยู่ในรายการเกมปลดหนี้ อาทิเช่น

- ป้าน้อย แก้วบุปผา (ตอนหนึ่งชีวิตที่แม่ต้องแลกด้วยแรงงาน)

ตัวละครหลักอย่างป้าน้อย แสดงความรู้สึกท้อใจกับชีวิตของตนที่ต้องรับผิดชอบครอบครัวหลังจากสามีตายไป โดยผู้ดำเนินรายการย้ำถึงลูกชายของป้าน้อยที่ต้องบวชเป็นเณรเพราะไม่ต้องการเป็นภรรยาของแม่ จากนั้นได้ถามถึงความรู้สึกของป้าน้อยว่า

ผู้ดำเนินรายการ : “ท้อใจมั๊ยครับ”

ป้าน้อย : “ท้อใจมากๆ เหนื่อยมากๆ เลย”

- พี่กิตติ มนัสชล (ตอนหนึ่งชีวิตที่พ่อให้ได้ทั้งชีวิต)

ผู้ดำเนินรายการได้กล่าวถึงภรรยาของพี่กิตติที่ต้องดูแลลูกที่ป่วย โดยบทสนทนาได้สะท้อนความเห็นใจต่อความทุกข์ที่พี่กิตติต้องเผชิญอยู่ ดังความตอนหนึ่งว่า

ผู้ดำเนินรายการ : “รู้สึกอย่างไรกับที่เราต้องรับภาระในปัจจุบัน”

พี่กิตติ : “ต้องทำให้ดีที่สุดเพื่อลูก”

- ยายถ่อง หนูเอียด (หนึ่งชีวิตที่ลิขิตให้ยายต้องสู้)

การกล่าวแนะนำของผู้ดำเนินรายการ เกี่ยวกับภรรยาของยายถ่องที่ต้องทำงานเลี้ยงหลานสองคน และสามีที่ป่วยเป็นโรคปอด โดยผู้ดำเนินรายการได้กล่าวด้วยน้ำเสียงและสีหน้าที่มีความเห็นอกเห็นใจต่อยายถ่อง ดังคำถามที่ว่า

ผู้ดำเนินรายการ : “ยายเหนื่อยและท้อมั๊ย”

ยายถ่อง : “เหนื่อยมากคะ แต่ไม่ท้อใจ”

- ป้าโอวาท จันทร์ละคร (ตอนหนึ่งชีวิตที่มีรักเป็นเดิมพัน)

ผู้ผลิตรายการได้เลือกนำเสนอประเด็นของป้าโอวาท เมียและแม่ที่ต้องรับผิดชอบทุกอย่างในครอบครัว เพราะสามีเป็นอัมพฤกษ์ ดังนั้นในขั้นภาวะวิกฤติผู้ดำเนินรายการจึงเล่าถึงชีวิตประจำวันของสามี จนทำให้ป้าโอวาทเกิดความสะเทือนอารมณ์ถึงกับร้องไห้ออกมา จากนั้นผู้ดำเนินรายการจึงเรียกร้องให้ป้าโอวาทหอมแก้มสามีก่อนการแข่งขัน พร้อมกับกล่าวว่า

ผู้ดำเนินรายการ : “วันนี้จะได้หมดหนี้แล้ว”

– ลุงสา วงศ์คำชัย (ตอนหนึ่งที่พรหมลิขิตให้รับกรรม)

ผู้ดำเนินรายการตอกย้ำความเป็นพ่อ ที่ต้องต่อสู้ชีวิตมาเพียงลำพังในชั้นภาวะวิกฤติ ทำให้ลุงสาเกิดความรู้สึกสะเทือนใจ โดยตอบคำถามของผู้ดำเนินรายการด้วยเสียงที่สั่นเครือและร้องไห้ทั้งพ่อและลูกอีกสองคน

ผู้ดำเนินรายการ : “ทำไมลุงถึงเขียนจดหมายไปที่ปลดหนี้ครับ”

ลุงสา : “ทุกข์มากทั้งทางกายและทุกข์ทางใจ แต่ชีวิตผมไม่ท้อครับ”

สำหรับการแสดงความเห็นอกเห็นใจของผู้ดำเนินรายการ เป็นการตอกย้ำความแตกต่างระหว่างผู้ดำเนินรายการที่อยู่ในฐานะของคนเมืองที่เข้าไปช่วยเหลือ หรือกล่าวได้อีกนัยหนึ่งคือเป็นผู้ที่อำนาจเหนือกว่าตัวละครหลักที่เป็นผู้รับความช่วยเหลือนั่นเอง จากนั้นผู้ดำเนินรายการได้เรียกร้องให้แม่ลูกได้หอมแก้มกัน

ผู้ผลิตรายการได้ลดทอนให้ปัญหาความยากจนและการเป็นหนี้ ให้กลายเป็นเรื่องที่แก้ไขกันในครอบครัว และสามารถแก้ไขได้ด้วยการให้กำลังใจซึ่งกันและกัน อีกทั้งผู้ผลิตรายการยังได้ประกอบสร้างความสัมพันธ์เชิงเหตุผล ระหว่างกำลังใจของคนในครอบครัวกับความอดทนของตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันในการทำงานหาเงินใช้หนี้ต่อไป นอกจากนี้การที่ผู้ผลิตนำเสนอความรู้สึกกดดันจากความทุกข์ยากที่มีอยู่ในตัวละครหลักทุกตอน เป็นเหตุปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ผู้ชมรายการโทรทัศน์เกิดอารมณ์ร่วมในช่วงของการแข่งขันของตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน

อย่างไรก็ตาม ผู้ผลิตรายการเสนอให้ตัวละครหลักเฉพาะผู้ที่มีความสามารถในการประกอบอาชีพ และเป็นผู้ที่เชื่อว่าถึงแม้จะ “จนหรือเป็นหนี้” ก็ต้องอดทนอยู่บนสายพานการแข่งขันทต่อไป จึงสามารถเข้าร่วมแข่งขัน “ปลดหนี้” กับทางรายการได้ กล่าวคือ ต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถในการประกอบอาชีพ และมีหนี้สินเฉพาะที่กู้ยืมจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธกส.) กองทุนหมู่บ้าน สหกรณ์การเกษตร นั่นหมายความว่า ผู้ผลิตรายการได้สร้างนิยามความหมายคนจนและกีดกันคนจนในความหมายอื่นออกไป

ประการที่สอง คนจนเป็นผู้ใช้แรงงานในการประกอบอาชีพ และต้องทำงานให้รวดเร็วและได้ผลผลิตสูงสุด ในชั้นภาวะวิกฤติ ผู้ผลิตรายการกำหนดให้ให้ตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันใช้ความสามารถในการประกอบอาชีพเอาชนะการแข่งขันได้ ซึ่งเป็นลักษณะการแข่งขันทที่ใช้ทักษะทางร่างกายโดยเป็นการใช้ความสามารถเฉพาะตัว ทางผู้ผลิตรายการมีกลยุทธ์ในการติดตั้งความหมายคนจนว่าเป็นผู้ใช้แรงงานในการประกอบอาชีพ และต้องทำงานให้รวดเร็วและได้ผลผลิตสูงสุด ดังนี้

1) กลยุทธ์การใช้เกมเลียนแบบการทำงานในระบบทุนนิยม ทางผู้ผลิตรายการได้กำหนดเงื่อนไขให้ตัวละครหลักคนจที่เป็นผู้แข่งขันต้องเป็นมีหนี้สิน และใช้ความสามารถในการประกอบอาชีพมาแข่งขันเพื่อปลดหนี้สินของตนเอง ทั้งนี้ในการใช้ทักษะทางร่างกายในการประกอบอาชีพของตัวละครหลักที่นำมาใช้ในการแข่งขันกับทางรายการเกมปลดหนี้ จำแนกได้ 3 ลักษณะ คือ

- การทำอาหาร อาทิเช่น การทำข้าวเกรียบปากหม้อของรายการตอน ป้าน้อย แก้วบุปผา (ตอนหนึ่งชีวิตที่แม่ต้องแลกมากด้วยแรงงาน) หรือการทำกุ้งชุบแป้งทอดของลุงพร ยืนดี (ตอนหนึ่งชีวิตที่ต้องสู้เพื่อเลี้ยงดูครอบครัว) และการทำข้าวเกรียบปากหม้อของรายการตอน ป้าน้อย ต้นตุลา (ตอนหนึ่งชีวิตที่แม่แพ้ไม่ได้) อีกทั้งการนั่งข้าวเหนียวของลุงสา วงศ์คำชัย (ตอนหนึ่งที่พรหมลิขิตให้รับกรรม)

- การใช้แรงงานประกอบอาชีพ อาทิเช่น การติดตั้งอุปกรณ์ไฟฟ้าของพี่คำพอง แก้วมะ (ตอนหนึ่งชีวิตที่พ่อแพ้ไม่ได้) หรือการบรรจุหีบห่อกล่องพัสดุของพี่กิตติ มนต์ชล (ตอนหนึ่งที่พ่อให้ได้ทั้งชีวิต) และการปูที่นอนของป่าโอวาท จันทรละคร (หนึ่งชีวิตที่มีรักเป็นเดิมพัน) อีกทั้งการขี่จักรยานส่งนมของป่าศีลธรรม ต้นตุลา (ตอนหนึ่งชีวิตที่แม่แพ้ไม่ได้)

- การทำการเกษตร อาทิเช่น การเพาะกล้ายางพาราของลุงพร ยืนดี (ตอนหนึ่งชีวิตที่ต้องสู้เพื่อเลี้ยงดูครอบครัว) หรือการเก็บหมากของยายถ่อง หนูเอียด (ตอนหนึ่งชีวิตที่ลิขิตให้ยายต้องสู้)

ภาพที่ 5.26

พี่คำพองและภรรยาช่วยกันติดตั้งอุปกรณ์ไฟฟ้าในการแข่งขัน

เมื่อสิ้นสุดการแข่งขัน ผู้ดำเนินรายการจะตรวจสอบเวลาและความเรียบร้อยของผลงานว่าเป็นไปตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ ทั้งนี้กติกาและการควบคุมเรื่องเวลา อีกทั้งมาตรฐานคุณภาพของงานที่ปรากฏอยู่ในเกมปลดหนี้ ล้วนอิงอยู่กับระเบียบการทำงานภายใต้ระบบทุนนิยม เกมปลดหนี้จึงเป็นภาพจำลองของสายพานการทำงานในระบบทุนนิยม อย่างเช่นกรณีของป่าโอวาทที่ต้องรีบบูที่นอน 3 หลังให้ทันเวลาที่กำหนดไว้ 1 นาที หรือยายถ่องที่ต้องประกอบด้ามพร้า 3 ด้ามภายในเวลา 1 นาที รายการเกมปลดหนี้ได้ผนวกคนจนในฐานะผู้เป็นใช้แรงงานที่ต้องยอมรับกติกาที่ “เรา” หรือชนชั้นกลางเป็นผู้กำหนดไว้ จะเห็นได้ว่า ผู้ผลิตรายการได้ผลิตข้อความหมาย “งาน” และ “เงื่อนไขของการได้รับค่าจ้าง” ภายใต้เงื่อนไขอุดมการณ์ทุนนิยมที่ให้ความสำคัญกับความสามารถในการผลิต กล่าวคือ การใช้เวลาน้อยที่สุดในการผลิตสินค้าหรือบริการให้ได้มากที่สุด ดังที่ตัวละครหลักต้องทำงานภายใต้เงื่อนไขที่ผู้ผลิตรายการกำหนดไว้ จึงจะได้รับเงินสำหรับปลดหนี้

2) การใช้สัญลักษณ์ของระบบทุนนิยมสมัยใหม่ ในชั้นภาวะวิกฤติผู้ผลิตรายการมีการใช้ภาพนาฬิกาเป็นสัญลักษณ์ระบบทุนนิยมสมัยใหม่ กล่าวคือ เวลาจะมีค่าเมื่อสามารถใช้หมดไปกับการทำงาน และสร้างผลผลิตให้ได้ปริมาณมากที่สุด ดังจะเห็นได้จากผู้ผลิตรายการจะเน้นภาพระยะใกล้ของนาฬิกาจับเวลาที่ตัวละครหลักใช้ไปในการแข่งขัน และภาพระยะใกล้ผลงาน อย่างไรก็ตาม แม้ว่าผู้ดำเนินรายการจะมีความเข้มงวดในการควบคุมคุณภาพของผลงาน และเวลาที่ใช้ไป ยกเว้นเฉพาะในกรณีที่ผู้แข่งขันใช้เวลาเกินไปเพียง 1-2 วินาที อาทิเช่นในตอนของป่าโอวาทที่ใช้เวลาเกินกว่าที่กำหนดไว้เพียงเล็กน้อย แต่เหตุผลที่ผู้ดำเนินรายการละเมิดเงื่อนไขที่กำหนดไว้ ทั้งนี้เพราะความตั้งใจของป่าโอวาทที่ต้องการช่วยสามีที่เป็นอัมพาตผู้ปลดหนี้ของครอบครัว

ภาพที่ 5.27

นาฬิกากับการเป็นสัญลักษณ์ของระบบทุนนิยม ที่เวลาจะมีคุณค่า
ก็ต่อเมื่อสร้างงานและสร้างเงิน

เมื่อผู้ผลิตรายการดำเนินเรื่องของตัวละครหลักผ่านวิกฤติความสะอาดเหมือนอาร์มณั ที่เกิดจากความกดดันที่ต้องมีชีวิตอยู่ด้วยความลำบาก อีกทั้งภาวะวิกฤติจากการแข่งขันให้เสร็จ ตามเงื่อนไขของผู้ผลิตรายการ จากนั้นในขั้นท้ายสุดของภาวะวิกฤติผู้ผลิตรายการได้ให้ตัวแทน หน่วยงานราชการมอบเงินรางวัลให้กับตัวละครหลัก ซึ่งเงินตราเป็นสัญลักษณ์ของความร่ำรวย ระบบทุนนิยม และสามารถบันดาลความสุขให้กับตัวละครหลักทุกคนก็ได้พบกับความพลิกผัน ของชีวิต กล่าวคือ ผู้ผลิตรายการได้ใช้สัญลักษณ์ให้กับเงินตราว่า อำนาจของเงินตราได้เปลี่ยน ผ่านจากคนเป็นหนึ่งกลายเป็นคนที่สามารถปลดหนี้ได้ ซึ่งการเปลี่ยนผ่านนี้เป็นการสร้างความหวัง ให้กับคนจนยินยอมที่จะเป็นคนจนที่ดีในระบบทุนนิยมต่อไป

ประการที่สี่ คนจนสามารถปลดหนี้ได้ เมื่อภาวะวิกฤติจากการแข่งขันให้เสร็จ ตามเงื่อนไขของผู้ผลิตรายการ ในขั้นท้ายสุดของภาวะวิกฤติผู้ผลิตรายการได้ให้ตัวแทนหน่วยงาน ราชการมอบเงินรางวัลให้กับตัวละครหลัก ผู้ผลิตรายการใช้กลยุทธ์การติดตั้งความหมายดังกล่าว โดยใช้กลยุทธ์การสร้างจินตนาการที่เกินจริงให้กับคนจน ทั้งนี้ตัวละครหลักทุกคนก็ได้พบกับความ พลิกผันของชีวิต กล่าวคือ ได้เปลี่ยนผ่านจากคนเป็นหนึ่งกลายเป็นคนที่สามารถปลดหนี้ได้ ซึ่งเป็น กลยุทธ์ของการติดตั้งความหมายที่ทำให้คนจนมีความอดทนเป็นผู้ใช้แรงงานในระบบทุนนิยม ต่อไป ด้วยมีความหวังว่าตนเองจะได้พบกับความสุขอันปลายตามการให้ความหมายจากผู้ผลิต รายการที่เป็นตัวแทนของ “เรา” หรือชนชั้นกลาง อย่างไรก็ตาม ผู้ผลิตรายการที่เป็นตัวแทนชนชั้น กลาง คือ “เรา” เป็นผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่าคนจน “เขาหรือเธอ” โดยเป็นอำนาจในการกำหนดเวลา และการกระทำในการทำงานหรือหยุดการทำงาน ทั้งนี้ผู้ที่สามารถเอาชนะเงื่อนไขการแข่งขันที่ กำหนดไว้ จึงจะสามารถผ่านพ้นภาวะวิกฤติของชีวิตเป็นคนที่สามารถปลดหนี้ได้ ทั้งหมดเป็น

จินตนาการที่ “เรา” หรือชนชั้นกลางติดตั้งความหมายให้คนจนมีความอดทนต่อความยากลำบาก ที่ตนเองต้องเผชิญอยู่บนโลกความจริงในปัจจุบัน สำหรับแบบแผนการเล่าเรื่องในชั้นภาวะวิกฤติ มีการให้ความหมาย “คนจน” ผ่านตัวละครหลักคนจนที่ผู้แข่งขัน สรุปลงได้ดังนี้

ตารางที่ 5.13

การสร้างความหมาย “คนจน” และกลยุทธ์การติดตั้งความหมายดังกล่าว
ผ่านการเล่าเรื่องในชั้นภาวะวิกฤติของรายการเกมเกมปลดหนี้

ลำดับการเล่าเรื่องถึงตัวละครหลัก คนจนที่ เป็นผู้แข่งขัน	การให้ความหมาย “คนจน” ผ่าน ตัวละครหลักคนจนที่ เป็นผู้แข่งขัน	กลยุทธ์การติดตั้งความหมาย “คนจน” ในชั้นภาวะวิกฤติ
ผู้ดำเนินรายการเกริ่นนำเกี่ยวกับวัสดุ อุปกรณ์ต่างๆ ที่ใช้ประกอบอาชีพ ซึ่ง ตัวละครหลักใช้ในการแข่งขัน	คนจนมีอาชีพต้องใช้แรงงาน	การสร้างภาพแบบฉบับด้วย การติดตั้งคุณลักษณะอันเป็น สารัตถะให้กับคนจน
ผู้ดำเนินรายการกำหนดกติกา ที่ใช้ในการแข่งขัน	คนจนต้องทำตามกติกาหรือเงื่อนไข ที่คนอื่นกำหนด	การใช้เกมเลียนแบบการ ทำงานในระบบทุนนิยม
ผู้ดำเนินรายการถามความรู้สึก ผู้แข่งขันเกี่ยวกับความทุกข์ยาก ของตนและครอบครัว	คนจนมีความทุกข์ใจจากความ ลำบากของตนเองและครอบครัว	การปลุกเร้าให้เกิดความรู้สึก สะท้อนอารมณ์
ผู้ดำเนินรายการเรียกร้องให้ตัวละคร หอมแก้มกันระหว่างคนในครอบครัว	คนจนได้รับกำลังใจจากคน ในครอบครัว ทำให้คนจนฝ่าฟัน อุปสรรคไปได้	การลดทอนให้ปัญหาความ ยากจนเป็นปัญหาระดับ ปัจเจกบุคคล
ตัวละครหลักใช้ความสามารถในการ ประกอบอาชีพของตนในการแข่งขัน	คนจนมีอาชีพที่ต้องใช้แรงงาน	การใช้เกมเลียนแบบการ ทำงานในระบบทุนนิยม
ผู้ดำเนินรายการส่งเสียงบอกเวลาที่ ลดน้อยลงกระตุ้นให้ตัวละครหลักวิ่ง ให้เร็วขึ้น	คนจนต้องทำงานด้วยความรวดเร็ว	การใช้เกมเลียนแบบการ ทำงานในระบบทุนนิยม
ผู้ดำเนินรายการตรวจคุณภาพของ งานตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้	คนจนต้องทำงานให้มีคุณภาพ ตามที่กำหนด จึงจะได้รับ ค่าตอบแทน	การใช้สัญลักษณ์ของระบบ ทุนนิยมสมัยใหม่
ตัวแทนหน่วยงานราชการมอบเงิน รางวัล	คนจนสามารถปลดหนี้ได้	การสร้างจินตนาการที่เกินจริง ให้กับคนจน และการใช้ สัญลักษณ์ของระบบทุนนิยม สมัยใหม่

3.4 การกระทำของตัวละครในขั้นภาวะคลี่คลาย (falling action)

ขั้นภาวะคลี่คลายเป็นขั้นตอนหลังจากจุดวิกฤติได้ผ่านพ้นไป เนื่องจากปัญหาต่างๆ ได้เปิดเผยและแก้ไขได้ ภาวะที่ความขัดแย้งพุ่งขึ้นสูงสุดถึงจุดแตกหัก ผู้ผลิตรายการมีแบบแผนการกระทำของตัวละครหลักในขั้นภาวะคลี่คลาย ด้วยการเปิดเข้าช่วงของรายการด้วยนำเสนอภาพนักร้องและชาวบ้านเต้นรำด้วยความสนุกสนาน จากนั้นเป็นช่วง “คนไทยใจลูกทุ่ง” ผู้ผลิตรายการให้ตัวละครตอบปัญหาเกี่ยวกับชื่อเพลงลูกทุ่งและนักร้อง โดยต้องเลือกป้ายผู้สนับสนุนรายการที่จะได้รับเงินรางวัลแตกต่างกันไป และในช่วงท้ายตัวแทนหน่วยงานราชการเป็นผู้มอบเงินรางวัลให้กับตัวละครหลัก

ภาพที่ 5.28

ความสนุกสนานของนักร้องและชาวบ้านในช่วงคนไทยใจลูกทุ่ง

การเล่าเรื่องถึงตัวละครหลักที่จนที่ผู้แข่งขันในขั้นภาวะคลี่คลาย มีการสร้างความหมาย “คนจน” และใช้กลยุทธ์ในการติดตั้งความหมาย “คนจน” ดังนี้

ประการแรก คนจนที่ปลดหนี้จากการแข่งขันและอยู่บนสายพานการผลิตต่อไป จะได้รับการยอมรับจากสังคม ผู้ผลิตติดตั้งความหมายผ่านการกระทำของตัวละครหลักคนจนว่า คนจนสามารถหลุดจากการเป็นหนี้ได้ และคนจนสามารถเปลี่ยนสถานภาพให้สังคมยอมรับได้ ต้องเป็นผู้ที่ชนะการแข่งขันและเป็นผู้ที่อยู่บนสายพานการผลิตของระบบทุนนิยม เห็นได้จากสีหน้ายิ้มแย้มของผู้อยู่ในสนามแข่งขัน สำหรับผู้ผลิตรายการได้ใช้กลยุทธ์การใช้บรรยากาศการเฉลิมฉลองในการติดตั้งความหมาย “คนจน” โดยนำเสนอภาพความสนุกสนานของชาวบ้านที่กำลังร้องรำทำเพลงคลี่คลายความตึงเครียดจากการแข่งขัน ซึ่งเป็นเสมือนการเฉลิมฉลองให้กับชัยชนะของ “เขาหรือเธอ” คือ ตัวละครหลักคนจนภายหลังการแข่งขัน ขณะเดียวกันก็เป็นการเฉลิมฉลองให้กับการดำรงอยู่ของระบบทุนนิยม และการรักษาสถานภาพอำนาจของ “เรา” หรือชนชั้นกลางที่ยังคงมีอำนาจเหนือกว่า “เขาหรือเธอ” ที่เป็นคนจน

ประการที่สอง คนจนมีโอกาสปลดหนี้จากการเสี่ยงโชค ผู้ผลิตรายการใช้เกมเป็นกลยุทธ์ในการติดตั้งความหมายดังกล่าว และกลยุทธ์การทำให้เป็นความหมาย “คนจน” กลายเป็นเรื่องของชะตากรรมที่ถูกกำหนดไว้แล้ว (predetermined) โดยตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันต้องตอบปัญหาและเลือกป้ายรับเงินรางวัล นอกจากนี้ใช้แรงกายทำงานแลกกับเงินแล้ว คนจนยังมีโอกาสปลดหนี้จากการเสี่ยงโชค เช่นเดียวกับการที่ตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันจะต้องทายชื่อเพลงและนักร้อง อีกทั้งยังต้องเสี่ยงโชคด้วยการเลือกแผ่นป้ายผู้สนับสนุนรายการที่ให้เงินรางวัลมากที่สุด ทั้งนี้โอกาสในการปลดหนี้ของคนจนจะเกิดขึ้นเมื่อคนจนมีความสามารถและโชคช่วย และผู้ที่ชนะการแข่งขันเท่านั้นที่จะได้รับเงินรางวัล

การติดตั้งความหมายด้วยเกมดังกล่าว จึงเป็นทั้งการให้ความหวังกับคนจนถึงโอกาสในการปลดหนี้ แต่ขณะเดียวกันการปลดหนี้ก็เป็นเรื่องของโชคหรือดวงที่คนจนควบคุมไม่ได้ ซึ่งเป็นการติดตั้งความหมายให้กับ “คนจน” ให้กลายเป็นลักษณะทางธรรมชาติที่ไม่อาจเปลี่ยนแปลงได้ กล่าวคือ เป็นเรื่องของชะตากรรมที่ถูกกำหนดไว้แล้ว ทั้งนี้แม้คนจนที่ไม่สามารถปลดหนี้ของตนเองได้ก็ถือว่า เป็นดวงหรือโชคชะตาที่ถูกกำหนดไว้แล้ว หรือเป็นกรรมที่ตนเองไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ ดังนั้น ความเชื่อเรื่องโชคชะตาหรือดวง รวมทั้งความเชื่อเรื่องเวรกรรมในพระพุทธศาสนา จึงทำให้คนจนไม่ทำทนายต่อปัจจัยภายนอกที่ไม่เป็นธรรม แต่คนจนกลับยอมรับความเป็นบุคคลที่ถูกกำหนดจากสังคม (subjected) ให้อยอมรับสภาพความยากลำบากว่าเป็นโชคชะตาที่ลิขิตชีวิตตนไว้แล้ว สำหรับลำดับการเล่าเรื่องถึงตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันการให้ความหมาย “คนจน” และกลยุทธ์การติดตั้งความหมายในชั้นภาวะคลี่คลาย สรุปได้ดังนี้

ตารางที่ 5.14

การสร้างความหมาย “คนจน” และกลยุทธ์การติดตั้งความหมายดังกล่าว
ผ่านการเล่าเรื่องในชั้นภาวะคลี่คลายของรายการเกมเกมปลดหนี้

ลำดับการเล่าเรื่องถึง ตัวละครหลักคนจน ที่เป็นผู้แข่งขัน	การให้ความหมาย “คนจน” ผ่านตัวละครหลักคนจน ที่เป็นผู้แข่งขัน	กลยุทธ์การติดตั้งความหมาย “คนจน” ผ่านตัวละครหลักคนจน ที่เป็นผู้แข่งขัน
นักร้องและชาวบ้านร่วมกัน ร้องเพลงและเต้นรำด้วย ความสนุกสนาน	<ul style="list-style-type: none"> - คนจนสามารถหลุดจากการเป็น หนี้ได้ - คนจนสามารถเปลี่ยนสถานภาพ ให้สังคมยอมรับได้ 	การใช้บรรยากาศการเฉลิมฉลอง
ตัวละครหลักเสี่ยงโชคด้วย การตอบปัญหาที่ผู้ดำเนิน รายการถามเกี่ยวกับชื่อ เพลงและนักร้อง	คนจนต้องมีความรู้ และมีโชคช่วย จึงจะแก้ไขปัญหาความยากจนได้	การใช้เกมในการติดตั้งความหมาย
ตัวละครหลักได้รับเงิน รางวัลจากรายการ	คนจนมีโอกาสปลดหนี้ได้จากการ เสี่ยงโชค	การทำให้เป็นความหมาย “คนจน” และ “การเสี่ยงโชค” ดูราวกับภาวะ ธรรมชาติ โดยกำหนดให้เรื่องของ ชะตากรรมที่ถูกกำหนดไว้แล้ว (predetermined)

3.5 ขั้นยุติเรื่องราว (ending)

ขั้นยุติเรื่องราวเป็นการสิ้นสุดของเรื่องราวทั้งหมด อาจมีจุดจบได้หลายลักษณะ สำหรับรายการ “เกมปลดหนี้” มีจุดจบแบบตัวละครหลักมีความสุข โดยสามารถนำเงินจากการแข่งขันไปชำระหนี้ที่ธนาคารเพื่อการเกษตรได้

ภาพที่ 5.29

พีกิตติและครอบครัวมีสีหน้ายิ้มแย้มขณะเดินไปที่ธนาคารเพื่อนำเงินไปปลดหนี้ ในช่วงท้ายรายการ (ตอนหนึ่งชีวิตที่พอให้ได้ทั้งชีวิต)

ผู้ผลิตรายการมีการสร้างความหมาย “คนจน” และใช้กลยุทธ์ในการติดตั้งความหมายดังกล่าวในขั้นยุติเรื่องราว ดังนี้

ประการแรก คนจนสามารถปลดหนี้ได้ ผู้ผลิตได้เลือกใช้กลยุทธ์ในการติดตั้งความหมายดังกล่าว ด้วยการให้คนจนแสดงความรู้สึกของตนเองที่ปลดหนี้สำเร็จ ปรากฏอยู่ในรายการ 4 ตอน ได้แก่

ป้าโอวาท จันทร์ละคร	:	“ป้าดีใจและภูมิใจมากที่สุด”
ยายถ่อง หนูเอียด	:	“ยายปลื้มใจที่ปลดหนี้ได้แล้ว”
ป้าศีลธรรม ต้นตุลา	:	“ป้าปลดหนี้ได้แล้ว สบายใจมากๆ”
ลูกสาวของป้าน้อย แก้วบุปผา	:	“รู้สึกดีใจที่หนี้ของพ่อหมดไป ชีวิตคงจะดีต่อไปเรื่อยๆ เมื่อไม่มีหนี้แล้ว”

การสรุปดังกล่าว ผู้ผลิตรายการได้สร้างความหมาย “คนจน” ว่า การแก้ปัญหาความยากจนและการเป็นหนี้เป็นปัญหาที่ต้องแก้ไขกันเองในครอบครัว ในขณะที่เดียวกันผู้ผลิตรายการได้ประกอบสร้างให้ตัวละครหลักคนจนที่มีความอดทนแข่งขันทำงาน ได้พบกับจุดหมายปลายทางความสุขในการแก้ไขปัญหาหนี้สินระดับปัจเจกบุคคล คือ การทำงานปลดหนี้ได้สำเร็จ

ทั้งนี้ผู้ผลิตรายการได้นำเสนอความรู้สึกของตัวละครหลักคนจที่เป็นผู้แข่งขัน เปลี่ยนผ่านจากความเป็คนจหรือคนเป็หนี้ สู่คนที่สามารถปลดหนี้สินของตนเองได้ ผู้ผลิตรายการได้สร้างจินตนาการเกิจริงให้กับคนจในระบบทุนนิยมว่า คนจที่เป็นผู้ใช้แรงงานด้วยความอดทน มีโอกาสที่จะมีอนาคตที่ดีได้

แต่อย่างไรก็ตาม ทางผู้ผลิตรายการไม่ได้พูดถึงความจริงระดับลึกของปัญหาความยากจน อันสัมพันธ์อยู่กับเหตุปัจจัยในเชิงโครงสร้าง ซึ่งเกี่ยวข้องอยู่กับความไม่เท่าเทียมกันในระดับสังคม ดังนั้นคนจที่อดทนทำงาน หรือคนจที่ปลดหนี้ได้ อาจต้องตกอยู่ในสภาพของ ผู้ใช้แรงงานที่มีชีวิตยากลำบาก ต้องทำงานหนักหาเงินใช้หนี้สินไปตลอดชีวิต ทั้งนี้เนื่องจากสาเหตุของปัญหาความยากจนในเชิงโครงสร้างยังไม่ได้รับการแก้ไข นอกจากนี้ในช่วงท้ายของรายการตีอ่วนที่เป็ผู้ดำเนินรายการนำเล่นเกม มักจะกล่าวกับผู้ชมรายการโทรทัศน์ว่า “มาพบกับรายการเกมปลดหนี้ในสัปดาห์หน้า” ก่อนการใช้เสียงสัมภาษณ์คนจที่เป็นผู้แข่งขันหรือภาพประกอบเพลงปิดท้ายรายการ นั้นอาจให้ความหมายไว้ว่า หนี้ของคนจเป็หนี้ที่ปลดได้เพียงชั่วคราวเท่านั้น และจะเวียนกลับมาอีกครั้เป็นวัฏจักรความทุกข์

ประการที่สอง คนจต้องมีความอดทนต่อสู้กับชีวิตที่ยากลำบาก ผู้ผลิตใช้กลยุทธ์การติดตั้งความหมายดังกล่าว ด้วยการให้คนจกล่าวยอมรับบรรทัดฐานพฤติกรรมที่ชนชั้นกลางต้องการติดตั้งให้กับคนจ ซึ่งเป็นกลยุทธ์การสร้าง “ตัวแทน” ของชนชั้นกลาง ผ่านตัวละครหลักคนจที่เป็นผู้แข่งขัน ที่เป็ตัวแบบของผู้มีบรรทัดฐานการดำเนินชีวิตตามความต้องการของชนชั้นกลาง ซึ่งเป็นตัวอย่างความสำเร็จที่สามารถปลดหนี้ได้ ทั้งนี้ผู้ผลิตรายการมีการใช้เสียงสัมภาษณ์ของตัวละครหลักคนจที่เป็นผู้แข่งขันกล่าวให้กำลังใจคนอื่นต่อสู้กับความทุกข์ยากปรากฏอยู่ในรายการ 3 ตอน ได้แก่

พีกิตติ มนต์ชล : “บางคนที่มีความลำบากก็อย่างเพิ่งท้อครับ ก็ทำความดีต่อไป”

พีคำพอง แก้วมะ : “ถ้าไม่ท้อ วันหนึ่งโชคชะตาคงเป็ของเรา”

ลุงสา วงศ์คำชัย : “ชีวิตไม่ท้อครับ ผมทำมาตลอด ชีวิตคือการต่อสู้ครับ”

ในชั้นการยุติเรื่องราว ผู้ผลิตรายการให้ตัวละครหลักคนจที่เป็นผู้แข่งขันกล่าวปิดท้ายรายการ ส่วนใหญ่มักเป็นการพูดถึงความรู้สึกตนเองที่ปลดหนี้สำเร็จ โดยผู้ผลิตรายการได้ประกอบสร้างความสัมพันธ์ระหว่างความอดทน ไม่ท้อถอย และการสู้ชีวิตว่าจะนำพาคนจไปสู่ความสุขในท้ายที่สุด กระบวนการดังกล่าวเป็นการตอกย้ำคุณลักษณะที่เป็สาระตละให้กับคนจกล่าวคือ ความอดทน ไม่ท้อถอย และการสู้ชีวิต ในขณะที่เดียวกันผู้ผลิตรายการได้ใช้กลยุทธ์การสร้างจินตนาการที่เกิจริง ด้วยการพูดถึงความจริงเพียงด้านเดียว ผู้ผลิตรายการได้ประกอบสร้างจินตนาการให้กับคนจว่า คนจที่มีความอดทนสามารถปลดหนี้ได้ โดยใช้เสียงสัมภาษณ์จากตัวละครหลักคนจที่เป็นผู้แข่งขันยืนยันผลลัพธ์บั้นปลายที่เกิดขึ้นกับตนเอง โดยในแต่ละตอนของ

รายการทางผู้ผลิตรายการได้สร้างความหมาย “คนจน” และใช้กลยุทธ์การติดตั้งความหมายดังกล่าวในชั้นยุติเรื่องราว รูปได้ดังนี้

ตารางที่ 5.15

การสร้างความหมาย “คนจน” และใช้กลยุทธ์การติดตั้งความหมายดังกล่าว
ในชั้นยุติเรื่องราว

ลำดับการเล่าเรื่องถึงตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน	การให้ความหมาย “คนจน” ผ่านตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน	กลยุทธ์การติดตั้งความหมาย “คนจน”
ตัวละครหลักนำเงินไปใช้หนี้ที่ธนาคารเพื่อการเกษตร	คนจนสามารถปลดหนี้ได้	1. การให้คนจนแสดงความรู้สึกของตนเองที่ปลดหนี้สำเร็จ และไม่พูดถึงความจริงระดับลึก
ตัวละครหลักกล่าวถึงบทสรุป	คนจนต้องมีความอดทนต่อสู้กับชีวิตที่ยากลำบาก	2. การสร้างตัวแบบความสำเร็จ โดยให้คนจนกล่าวยอมรับบรรทัดฐานพฤติกรรมที่ชนชั้นกลางต้องการติดตั้งให้กับคนจน และการสร้างจินตนาการที่เกินจริงให้กับคนจน

ผู้ผลิตรายการใช้โครงเรื่องในการสร้างความหมาย “คนจน” ผ่านการเล่าเรื่องในชั้นการเริ่ม และการพัฒนาเหตุการณ์ ซึ่งเป็นการให้นิยามความหมายคนจนในมิติทางเศรษฐกิจผ่านการเล่าเรื่องของผู้ดำเนินรายการ และการให้ตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันเป็นผู้นิยามตนเอง ซึ่งสนับสนุนหรือกล่าวให้รายละเอียดตามการเล่าเรื่องของผู้ดำเนินรายการ ทั้งนี้ในรายการเกมปลดหนี้ทุกตอน จึงเริ่มเรื่องจากการกล่าวถึงคนจนว่าเป็นผู้ที่ไม่ม้อานาจทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้เพราะกู้เงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรมาลงทุนแล้วขาดทุน ต้องตกอยู่ในฐานะลูกหนี้ที่ไม่เห็นอนาคตที่จะสามารถปลดหนี้ให้กับตัวเองได้เลย และคนจนต้องตกอยู่ภายใต้อำนาจของเจ้าหนี้ โดยต้องทำงานหนักเพื่อหึ่งเลี้ยงครอบครัว และนำเงินส่วนหนึ่งไปใช้หนี้อย่างไม่ม้ทางเลือกอื่นให้กับชีวิต

จากนั้นในชั้นวิกฤติเป็นวิธีการแก้ไขปัญหาคอนจนหรือความยากจนของ ผ่านเกมการแข่งขันปลดหนี้ ที่เป็นการผลิตซ้ำหลักการทำงานของระบบทุนนิยม กล่าวคือ ตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันต้องทำงานให้ได้รวดเร็วที่สุด และมีคุณภาพตามที่ผู้ผลิตรายการกำหนดไว้ โดยผู้ดำเนินรายการมีอำนาจในการกำหนดกติกาและควบคุม ให้ตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ จากนั้นในชั้นการคลี่คลายและยุติเรื่องราว ตัวละครหลักคนจนที่ชนะการแข่งขันจะได้รับเงินรางวัลสำหรับใช้ปลดหนี้ ซึ่งบทสรุปของความสุขผ่านชีวิตของ

ยายต้อง หนูเถียงที่กล่าวว่า “ยายปลื้มใจที่ปลดหนี้ได้แล้ว” (ตอนหนึ่งชีวิตที่ลิขิตให้ยายต้องสู้) รวมทั้งตัวละครหลักคนอื่นๆ รายการ เป็นจินตนาการที่สร้างความหวัง ให้คนจนมีความอดทน จากทำงานใช้หนี้ และความยากลำบากที่ตนเองเผชิญอยู่ในโลกความเป็นจริง ด้วยมีความหวังว่า คนจนมีโอกาสปลดหนี้ และหลุดพ้นจากความยากจน ดังที่ลุงพร ยืนดี (ตอนหนึ่งที่พ่อให้ได้ทั้งชีวิต) กล่าวไว้ในการสัมภาษณ์ช่วงยูติเรื่องราวว่า “คนที่กำลังเหนื่อยหมดหวังกับชีวิต ไม่ต้องท้อครึบ สู้ไปเรื่อยๆ” ทั้งนี้ “ความหวัง” และ “โอกาส” ที่ผู้ผลิตรายการผลิตและผลิตซ้ำผ่านตัวละครคนจน กลับเป็นพันธนาการให้คนจนต้องอดทนกับชีวิตที่ยากลำบากของตนต่อไป โดยผู้ผลิตรายการได้ ใช้เสียงสัมภาษณ์คนจนที่เป็นผู้แข่งขันหรือภาพประกอบเพลงปิดท้ายในชั้นการยูติเรื่องราว

4. ความขัดแย้ง (Conflict)

ความขัดแย้งเป็นภาวะความกดดันในจิตใจของตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน จากการวิเคราะห์รายการเกมปลดหนี้ ปรากฏความขัดแย้งในรายการเกมปลดหนี้จำแนกการวิเคราะห์ ออกเป็นความขัดแย้งภายในจิตใจมนุษย์ ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และความขัดแย้ง ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ มีรายละเอียดได้ดังนี้

4.1 ความขัดแย้งภายในจิตใจมนุษย์ ผู้ผลิตรายการได้ให้ความหมาย “คนจน” และใช้ กลยุทธ์ในการติดตั้งความหมายดังกล่าว ผ่านภาวะที่กดดันในจิตใจตัวละครหลักคนจนที่เป็น ผู้แข่งขัน ดังนี้

1) ความขัดแย้งภายในจิตใจพ่อหรือแม่ที่ไม่สามารถดูแลครอบครัวได้ ทั้งนี้ ผู้ผลิตรายการได้สร้างความหมาย “คนจน” ผ่านความขัดแย้งภายในจิตใจดังกล่าวว่า “คนจนเป็น ผู้ที่ต้องดูแลครอบครัว” โดยผู้ผลิตรายการใช้กลยุทธ์การเชื่อมโยงความหมาย “คนจน” กับ บทบาทความเป็นพ่อและแม่ที่ดี อาทิเช่นกรณีของพีกิตติ มั่นสขล (ตอนหนึ่งชีวิตที่พ่อให้ได้ทั้งชีวิต) เป็นความขัดแย้งในใจของพีกิตติเกิดจากลูกสาวที่ป่วยด้วยโรคคลื่นหัวใจรั่ว และต้องใช้เงินในการ รักษาพยาบาลจำนวนมาก พีกิตติจึงต้องไปกู้เงินกองทุนหมู่บ้านมาใช้รักษาลูกสาว แต่ด้วยอาการ ป่วยทำให้ลูกสาวไม่ได้ไปเรียนหนังสือเหมือนเด็กคนอื่น ๆ หรือกรณีของพีคำพอง แก้วมะ (ตอนหนึ่ง ชีวิตที่พ่อไม่ยอมแพ้) เป็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในใจพีคำพองเกิดจากความล้มเหลวในการลงทุน ปลูกข้าวโพด ทำให้พีคำพองมีหนี้สินและไม่สามารถรับผิดชอบดูแลค่าใช้จ่ายในครอบครัวได้ โดยเฉพาะความรู้ผิดและเสียใจที่ลูกสาวต้องไปต่อยืมยเพื่อนำเงินรายได้ไปใช้ในการเล่าเรียน ดังเห็นได้จากช่วงสัมภาษณ์ที่เสียงของพีคำพองสั้นครือเมื่อพูดถึงลูกสาวว่า

พีคำพอง แก้วมะ “ตอนนี้ลูกสาวคนโตต้องไปต่อยืมยได้เงินเป็นค่าหนังสือ ช่วยพ่อแม่ เสียใจ (เสียงสั้น) เลี้ยงลูกมาไม่เคยแตะดี ต้องไปเจ็บตัวมา สงสารลูกอยากให้ได้เรียนสูงๆ”

สำหรับการสร้างความหมาย “คนจน” ว่า คนจนเป็นผู้ที่ต้องดูแลครอบครัว และการใช้กลยุทธ์การเชื่อมโยงกับบทบาทความเป็นพ่อแม่ที่ดีในการติดตั้ง ผู้ผลิตรายการได้ ประกอบสร้างบรรทัดฐานให้คนจนที่เป็นพ่อแม่ ต้องมีหน้าที่ดูแลลูกและคนในครอบครัวที่พึ่งตนเองไม่ได้ เป็นการลดทอนให้ปัญหาความยากจนเป็นความขัดแย้งภายในจิตใจระดับปัจเจกบุคคล ดังนั้น วิธีการแก้ไขจึงมุ่งไปที่การขจัดความขัดแย้งภายในจิตใจระดับปัจเจกบุคคลด้วยการให้ความช่วยเหลือด้านเศรษฐกิจเฉพาะบุคคล

แต่อย่างไรก็ตาม ผู้ผลิตรายการกลับไม่ได้พูดถึงความจริงระดับลึก คือ ความขัดแย้งภายในจิตใจที่ยังคงอยู่ ทั้งนี้เนื่องจากสาเหตุความยากจนที่เกิดจากความไม่เท่าเทียมกันในเชิงโครงสร้างที่ยังไม่ได้รับการแก้ไข เห็นได้จากคนจนยังเป็นผู้ที่ขาดโอกาสในการเข้าถึงบริการด้านการรักษาพยาบาล อาทิเช่นกรณีของพิกิตติ มนต์ชล (ตอนหนึ่งชีวิตที่พอให้ได้ทั้งชีวิต) ที่ได้เงินรางวัลสำหรับปลดหนี้ แต่อย่างไรก็ตามพิกิตติยังคงเกิดความขัดแย้งในใจ เนื่องจากลูกสาวยังป่วยด้วยโรคคลื่นหัวใจรั่ว และต้องใช้จ่ายเงินในการรักษาพยาบาลจำนวนมาก อีกทั้งอาการป่วยทำให้ลูกสาวพิกิตติไม่ได้ไปเรียนหนังสือเหมือนเด็กคนอื่น ๆ หรือกรณีของลุงพร ยืนดี (ตอนหนึ่งชีวิตที่ต้องสู้เพื่อเลี้ยงดูครอบครัว) ลุงพรยังต้องเผชิญกับความคับแค้นใจที่ตนเองเจ็บป่วย เมื่อตนเองทำงานหนักไม่ได้ ทำให้ภรรยาและลูกต้องช่วยกันทำงานแทนตนที่เป็นหัวหน้าครอบครัว ดังเสียงสัมภาษณ์ช่วงหนึ่งในรายการที่ลุงพรกล่าวว่า “ทำงานได้เรื่อยๆ มีลูกและแม่เขาคอยช่วย ทำได้นิดหน่อยก็เหนื่อย ปอดไม่ค่อยดีต้องรักษาที่ทางโรงพยาบาล เมียกับลูกช่วยเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงอยู่ ทำให้ครอบครัวพอได้อยู่ได้กิน” (ลุงพร ยืนดี, สัมภาษณ์)

2) ความขัดแย้งภายในจิตใจของคนจนที่ทำงานหนัก แต่ไม่มีเงินไปใช้หนี้ ทั้งนี้ ผู้ผลิตรายการได้สร้างความหมาย “คนจน” ผ่านความขัดแย้งภายในจิตใจของตัวละครหลักว่า “คนจนต้องอดทนทำงานหาเงินไปใช้หนี้” ดังเช่นกรณีของป้าศีลธรรมที่ต้องทำงานหนักมานับสิบปี แต่ก็ยังไม่สามารถใช้น้ำเงินของตนได้ เช่นเดียวกับยายถ่องที่ต้องทำงานรับจ้าง “ใครจ้างอะไรยายทำทุกอย่าง” ผู้ผลิตรายการได้ใช้กลยุทธ์ในการติดตั้งความหมาย คือ การสร้างจินตนาการด้วยการคลี่คลายความขัดแย้งผ่านตัวละคร ทั้งนี้ตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันในทุกตอนของรายการเกมปลดหนี้ จะได้รับเงินรางวัลจากการแข่งขันให้นำไปปลดหนี้กับธนาคาร

อย่างไรก็ตาม ผู้ผลิตรายการไม่ได้พูดถึงความจริงอีกด้านหนึ่งที่เป็นภาวะความขัดแย้งในจิตใจของตัวละครหลักคนจนที่ยังไม่คลี่คลาย อาทิเช่นยายถ่อง หนูเอียด (ตอนหนึ่งชีวิตที่ลิขิตให้ยายต้องสู้) ที่ยังคงมีภาวะความกดดันเรื่องอาการป่วยด้วยโรคอัมพฤกษ์ของสามี รวมทั้งหลานๆ ที่ต้องการเงินสำหรับการศึกษา ทำให้ยายถ่องต้องทำงานหนักต่อไปแม้ว่าอายุจะเพิ่มมากขึ้นก็ตาม สะท้อนให้เห็นว่า คนจนเป็นผู้ที่ขาดโอกาสในการเข้าถึงบริการสาธารณสุข และโอกาสด้านการศึกษา ยายถ่องสามารถนำเงินที่ได้จากการแข่งขันไปปลดหนี้ของครอบครัวได้

แต่อย่างไรก็ตาม ผู้ผลิตรายการได้กีดกันภาวะความขัดแย้งในใจที่ยังคงดำรงอยู่ในตัวละครหลักออกไป ในทางตรงข้ามผู้ผลิตรายการเลือกประกอบสร้างเฉพาะความสุขของยายถ่องที่สามารถปลดหนี้ได้สำเร็จ

เช่นเดียวกับป้าโอวาท จันทร์ละคร (ตอนหนึ่งชีวิตที่มีรักเป็นเดิมพัน) ที่มีความขัดแย้งในจิตใจเกี่ยวกับภาระที่ตนเองต้องรับผิดชอบแทนสามีที่ป่วยเป็นอัมพฤกษ์ทำงานไม่ได้ ทำให้ป้าต้องเป็นกำลังหลักในการทำงานหาเลี้ยงครอบครัว ซึ่งรายได้ของป้าโอวาทที่ได้จากงานรับจ้างวันละร้อยกว่าบาท ไม่เพียงพอสำหรับค่าอาหารและค่าเรียนของลูกๆ จึงเป็นไปไม่ได้เลยที่ป้าโอวาทจะกันเงินส่วนหนึ่งไปใช้หนี้สินที่กู้มาลงทุนแล้วล้มเหลว ซึ่งความขัดแย้งภายในจิตใจดังกล่าวบางครั้งถึงกลับทำให้ป้าโอวาทน้ำตาไหลเมื่ออยู่คนเดียว “บางครั้งทำงานเหนื่อยๆ ป้าก็น้ำตาไหลออกมาเหมือนกัน นึกถึงว่าเกิดมากับเขาชาติหนึ่งทำไมต้องมารับกรรมอะไรมากมายอย่างนี้” (ป้าโอวาท จันทร์ละคร, สัมภาษณ์)

ความขัดแย้งภายในจิตใจของตัวละครหลักคลี่คลายลงได้ เมื่อป้าโอวาทเห็นความความทุกข์ยากที่ตนเองต้องเผชิญอยู่ว่าเป็นเรื่องของเวรกรรม จึงสามารถอดทนกับความยากลำบากนั้นได้ โดยเฉพาะการต้องดูแลสามีที่เป็นป่วยเป็นอัมพฤกษ์ นอกจากนี้ป้าโอวาทเลือกที่จะคลี่คลายความขัดแย้งในจิตใจด้วยนำความสามารถในการเอาฟูกไปตากแดดและปูผ้าปูที่นอน มาแข่งขันกับทางรายการจนสามารถนำเงินไปปลดหนี้สินของตนเองได้ การกระทำดังกล่าวทำให้ป้าโอวาทคลี่คลายภาวะหนี้สินที่ตนเองต้องรับผิดชอบในฐานะหัวหน้าครอบครัว

แต่อย่างไรก็ตาม ความขัดแย้งในจิตใจอันเกิดจากการต้องทำงานแทนสามีที่ป่วยเป็นอัมพฤกษ์ และทำงานหนักเพื่อหาเงินส่งเสียลูกให้ได้เรียนหนังสือ ซึ่งเป็นความขัดแย้งในจิตใจที่ยังดำรงนั้น ทางผู้ผลิตรายการได้ประกอบสร้างวิธีการคลี่คลายจากความขัดแย้งดังกล่าว โดยเลือกใช้เสียงสัมภาษณ์ของป้าโอวาทที่ยอมรับว่า ความทุกข์ยากในชีวิตเป็นเวรกรรมของตน

4.2 ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ จากการวิเคราะห์รายการเกมปลดหนี้ พบว่ามีความขัดแย้งระหว่างสามีกับภรรยาที่ทอดทิ้งลูกไป ทั้งนี้เป็นการให้ความหมาย “คนจน” ผ่านความขัดแย้งดังกล่าวว่า “คนจนเป็นผู้ที่ต้องดูแลคนในครอบครัว” โดยผู้ผลิตรายการใช้กลยุทธ์การกล่าวตำหนิตัวละครที่ละเมิดคุณค่าเชิงพฤติกรรมในการติดตั้งความหมาย “คนจน” ดังกล่าว อาทิเช่นกรณีของลุงสา วงศ์คำชัย (ตอนหนึ่งชีวิตที่พรหมลิขิตให้รับกรรม) ที่ผู้ผลิตรายการจะกล่าวตำหนิภรรยาของลุงสาที่ทิ้งลูกสามคนให้ลุงสาเลี้ยงดูเพียงลำพัง โดยใช้ถ้อยคำที่รุนแรงผ่านคำบรรยายของผู้ดำเนินรายการ และเสียงสัมภาษณ์ของตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันซึ่งเป็นคำกล่าวตำหนิภรรยาของลุงสาในเชิงเปรียบเทียบกับหมาหรือแมวว่า

ลุงสา วงศ์คำชัย : “ผมไม่มีวันทิ้งลูกแน่นอน ขนาดหมาหรือแมวมันยังรักลูก”

จะเห็นได้ว่า การให้ความหมาย “คนจน” ว่า คนเป็นผู้ที่ต้องดูแลคนในครอบครัว เป็นการสร้างบรรทัดฐานเชิงพฤติกรรมให้กับคนจนยึดถือปฏิบัติ อีกทั้งผู้วิจัยเห็นว่า ผู้ผลิตรายการ ได้ลดทอนให้ปัญหาความยากจน/หนี้สินกลายเป็นปัญหาระดับปัจเจกบุคคลที่จะต้องแก้ไขตนเอง ภายในครอบครัว

นอกจากนี้ การที่ผู้ผลิตรายการเกมปลดหนี้ได้ลดทอนความขัดแย้งของตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันลง ซึ่งเป็นการลดปัญหา “คนจนหรือความยากจน” ให้เป็นปัญหาที่ต้องแก้ไขในครอบครัว เห็นได้จาก ผู้ผลิตรายการเลือกประกอบสร้างเฉพาะความขัดแย้งระหว่างคนจนกับคนในครอบครัวของคนจน ที่ละเมิดคุณค่าทางพฤติกรรมที่ติดตั้งไว้ สะท้อนให้เห็นว่า คนจนไม่มีความขัดแย้งกับชนชั้นอื่น กล่าวคือ คนจนเป็นผู้ที่ยอมอยู่ได้อำนาจเมื่อมีปฏิสัมพันธ์กับชนชั้นอื่น อาทิเช่น การยอมรับกติกาที่ผู้ดำเนินรายการหรือชนชั้นกลางกำหนดเงื่อนไขในการเล่นเกมนหรือการทำงาน ซึ่งเป็นการปฏิเสธอำนาจของคนจนที่จะมีความขัดแย้งกับชนชั้นอื่น จึงเป็นการรักษาสถานภาพอำนาจตามลำดับชั้นในสังคมให้ดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง

4.3 ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ในรายการเกมปลดหนี้มีภาวะความขัดแย้งระหว่างตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน กับความเชื่อเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนา ปรากฏในรายการเกมปลดหนี้ อาทิเช่น

ป้าโอวาท จันทรละคร : “นี่ถึงว่าเกิดมาชาติหนึ่ง ทำไมต้องมารับกรรมอะไรมากมายอย่างนี้”

ลุงสา วงศ์คำชัย : “ผมไม่โทษอะไร ผมโทษตัวเองที่มีบาปมีกรรมมาตั้งแต่ชาติปางก่อน ถึงอย่างไรเราก็ต้องรับบาปกรรม ผมต้องสู้กับกรรม”

ผู้ผลิตรายการได้สร้างความหมาย “คนจน” ผ่านความขัดแย้งระหว่างคนจนกับกรรมดังกล่าวว่า “คนจนเป็นผู้ที่เกิดมาเพื่อชดใช้กรรม” โดยผู้ผลิตรายการใช้กลยุทธ์การทำให้เรื่องทางวัฒนธรรมกลายเป็นภาวะทางธรรมชาติที่คนจนไม่อาจเปลี่ยนแปลงได้ เห็นได้จากคำกล่าวของลุงสาที่ว่า “ผมไม่โทษอะไร ผมโทษตัวเองที่มีบาปกรรม” การยอมรับโดยปราศจากข้อสงสัย ทำให้คนจนมุ่งขจัดความขัดแย้งภายในตนเอง โดยเฉพาะความอดทนและการต่อสู้กับความยากลำบากในชีวิตของตนเอง

ในทางตรงข้าม ผู้ผลิตรายการยังได้เลือกใช้กลยุทธ์การพูดถึงความจริงเพียงด้านเดียว คือ กรรมเป็นสาเหตุของความยากจนและความลำบาก และตอกย้ำให้กลายเป็นภาวะทางธรรมชาติที่ไม่อาจเปลี่ยนแปลงได้ของคนจน แต่อย่างไรก็ตามมีความจริงระดับลึกที่ผู้ผลิตรายการเลือกที่จะไม่พูดถึง คือ การเรียกร้องให้เกิดจากเปลี่ยนแปลงจากปัจจัยภายนอก ไม่ว่าจะความไม่เท่าเทียมกันทางโครงสร้าง โอกาสในการเข้าถึงบริการสาธารณะ หรือความล้มเหลวในเชิงนโยบายของภาครัฐ

สำหรับผู้ผลิตรายการสร้างความขัดแย้งของตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน และใช้เกมการแข่งขันเป็นเครื่องมือในการคลี่คลายความขัดแย้ง โดยให้ตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันพบกับภาวะที่คลี่คลายในที่สุด สะท้อนให้เห็นว่า ผู้ผลิตรายการมีอำนาจในการเลือกสร้างความสุขให้กับรายการทุกตอน ทั้งที่ความขัดแย้งภายในจิตใจของตัวละครหลักอาจยังคงอยู่ในโลกความเป็นจริง เช่นยายถ่องยังคงต้องทำงานหาเลี้ยงหลานและสามีที่เป็นอัมพฤกษ์ หรือพี่กิตติที่ต้องวิตกกังวลกับอาการป่วยของลูกสาว ดังนั้นการสร้างความหมาย “คนจน” เพียงด้านเดียว (one-sided) กล่าวคือ “คนจน” เป็นผู้ที่สามารถจัดการความขัดแย้งหรือความทุกข์ที่มีในจิตใจ ซึ่งเป็นลดทอนปัญหาคนจนหรือความยากจน ให้กลายเป็นปัญหาในระดับปัจเจกบุคคลที่จะต้องแก้ไขกันเองภายในครอบครัว อีกทั้งผู้ผลิตรายการยังได้สร้างจินตนาการที่เกินจริงให้ผู้รับสารรับรู้ ว่า คนจนที่ใช้แรงกายแข่งขันทำงานด้วยความอดทน จะสามารถจัดการความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในจิตใจตนเองได้ แต่อย่างไรก็ตามมีความจริงอีกด้านหนึ่งที่ผู้ผลิตรายการไม่ได้พูดถึง อาทิเช่นพี่กิตติ มั่นสขล (หนี้ชีวิตที่พอให้ได้ทั้งชีวิต) ที่ยังมีความวิตกกังวลเกี่ยวกับโรคคลื่นหัวใจรั่วของลูกสาว หรือลุงพร ยืนดี (ตอนหนี้ชีวิตที่ต้องสู้เพื่อเลี้ยงดูครอบครัว) ที่ยังทุกข์ใจที่ตนเองป่วยทำให้ไม่สามารถทำหน้าที่หัวหน้าครอบครัวในการหาเงินมาเลี้ยงดูลูกและภรรยา สรุปภาวะความขัดแย้งที่ยังดำรงอยู่ ซึ่งทางผู้ผลิตรายการไม่ได้พูดถึง มีดังนี้

ตารางที่ 5.16

เปรียบเทียบลักษณะความขัดแย้งของตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน
ในรายการเกมปลดหนี้

ลักษณะความขัดแย้ง	ภาวะความขัดแย้งที่คลี่คลายได้	ภาวะความขัดแย้งที่ดำรงอยู่
1. ความขัดแย้งภายในจิตใจ	ปลดหนี้สินของครอบครัวได้	- อาการป่วยของลูกสาว และลูกไม่ได้ รับการศึกษา - ไม่อาจทำงานเลี้ยงครอบครัวได้ เพราะความเจ็บป่วย
2. ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์ กับมนุษย์	ปลดหนี้สินของครอบครัวได้	- ภรรยาทิ้งตนและลูกไป
3. ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์ กับธรรมชาติ	ปลดหนี้สินของครอบครัวได้	ถือว่าเป็นกรรมหรือโชคชะตา ที่จะต้อง ต่อสู้อดทนต่อไป

ผู้ผลิตรายการใช้การคลี่คลายความขัดแย้งของตัวละครหลักคนจน ผ่านเกมการแข่งขัน ซึ่งเป็นการแก้ไขปัญหาคความยากจน/หนี้สินเฉพาะในมิติเศรษฐกิจระดับปัจเจกบุคคล แต่อย่างไรก็ตามตัวละครหลักคนจนที่ปลดหนี้ของตนเองได้ กลับไม่สามารถแก้ไขปัญหาคอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นกับชีวิตของตัวละครหลักคนจนได้ เนื่องจากคนจนยังมีภาวะความขัดแย้งภายในจิตใจตนเองและโลกรอบตัว ทั้งนี้ที่ผู้ผลิตรายการเลือกที่จะไม่พูดถึง เนื่องจากหากตัวละครหลักคนจนมองเห็นสาเหตุของความไม่เท่าเทียมกันในสังคมซึ่งเป็นปัญหาเชิงโครงสร้าง ย่อมส่งผลกระทบต่อการยอมรับวิธีการแก้ไขปัญหาคความยากจน/หนี้สินเฉพาะในมิติเศรษฐกิจระดับปัจเจกบุคคล ตามทางผู้ผลิตรายการประกอบสร้างให้กับตัวละครหลักคนจน เมื่อใดก็ตามที่คนจนตั้งข้อสงสัยกับวิธีการดังกล่าว ย่อมสันคลอนต่อสถานภาพและอำนาจของชนชั้นกลางที่มีอยู่เหนือคนจน

อย่างไรก็ตาม ผู้ผลิตรายการได้ใช้การเชื่อมโยงกับความเชื่อเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนา โดยเห็นว่า ความทุกข์ยากในชีวิตเป็นสิ่งที่คนจนจะต้องต่อสู้หรือยอมรับในชะตากรรมของตน ทั้งนี้ผู้ผลิตรายการได้ทำให้การให้ความหมาย “คนจน” กลายเป็นเรื่องของชะตากรรมที่ถูกกำหนดไว้แล้ว (predetermined) ซึ่งเท่ากับเป็นการรักษาสถานภาพทางชนชั้นที่แตกต่างกันให้ดำรงอยู่ต่อไป ทั้งนี้เนื่องจากความแตกต่างระหว่างกัน ผู้ผลิตรายการได้ทำให้เหมือนดูราวกับเป็นธรรมชาติที่คนจนไม่อาจเปลี่ยนแปลงได้

5. การแข่งขัน (Contest)

องค์ประกอบหนึ่งของรายการเกมโชว์ที่ขาดไม่ได้ คือ การแข่งขัน โดยต้องมีปัญหาหรือเกมที่ผู้เข้าแข่งขันจะต้องตอบหรือเล่นให้รู้แพ้รู้ชนะ ในส่วนของการแข่งขันผู้วิจัยสนใจวิเคราะห์การสร้างความหมาย “คนจน” รวมทั้งกลยุทธ์ในการติดตั้งความหมายดังกล่าวผ่าน วิธีการแข่งขันและรางวัลจากการแข่งขัน โดยมีรายละเอียดการวิเคราะห์ ดังนี้

5.1 วิธีการแข่งขัน การวิเคราะห์วิธีการแข่งขันในรายการเกมปลดหนี้ ผู้วิจัยได้ใช้เกณฑ์วิเคราะห์ของกาญจนา แก้วเทพ (2542) ที่แบ่งประเภทรายการไว้ 3 ประเภทตามลักษณะที่ใช้แข่งขัน คือ

1. เกมให้โชคหรือขึ้นอยู่กับดวงเป็นหลัก (game of chance) เป็นเกมที่ไม่ต้องใช้ความสามารถ ชัยชนะจะเกิดมาจากการจับฉลากหรือหมุนวงล้อ

2. เกมที่ต้องใช้ทักษะความสามารถบางอย่าง (game of skill) ต้องมีการคัดเลือกผู้แข่งขันที่มีความสามารถใกล้เคียงกัน และผู้ดำเนินรายการต้องควบคุมการแข่งขันให้เกิดความยุติธรรม

3. เกมทดสอบสติปัญญา (game of general knowledge)

ผู้วิจัยได้นำเกณฑ์ดังกล่าว มาวิเคราะห์วิธีการแข่งขันที่ปรากฏในรายการเกม ปลอดภัยนี้ ประกอบด้วยวิธีการแข่งขัน 2 ลักษณะ ได้แก่

1. เกมที่ต้องใช้ทักษะความสามารถบางอย่างในการแข่งขัน (game of skill) เป็นการแข่งขันที่ใช้ทักษะทางร่างกายที่เป็นความสามารถเฉพาะตัว โดยในการแข่งขันทุกตอนของ รายการจะเน้นที่การนำความสามารถในการประกอบอาชีพของผู้แข่งขัน มาใช้ในการแข่งขันปลอดภัยนี้ครั้งแรกและครั้งหลัง ทั้งนี้ในการแข่งขันสามารถจำแนกการใช้ทักษะทางร่างกายออกเป็น 3 ด้าน คือ

- การทำอาหาร ผู้แข่งขันส่วนใหญ่ (จำนวน 4 จาก 8 ตอน) ใช้ความสามารถ ในการประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการทำอาหารมาแข่งขันกับทางรายการ ได้แก่ ฟิน้อยที่แข่งขัน ทำข้าวเหนียวปากหม้อ หรือลูกพรที่แข่งขันทำกุ่มชุบแป้งทอด ขณะที่ป่าศิลาธรรมแข่งขันย่างไก่ย่าง และลูกสาที่แข่งขันนึ่งข้าวเหนียว

- การใช้แรงงานประกอบอาชีพ ผู้แข่งขันส่วนใหญ่ (จำนวน 4 ตอน จาก 8 ตอน) ที่ใช้แรงงานในการประกอบอาชีพมาแข่งขันกับทางรายการ ได้แก่ พี่คำพองแข่งขันติดตั้ง อุปกรณ์ไฟฟ้า หรือพี่กิตติแข่งขันบรรจุหีบห่อกล่องพัสดุ และป่าโอวาทแข่งขันปูที่นอน อีกทั้งลูก ของป่าศิลาธรรมที่แข่งขันขี่จักรยานส่งขนม

- การทำการเกษตร ผู้แข่งขันส่วนน้อย (จำนวน 2 ตอน จาก 8 ตอน) ใช้ ความสามารถในการประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรมาแข่งขันกับทางรายการ ได้แก่ ลูกพรแข่งขันเพาะกล้ายางพารา หรือยายถ่องแข่งขันเก็บหมาก

ภาพที่ 5.30

ฟิน้อยและลูกสาวแข่งขันทำข้าวเหนียวปากหม้อ

2. เกมให้โชคหรือขึ้นอยู่กับดวงเป็นหลัก (game of chance) เป็นหลัก ผสมผสานกับเกมทดสอบสติปัญญา (game of general knowledge) เป็นวิธีการแข่งขันของรายการในช่วงคนไทยใจลูกทุ่ง โดยเป็นการแข่งขันที่ต้องใช้ความรู้เกี่ยวกับนักร้องและเพลงลูกทุ่ง ขณะเดียวกันมีลักษณะของการเสี่ยงโชคด้วย คือ เมื่อผู้แข่งขันทายชื่อนักร้องได้ถูกต้อง ผู้แข่งขันจะได้เลือกเปิดป้ายผู้สนับสนุนรายการเพื่อรับเงินรางวัล ทั้งนี้แต่ละป้ายมีเงินรางวัลมากน้อยต่างกัน จึงขึ้นอยู่กับโชคของผู้แข่งขัน ทั้งนี้ผู้ผลิตรายการมักจะใช้เพลงที่เป็นที่รู้จัก ความสำคัญของเกมจึงอยู่ที่การเปิดแผ่นป้ายเงินรางวัล ซึ่งขึ้นอยู่กับดวงหรือโชคชะตาของตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันนั่นเอง

ผู้ผลิตรายการได้สร้างความหมาย “คนจน” และมีการใช้กลยุทธ์ติดตั้งความหมายดังกล่าว ผ่านวิธีการแข่งขัน ดังนี้

1. คนจนเป็นผู้มีอาชีพใช้แรงงาน ผู้ผลิตรายการสร้างความหมายดังกล่าวผ่านการกำหนดเงื่อนไขสำหรับผู้ต้องการร่วมแข่งขันปลดหนี้กับทางรายการ ซึ่งเป็นการใช้กลยุทธ์ลดทอนอาชีพของคนจนผ่านการกำหนดกติกาในการแข่งขัน ซึ่งตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันต้องเขียนจดหมาย ระบุความสามารถในการประกอบอาชีพด้านใดด้านหนึ่ง อาทิเช่นกรณีของพี่คำพอง แก้วมะ (ตอนหนึ่งชีวิตที่พ่อแม่ไม่ยอมแพ้) ที่พี่คำพองต้องติดตั้งหลอดไฟฟ้า โดยผู้ผลิตรายการได้กำหนดเงื่อนไขให้พี่คำพองต้องติดตั้งหลอดไฟฟ้า 3 หลอดให้เสร็จภายในเวลาหนึ่งนาทีครึ่ง หรือกรณีของลุงสา วงศ์ชัย (ตอนหนึ่งที่พรหมลิขิตให้รับกรรม) ที่ใช้ความสามารถในการปูอาสนะ และการนั่งข้าวเหนียวมาใช้แข่งขันในรายการเกมปลดหนี้

ภาพที่ 5.31

ลุงสาแข่งขันปูอาสนะในช่วงการปลดหนี้ครั้งแรก (ตอนหนึ่งที่พรหมลิขิตให้รับกรรม)

2. คนจนเป็นผู้ที่อยู่ภายใต้อำนาจการควบคุมของชนชั้นกลาง ผู้ผลิตรายการสร้างความหมายดังกล่าว ผ่านกติกากการแข่งขันในช่วง “การปลดหนี้ครั้งแรก” และ “การปลดหนี้ครั้งหลัง” โดยใช้กลยุทธ์การแบ่งแยกความแตกต่างระหว่าง “เรา” กับ “เขาหรือเธอ” ในการติดตั้งความหมาย ในที่นี้ “เรา” หมายถึงผู้ดำเนินรายการที่เป็นคนเมืองชนชั้นกลางคน ที่เป็นผู้มีอำนาจในการกำหนดกติกากการแข่งขัน รวมถึงอำนาจในการควบคุมตรวจสอบตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน โดยเฉพาะคุณภาพผลงานและการใช้เวลา ในทางตรงข้ามกับ “เขาหรือเธอ” หมายถึง ตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน ซึ่งอยู่ในฐานะแรงงานที่ต้องปฏิบัติตามอำนาจของผู้ดำเนินรายการ เห็นได้จาก การยอมรับในเสียงนกหวีดที่เป็นสัญญาณจากผู้ดำเนินรายการ เมื่อต้องการให้ตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันเริ่มต้นหรือหยุดการเคลื่อนไหว ทั้งนี้ผู้ผลิตรายการได้ใช้วิธีการแข่งขันผลิตซ้ำ อำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันของการทำงานในระบบทุนนิยม

3. คนจนมีโอกาสปลดหนี้ได้ด้วยโชคชะตา ผู้ผลิตรายการสร้างความหมายดังกล่าวผ่านวิธีการแข่งขันแบบเสี่ยงโชค ที่เป็นการทายชื่อเพลงและนักร้องในช่วง “คนไทยใจลูกทุ่ง” โดยตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันจะต้องทายชื่อเพลงและนักร้อง เมื่อตอบได้ถูกต้อง จึงจะมีโอกาสเปิดแผ่นป้ายรับเงินรางวัล ที่จะได้เงินรางวัลแตกต่างกันออกไป ดังนั้น การได้รับเงินรางวัลจำนวนมากหรือน้อย จึงถือเป็นโชคชะตาไม่อาจล่วงรู้ได้เลย ทั้งนี้ผู้ผลิตรายการได้ใช้กลยุทธ์การทำให้ความหมายคนจนกลายเป็นภาวะทางธรรมชาติ กล่าวคือ ชีวิตของคนจนถูกกำหนดจากโชคชะตา (fatalism) ที่คนจนไม่อาจเปลี่ยนแปลงได้ กล่าวคือ คนจนมีโอกาสที่ปลดหนี้ได้ด้วย เพราะเป็นโชคชะตาหรือความโชคดีของคนจน ซึ่งการให้ความหมายดังกล่าว ทำให้คนจนมีความหวังและความอดทนกับความยากลำบาก อีกทั้งเมื่อในท้ายที่สุดของความอดทนจะไม่สามารถปลดหนี้ได้ ก็ถือว่าเป็นโชคชะตาของคนที่ต้องมีชีวิตยากลำบาก ซึ่งการติดตั้งความหมายให้กลายเป็นภาวะทางธรรมชาติที่คนจนไม่อาจเปลี่ยนแปลงได้ กล่าวคือ ชีวิตของคนจนถูกกำหนดจากโชคชะตา (fatalism) ซึ่งเป็นการรักษาสถานภาพอำนาจที่แตกต่างกันของชนชั้นในสังคม

4. คนจนมีอาชีพที่ต้องใช้แรงงาน ผู้ผลิตรายการสร้างความหมายดังกล่าว ผ่านการแข่งขันเกมปลดหนี้ในครั้งแรกและครั้งหลัง โดยเฉพาะตัวละครหลักคนจนต้องใช้แรงงาน แข่งขันการทำอาหาร รวมถึงเป็นผู้ใช้แรงงาน และทำการเกษตร ขณะเดียวกันการแข่งขันด้วยการใช้แรงงานดังกล่าว เป็นการผลิตซ้ำอุดมการณ์ทุนนิยมว่าด้วยการทำงานและการรับค่าจ้างตอบแทน นอกจากนี้ยังสร้างอาชีพของคนจนว่าเป็นผู้ใช้แรงงาน ให้แตกต่างจากผู้ดำเนินรายการหรือชนชั้นกลางชาวเมือง ที่เป็นผู้มีอำนาจเหนือผู้ใช้แรงงานชาวชนบท เห็นได้จาก ผู้ดำเนินรายการมีอำนาจในการกำหนดเงื่อนไขการปฏิบัติงาน และควบคุมการทำงานให้ได้ตามมาตรฐานและคุณภาพที่กำหนดไว้

อย่างไรก็ตาม ผู้ผลิตรายการได้เปิดโอกาสให้ตัวละครหลักคนจที่เป็นผู้แข่งขันใช้ร่างกายในการแข่งขัน ขณะเดียวกันผู้ผลิตรายการได้ออกแบบเกมการแข่งขันให้ตัวละครหลักคนจที่เป็นผู้แข่งขัน ต้องอาศัยโชคชะตาในการเปิดป้ายรับเงินรางวัลจากทางรายการ ดังนั้น ตัวละครหลักคนจที่เป็นผู้แข่งขันจึงมีโอกาสปลดหนี้ได้ โดยอาจใช้ร่างกายแข่งขัน หรืออาจอาศัยโชคชะตาช่วยให้ได้เงินรางวัลสำหรับการปลดหนี้ ทั้งนี้หากคนจไม่สามารถปลดหนี้ได้ เหตุผลที่คนจจะอ้างได้ คือ ตัวเองที่ไร้ความสามารถ ซึ่งกลับไปสู่การตอกย้ำให้ปัญหาความยากจนเป็นปัญหาระดับปัจเจกบุคคล ขณะเดียวกันปัจจัยภายนอกกลับเป็นเรื่องที่คนจจะต้องยอมรับว่าเป็นโชคชะตา ที่เป็นเหมือนภาวะธรรมชาติที่คนจไม่สามารถกำหนดหรือเปลี่ยนแปลงได้เลย

5.2 รางวัล (reward)

รางวัลจากการแข่งขันเป็นเครื่องหมายที่แบ่งแยกความแตกต่างระหว่างผู้แพ้และผู้ชนะ และยังทำหน้าที่เป็นแรงกระตุ้นให้ตัวละครหลักคนจที่เป็นผู้แข่งขัน อยากรู้ความสามารถแสดงความสามารถของตนอย่างเต็มที่ นอกจากนี้ในช่วงของการแข่งขันเปิดป้ายและมอบเงินรางวัล ยังเปิดโอกาสให้ข้อมูลของผู้สนับสนุนรายการได้อีกด้วย สำหรับรายการ “เกมปลดหนี้” มีการมอบรางวัลในรายการ 3 ลักษณะ เรียงตามลำดับความสำคัญตามเวลาในการแข่งขัน และมูลค่าของรางวัล ได้แก่

1. รางวัลที่ได้จากการใช้ความสามารถในการแข่งขัน เป็นรางวัลที่มอบให้กับผู้แข่งขันในช่วงการแข่งขันปลดหนี้ครั้งแรกและครั้งหลัง โดยเงินรางวัลเป็นจำนวนหนี้สินที่ผู้แข่งขันแต่ละคนมีอยู่ แบ่งนี้ออกเป็นเงินรางวัล 2 ส่วน รางวัลส่วนแรกสำหรับผู้แข่งขันที่ชนะการปลดหนี้ครั้งแรก รางวัลส่วนที่สองสำหรับผู้แข่งขันที่ชนะการปลดหนี้ครั้งหลัง สำหรับรางวัลที่ได้จากการใช้ความสามารถในการแข่งขัน เป็นเครื่องหมายของผู้ที่ทำงานเพื่อปลดหนี้ของตนเอง และผู้ที่ทำงานเพื่อเลี้ยงดูคนในครอบครัว ในขณะที่ผู้ผลิตรายการแบ่งเงินรางวัลออกเป็นสองส่วน ด้านหนึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้แข่งขันที่พลาดในการปลดหนี้ครั้งแรกได้มีโอกาสแก้ตัว อีกด้านหนึ่งทำให้ผู้ที่ชนะการแข่งขันมีโอกาสได้รับรางวัลเพิ่มมากขึ้น

2. รางวัลที่ได้จากทั้งการแข่งขันและการเสี่ยงโชค เป็นรางวัลในช่วงคนไทยใจลูกทุ่ง โดยผู้แข่งขันที่ทายชื่อเพลงได้ถูกต้อง จะได้เปิดป้ายเพื่อรับเงินรางวัลจากทางรายการ เงินรางวัลจึงเป็นเครื่องหมายว่า คนจที่มีความรู้และโชคช่วยจึงจะได้รับเงินไปใช้ในการปลดหนี้

3. รางวัลที่ได้จากการเสี่ยงโชค เป็นรางวัลในช่วง “ลุ้นง่าย ๆ ได้โชคกับสุนัขพุกษา” และ “โชคดีมีเบอร์ดี เบอร์ดีหนึ่งในใจคุณ” ทั้งนี้ในช่วงลุ้นง่าย ๆ ได้โชคเป็นจับสลากรางวัลให้กับผู้ชมที่บ้าน ขณะที่ช่วงโชคดีมีเบอร์ดีได้กำหนดเงื่อนไขว่า ผู้ที่จะได้โชคจากเบอร์ดีต้องเป็นผู้ที่ทำความดีให้กับชุมชน

ภาพที่ 5.32

บ้านน้อยรับเงินรางวัลหลังการแข่งขันจากข้าราชการ
(ตอนหนึ่งชีวิตที่แม่ต้องแลกมาด้วยแรงงาน)

ผู้ผลิตรายการได้สร้างความหมาย “คนจน” และมีการใช้กลยุทธ์ติดตั้งความหมายดังกล่าว ผ่านรางวัลในรายการทั้ง 3 ลักษณะ ดังนี้

1. คนจนที่ใช้แรงกายประกอบอาชีพด้วยความอดทนมีโอกาสปลดหนี้ได้ ผู้ผลิตรายการติดตั้งความหมายดังกล่าว ผ่านรางวัลในช่วง “การปลดหนี้ครั้งแรก” และ “การปลดหนี้ครั้งหลัง” โดยผู้ผลิตรายการใช้กลยุทธ์การสร้างสัญลักษณ์ความสำเร็จของระบบทุนนิยม ที่ให้ความสำคัญกับ “เงินตรา” ในการติดตั้งความหมายดังกล่าว เห็นได้จาก ผู้ดำเนินรายการจะเน้นจำนวนเงินรางวัลที่ตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันจะได้รับในแต่ละช่วงรายการ อาทิเช่น ผู้ดำเนินรายการกล่าวถึงบ้านน้อย แก้วบุปผา (ตอนหนึ่งที่แม่ต้องแลกมาด้วยแรงงาน) ว่า “ครอบครัวปลดหนี้หมดแล้วครับ 85,000 บาท” ทั้งนี้ตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันทุกคนจะได้รับเงินรางวัลในช่วงท้ายของรายการ และนำเงินรางวัลนั้นไปปลดหนี้กับทางธนาคาร

นอกจากนี้ ผู้ผลิตรายการได้ใช้กลยุทธ์การดึงคนจนเข้าสู่ช่วงเวลาความเป็นปัจจุบัน เห็นได้จาก ผู้ดำเนินรายการพูดกับตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน เมื่อมีการมอบเงินรางวัลในทุกช่วงของรายการ อาทิเช่นกรณีของลุงสา วงศ์คำชัย (ตอนหนึ่งที่พรหมลิขิตให้รับกรรม) ที่ผู้ดำเนินรายการกล่าวว่า “วันนี้คุณลุงหมดหนี้ลงไปแล้ว เราได้รับเกียรติจากผู้ใหญ่บ้านเป็นตัวแทนมอบเงินปลดหนี้รับไป 69,000 บาท” ในที่นี้ความเป็นปัจจุบันของคำว่า “วันนี้” เป็นการสร้างจินตนาการให้กับคนจนว่า คนจนมี “โอกาส” (chance) ได้รับรางวัลในเกมการแข่งขัน ซึ่งทำให้ตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน มีความอดทนที่จะเป็นแรงงานบนสายพานการผลิตของระบบทุนนิยม แต่อย่างไรก็ตาม ผู้ผลิตรายการกำหนดเงื่อนไขสำหรับคนจนที่จะได้รับ “โอกาส” ในการปลดหนี้ คือ การเป็นคนจนที่ดีของระบบทุนนิยมเท่านั้น จึงจะได้พบกับความสุขในบั้นปลาย

ซึ่งลักษณะของคนจนที่ดี ต้องมีความอดทนและยอมปฏิบัติตามกติกาที่ผู้ดำเนินรายการหรือชนชั้นกลางคนเมืองกำหนดขึ้นเท่านั้น จึงจะได้รับโอกาสมี “วันนี้” ที่ได้รับเงินรางวัลเช่นเดียวกับที่ตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน ได้รับในแต่ละตอนในช่วงท้ายของรายการเกมปลดหนี้

2. คนจนเป็นผู้รับความช่วยเหลือจากชนชั้นกลางคนเมืองที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจ ผู้ผลิตรายการสร้างความหมายดังกล่าว ผ่านรางวัลในช่วง “ลื่นๆ ง่าย ๆ ได้โชคจากสบู่มฤกษา” เห็นได้จาก ผู้ดำเนินรายการที่เป็นชนชั้นกลางคนเมือง จะเป็นผู้จับฉลากชิงโชคและมอบของรางวัลให้ในแต่ละสัปดาห์ โดยผู้ผลิตรายการได้ใช้กลยุทธ์การแบ่งแยกความแตกต่างระหว่าง “เรา” กับ “เขาหรือเธอ” ในเชิงพื้นที่ กล่าวคือ “เรา” ที่หมายรวมถึงผู้ดำเนินรายการที่จับฉลาก และมอบของรางวัลในห้องส่งอยู่ในกรุงเทพฯ ซึ่งเป็นศูนย์กลางของความเจริญก้าวหน้าหรือความร่ำรวยทางเศรษฐกิจของระบบทุนนิยม แตกต่างจากชนบทที่อยู่ห่างไกล

นอกจากนี้ รางวัลยังทำให้เกิดการแบ่งแยกความแตกต่างระหว่าง “เรา” ผู้ดำเนินรายการชนชั้นกลางคนเมือง ที่เป็นผู้ให้รางวัลหรือความช่วยเหลือ กับ “เขาหรือเธอ” ที่เป็นคนจนผู้รับรางวัลหรือความช่วยเหลือ ดังนั้น รางวัลจึงเป็นตัวแทนของอำนาจทางเศรษฐกิจที่เหนือกว่าของชนชั้นกลางคนเมือง ที่มีอยู่เหนือกว่า “เขาหรือเธอ” คือ ชาวชนบทที่ส่งฉลากมาชิงโชคกับทางรายการ

ผู้ผลิตรายการได้สร้างความหมาย “คนจน” ผ่านเงินรางวัลที่เป็นสัญลักษณ์ของระบบทุนนิยม อีกทั้งเงินรางวัลยังเป็นเครื่องมือจูงใจให้คนจนผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของระบบทุนนิยมในฐานะคนดีของระบบทุนนิยมที่ต้องใช้แรงงานด้วยความอดทน โดยผู้ผลิตรายการได้สร้างจินตนาการให้คนจนเป็นแรงงานที่มีความหวัง ทั้งนี้ผู้ผลิตรายการสร้างความหมายให้ “คนจน” ผ่านการมอบเงินรางวัลว่า คนจนมีโอกาสใช้หนี้ได้

อย่างไรก็ตาม จินตนาการที่ผู้ผลิตรายการสร้างให้กับคนจนดังกล่าว กลับมีความจริงระดับลึกที่ไม่ได้กล่าวถึง คือ ผลลัพธ์บั้นปลายของคนจนอาจจะต้องทำงานหนักไปตลอดชีวิต โดยไม่สามารถหลุดพ้นจากชีวิตที่ยากลำบากได้ แตกต่างจากการสร้างความหมาย “คนจน” ในรายการ ทั้งนี้เนื่องจากรางวัลจากทางรายการเป็นเพียงการแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจในระดับปัจเจกบุคคล ขณะที่สาเหตุอื่นของการเป็นหนี้หรือความยากจนในระดับโครงสร้างหรือปัจจัยทางสังคม กลับไม่ได้พูดถึงในทางรายการแต่อย่างใด ผู้ผลิตรายการมีการให้ความหมาย “คนจน” และติดตั้งความหมายดังกล่าว ผ่านการแข่งขันในรายการเกมปลดหนี้ สรุปได้ดังนี้

ตารางที่ 5.17

การสร้างความหมาย “คนจน” และกลยุทธ์การติดตั้งความหมายดังกล่าว
ผ่านการแข่งขันในรายการเกมเกมปลดหนี้

การแข่งขัน	การให้ความหมาย “คนจน”	กลยุทธ์การติดตั้งความหมาย
วิธีการแข่งขัน	<ol style="list-style-type: none"> 1. คนจนเป็นผู้มีอาชีพใช้แรงงาน 2. คนจนเป็นผู้ที่อยู่ภายใต้อำนาจการควบคุมของชนชั้นกลาง 3. คนจนมีโอกาสปลดหนี้ได้ด้วย โชคชะตา 	<ol style="list-style-type: none"> 1. การกำหนดเงื่อนไขสำหรับผู้ต้องการร่วมแข่งขัน 2. การกำหนดสัญญาในการแข่งขัน เช่น นาฬิกา หรือเงิน 3. การใช้รูปแบบการแข่งขันแบบเสี่ยงโชค
รางวัล	<ol style="list-style-type: none"> 1. คนจนที่ใช้แรงกายประกอบอาชีพด้วยความอดทนมีโอกาสปลดหนี้ได้ 2. คนจนเป็นผู้ได้รับความช่วยเหลือจากชนชั้นกลางคนเมืองที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. การสร้างสัญลักษณ์ความสำเร็จของระบบทุนนิยมที่ให้ความสำคัญกับ “เงินตรา” 2. การดึงคนจนเข้าสู่ช่วงเวลาความเป็นปัจจุบัน 3. การแบ่งแยกความแตกต่างระหว่าง “เรา” กับ “เขาหรือเธอ”

6. มุมมองของการเล่าเรื่อง (point of view)

การวิเคราะห์มุมมองของการเล่าเรื่อง เป็นการพิจารณาถึงชุดของการให้คุณค่า (set of values) ที่อยู่เบื้องหลังการกระทำหรือเหตุการณ์ สำหรับรายการเกมปลดหนี้มีมุมมองของการเล่าเรื่องในลักษณะเดียวกัน คือ การเล่าเรื่องจากมุมมองบุคคลที่สามจากผู้ดำเนินรายการ (the third person narrator) กล่าวคือ เป็นการเล่าเรื่องที่เปิดเผยให้ผู้ชมรู้เฉพาะสิ่งที่ตัวละครหรือผู้แข่งขันนั้นรู้หรือเข้าไปมีส่วนร่วม หรือมีประสบการณ์ร่วม โดยใช้สรรพนาม “เขา” หรือ “เธอ” โดยไม่ใช้สรรพนาม “ผม” หรือ “ฉัน” หรือ “ข้าพเจ้า”

ผู้ผลิตรายการสร้างความหมาย “คนจน” ผ่านมุมมองการเล่าเรื่อง และใช้กลยุทธ์ในการติดตั้งความหมายดังกล่าว ดังนี้

1. การให้ความหมาย “คนจน” ผ่านมุมมองการเล่าเรื่องของผู้ควบคุมการผลิตรายการและทีมงานสำรวจข้อมูล โดยทีมงานรายการเกมปลดหนี้เป็นพนักงานของบริษัท แมทซิ่ง สตูดิโอ จำกัด มีหน้าที่พิจารณาจดหมายผู้ที่ต้องการปลดหนี้ที่ส่งเข้ามายังรายการ เมื่อคัดเลือกจดหมายได้แล้ว ทีมงานสำรวจข้อมูลต้องวางแผนเส้นทางสำหรับสำรวจข้อมูลในพื้นที่ โดยการลงไปสำรวจ

ข้อมูลครั้งแรกจะมีจดหมายนับสิบฉบับในกลุ่มจังหวัดที่ใกล้เคียงกัน เพื่อให้ได้ตัวละครหลักหรือผู้แข่งขันที่มีคุณสมบัติที่รายการต้องการ คือ ผู้เป็นหนี้ที่ขยันทำมาหากิน และเป็นคนที่ชุมชนยอมรับ ทั้งนี้ทีมงานสำรวจข้อมูลจะเวียนลงไปให้ครอบคลุมทุกภาค เมื่อได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์จะนำกลับเข้ามาประชุมกับทีมงานของรายการที่กรุงเทพฯ เพื่อกำหนดกรอบการนำเสนอเรื่องราวของตัวละครหลักหรือผู้แข่งขันในแต่ละตอน สรวุฒ แก้วประดับ ผู้ควบคุมการผลิตรายการ กล่าวถึงการทำหน้าที่ของตนเองในการกำหนดมุมมองการเล่าเรื่องว่า

ทีมงานที่ไปสำรวจต้องจับประเด็นชีวิตของคนๆ นั้นมาให้ได้ ดูว่าประเด็นชีวิตที่มันหนัก พูดแล้วมันน่าสงสาร พูดแล้วมันน่าช่วย พอเขาได้ข้อมูลมาเสร็จ ก็จะมาประชุมกัน นื่องๆ เขาจะมานำเสนอว่าคนนี้เป็นอย่างไร ก็กำหนดให้ว่าคนนี้ต้องนำเสนอประเด็นนี้ อย่างเช่นเป็นผู้หญิงเลี้ยงลูกสามีตาย คือ ต้องกำหนดประเด็น (point) ไปที่ความขยันทำมาหากินอยากให้ลูกมีอนาคตที่ดีกว่าเขา ผมจะกำหนดกรอบให้ว่าควรจะนำเสนอเรื่องอะไร นี่คือผมจะต้องเขียนกรอบให้กับนื่องๆ แล้วนื่องเวลาไปสัมภาษณ์เพื่อที่จะถ่ายทำจริงๆ ก็จะซักประเด็นตรงนี้ (สรวุฒ แก้วประดับ, สัมภาษณ์)

จากมุมมองการเล่าเรื่องของผู้ควบคุมการผลิตรายการและทีมงานดังกล่าว เป็นการสร้างความหมาย “คนจน” ว่า

1) คนจนเป็นผู้ที่มีความขยันทำมาหากิน และมีชีวิตที่ลำบากน่าสงสาร ผู้ควบคุมการผลิตรายการและทีมงาน ได้ใช้กลยุทธ์การกำหนดกรอบและประเด็นการนำเสนอในการตีความหมาย “คนจน” กล่าวคือ การเล่าเรื่องถึงตัวละครหลักหรือผู้แข่งขันแต่ละตอน จะถูกกำหนดขึ้นในห้องประชุมกลางเมืองกรุงเทพฯ ผ่านมุมมองของทีมงานสำรวจข้อมูล และผู้ควบคุมการผลิตรายการที่เป็นคนเมืองอยู่ในวัยทำงาน โดยเป็นมุมมองต่อตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันว่าเป็นชาวชนบทผู้ที่มีสภาพด้อยกว่าตน และเป็นผู้ที่รอคอยความช่วยเหลือ ทั้งนี้กระบวนการดังกล่าวเป็นการลดทอนตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน โดยเฉพาะการผลิตข้อความหมายคนจนผ่านตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันที่ต้องมีคุณลักษณะที่เป็นสาระัตถะสำคัญ คือ ต้องเป็นผู้ที่มี “ประเด็นชีวิตที่มันหนัก พูดแล้วมันน่าสงสาร พูดแล้วมันน่าช่วย” ตามคำให้สัมภาษณ์จากมุมมองของผู้ควบคุมการผลิตรายการที่มีต่อเกณฑ์ในการคัดเลือกตัวละครหลักคนจนที่จะเข้ามาเป็นผู้แข่งขันในรายการเกมปลดหนี้ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้ผลิตรายการประกอบสร้างความเป็นจริงให้กับ “คนจน” ว่าไม่ใช่แค่ “คนที่จน” เท่านั้น แต่ยังเป็นคนที่ “น่าสงสาร” และ “น่าช่วยเหลือ”

2) คนจนเป็นผู้รับความช่วยเหลือหรือการอุปถัมภ์ค้ำชูจากชนชั้นกลาง ผู้ควบคุมการผลิตรายการและทีมงาน ใช้กลยุทธ์การสร้างความแตกต่างในลักษณะของคู่ตรงข้ามระหว่าง “เรา” กับ “เขาหรือเธอ” ในการตีความหมาย กล่าวคือ “เรา” ซึ่งเป็นผู้ควบคุมการผลิตและ

ที่ทีมงานชนชั้นกลางคนเมือง มีความแตกต่างจาก “เขาหรือเธอ” ที่เป็นตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน โดยเฉพาะความขัดสนทางเศรษฐกิจ และการอยู่ในฐานะผู้รับความช่วยเหลือ ในทางตรงข้ามกับ “เรา” ที่เป็นผู้ควบคุมการผลิตและทีมงานชนชั้นกลางคนเมืองที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจเหนือกว่าในฐานะของผู้ให้ความช่วยเหลือ “เขาหรือเธอ” เห็นได้จากความรู้สึก “สงสาร” ที่ผู้ควบคุมการผลิตรายการมีต่อตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน

2. การให้ความหมาย “คนจน” ผ่านมุมมองการเล่าเรื่องของผู้ดำเนินรายการที่นำเข้าเรื่อง และผู้ดำเนินรายการที่นำเล่นเกม

ปราบ ยุทธพิชัย ผู้ดำเนินรายการที่นำเข้าเรื่อง และตี๋อ้วน ผู้ดำเนินรายการที่นำเล่นเกม อายุประมาณ 30 กว่าปี มีอาชีพเป็นนักแสดง เพศชาย อาศัยและทำงานอยู่ในกรุงเทพฯ ทั้งสองคนมีหน้าที่แตกต่างกันในฐานะผู้ดำเนินรายการ “เกมปลดหนี้” คือ ผู้ดำเนินรายการที่นำเข้าเรื่อง จะเน้นในการเล่าเรื่องเรื่องชีวิตของตัวละครหลักหรือผู้แข่งขัน ขณะที่ผู้ดำเนินรายการที่นำเล่นเกมจะเน้นที่ความสนุกสนาน ซึ่งการแบ่งหน้าที่อย่างชัดเจนเป็นไปตามรูปแบบของรายการเกมโชว์ชีวิต ที่ต้องมีเรื่องราวของชีวิต และต้องมีความสนุกสนาน ในส่วนของผู้ดำเนินรายการที่นำเข้าเรื่อง จะทำหน้าที่กล่าวนำเข้าในแต่ละช่วงของรายการ โดยเฉพาะในช่วงแรกเป็นการนำเข้าแก่นหลักที่ต้องการนำเสนอ และแนะนำตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน

การสร้างความหมาย “คนจน” ผ่านมุมมองผู้ดำเนินรายการว่า “คนจนที่มีชีวิตลำบากมีโอกาสในการปลดหนี้ และคนจนเป็นผู้ที่ใช้ร่างกายเพื่อการทำงานภายใต้การควบคุมของชนชั้นกลาง” ผู้ผลิตรายการใช้กลยุทธ์การติดตั้งบุคลิกที่แตกต่างกันในการติดตั้งความหมายดังกล่าว คือ ในส่วนของการสร้างความหมาย “คนจน” ว่า คนจนที่มีชีวิตที่ลำบากมีโอกาสในการปลดหนี้ ผู้ผลิตรายการได้ใช้กลยุทธ์ในการติดตั้งความหมายนั้น ผ่านมุมมองจากการเล่าเรื่องของปราบ ยุทธพิชัย ที่เป็นผู้ดำเนินรายการที่นำเข้าเรื่อง โดยกำหนดทำหน้าที่ในสร้างความน่าเชื่อถือให้กับทางรายการ กล่าวคือ สร้างความน่าเชื่อถือให้กับตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันแต่ละคนว่ามีชีวิตที่ลำบากและน่าช่วยเหลือ อีกทั้งยังเป็นผู้สร้างความน่าเชื่อถือให้กับตัวรายการว่า นำเงินไปให้ตัวละครหลักหรือผู้แข่งขันปลดหนี้

ในขณะที่การสร้างความหมาย “คนจน” ว่า คนจนเป็นผู้ที่ใช้ร่างกายเพื่อการทำงานภายใต้การควบคุมของชนชั้นกลาง ผู้ผลิตรายการได้ใช้กลยุทธ์ในการติดตั้งความหมายนั้นผ่านมุมมองจากการเล่าเรื่องของตี๋อ้วน ผู้ดำเนินรายการที่นำเล่นเกมที่ทำหน้าที่ควบคุมการแข่งขันให้ เป็นไปตามกติกาที่ทางรายการกำหนดไว้ แต่อย่างไรก็ตามทางผู้ผลิตรายการได้ใช้บุคลิกความเป็นมิตรและความสนุกสนานของตี๋อ้วน ลวงตาการควบคุมตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันในฐานะผู้มีอำนาจควบคุม โดยจะมีการกำหนดบุคลิกของตี๋อ้วนให้แตกต่างจากปราบ ยุทธพิชัย ทั้งนี้หน้าที่ของตี๋อ้วนที่ผู้ดำเนินรายการทำนำเล่นเกมนั้น “จะเน้นเรื่องความบันเทิงและความ

สนุกสนาน เพราะผู้ชมรายการโทรทัศน์จะได้สนุกไปด้วย” (สราวุธ แก้วประดับ, สัมภาษณ์) ดังนั้น การเล่าเรื่องผ่านมุมมองของตี๋อ้วน จึงจะมีทั้งการเป็นมิตรและความเป็นห่วงเป็นใย อีกทั้งยังให้อำนาจกับตี๋อ้วนผ่านนกหวีดหรือนาฬิกาจับเวลา ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ในการควบคุมร่างกายของตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน ทั้งนี้หากพิจารณาความแตกต่างของมุมมองการเล่าเรื่องจากผู้ดำเนินรายการทั้งสองคน ผู้วิจัยพบว่า ผู้ดำเนินรายการที่นำเข้าเรื่องจะทำหน้าที่เป็นผู้สังเกตการณ์ และนำผู้ชมไปยังสถานที่ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน

สำหรับตี๋อ้วนผู้ดำเนินรายการที่นำเล่นเกม ทำหน้าที่เป็นผู้เข้าไปมีส่วนร่วมในการแข่งขัน ไม่ว่าจะเป็นที่บ้านหรือการทำงานในชีวิตประจำวัน รวมถึงการเป็นตัวแทนของผู้ชมในการพูดคุยสัมภาษณ์ถึงความรู้สึกของตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน แต่อย่างไรก็ตามปราบยุทธพิชัยที่เป็นผู้ดำเนินรายการที่นำเข้าเรื่อง จะเป็นคนนอกสำหรับตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน เนื่องจากปราบจะปรากฏตัวคู่กันเลย อย่างไรก็ตามผู้ผลิตรายการกำหนดให้ปราบยุทธพิชัยเป็นผู้กล่าวถึงกติกาที่จะใช้ในการแข่งขัน ในขณะที่ตี๋อ้วนเป็นผู้ดำเนินรายการที่นำเล่นเกมที่เป็นคนในสำหรับตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน เห็นได้จาก การสัมภาษณ์พูดคุยด้วยความสนิทสนมกับตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน แต่อีกด้านหนึ่งผู้ผลิตรายการกำหนดบทบาทให้ตี๋อ้วนมีอำนาจในการควบคุมตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน

แต่อย่างไรก็ตาม มุมมองของผู้ดำเนินรายการทั้งสองคนที่มีต่อ “คนจน” มีจุดร่วมที่เหมือนกัน คือ การเป็นชนชั้นกลางคนเมืองที่เข้าใช้ชีวิตติดตามชีวิตคนจนที่ยากลำบากในชนบท และเป็นผู้มีอำนาจในการกำหนดเงื่อนไขผู้ที่จะได้รับความช่วยเหลือ โดยกำหนดตำแหน่งแห่งที่ของตนเองให้เป็นผู้ที่เข้าไปให้ความช่วยเหลือตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน ที่มีความด้อยกว่าในทางเศรษฐกิจ และโอกาสแตกต่างจากตนเอง ดังนั้น การอยู่ในฐานะของผู้ให้ความช่วยเหลือของผู้ดำเนินรายการ เมื่อพิจารณาในมุมมองของอำนาจ จะเห็นว่าผู้ดำเนินรายการที่เป็นผู้เข้าไปสังเกตการณ์เป็นผู้ให้ความช่วยเหลือ ที่มีอำนาจเหนือกว่าตัวละครหลักหรือผู้แข่งขันที่เป็นผู้รับความช่วยเหลือ โดยเป็นอำนาจในการแนะนำตัวละครหลักหรือผู้แข่งขันตามแก่นหลักที่ต้องการนำเสนอ รวมถึงอำนาจในการกำหนดเงื่อนไขสำหรับแข่งขันที่จะนำไปสู่บทสรุปชีวิตในช่วงท้ายของรายการ ตามที่ผู้ผลิตรายการกรอบการเล่าเรื่องถึงประเด็นชีวิตของตัวละครหลักหรือผู้แข่งขันแต่ละคนไว้แล้ว

3. การแสดงความรู้สึกเห็นอกเห็นใจ (sympathy) และความมีน้ำใจของผู้ดำเนินรายการ

ในช่วงสัมภาษณ์ความรู้สึกกับตัวละครหลักก่อนการแข่งขันปลดหนี้ในครั้งหลัง ผู้ดำเนินรายการที่นำเล่นเกมการแสดงความรู้สึกเห็นอกเห็นใจที่แสดงออก ปรากฏอยู่ในทุกตอน

ของรายการ อาทิเช่น ผู้ดำเนินรายการพูดถึงความลำบากของยายถ่อง หนูเอียด (ตอนหนึ่งชีวิตที่ลิขิตให้ยายต้องสู้) ที่ยายถ่องต้องดูแลหลานและสามีที่เป็นโรคปอด แล้วถามยายถ่องว่า

ตีอ้วน : “ยายเหนื่อยและท้อมั๊ย”

หรือผู้ดำเนินรายการถามถึงความรู้สึกของพี่คำพอง แก้วมะ (ตอนหนึ่งชีวิตที่พ่อแม่ยอมแพ้) ที่มีต่อลูกสาวว่า

ตีอ้วน : “พี่มีความรู้สึกอย่างไรเมื่อเห็นลูกต้องเจ็บตัวต้องไปต่อมวยเพื่อเอาเงินมาช่วยครอบครัว”

ผู้ผลิตรายการได้สร้างความหมาย “คนจน” ผ่านการแสดงความมีน้ำใจกับตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันดังกล่าวว่า “คนจนเป็นผู้รับความช่วยเหลือหรือการอุปถัมภ์จากชนชั้นกลาง” โดยผู้ผลิตรายการใช้กลยุทธ์การแบ่งแยกความแตกต่างระหว่าง “เรา” คือ ผู้ดำเนินรายการ ในฐานะผู้แสดงความเห็นอกเห็นใจและให้ความช่วยเหลือ กับ “เขาหรือเธอ” คือ ตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน เป็นผู้มีกีดตันจากความทุกข์ยากและรับความช่วยเหลือ ทั้งนี้เงื่อนไขของการมีความรู้สึกเห็นอกเห็นใจ เกิดจากการมีอำนาจทางเศรษฐกิจของผู้ดำเนินรายการที่อยู่ในฐานะที่เหนือกว่าตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน

ยิ่งไปกว่านั้น การมีอำนาจเหนือกว่าทางเศรษฐกิจทำให้ผู้ดำเนินรายการชนชั้นกลางมีอำนาจในการกำหนดกติกาและควบคุมการแข่งขัน ให้ตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันปฏิบัติตาม ซึ่งเป็นลักษณะของความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ ที่เป็นการมีความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกันเพื่อแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ ในที่นี้เป็นความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่าง “เรา” ที่มีอำนาจกำหนดเงื่อนไขกติกาและควบคุม “เขาหรือเธอ” โดยใช้เงินรางวัลเป็นเครื่องมือในการแลกเปลี่ยนกับการใช้แรงงานในการแข่งขันกับทางรายการ ทั้งนี้การใช้ความสัมพันธ์ในเชิงอุปถัมภ์ดังกล่าวปรากฏอยู่ในรายการเกมปลดหนี้ทุกตอน

อย่างไรก็ตาม อำนาจที่เหนือกว่าของผู้อุปถัมภ์ปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจน ในรายการ เกมปลดหนี้เพียงตอนเดียว คือ ป้าโอวาท จันทร์ละคร (ตอนหนึ่งชีวิตที่มีรักเป็นเดิมพัน) โดยป้าโอวาทใช้เวลาในการแข่งขันเกินกว่าที่ผู้ผลิตรายการกำหนดไว้ ผู้ดำเนินรายการที่นำเล่นเกมประกาศว่าป้าโอวาทใช้เวลาเกินตามที่กำหนดไว้ ภาพจับไปที่สีหน้าผิดหวังของป้าโอวาท แต่เมื่อผู้ดำเนินรายการบอกว่าทางรายการอนุโลมให้เพราะเวลาเกินมานิดเดียว ป้าโอวาทถึงกับก้มลงกราบที่พื้น และร้องไห้กอดลูกสาวด้วยความดีใจ ในกรณีดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงอำนาจของผู้ผลิตรายการในฐานะของผู้ให้การอุปถัมภ์ แตกต่างจากตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันที่ไม่มีอำนาจในการกำหนดกติกาหรือเงื่อนไขการแข่งขัน ในทางตรงข้ามต้องอยู่ในฐานะผู้รับความช่วยเหลือภายใต้ความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์

การแสดงความคิดเห็นนอกเหนือใจด้วยสีหน้าและคำพูดของผู้ดำเนินรายการ รวมถึงความมีน้ำใจในการอนุโลมเงื่อนไขในการแข่งขัน แสดงให้เห็นอำนาจที่เหนือกว่าของผู้ผลิตรายการ ในฐานะของผู้ให้ความช่วยเหลือ ซึ่งมีจุดยืนที่ให้มุมมองแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิงกับตัวละครหลักหรือผู้แข่งขัน ภาพตัวแทนของคนคนที่ปรากฏในรายการเกมปลดหนี้ จึงเป็นภาพของผู้ด้อยกว่าทั้งในแง่เศรษฐกิจ และขาดอำนาจการต่อรองเงื่อนไขต่างๆ ของชีวิต นำไปสู่ข้อสรุปว่าคนจนเป็นผู้ที่ต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขหรือกติกา จึงสมควรที่จะได้รับความช่วยเหลือจากผู้อำนาจเหนือตนหรือผู้ที่มีโอกาสดีกว่า สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของผู้ควบคุมการผลิตรายการว่า

บางคนจะมองที่มงานผมเป็นเหมือนเทวดามาโปรด นี่เป็นมุมมองของคนที่เราเข้าไปช่วยเหลือ เขามองเราหลากหลาย มองเราเป็นเทวดาบ้างมาโปรดเขามองเราว่าเป็นเจ้าชีวิต บางคนเป็นยายแก่ถึงกับก้มลงกราบเรา ถ้าไม่ได้เราก็ไม่รู้ว่ามีอะไรมันจึงจะหมดหนี้ เมื่อไรเขาจึงจะลืมตาอ้าปากได้ ทุกวันนี่คนที่ปลดหนี้กับเราก็ตักตักเข้ามา คือเขาไม่เคยลืมเรา ยกตัวอย่างเช่นที่ปราจีนบุรี บ้านที่เขาอยู่ก่อนที่เราจะไป อาศัยเขาอยู่ปลูกบ้านเล็กๆ แล้วพอผมไปเสร็จการที่ผมมีเงินตั้งตัวให้เขา ก็นำไปซื้อที่ดินพอปลูกบ้านอยู่ได้ เขียนมาบอกเราว่าขอบคุณนะที่ตอนนี้มีที่ซุกหัวนอนกับเขา บางคนได้เป็นเจ้าของสิบล้อไปแล้วก็มี คือ เมื่อเขาหมดหนี้แล้วเขาจะมีช่องทางในการทำมาหากินต่อ (สราวุธ แก้วประดับ, สัมภาษณ์)

จากลักษณะการเล่าเรื่องและการกระทำของผู้ดำเนินรายการ สะท้อนให้เห็นว่า มุมมองการเล่าเรื่องของผู้ผลิตรายการและคนจนมาจากจุดยืนที่แตกต่างกัน แต่กลับเป็นการตอกย้ำอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างคนจนกับผู้ผลิตรายการ ซึ่งมีฐานะทางเศรษฐกิจสูงกว่า กล่าวคือ คนจนจัดวางตำแหน่งแห่งที่ของตนเองไว้ใต้อำนาจของผู้ผลิตรายการ สอดคล้องกับที่ผู้ผลิตรายการจัดวางตำแหน่งแห่งที่ของตนเองไว้เหนือคนจน ทั้งนี้คนจนมีมุมมองต่อหนี้สินของตนเองว่า ไม่มีหนทางที่จะหาเงินมาใช้หนี้ได้ ซึ่งเป็นมุมมองของผู้รอรับความช่วยเหลือ เช่นเดียวกับมุมมองของผู้ผลิตรายการที่เห็นว่า ตนเองมีอำนาจในการให้ความช่วยเหลือกับคนจน และแสดงความเห็นอกเห็นใจต่อคนจนที่ด้อยกว่าตนเอง อาจกล่าวได้ว่า ผู้ผลิตรายการได้สะท้อนให้เห็นการแก้ไขปัญหาความยากจนและหนี้สินของคนจนจากมุมมองของชนชั้นกลาง ที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจ มีโอกาสทางสังคมมากกว่าคนจนที่อาศัยอยู่ในชนบท และวิธีการช่วยเหลือผ่านการแข่งขันในรายการเกมปลดหนี้ได้ผลิตซ้ำความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกัน ระหว่างคนเมือง (มั่งคั่ง) กับชนบท (ยากจน) ให้เด่นชัดมากขึ้น ผู้ผลิตรายการมีการให้ความหมาย “คนจน” และติดตั้งความหมายดังกล่าว ผ่านมุมมองของการเล่าเรื่อง สรุปได้ดังนี้

ตารางที่ 5.18

การสร้างความหมาย “คนจน” และกลยุทธ์การติดตั้งความหมายดังกล่าว
ผ่านมุมมองการเล่าเรื่องในรายการเกมปลดหนี้

มุมมองของการเล่าเรื่อง	การให้ความหมาย “คนจน”	กลยุทธ์การติดตั้งความหมาย
ผู้ควบคุมการผลิต และทีมงาน	1. คนจนเป็นผู้ที่มีความขยันทำมาหากิน และมีชีวิตที่ลำบากน่าสงสาร 2. คนจนเป็นผู้รับความช่วยเหลือหรือการอุปถัมภ์ค้ำชูจากชนชั้นกลาง	1. การกำหนดกรอบและประเด็นการนำเสนอ 2. การสร้างความแตกต่างในลักษณะของคู่ตรงข้ามระหว่าง “เรา” กับ “เขาหรือเธอ”
ผู้ดำเนินรายการ	1. คนจนที่มีชีวิตลำบากมีโอกาสในการปลดหนี้ 2. คนจนเป็นผู้ที่ใช้ร่างกายเพื่อการทำงานภายใต้การควบคุมของชนชั้นกลาง	1. การติดตั้งบุคลิกผู้ดำเนินรายการให้มีความแตกต่างกัน 2. การแบ่งแยกความแตกต่างระหว่าง “เรา” กับ “เขาหรือเธอ”

7. ฉาก (Setting)

ฉากเป็นสิ่งรองรับความต่อเนื่องของเหตุการณ์ ผู้วิจัยใช้เกณฑ์การวิเคราะห์แบ่งเป็นฉากถ่ายทำนอกสถานที่ (Outdoor) และฉากถ่ายทำในสถานที่ (Indoor) จากการวิเคราะห์ฉากในรายการเกมปลดหนี้ พบว่ามีการสร้างความหมาย “คนจน” และมีการใช้กลยุทธ์การติดตั้งความหมายดังกล่าวผ่านฉากทั้งสองลักษณะดังนี้

7.1 ฉากถ่ายทำนอกสถานที่

บ้าน ผู้ผลิตรายการใช้ฉากบ้านของตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันในการเปิดตัวผู้ดำเนินรายการ อาทิเช่นบ้านของพีก็ตติ มนต์ชล (ตอนหนึ่งชีวิตที่พอให้ได้ทั้งชีวิต) หรือบ้านพีคำพอง แก้วมะ (ตอนหนึ่งชีวิตที่พอไม่ยอมแพ้) ทั้งนี้ผู้ผลิตรายการสร้างความหมาย “คนจน” ว่า “คนจนเป็นผู้ที่มีความขัดสนทางเศรษฐกิจ” โดยใช้กลยุทธ์พาเข้าไปดูฉากชีวิตจริงของคนจนรวมทั้งการเปรียบเทียบในลักษณะคู่ตรงข้ามระหว่างบ้านของตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันกับเพื่อนฐานที่มีบ้านหลักใหญ่กว่า โดยผู้ผลิตรายการได้ลดทอนความยากจนให้เหลือเพียงมิติทางด้านเศรษฐกิจ ซึ่งคนจนจะเป็นผู้ที่มีความขัดสนทางเศรษฐกิจเมื่อเปรียบเทียบกับคนอื่น

ภาพที่ 5.33

ปราบ ยุทธพิชัยเล่าเรื่องชีวิตของพี่คำพองโดยมีบ้านของพี่คำพองเป็นฉากหลัง
(ตอนหนึ่งชีวิตที่พ่อแม่ยอมแพ้)

สวนหรือบริเวณบ้านที่ใช้ทำงาน ผู้ผลิตรายการใช้สวนหรือบริเวณบ้านเป็นฉากในการให้ผู้ดำเนินรายการกล่าวนำเข้าการแข่งขันในการปลดหนี้ช่วงแรก และการปลดหนี้ช่วงที่สอง อาทิเช่นกรณีของป้าน้อย แก้วบุผผา (ตอนหนึ่งชีวิตที่แม่ต้องแลกด้วยแรงงาน) ที่ผู้ดำเนินรายการใช้ฉากสวนมะพร้าวในการเปิดเข้าช่วงการปลดหนี้ครั้งหลัง โดยผู้ดำเนินรายการที่นำเข้าเรื่องถือมีดพร้าว มีลูกมะพร้าวอยู่ข้างๆ จากนั้นจึงเกริ่นนำเข้าเกมการแข่งขันผ่ามะพร้าว ที่ป้าน้อยต้องใช้ความสามารถนี้ในการเกมการแข่งขัน หรือกรณีของพี่กิตติ มนต์ชล (ตอนหนึ่งชีวิตที่พ่อแม่ให้ทั้งชีวิต) ที่ผู้ดำเนินรายการใช้ฉากสวนยางพาราในช่วงเปิดรายการ โดยผู้ดำเนินรายการที่นำเข้าเรื่องเล่าถึงชีวิตของพี่กิตติ ทั้งนี้พี่กิตติมีอาชีพที่เกี่ยวกับฉากนี้ คือ ต้องมากรีดยางทุกวัน และพี่กิตติได้ใช้ความสามารถในการรีดยางและตากยางพารามาใช้ในการแข่งขันปลดหนี้ช่วงแรก ขณะที่ในตอนของยายถ่อง หนูเอียด (ตอนหนึ่งชีวิตที่ลิขิตให้ยายต้องสู้) ผู้ดำเนินรายการใช้ฉากสวนหมากในการเปิดเข้าช่วงการปลดหนี้ครั้งหลัง โดยผู้ดำเนินรายการที่นำเข้าเรื่องอาชีพของยายถ่องที่มีรายได้จากการเก็บหมากในสวนไปขาย จากนั้นผู้ดำเนินรายการได้กล่าวนำเข้าการการแข่งขัน

ภาพที่ 5.34

ปราบ ยุทธพิชัย เล่าเรื่องชีวิตของพี่คำพองโดยมีเสาไฟฟ้าเป็นฉากหลัง
ก่อนนำเข้าการแข่งขันติดตั้งหลอดไฟฟ้า
(ตอนหนึ่งชีวิตที่พ่อแม่ไม่ยอมแพ้)

ผู้ผลิตรายการได้สร้างความหมาย “คนจน” ผ่านฉากดังกล่าวว่า “คนจนเป็นผู้ที่
ใช้แรงงานในการประกอบอาชีพ” ทั้งนี้ผู้ผลิตรายการการใช้กลยุทธ์การลดทอนอาชีพให้คนจนเป็น
ผู้ที่ประกอบอาชีพที่ต้องใช้แรงงาน ผู้ดำเนินรายการจะกล่าวนำเข้าเรื่องของตัวละครหลักคนจนที่
เป็นผู้แข่งขันแต่ละคนเชื่อมโยงกับฉากสวนหรือบ้านที่ใช้ทำงาน อาทิเช่นผู้ดำเนินรายการกล่าวถึง
เรื่องอาชีพของยายถ่องที่มีรายได้จากการเก็บหมากในสวนไปขาย จากนั้นจึงนำเข้าสู่การแข่งขัน
จนกระสอบหมากที่ยายถ่องและหลานจะต้องช่วยกันในเกมการแข่งขัน เช่นเดียวการนำเข้าเรื่อง
ของผู้ดำเนินรายการผ่านฉากสวนยางพารา ทั้งนี้พีทิตติมีอาชีพเกี่ยวพันกับฉากนี้คือ ต้องมากรีดยาง
ทุกวัน และพีทิตติได้ใช้ความสามารถในการกรีดยางและตากยางพารามาใช้ในการแข่งขัน
ปลดหนี้ในช่วงแรกของรายการ เป็นต้น

สนามแข่งขัน ผู้ผลิตรายการใช้สนามการแข่งขันเป็นฉาก สำหรับให้ตัวละครหลัก
คนจนได้ใช้ความสามารถในการประกอบอาชีพแข่งขันเพื่อปลดหนี้ โดยผู้ผลิตรายการสร้าง
ความหมาย “คนจน” ผ่านสนามการแข่งขันว่า คนจนเป็นผู้ที่ถูกกำหนดและควบคุมการทำงาน
ภายใต้ระบบทุนนิยม กล่าวคือ “คนจนต้องทำงานแข่งขันกับเวลา” โดยต้องสามารถผลิตงานให้
ได้มากที่สุด และมีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนดไว้

ผู้ผลิตรายการใช้กลยุทธ์การกำหนดกติกาในรายการเกมปลดหนี้ ในการติดตั้ง
ความหมายดังกล่าว เห็นได้จากผู้ดำเนินรายการจะเป็นผู้มีอำนาจในการกำหนดเงื่อนไขกติกาการ
แข่งขัน ในทางตรงข้ามตัวละครหลักคนจนที่ผู้แข่งขันจะต้องเล่นเกมตามกติกาที่กำหนดไว้
อาทิเช่นกรณีของพีทิตติ มนต์ชล (ตอนหนึ่งชีวิตที่พ่อแม่ให้ไม่ได้ทั้งชีวิต) ที่ต้องนำแผ่นยางพาราวิ่งไปตาก

ที่ราวไม้ให้ได้สามแผ่นภายในเวลาหนึ่งนาทีกี่ครั้ง หรือยายถ่อง หนูเอียด (ตอนหนึ่งชีวิตที่ลิขิตให้ยาย ต่องสู้) ที่ผู้ดำเนินรายการกำหนดยายถ่องประกอบด้ามพริ้วสามด้ามให้เสร็จภายในเวลานาทีครึ่ง

ภาพที่ 5.35

พื้กิตติและภรรยาช่วยกันตากแผ่นยางพารา 3 ราวๆ ละ 5 แผ่น หากทำได้เสร็จ
ภายในนาทีกี่ครั้งจะได้เงินรางวัล 22,000 บาทไปปลดหนี้

ผู้ผลิตรายการได้ใช้ฉากสนามการแข่งขัน เป็นพื้นที่ของการแสดงอำนาจของผู้ ดำเนินรายการหรือชนชั้นกลาง ที่มีอยู่เหนือตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน

ยิ่งไปกว่านั้น ฉากสนามกีฬายังเป็นพื้นที่ของตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน หลุดพ้นจากระบบการให้เหตุผลในโลกของความเป็นจริง กล่าวคือ ในโลกความเป็นจริงป่าศีลธรรม ต้นตุลา (หนึ่งชีวิตที่แม่แพ้ไม่ได้) ต้องทำงานหนักมาเป็นสิบปี แต่ก็ยังไม่สามารถหาเงินไปใช้หนี้สิน ของตนเองได้เลย แต่สนามการแข่งขันของรายการเกมปลดหนี้ กลับเป็นพื้นที่ในจินตนาการที่ให้ความหวังกับคนจนว่า คนจนที่ใช้กำลังกายประกอบอาชีพตามเงื่อนไขของผู้ดำเนินรายการหรือชน ชั้นกลางกำหนดไว้ จะมีโอกาสปลดหนี้สินของตนเองหรือครอบครัวได้ เช่นเดียวกับที่ป่าศีลธรรม สามารถวิ่งนำไถ่อย่างไปวางไว้ที่เตาไฟภายในเวลาหนึ่งนาทีกี่ครั้ง และป่าได้เงินรางวัลจากรายการ ไปใช้ปลดหนี้ได้สำเร็จ

ธนาคาร ผู้ผลิตรายการใช้ฉากธนาคารในช่วงท้ายที่ตัวของตัวละครหลักคนจน ที่เป็นผู้แข่งขันนำเงินรางวัลที่ได้รับจากทางรายการไปใช้ปลดหนี้สิน ทั้งนี้ผู้ผลิตรายการได้สร้าง ความหมาย “คนจน” ผ่านฉากธนาคารว่า “คนจนมีโอกาสปลดหนี้” โดยผู้ผลิตรายการใช้กลยุทธ์ การสร้างจินตนาการที่เกินจริงให้กับคนจน ด้วยการประกอบสร้างภาพรอยยิ้มแห่งความสุขของ คนจนขณะกำลังส่งมอบเงินของตนส่งคืนไปให้กับเจ้าหน้าที่ธนาคาร ซึ่งเป็นการแก้ไขปัญหานี้ใน ระดับปัจเจกบุคคลเฉพาะมิติทางเศรษฐกิจเท่านั้น กรณีดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ผู้ผลิตรายการ

เลือกเฉพาะด้านดีหรือด้านบวกในการประกอบสร้างความหมายให้กับ “ธนาคาร” อันทำให้การกู้หนี้จากธนาคารกลายเป็นความสุขของคนจน

ในทางตรงข้าม ผู้ดำเนินรายการไม่ได้พูดถึงความจริงระดับลึกที่ว่า มีคนจนอีกจำนวนมากที่ไม่สามารถหาเงินมาปลดหนี้ได้จนธนาคารต้องเข้าไปยึดทรัพย์สิน หรือคนจนที่ปลดหนี้ได้บางคนก็กลับมาเป็นหนี้ ทั้งนี้เนื่องจากปัญหาเชิงโครงสร้าง ซึ่งเป็นความไม่เท่าเทียมกันของคนจนในด้านการเมือง สังคม และวัฒนธรรม อันเป็นสาเหตุของปัญหาความยากจน/หนี้สินในระดับสังคมที่ทั้งหมดยังไม่ได้รับการแก้ไข ส่งผลให้คนจนที่ได้รับความช่วยเหลือในด้านเศรษฐกิจกลับเข้าสู่วงจรของความยากจน/หนี้สินอีกครั้ง

7.2 ฉากถ่ายทำในสถานที่

ผู้ผลิตรายการใช้ฉากถ่ายทำให้สถานที่สำหรับช่วง “ลุ่นง่าย ๆ ได้โชคกับสบู่นกแก้ว” โดยฉากห้องจัดรายการเป็นห้องปรับอากาศ ผู้ดำเนินรายการใส่สูททับเสื้อเชิ้ต พูดจาด้วยสีหน้าจริงจัง มีกองฉลากชิ้นส่วนที่ผู้ชมรายการโทรทัศน์ส่งมาซึ่งโชคกับรายการ ผู้ดำเนินรายการจะจับฉลากมอบของรางวัลในทุกสัปดาห์ โดยมีของรางวัลเป็นสร้อยทองคำในแต่ละสัปดาห์ และผู้ผลิตรายการจะจับฉลากแจกกรณียานยนต์เป็นรางวัลใหญ่ในแต่ละเดือน ฉากการถ่ายทำในสถานที่จึงเป็นพื้นที่ของคนเมือง ที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจเหนือกว่าตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน รวมถึงผู้ชมรายการโทรทัศน์ที่ส่งชิ้นส่วนเข้ามาซึ่งโชคกับทางรายการ

ภาพที่ 5.36

ปราบ ยุทธพิชัย กับฉากถ่ายทำให้สถานที่ในช่วง “ลุ่นง่าย ๆ ได้โชคกับสบู่นกแก้ว”

ผู้ผลิตรายการได้สร้างความหมาย “คนจน” ผ่านฉากถ่ายทำในสถานที่ว่า “คนจนเป็นผู้รับความช่วยเหลือจากผู้ดำเนินรายการหรือชนชั้นกลางที่เป็นคนเมือง” ผู้ผลิตรายการได้ใช้กลยุทธ์การแบ่งแยกระหว่าง “เรา” กับ “เขาและเธอ” ในการติดตั้งความหมายดังกล่าว ทั้งนี้ผู้ดำเนินรายการและชนชั้นกลางคนเมือง คือ “เรา” ที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจอยู่ในฐานะ “ผู้ให้ความช่วยเหลือ” ในทางตรงข้าม “เขาหรือเธอ” ที่เป็นคนจนกลับเป็นผู้มีความขัดสนทางเศรษฐกิจที่รอคอยความช่วยเหลือ

จากการสร้างความหมาย “คนจน” ผ่านฉากถ่ายทำในสถานที่และฉากถ่ายทำนอกสถานที่ เห็นได้ว่า ผู้ผลิตรายการได้ประกอบสร้างให้คนจนมีตำแหน่งแห่งที่ของตนเองแตกต่างจากชนชั้นกลาง กล่าวคือ ฉากถ่ายทำในห้องส่งติดเครื่องปรับอากาศเป็นสถานที่ตำแหน่งแห่งที่ของคนเมืองหรือชนชั้นกลาง ในขณะที่คนจนเป็นผู้ที่มีตำแหน่งอยู่ในชนบทที่ต้องใช้ชีวิตอยู่กลางแจ้ง

ยิ่งไปกว่านั้น ผู้ผลิตรายการได้กำหนดกรอบการแสดงพฤติกรรมและอารมณ์ความรู้สึกของตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน เมื่อคนจนต้องเผชิญกับสถานการณ์ในฉากต่างๆ ของชีวิต อาทิเช่น พฤติกรรมและอารมณ์เศร้าและทุกข์ เมื่อพูดถึงชีวิตในบ้านหรือสวนไร่นาของตนเอง หรือพฤติกรรมและความรู้สึกสนุกตื่นเต้นในฉากการแข่งขัน ขณะที่พฤติกรรมและความรู้สึกดีใจเมื่อนำเงินไปปลดหนี้ในฉากธนาคาร ดังนั้น ผู้ผลิตรายการได้สร้างความหมาย “คนจน” ผ่านฉากในรายการเกมปลดหนี้โดยภาพรวมว่า คนจนเป็นผู้ที่ถูกกำหนดและควบคุมการดำเนินชีวิตทั้งด้านการทำงานและครอบครัว

สำหรับฉากในรายการเกมปลดหนี้เริ่มต้นจากการใช้ฉากถ่ายทำนอกสถานที่ โดยผู้ดำเนินรายการที่เป็นตัวแทนของชนชั้นกลางคนเมือง เป็นผู้ใช้อำนาจทางเศรษฐกิจที่เหนือกว่าเข้าไปสำรวจชีวิตการทำงานและครอบครัวของคนจนในชนบท โดยอ้างถึงความชอบธรรมในฐานะ “ผู้ให้ความช่วยเหลือ” กับคนจนในชนบทที่อยู่ในฐานะ “ผู้รับความช่วยเหลือ” จากนั้นจึงกลับเข้ามาที่ฉากถ่ายทำในสถานที่ที่จะสะท้อนอำนาจทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกันอย่างชัดเจน ระหว่างผู้ดำเนินรายการหรือชนชั้นกลางคนเมืองกับตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน ซึ่งเป็นตัวแทนของคนจนในชนบท กลับเข้ามาในช่วงการปลดหนี้ครั้งแรกและการปลดหนี้ครั้งหลังที่เป็นฉากสนามการแข่งขัน และใช้ฉากถ่ายทำนอกสถานที่คือธนาคารเป็นฉากจบของรายการแต่ละตอน ผู้ผลิตรายการได้ใช้เสียงสัมภาษณ์ของตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันประกอบภาพฉากจบที่ธนาคาร โดยที่ผู้ผลิตรายการไม่ได้กลับเข้าไปยังฉากถ่ายทำในสถานที่แต่อย่างใด

ทั้งนี้ผู้ผลิตรายการได้ติดตั้งจินตนาการว่า การปลดหนี้ได้ปลดทุกข์ให้กับคนจน ในขณะที่เดียวกันผู้ดำเนินรายการหรือชนชั้นกลางคนเมืองก็ไม่ต้องวิตกกังวลกับความทุกข์ยากของคนจน ทั้งนี้เนื่องจากรายการเกมปลดหนี้ได้สร้างจินตนาการให้กับชนชั้นกลางด้วยว่า ปัญหาของคนจนได้รับการแก้ไขแล้ว และในแต่ละสัปดาห์ก็จะมีคนจนที่ได้รับความช่วยเหลือปลดหนี้และหลุดพ้น

จากความทุกข์ยากลำบากในชีวิต ดังนั้น ผู้ดำเนินรายการหรือชนชั้นกลางคนเมือง จึงสามารถมีความสุขอยู่กับฉากถ่ายทำในสถานที่ หมายถึง การดำเนินชีวิตอยู่ในเมืองได้อย่างมีความสุขต่อไป โดยไม่ได้รู้สึกที่ตนเองเกี่ยวข้องกับสัมพันธกับปัญหาความยากจน/คนจนแต่อย่างไร ผู้ผลิตรายการมีการให้ความหมาย “คนจน” และติดตั้งความหมายดังกล่าว ผ่านฉากถ่ายทำ สรุปได้ดังนี้

ตารางที่ 5.19

การสร้างความหมาย “คนจน” และกลยุทธ์การติดตั้งความหมายดังกล่าว
ผ่านฉากในรายการเกมเกมปลดหนี้

ฉาก	การให้ความหมาย “คนจน”	กลยุทธ์การติดตั้งความหมาย
ฉากถ่ายทำนอกสถานที่	1. คนจนเป็นผู้ที่มีความขัดสนทางเศรษฐกิจ 2. คนจนเป็นผู้ที่ใช้แรงงานในการประกอบอาชีพ 3. คนจนต้องทำงานแข่งขันกับเวลา	1. การพาเข้าไปดูฉากชีวิตจริงของคนจน 2. การเปรียบเทียบในลักษณะคู่ตรงข้าม ผ่านฉากบ้าน 3. การลดทอนอาชีพให้คนจนเป็นผู้ที่ประกอบอาชีพที่ต้องใช้แรงงาน ผ่านฉากสวนหรือบริเวณบ้านที่ใช้ทำงาน 4. การใช้พื้นที่สนามแข่งขันในการติดตั้งความหมาย
ฉากถ่ายทำในสถานที่	คนจนเป็นผู้ได้รับความช่วยเหลือจากผู้ดำเนินรายการหรือชนชั้นกลางที่เป็นคนเมือง	การสร้างความแตกต่างในลักษณะของคู่ตรงข้ามระหว่าง “เรา” กับ “เขาหรือเธอ” ผ่านฉากห้องอัดรายการ

8. การสื่อสารผ่านภาพ (the visual images)

กล้องถือเป็นเครื่องมือทางเทคโนโลยีที่ผู้ผลิตรายการใช้ในการบริหารอำนาจ กล่าวคือ การสื่อสารด้วยภาพในรายการเกมปลดหนี้ จะถูกกำหนดจากสายตาหรือมุมมองบางอย่าง รวมทั้งการเลือกใช้ขนาดของภาพ และมุมกล้องต่างๆ ฯลฯ ล้วนแต่แฝงอยู่ด้วยกลยุทธ์การบริหารอำนาจทั้งสิ้น จากงานเขียนของ Hall (1986b, p. 57) เรื่อง “The social eyes of picture post” เขามีความเห็นที่เห็นว่า ภาพเป็นผลผลิตของรหัสความหมาย (code) ที่ยืนยันสภาพความเป็นภววิสัย (objectivity) ของสิ่งนั้น ทั้งนี้ภาพตัวแทนให้กับคนจนที่เกิดขึ้นได้ ก็ต่อเมื่อมีการผลิตรหัสความหมาย (code) ที่ติดตั้งตำแหน่งแห่งที่อันมีที่มาสืบเนื่องยาวนาน (history position) โดยเป็นการก่อรูปของวาทกรรม (discursive formation) ในขณะเดียวกัน Hall (1986b, p. 446) เห็นว่ามีการเมืองในภาพตัวแทน (politics of representation) กล่าวคือ ชนชั้นที่มีความแตกต่างในท่า

เนื้องานที่ทางสังคม มีลักษณะของความขัดแย้งแข่งขัน (contestation) โดยชนชั้นที่แตกต่างกัน จะเข้ามาต่อสู้เกี่ยวกับการสร้างภาพตัวตน เช่นเดียวกับการสื่อสารผ่านภาพ “คนจน” ในรายการ เกมปลดหนี้ ที่มีผลิตรหัสความหมาย (code) ที่เป็นการตอกย้ำสภาพความเป็นทาส (objectivity) ให้กับ “คนจน” ผ่านการใช้ภาพในลักษณะต่างๆ ผู้วิจัยกำหนดประเด็นการวิเคราะห์การสร้าง ความหมาย “คนจน” ผ่านการสื่อสารด้วยภาพ 3 ลักษณะ ได้แก่ การกำหนดกรอบของภาพ การ เคลื่อนไหวของกล้อง และการใช้เทคนิคพิเศษ มีรายละเอียดดังนี้

8.1 การกำหนดกรอบของภาพ (camera framing)

ในรายการเกมปลดหนี้มีการให้ความหมาย “คนจน” และมีกลยุทธ์ในการติดตั้ง ความหมายนั้น ผ่านลักษณะการใช้ภาพหรือชุดภาพ ดังนี้

- การใช้ภาพระยะใกล้ (close-ups / extreme close-ups) การใช้ภาพระยะ ใกล้ (close-up) เป็นการถ่ายภาพใบหน้าบุคคล และอวัยวะเฉพาะส่วนของบุคคล ทำให้ผู้รับสาร สามารถรับรู้อารมณ์ภายในของบุคคลได้ ผู้ผลิตรายการเกมปลดหนี้มักใช้ภาพระยะใกล้ เมื่อ ผู้แข่งขันเกิดความสะเทือนอารมณ์ จากความทุกข์ในช่วงที่ผู้แข่งขันเล่าชีวิตของตนเอง หรือการ ตอบคำถามของผู้ดำเนินรายการที่นำเล่นเกม เกี่ยวกับความทุกข์ยากของตนเองหรือคนใน ครอบครัว รวมถึงภาพการแสดงความรู้สึกที่ตนเองสามารถปลดหนี้ได้สำเร็จ ในช่วงท้ายของ รายการ โดยผู้ควบคุมการผลิตให้ความคิดเห็นไว้ว่า

ผมไม่รู้ว่า ช่วงไหนที่เขาพูดแล้วเขาพืด หรือช่วงไหนเขาพูดแล้วน้ำตาเขาไหล ตรงนี้จึงเป็นความสามารถของคนที่จะเข้าไปถ่าย คนที่ถ่ายจึงต้องเป็น creative ให้ผมด้วย พอเขาพูดอารมณ์มันพืดก็ลองก็จะเข้าไปเอง เป็นที่รู้กันเลยว่าเมื่อ เขาพูดแล้วมันอิน คุณก็ต้องซูมเข้าไป คนที่ถ่ายก็ต้องเป็น creative ให้ผมด้วย เพราะเราคุยกันก็ไม่รู้ว่าเขาจะร้องไห้ช่วงไหน (สราวุธ แก้วประดับ, สัมภาษณ์)

ผู้ผลิตรายการมีการสร้างความหมาย “คนจน” และกลยุทธ์ในการติดตั้งความหมาย ดังกล่าวผ่านการใช้ภาพระยะใกล้ปรากฏในรายการเกมปลดหนี้ ดังต่อไปนี้

1) ภาพระยะใกล้ใบหน้าตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันแสดงความรู้สึก สะเทือนอารมณ์เมื่อพูดถึงคนในครอบครัว ผู้ผลิตรายการได้สร้างความหมาย “คนจน” ผ่านภาพ ระยะใกล้ดังกล่าวว่า “คนจนเป็นผู้ที่มีความรัก และรับผิดชอบดูแลคนในครอบครัว” โดยผู้ผลิต รายการใช้กลยุทธ์การเชื่อมโยงกับบทบาทความเป็นพ่อหรือแม่ ในการติดตั้งความหมาย “คนจน” ดังกล่าว อาทิเช่นการใช้ภาพระยะใกล้ของใบหน้าบ้าน้อย แก้วบุปผา (ตอนหนึ่งชีวิตที่แม่ต้องแลก ด้วยแรงงาน) เมื่อพูดถึงลูกสาวที่ป่วยที่สามารถทำงานหนักๆ ได้ และภาพใบหน้าลูกสาวที่ร้องไห้ อยู่ในอ้อมกอดของแม่ หรือกรณีของพี่คำพอง แก้วมะ (ตอนหนึ่งชีวิตที่พ่อไม่ยอมแพ้) ที่ผู้ผลิต รายการใช้ภาพระยะใกล้ เมื่อต้องการเน้นความรู้สึกของพี่คำพองมีต่อลูก เช่นการใช้ภาพระยะใกล้

ใบหน้าลูกสาวที่มีเหงื่อไหลอาบแก้ม ประกอบเสียงสัมภาษณ์ที่คำพองที่เล่าถึงลูกสาวที่ต้องต่อลมหายใจตัวเองเรียนหนังสือ หรือการใช้ภาพระยะใกล้ใบหน้าพี่คำพองร้องไห้ ขณะพูดถึงความอัดอั้นตันใจของพ่อ ที่ต้องทำให้ลูกต้องเจ็บตัวทำงานแลกเงิน หรือการใช้ภาพระยะใกล้มือของลูกสาวเขียนหนังสือว่า “หนูรักพ่อ” การใช้ภาพระยะใกล้ของผู้ผลิตรายการดังกล่าว เพื่อสะท้อนให้เห็นว่า คนจนมีความยากลำบากในชีวิต แต่ครอบครัวของคนจนก็ยังมีความรักต่อกัน เช่นเดียวกับในใช้ภาพระยะใกล้ใบหน้าของพิกิตติ มนต์ชล (ตอนหนึ่งชีวิตที่พ่อให้ได้ทั้งชีวิต) ขณะนั่งดูลูกสาวที่นอนป่วยอยู่ หรือการเปิดภาพใบหน้าเมื่อให้สัมภาษณ์ถึงลูกสาว ด้วยเสียงสั่นเครือ และน้ำตาคลอเบ้าตา เพราะลูกสาวไม่มีโอกาสได้เรียนหนังสือเหมือนกับเด็กทั่วไป

ภาพที่ 5.37

ใบหน้าบอกถึงความ “เศร้า” และ “ทุกข์” ของลูกในอ้อมกอดของบ้าน้อย
 ที่ผู้ผลิตรายการใช้ประกอบเสียงสัมภาษณ์ของบ้าน้อย
 (ตอนหนึ่งชีวิตที่แม่ต้องแลกด้วยแรงงาน)

นอกจากนี้ ผู้ผลิตรายการยังใช้กลยุทธ์การเชื่อมโยงกับบทบาทความเป็นภรรยาที่ดี ในการติดตั้งความหมาย “คนจน” ดังกล่าว อาทิเช่นกรณีของป้าไอวาท จันทร์ละคร (ตอนหนึ่งชีวิตที่มีรักเป็นเดิมพัน) ผู้ผลิตรายการใช้ภาพระยะใกล้ เมื่อต้องการเน้นความรู้สึกของป้าไอวาทที่มีต่อสามีที่ป่วยเป็นอัมพฤกษ์ โดยเฉพาะในช่วงแรกของรายการที่ป้าให้สัมภาษณ์ถึงชีวิตของตนเอง อาทิเช่น การใช้ภาพระยะใกล้ใบหน้าของป้ามองไปที่สามี ใช้เป็นภาพประกอบในช่วงเสียงสัมภาษณ์ถึงสามีที่ป่วยทำให้ป้าต้องทำงานคนเดียว และเปิดให้เห็นใบหน้าของป้าไอวาทในระยะใกล้เมื่อพูดถึงสามีของตนว่า “สู้จนกว่าจะตายจากกัน” หรือกรณีของลุงพร ยืนดี (ตอนหนึ่งชีวิตที่ต้องสู้เพื่อเลี้ยงดูครอบครัว) ผู้ผลิตรายการใช้ภาพระยะใกล้ เมื่อต้องการเน้นความรู้สึกของลุงพรที่มีต่อภรรยาและลูก โดยเป็นภาพระยะใกล้ใบหน้าภรรยาที่กำลังนวดตัวให้กับลุงพรผู้เป็น

สามีด้วยสายตาที่หวังใย หรือภาพใบหน้าของภรรยาร้องไห้ เมื่อสามีกล่าวชื่นชมภรรยาและลูกด้วยความภาคภูมิใจที่ช่วยกันทำงาน เป็นกำลังหลักในการทำงานแทนลุงพรที่เป็นอัมพฤกษ์ จึงไม่สามารถทำงานหนักได้

2) ภาพพระยะโก๊ไล้สมุดธนาคาร หรือใบหน้าของตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันเมื่อพูดถึงหนี้สินของตนเอง ผู้ผลิตรายการได้สร้างความหมาย “คนจน” ผ่านภาพพระยะโก๊ไล้ดังกล่าวว่า “คนจนเป็นผู้ที่มีทุกข์จากภาระหนี้สิน และมีความรับผิดชอบต่อหนี้สิน” โดยผู้ผลิตรายการใช้กลยุทธ์การสร้างบรรทัดฐานให้คนจนยึดถือ กล่าวคือ ถึงแม้ว่าตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันทุกคนมีความทุกข์จากหนี้สิน แต่ทางผู้ผลิตรายการได้สร้างความหมายกับ “คนจน” ว่าต้องทำงานหาเงินมาชดใช้หนี้สินของตนเอง ทั้งนี้ในรายการเกมปลดหนี้ทุกตอนจะใช้ภาพพระยะโก๊ไล้ตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันพูดถึงหนี้สินของตนเองด้วยสีหน้าเป็นทุกข์ อาทิเช่น กรณีของลุงสา วงศ์คำชัย (ตอนหนี้ที่พรหมลิขิตให้รับกรรม) ที่ผู้ผลิตรายการใช้ภาพพระยะโก๊ไล้ เมื่อต้องการเน้นความรู้สึกของลุงมีต่อภาระหนี้สิน โดยใช้ภาพพระยะโก๊ไล้ของใบหน้าลุงสามองไปที่สมุดบัญญัติธนาคาร เพื่อสะท้อนให้เห็นความทุกข์ที่เกิดจากหนี้สินของตนเอง หรือกรณีของยายถ่องหนูเอียด (ตอนหนี้ชีวิตที่ลิขิตให้ยายต้องสู้) ที่เป็นภาพพระยะโก๊ไล้ของยายถ่องเมื่อพูดถึงหนี้สินของตนว่า “คิดอยู่ทุกคืนไม่รู้จะไม่หาจากไหนมาใช้คืนให้เขา”

ภาพที่ 5.38

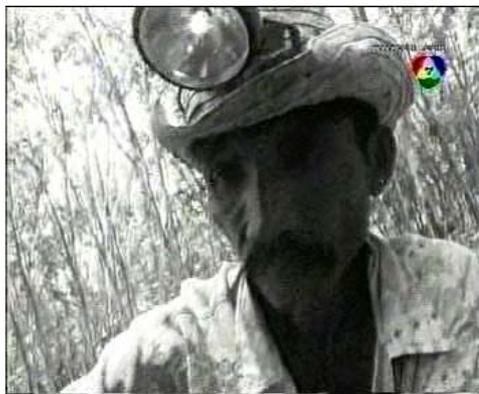
การใช้ภาพพระยะโก๊ไล้เห็นสีหน้าอมทุกข์ของลุงสา เมื่อพูดถึงภาระหนี้สิน และต้องเลี้ยงดูลูกสามคนเพียงลำพัง (ตอนหนี้ที่พรหมลิขิตให้รับกรรม)

3) ภาพระยะใกล้ใบหน้าของตัวละครหลักคนหนึ่งที่เหน็ดเหนื่อยจากการทำงานหรือการแข่งขัน ภาพความเหน็ดเหนื่อยจากการทำงานจะปรากฏในช่วงตัวละครหลักคนหนึ่งที่เป็นผู้แข่งขันกล่าวถึงชีวิตของตนเอง ขณะที่ใบหน้าเหนื่อยหอบจากการแข่งขันจะปรากฏเมื่อสิ้นสุดการแข่งขันของทุกตอนของรายการ ทั้งนี้ผู้ผลิตรายการได้สร้างความหมาย “คนจน” ผ่านภาพระยะใกล้ดังกล่าวว่า “คนจนเป็นผู้ที่มีความอดทน และต้องใช้แรงงานทำงานแลกกับเงิน” โดยผู้ผลิตรายการใช้กลยุทธ์ในการติดตั้งความหมายดังกล่าว ด้วยการลดทอนความเป็นมนุษย์ให้กับคนจน โดยติดตั้งสวาทตะให้คนจนมีความอดทนและเป็นผู้ที่ประกอบอาชีพที่ต้องใช้แรงกาย อาชีพเช่นกรณีของยายถ่อง หนูเอียด (ตอนหนึ่งชีวิตที่ลิขิตให้ยายต้องสู้) มีการใช้ภาพระยะใกล้ใบหน้าของยายถ่องที่นั่งพักเหนื่อยจากการทำงาน หรือกรณีของป่าศิลาธรรม ต้นตุลา (ตอนหนึ่งชีวิตที่แม่แพ้ไม่ได้) เป็นภาพระยะใกล้ใบหน้าของป่าศิลาธรรมขณะทำงานด้วยความมุ่งมั่น เช่นเดียวกับภาพของลุงพร (ตอนหนึ่งชีวิตที่ต้องสู้เพื่อเลี้ยงดูครอบครัว) ที่ต้องออกไปกรีดยางทั้งที่ไม่สบาย

ภาพที่ 5.39

การใช้ภาพระยะใกล้ใบหน้าของลุงพรขณะกรีดยาง
(ตอนหนึ่งชีวิตที่ต้องสู้เพื่อเลี้ยงดูครอบครัว)

4) ภาพระยะใกล้ใบหน้าตัวละครหลักคนหนึ่งที่เป็นผู้แข่งขันยิ้มแย้มหรือร้องให้ดีใจที่ชนะการแข่งขัน ภาพการแสดงความรู้สึกดีใจของตัวละครหลักคนหนึ่งที่เป็นผู้แข่งขัน จะปรากฏในช่วงที่ผู้ดำเนินรายการประกาศผลหลังการแข่งขัน ขณะที่ผู้ดำเนินรายการพูดกับตัวละครหลักคนหนึ่งที่ผู้แข่งขันว่า “ตื่นเต็นมัย คิดว่าจะได้มัย” ก็ลองจะจับภาพระยะใกล้มาที่ใบหน้าของตัวละครหลักคนหนึ่งที่ผู้แข่งขัน เมื่อผู้ดำเนินรายการประกาศว่าได้รับเงินรางวัลในการปลดหนี้ ทั้งนี้ผู้ผลิตรายการได้สร้างความหมายผ่านการถ่ายภาพดังกล่าวว่า “คนจนมีโอกาส

ปลดหนี้” ผู้ผลิตรายการได้ใช้กลยุทธ์การสร้างจินตนาการให้กับคนจน ในการติดตั้งความหมายดังกล่าว โดยตัวละครหลักคนจนที่ เป็นผู้แข่งขัน จะพบกับความสุขจากการปลดหนี้กับทางรายการ อาทิเช่น ลุงสา วงศ์คำชัย (ตอนที่พรมลิติตให้รับกรรม) ถึงกับร้องไห้ด้วยความดีใจ ขณะที่ผู้ดำเนินรายการกล่าวกับลุงสาว่า “น้ำตาแห่งความสุขกับการปลดหนี้ที่เป็นมา 10 ปี” เช่นเดียวกับที่ผู้ผลิตรายการมีการใช้ภาพระยะใกล้ใบหน้าของพี่น้อง แก้วบุปผา (ตอนที่ชีวิตที่แม่ต้องแลกด้วยแรงงาน) ที่ดีใจจนร้องไห้กับกอดกับลูกสาว หรือกรณีของป่าโอวาท จันทร์ละคร (ตอนที่ชีวิตที่มีรักเป็นเดิมพัน) เพื่อแสดงความรู้สึกดีใจที่สามารถปลดหนี้ได้สำเร็จ โดยเป็นภาพหน้าป่าโอวาท ยิ้มดีใจและยกมือไหว้ แล้วชูหน้าร้องไห้ทรุดตัวลงไปกราบที่พื้น

ภาพที่ 5.40

การใช้ภาพระยะใกล้บ้าน้อยที่กอดกับลูกสาวด้วยความดีใจที่ปลดหนี้ได้
(ตอนที่ชีวิตที่แม่ต้องแลกด้วยแรงงาน)

5) ภาพระยะใกล้มือของตัวละครหลักคนจนที่ เป็นผู้แข่งขัน ภาพระยะใกล้มือของตัวละครหลักคนจนที่ เป็นผู้แข่งขัน จะปรากฏใน 2 ลักษณะ คือ

ประการแรก ภาพระยะใกล้มือของตัวละครหลักคนจนที่ เป็นผู้แข่งขันยื่นซองเงินรางวัลให้กับพนักงานธนาคาร ซึ่งจะปรากฏอยู่ช่วงท้ายในรายการทุกตอน ซึ่งเป็นการสร้างความหมาย “คนจน” ว่า “คนจนมีโอกาสปลดหนี้” การสร้างจินตนาการให้กับคนจนในการติดตั้งความหมายดังกล่าว โดยใช้ภาพประกอบเสียงสัมภาษณ์ที่แสดงความรู้สึกดีใจ หรือกล่าวให้กำลังใจกับผู้ที่มีความยากลำบากในชีวิต ในขณะเดียวกันการเลือกใช้ภาพระยะใกล้เงินที่ใช้ปลดหนี้ สะท้อนให้เห็นว่า จุดจบของรายการได้ทำให้คนจนปลดหนี้ได้ โดยผู้ผลิตรายการอยู่ในฐานะของผู้ให้ความช่วยเหลือ แตกต่างจากตัวละครหลักคนจนที่ เป็นผู้แข่งขันที่ผู้ในฐานะผู้รับความช่วยเหลือ ดังที่ผู้ควบคุมการผลิตกล่าวไว้ว่า

อยากจะทำให้คนดูรู้ว่า คนที่มาร่วมรายการปลดหนี้ หลังจากเขาร่วมรายการแล้วเขาหมดหนี้ นี่คือจุดจบของรายการ คืออยากให้เห็นว่าคุณมาแล้วคุณหมดหนี้เนาะ ส่วนอย่างอื่นผมก็จะมีแง่คิดในการดำเนินชีวิต ตอนที่เขาเดินไปใช้หนี้ ผมก็จะมีเสียง ถ้าไม่เป็นเสียงพากย์ก็จะเป็นเสียงของคนเป็นหนี้จริง มันคือความรู้สึกหลังจากที่เขามาเล่นปลดหนี้แล้ว ถ้าคนเป็นหนี้หมดไป เขารู้สึกอย่างไรที่ตัวเองหมดหนี้ (สราวุธ แก้วประดับ, สัมภาษณ์)

ภาพที่ 5.41

ภาพพระยะใกล้การนับเงินของพนักงานธนาคาร ที่ตัวละครหลักคนจน
ที่เป็นผู้แข่งขันนำไปปลดหนี้

ประการที่สอง ภาพพระยะใกล้มือของตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันในลักษณะการพนมมือถือดอกบัว ปรากฏอยู่ในรายการตอนของลุงสา วงศ์คำชัย (ตอนหนึ่งที่พรหมลิขิตให้รับกรรม) เป็นภาพพระยะใกล้มือของลุงพรพนมถือดอกบัว เพื่อใช้ประกอบเสียงสัมภาษณ์ของลุงสาที่พูดถึงชีวิตตนที่มีบาป ทั้งนี้ผู้ผลิตรายการได้สร้างความหมายผ่านการใช้ภาพดังกล่าวว่า “คนจนเกิดมาเพื่อชดใช้กรรม” โดยผู้ผลิตรายการได้ใช้กลยุทธ์ในการทำให้การให้ความหมาย “คนจน” กลายเป็นภาวะทางธรรมชาติที่คนจนไม่อาจเปลี่ยนแปลงได้ เห็นได้จากการใช้ภาพสื่อความหมายว่า คนจนใช้พระพุทธศาสนาเป็นที่พึ่งทางจิตใจ เมื่อต้องเผชิญกับความยากลำบากในชีวิต และเมื่อคนจนยอมรับว่าชีวิตที่ลำบากนั้นเป็นกรรมของตนโดยปราศจากข้อสงสัย ดังนั้น การเรียกร้องเพื่อการเปลี่ยนแปลงในระดับสังคมหรือในเชิงโครงสร้างก็จะไม่เกิดขึ้น

ภาพที่ 5.42

ภาพระยะใกล้การพนมมือถือดอกบัวของตัวลูงสา วงศ์คำชัย
(ตอนหนึ่งที่พรหมลิขิตให้รับกรรม)

6) ภาพระยะใกล้นาฬิกาจับเวลา ผู้ผลิตรายการเลือกใช้ภาพระยะใกล้นาฬิกาจับเวลาที่อยู่ในมือของผู้ดำเนินรายการที่นำเล่นเกมในช่วงที่การประกาศว่า ตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันจะได้รับเงินรางวัลเพื่อนำไปปลดหนี้หรือไม่ ทั้งนี้ผู้ผลิตรายการได้สร้างความหมาย “คนจน” ผ่านภาพระยะใกล้นาฬิกาจับเวลาว่า “คนจนต้องทำงานแข่งขันกับเวลา” โดยผู้ผลิตรายการได้ใช้กลยุทธ์ติดตั้งความหมายผ่านใช้สัญลักษณ์ของระบบทุนนิยม คือ นาฬิกา โดยเวลาของระบบทุนนิยมจะมีความหมายก็ต่อเมื่อใช้เวลานั้นให้เกิดผลผลิต ดังนั้น นาฬิกาจับเวลานอกจากจะเป็นเครื่องมือเป็นอุปกรณ์ที่ยืนยันความโปร่งใสในการตัดสินว่า ตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันชนะหรือแพ้ในเกมการแข่งขัน ในขณะเดียวกันนาฬิกายังเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงอำนาจผู้ดำเนินรายการที่มีเหนือกว่าคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน ในการควบคุมการกระทำที่ต้องการให้เริ่มต้นขึ้นและกำหนดเวลาที่สิ้นสุดลง ในแต่ละช่วงการแข่งขันของรายการ

ภาพที่ 5.43

นาฬิกาจับเวลาที่อยู่ในมือของตี๋อ้วนผู้ดำเนินรายการที่อยู่ในสนามแข่งขัน

8.2 การใช้ภาพจากมุมสูง (high angle) และการใช้ภาพจากมุมต่ำ (low angle)

ภาพจากมุมสูง (high angle) เป็นการถ่ายภาพที่กล้องตั้งอยู่สูงกว่าวัตถุ ทำให้เกิดความรู้สึกถึงการเหยียดหยามหรือความอ่อนแอ ในขณะที่ภาพจากมุมต่ำ (low angle) เป็นการถ่ายภาพที่กล้องตั้งอยู่ต่ำกว่าวัตถุ ทำให้เกิดความรู้สึกความแข็งแกร่งหรือมีอำนาจ ในรายการเกมปลดหนี้มีการสร้างความหมาย “คนจน” และการใช้กลยุทธ์ในการติดตั้งความหมายดังกล่าวผ่านการใช้ภาพจากมุมสูงและการใช้ภาพจากมุมต่ำ ดังนี้

- การใช้ภาพจากมุมสูง ผลิตรายการเลือกใช้ภาพจากมุมสูง โดยมีการตั้งกล้องตั้งอยู่สูงกว่าวัตถุ ทำให้เกิดความรู้สึกถึงการเหยียดหยามหรือความอ่อนแอ เห็นได้ชัดในช่วงของการเปิดเรื่องตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน ทั้งนี้ผู้ผลิตรายการได้สร้างความหมาย “คนจน” ผ่านการใช้ภาพจากมุมสูงดังกล่าว คือ

1) คนจนเป็นผู้ที่ต้องเผชิญกับความทุกข์ และรับความช่วยเหลือ ผู้ผลิตรายการใช้กลยุทธ์การให้คนจนนิยามความหมายตนเองในการติดตั้งความหมายดังกล่าว โดยใช้ภาพมุมสูงประกอบการสัมภาษณ์ของตัวละครหลักคนจน เมื่อพูดถึงความยากลำบากในชีวิตของตนเอง อาทิเช่นกรณีของป้าน้อย แก้วบุปผา (ตอนหนึ่งชีวิตที่แม่ต้องแลกด้วยแรงงาน) เป็นภาพจากมุมสูงถ่ายภาพป้าน้อยนั่งกอดลูกสาว ประกอบเสียงสัมภาษณ์ของป้าน้อย เมื่อพูดถึงลูกสาวที่ป่วยต้องออกจากโรงเรียน กลับมาอยู่กับป้าน้อย และช่วยทำงานเล็กๆ น้อยๆ การใช้ภาพลักษณะดังกล่าว สะท้อนให้เห็นความอ่อนแอของสองแม่ลูกที่ต้องดิ้นรนทำงานหาเลี้ยงตัวเอง เช่นเดียวกับภาพของป้าโอวาท จันทร์ละคร (ตอนหนึ่งชีวิตที่มีรักเป็นเดิมพัน) ในช่วงท้ายที่ผู้ดำเนินรายการประกาศผลการแข่งขันปลดหนี้ครั้งหลัง ผู้ผลิตรายการมีการใช้ภาพจากมุมสูงถ่ายภาพป้าโอวาททรุดตัวลงไปกราบที่พื้น เมื่อป้าทราบดีว่าตนเองชนะการแข่งขัน ได้เงินรางวัลไปปลดหนี้

ภาพที่ 5.44

การใช้ภาพจากมุมมองถ่ายภาพป่าไผ่ที่ก้มลงกราบที่พื้นด้วยความดีใจ
เมื่อตีอ้วนประกาศว่าปลดหนี้ได้สำเร็จ
(ตอนหนึ่งชีวิตที่มีรักเป็นเดิมพัน)

การใช้ภาพลักษณะดังกล่าว สะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างป่าไผ่กับผู้ผลิตรายการ กล่าวคือ ป่าไผ่ที่ได้รับความช่วยเหลือ จึงต้องก้มลงกราบที่พื้นด้วยความขอบคุณผู้ผลิตรายการ ที่ช่วยให้ตนเองปลดหนี้ได้ ภาพในลักษณะที่กดทับภาพตัวแทนคนจน จึงเท่ากับยกคุณค่าของผู้ผลิตรายการ หรือผู้ชมรายการคนเมือง ให้เป็นผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่าชาวชนบทได้เด่นชัดมากขึ้น

2) คนจนเป็นผู้ที่ต้องทำงานด้วยความอดทน ผู้ผลิตรายการใช้กลยุทธ์การให้คนจนนิยามความหมายตนเองในการติดตั้งความหมายดังกล่าว โดยใช้ภาพมุมมองประกอบการสัมภาษณ์ของตัวละครหลักคนจน เมื่อพูดถึงการทำงานของตนเองหรือคนในครอบครัว อาทิเช่นกรณีของพี่คำพอง แก้วมะ (ตอนหนึ่งชีวิตที่พ่อไม่ยอมแพ้) ที่ใช้ภาพมุมมองประกอบการกล่าวถึงชีวิตของตนเอง ผู้ผลิตรายการมีการใช้ภาพจากมุมมอง เป็นภาพพี่คำพองอยู่ในรถขุดดิน บังคับให้รถขุดดินขึ้นจากบ่อ

ภาพที่ 5.45

การใช้ภาพมุมมองสูงขณะที่พีค้ำพองทำงานในรถขุดดิน
(ตอนหนึ่งชีวิตที่พ่อไม่ยอมแพ้)

การใช้ภาพลักษณะดังกล่าว สะท้อนให้เห็นว่า พีค้ำพองต้องดิ้นรนทำงานหนัก แม้ว่าจะมีรายได้ไม่น้อยก็ตาม แต่พีค้ำพองก็ต้องอดทนทำงาน เพื่อนำรายได้ไปเลี้ยงดูครอบครัว ทั้งนี้ เห็นได้ว่า ผู้ผลิตรายการมีการใช้ภาพจากมุมมองสูงในการให้ความหมาย “คนจน” ว่า คนจนที่ต้องมีเรื่องทุกข์ใจที่เกิดขึ้นในครอบครัว และการทำงาน

- การใช้ภาพภาพจากมุมต่ำ ผู้ผลิตรายการเลือกใช้ภาพจากมุมต่ำ โดยมีการตั้งกล้องตั้งอยู่ต่ำกว่าวัตถุ ทำให้เกิดความรู้สึกถึงความแข็งแกร่งหรือมีอำนาจของคนจน เห็นได้ชัดในช่วงของการแข่งขัน และในช่วงท้ายที่ตัวละครหลักคนจนเดินเข้าไปยังธนาคาร เพื่อนำเงินรางวัลไปใช้หนี้ ทั้งนี้ผู้ผลิตรายการได้สร้างความหมาย “คนจน” ผ่านการใช้ภาพจากมุมต่ำดังกล่าว คือ “คนจนเป็นผู้มีอาชีพที่ต้องใช้แรงงาน” ผู้ผลิตรายการใช้กลยุทธ์การกำหนดกติกาการแข่งขันในการติดตั้งความหมายดังกล่าว โดยใช้ภาพมุมต่ำในช่วงตัวละครหลักที่เป็นผู้แข่งขันใช้ความสามารถในการประกอบอาชีพของตนแข่งขันในการปลดหนี้ครั้งแรก และการปลดหนี้ในครั้งหลัง อาทิเช่น กรณีของน้อย แก้วบุปผา (ตอนหนึ่งชีวิตที่แม่ต้องแลกด้วยแรงงาน) มีการใช้ภาพจากมุมต่ำ ขณะที่ป้าน้อยยกด้ามพรั้าขึ้นเหนือศีรษะแล้วสับลงไปถูกลมะพร้าว ภาพดังกล่าวแสดงให้เห็นพลังกำลังที่ป่าต้องใช้ในการแข่งขัน เป็นการตอกย้ำให้ผู้ชมเห็นว่า อาชีพของคนจนเป็นอาชีพที่ต้องใช้แรงกายในการทำงาน หรือกรณีของยายถ่อง หนูเอียด (ตอน หนึ่งชีวิตที่ลิขิตให้ยายต้องสู้) ผู้ผลิตรายการใช้ภาพจากมุมต่ำของยายถ่อง ปรากฏในช่วงการแข่งขันปลดหนี้ช่วงหลัง ยายถ่องเอามือใส่ด้ามพรั้าตอกลงไปที่พื้น สามารถตีความได้ว่า ยายถ่องต้องใช้พลังกำลังที่ตนเองมีอยู่ในการทำงานเพื่อแลกกับเงิน และปลดหนี้กับทางรายการ การใช้ภาพลักษณะดังกล่าว จึงเป็นการเชิดชูคนจนที่มีความวิริยะอุตสาหะในการทำงาน

ภาพที่ 5.46

การใช้ภาพมุมต่ำขณะที่ยายถ่องแข่งขันปลดหนี้ช่วงหลัง
(ตอน หนี้ชีวิตที่ลิขิตให้ยายต้องสู้)

นอกจากนี้ ผู้ผลิตรายการยังมีแบบแผนการใช้ภาพจากมุมต่ำ ปรากฏอยู่ในช่วงทำขของรายการทุกตอน โดยเป็นภาพผู้แข่งขันและครอบครัวเดินเข้าไปในอาคารของธนาคารเพื่อการเกษตร หรือป้ายของกองทุนหมู่บ้าน ทั้งนี้ผู้ผลิตรายการอาจต้องการตอกย้ำภาพตัวแทนคนจนว่า ผู้ที่มีความสามารถใช้แรงกายในการประกอบอาชีพ จะมีโอกาสที่ปลดหนี้ได้สำเร็จ ขณะเดียวกันภาพดังกล่าว ยังเป็นการยืนยันให้ผู้ชมรายการมีความมั่นใจว่า ผู้แข่งขันได้รับเงินรางวัลจากทางรายการนำไปใช้ปลดหนี้ของตนเองจริง ในขณะเดียวกันภาพมุมต่ำยังเป็นการสร้างความรู้สึกให้คนจนมีความภาคภูมิใจกับการใช้แรงงานของตนเองในการทำงาน อีกทั้งยังเป็นการเชิดชูคนจนที่เป็นคนดีของระบบทุนนิยมอีกด้วย

- การใช้ภาพช้า (slow motion)

ผู้ผลิตรายการเลือกใช้ภาพช้าในการเน้นความสำคัญของเหตุการณ์ โดยเฉพาะภาพของผลงานที่ตัวละครหลักที่เป็นผู้แข่งขัน ในช่วงสิ้นสุดการแข่งขันปลดหนี้ในครั้งแรกและการปลดหนี้ครั้งหลัง อาทิเช่นกรณีของยายถ่อง หนูเอียด (หนี้ชีวิตที่ลิขิตให้ยายต้องสู้) มีการใช้ภาพช้าสูงหมาก 3 ถุงที่วางเรียงกัน หรือในตอนของป่าไผ่ (ตอนหนี้ชีวิตที่มีรักเป็นเดิมพัน) เป็นการใช้ภาพช้าที่นอนที่ป่าไผ่ทพู่ไว้ 3 เตียง ขณะที่ตอนของลุงสา เป็นการใช้ภาพช้าหม้อนึ่งข้าวเหนียว 3 หม้อ

ภาพที่ 5.47

การใช้ภาพซ้ำช่วงที่ตีอ้วนตรวจสอบผลงานของป่าโอวาที่แข่งขันปูที่นอนเตียงไว้ 3 หลัง
(ตอนหนึ่งชีวิตที่มีรักเป็นเดิมพัน)

การใช้ภาพซ้ำระยะใกล้ของผลงานดังกล่าวเป็นเครื่องตัดสินว่า ผลงานมีคุณภาพตามเงื่อนไขกติกาที่กำหนดหรือไม่ ที่สำคัญจะทำให้ตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันจะได้รับเงินรางวัลในการปลดหนี้ ผู้ผลิตรายการได้ให้ความหมาย “คนจน” ผ่านการใช้ภาพซ้ำระยะใกล้ดังกล่าวว่า “คนจนต้องทำงานให้ได้คุณภาพ และมีรวดเร็วตามความต้องการของชนชั้นกลาง” โดยใช้กลยุทธ์การเชื่อมโยงเข้ากับสัญญาระบบทุนนิยมในการติดตั้ง ในที่นี้คือ นาฬิกาจับเวลาที่อยู่ในมือของผู้ดำเนินรายการ โดยผู้ดำเนินรายการที่นำเล่นเกมจะเป็นผู้ตรวจสอบ เรื่องเวลาที่ใช้การแข่งขัน และความสมบูรณ์ของชิ้นงานที่ผู้แข่งขันทำได้ ดังนั้น การใช้ภาพซ้ำในรายการเกมปลดหนี้ จึงเป็นการผลิตซ้ำความหมาย “คนจน” ในฐานะของผู้ใช้แรงงานภายใต้ระบบทุนนิยม ที่ให้ความสำคัญกับความสามารถในการผลิตผลงานได้มากที่สุด ภายใต้เวลาน้อยที่สุดนั่นเอง ผู้ผลิตรายการมีการสร้างความหมาย “คนจน” และติดตั้งความหมายดังกล่าว ผ่านการกำหนดกรอบของภาพ สรุปได้ดังนี้

ตารางที่ 5.20
การสร้างความหมาย “คนจน” และติดตั้งความหมายดังกล่าว
ผ่านการกำหนดกรอบของภาพ

การกำหนดกรอบของภาพ	การให้ความหมาย “คนจน”	กลยุทธ์การติดตั้งความหมาย
1. การใช้ภาพระยะใกล้ ภาพใบหน้าแสดงความรู้สึก เศร้า	คนจนเป็นผู้ที่มีความรัก และ รับผิดชอบดูแลคนในครอบครัว	การเชื่อมโยงกับบทบาทความเป็น พ่อหรือแม่
ภาพสมุดธนาคาร หรือ ใบหน้าแสดงความรู้สึกเศร้า	คนจนเป็นผู้ที่มีทุกข์จากภาระหนี้สิน และมีความรับผิดชอบต่อหนี้สิน	การสร้างบรรทัดฐานให้คนจนยึดถือ
ภาพใบหน้าเหน็ดเหนื่อย จากการทำงาน	คนจนเป็นผู้ที่มีความอดทน และ ต้องใช้แรงงานทำงานแลกกับเงิน	การติดตั้งสวาทณะให้คนจนมีความ อดทนและเป็นผู้ที่ประกอบอาชีพที่ ต้องใช้แรงงาน
ภาพใบหน้าแสดงความรู้สึก ดีใจ	คนจนมีโอกาสปลดหนี้	การสร้างจินตนาการที่เกินจริงให้กับ คนจน ผ่านฉากธนาคาร
ภาพม้วนยื่นซองเงินรางวัล ให้กับพนักงานธนาคาร	คนจนมีโอกาสปลดหนี้	การสร้างจินตนาการให้กับคนจน
ภาพพนมมือถือดอกบัว	คนจนเกิดมาเพื่อชดใช้กรรม	การทำให้ความหมาย “คนจน” กลายเป็นภาวะทางธรรมชาติ
ภาพนาฬิกาจับเวลา	คนจนต้องทำงานแข่งขันกับเวลา	การใช้สัญลักษณ์ของระบบทุนนิยม
2. การใช้ภาพจากมุมสูง และภาพจากมุมต่ำ การใช้ภาพจากมุมสูงช่วงต้น ที่เล่าเรื่องถึงชีวิตของคนจน	คนจนเป็นผู้ที่ต้องเผชิญกับความ ทุกข์ และรับความช่วยเหลือ	การให้คนจนนิยามความหมาย ตนเอง
	คนจนเป็นผู้ที่ต้องทำงานด้วยความ อดทน	การให้คนจนนิยามความหมาย ตนเอง
การใช้ภาพจากมุมต่ำ ช่วงการแข่งขัน	คนจนเป็นผู้มีอาชีพที่ต้องใช้แรงงาน	การกำหนดคติการการแข่งขัน
ช่วงท้ายที่คนจนนำเงินไป ปลดหนี้ที่ธนาคาร	คนจนมีโอกาสปลดหนี้	การสร้างจินตนาการให้กับคนจน
3. การใช้ภาพซ้ำ ภาพของผลงานเมื่อสิ้นสุด การแข่งขัน	คนจนต้องทำงานให้ได้คุณภาพ และมีรวดเร็วตามความต้องการ ของชนชั้นกลาง	การเชื่อมโยงเข้ากับสัญลักษณ์ของ ระบบทุนนิยม

8.3 การถ่ายภาพจากเคลื่อนไหวของกล้อง

กล้องเป็นเครื่องมือที่ใช้บันทึกภาพ โดยเปลี่ยนวัตถุจากสามมิติให้กลายเป็นสองมิติ ซึ่งกระบวนการบันทึกภาพเป็นการถ่ายทอด (translation) โลกด้วยภาษาภาพลักษณะผ่านโทรทัศน์ (language of television image) ในขณะเดียวกันกล้องยังเป็นเทคโนโลยีที่ผู้ผลิตรายการใช้ในการบริหารอำนาจผ่านการถ่ายภาพจากเคลื่อนไหวของกล้องในลักษณะต่างๆ ได้แก่ การถ่ายภาพการเคลื่อนไหวด้วยการ Panning และการเคลื่อนไหวด้วยการ Tilting ทั้งนี้การเคลื่อนไหวของกล้องในลักษณะดังกล่าวมีความสำคัญคือ เป็นเทคนิคที่ใช้แทนสายตาของผู้ชมที่เป็นคนนอกให้เคลื่อนไหวไปตามจังหวะการดำเนินชีวิตหรือชะตากรรมของตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันในรายการ โดยผู้วิจัยมีประเด็นการวิเคราะห์การสร้างความหมาย “คนจน” และการติดตั้งความหมายผ่านการถ่ายภาพจากเคลื่อนไหวของกล้อง มีดังนี้

1. การถ่ายภาพจากเคลื่อนไหวของกล้องด้วยการ Panning

การถ่ายภาพจากเคลื่อนไหวของกล้องด้วยการ Panning เป็นภาพที่ผู้ผลิตรายการต้องการสื่อถึงความสัมพันธ์ที่คนจนมีต่อปัจจัยภายนอก อาจเป็นวัตถุหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับคนจน สำหรับผู้ผลิตรายการมีการสร้างความหมาย “คนจน” และมีกลยุทธ์การติดตั้งความหมายดังกล่าว ผ่านการถ่ายภาพการเคลื่อนไหวด้วยการ Panning ดังนี้

1) คนจนเป็นผู้ที่ใช้ร่างกายทำงานด้วยความอดทน ผู้ผลิตรายการใช้กลยุทธ์การลดทอดความเป็นมนุษย์ด้วยการติดตั้งสารัตถะสำคัญในการติดตั้งความหมายดังกล่าว เห็นได้จาก ภาพตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันกับอุปกรณ์หรือลักษณะงานที่บอกถึงการใช้อวัยวะในการทำงาน อาทิเช่นกรณีของป่าสีลธรรม ต้นตุลา (ตอนหนึ่งชีวิตที่แม่ แพ้ไม่ได้) ผู้ผลิตรายการใช้ภาพ Panning โดยเป็นภาพรถเข็นไถ่อย่างกับภาพป่าที่กำลังปีนไถ่อย่างบนเตาบนรถเข็น สะท้อนให้เห็นว่าชีวิตของภาพตัวแทนคนจนว่า ต้องเกี่ยวพันอยู่กับงานที่ต้องใช้แรงกาย หรือกรณีของลุงพร ยืนดี (ตอนหนึ่งชีวิตที่ต้องสู้เพื่อเลี้ยงดูครอบครัว) มีการใช้ภาพมือที่กรีดขย้าง Panning ไปเป็นภาพใบหน้าของลุงพรที่มีแวต้ามุ่งมั่นในการทำงาน สะท้อนให้เห็นภาพตัวแทนคนจนที่ผู้ผลิตรายการต้องการถ่ายทอดให้กับผู้ชมว่า ต้องมีความอดทนใช้แรงกายทำงาน และจิตใจที่เข้มแข็ง เช่นเดียวกับการใช้ภาพ Panning ของพีกิตติ มนัสชล (ตอนหนึ่งชีวิตที่พ่อให้ได้ทั้งชีวิต) เป็นการถ่ายภาพต้นยางพารา Panning ไปเป็นภาพของพีกิตติกำลังกรีดขย้าง ผู้ผลิตต้องการถ่ายทอดให้ผู้ชมรับรู้ถึงการประกอบอาชีพ และความมุ่งมั่นในการทำงานของพีกิตติ เพื่อดูแลคนในครอบครัว

ภาพที่ 5.48

การใช้ภาพต้นยางพารา Panning ไปเป็นภาพของพี่กิตติกำลังกรีดยาง
(ตอนหนึ่งชีวิตที่พ่อให้ได้ทั้งชีวิต)

2) คนจนต้องรักและดูแลคนในครอบครัว ผู้ผลิตรายการใช้กลยุทธ์การเชื่อมโยงความหมายคนจนกับบทบาทความเป็นพ่อหรือแม่ที่ดี ในการติดตั้งความหมายดังกล่าว อาทิเช่นกรณีของบ้าน้อย แก้วบุปผา (ตอนหนึ่งชีวิตที่แม่ต้องแลกด้วยแรงงาน) มีการใช้ภาพใบหน้าของลูกสาวบ้าน้อย Panning ไปเป็นภาพใบหน้าของบ้าน้อย เมื่อป่าเล่าถึงตนเองที่ต้องดูแลลูกสาวที่ป่วยต้องออกจากโรงเรียน มาช่วยแม่ทำงานเล็กๆ น้อยอาศัยอยู่ด้วยกันสองคนที่บ้าน สำหรับผู้ผลิตรายการมักนำภาพการเคลื่อนไหวด้วยการ Panning มาใช้ในการให้ความหมาย “คนจน” ว่า คนจนมีภาระที่ต้องรับผิดชอบต่อคนในครอบครัว โดยเชื่อมโยงความหมายดังกล่าวกับการแสดงบทบาทความเป็นแม่ให้มีความเด่นชัดขึ้น นอกจากนี้ผู้ผลิตรายการมีการต่อยอดความหมาย “คนจน” ว่า เป็นผู้ทำงานที่ต้องใช้แรงงานให้มีความชัดเจนและโดดเด่นขึ้น ทั้งนี้ผู้ผลิตรายการการใช้ภาพ Panning ในกำหนดความสัมพันธ์ภาพตัวแทนคนจนกับวัสดุอุปกรณ์เฉพาะสำหรับใช้ประกอบอาชีพ ได้แก่ รถเข็นขายไก่ย่าง มีดที่ใช้สำหรับกรีดยาง ดังนั้น ความหมาย “คนจน” ที่ในรายการเกมปลดหนี้จึงเป็นผู้ที่ต้องมีเป็นผู้ใช้แรงกายทำงาน หรือเป็นผู้ที่มีภาระต้องรับผิดชอบต่อดูแลสมาชิกในครอบครัว

2. การใช้ภาพจากเคลื่อนไหวของกล้องด้วยการ Tilting

เป็นการเคลื่อนไหวมุมกล้องจากบนแล้ววกดกลงต่ำลงล่าง หรือเคลื่อนไหวมุมกล้องจากล่างขึ้นบน ผู้ผลิตรายการเกมปลดหนี้มีการสร้างความหมาย “คนจน” และการใช้กลยุทธ์ในการติดตั้งความหมายดังกล่าวผ่านการใช้ภาพ Tilting ในรายการเกมปลดหนี้ ดังนี้

1) คนจนเป็นผู้ที่ใช้ร่างกายทำงานด้วยความอดทน ส่วนใหญ่ผู้ผลิตรายการการใช้ภาพ Tilting การใช้มือของตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันที่กำลังทำงานกับใบหน้าที่มีความ

มุ่งมั่น ทั้งนี้ผู้ผลิตใช้กลยุทธ์การให้คนจนนิยามความหมายตนเอง โดยจะมีการใช้ภาพลักษณะดังกล่าวประกอบเสียงสัมภาษณ์ของตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันกล่าวถึงการทำงาน อาทิ เช่นกรณีของป้าน้อย แก้วบุปผา (ตอนหนึ่งชีวิตที่แม่ต้องแลกด้วยแรงงาน) มีการใช้ภาพมือของป้าน้อยที่กำลังดายหญ้า และภาพมือที่กำลังทำข้าวเกรียบปากหม้อ Tilting Up ไปเป็นภาพใบหน้าของป้าที่มีความมุ่งมั่นในการทำงาน โดยใช้เป็นภาพประกอบเสียงสัมภาษณ์ที่ป้าน้อยพูดถึงการทำงานรับจ้างทุกอย่าง ซึ่งอาจสะท้อนให้เห็นงานของคนจน และความมุ่งมั่นในการทำงาน หรือกรณีของยายถ่อง หนูเอียด (ตอนหนึ่งชีวิตที่ลิขิตให้ยายต้องสู้) มีการใช้ภาพมือยายถ่องกำลังขุดดิน Tilting up ไปที่ภาพใบหน้าของยายถ่อง โดยใช้ประกอบเสียงสัมภาษณ์ที่ยายถ่องเล่าถึงตนเองที่ต้องทำงานรับจ้างทุกอย่าง เนื่องจากสามีเป็นอัมพฤกษ์ ซึ่งอาจสะท้อนให้เห็นลักษณะงานของคนจน ที่เป็นงานต้องใช้แรงงาน และมีความยากลำบากกว่าจะได้เงินมา

ภาพที่ 5.49

การใช้ภาพมือยายถ่องกำลังขุดดิน Tilting up ไปที่ภาพใบหน้าของยายถ่อง
(ตอนหนึ่งชีวิตที่ลิขิตให้ยายต้องสู้)

ผู้ผลิตรายการได้ใช้ภาพสีหน้าและแววตาของคนจน ในการสร้างความหมายให้ “คนจน” ว่า มีความอดทนที่จะเผชิญกับงานที่หนักและเหนื่อย เช่นเดียวกับที่มีการใช้ภาพมือป้าศีลธรรม ต้นตุลา (ตอนหนึ่งชีวิตที่แม่แพ้ไม่ได้) กำลังสับไก่ Tilting Up ไปเป็นภาพใบหน้าของป้าที่มีความมุ่งมั่นในการทำงาน โดยใช้เป็นภาพประกอบเสียงเพลงที่มีเนื้อหาของเพลงที่พูดถึง คนจนที่ต้องมีความอดทนในการทำงาน

2) คนจนมีหนี้สินที่ต้องรับผิดชอบ ผู้ผลิตรายการใช้ภาพ Tilting up จากสมุดธนาคารเคลื่อนที่คล้องไปที่ใบหน้าของตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน ทั้งนี้ผู้ผลิตใช้กลยุทธ์การให้คนจนนิยามความหมายตนเอง โดยจะมีการใช้ภาพลักษณะดังกล่าวประกอบเสียงสัมภาษณ์

ของตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันกล่าวถึงหนี้สินของตน อาทิเช่นกรณีของพี่คำพอง แก้วมะ (ตอนหนีชีวิตที่พ่อไม่ยอมแพ้) มีการใช้ภาพมือภรรยาของพี่คำพองกำลังตักน้ำหวานขายให้กับเด็กนักเรียน Tilting up ไปที่ภาพใบหน้าของภรรยาพี่คำพอง โดยใช้ประกอบเสียงสัมภาษณ์ของพี่คำพอง ที่เล่าถึงหนี้สินของครอบครัว ทำให้ภรรยาของพี่คำพองต้องทำงานขายน้ำในโรงเรียน นอกจากนี้ ผู้ผลิตรายการยังใช้ภาพสมุดธนาคารที่พี่คำพองถืออยู่ในมือ Tilting up ไปที่ภาพใบหน้าที่ยิ้มหวังของพี่คำพอง ซึ่งอาจจะซ่อนให้เห็นความทุกข์ยากของพี่คำพองที่เกิดจากหนี้สิน และผลกระทบของการเป็นหนี้ต่อภรรยา ทำให้ภรรยาต้องออกทำงานนอกบ้านช่วยเหลือครอบครัว

ภาพที่ 5.50

การใช้ภาพสมุดธนาคารที่พี่คำพองถืออยู่ในมือ Tilting up
ไปที่ภาพใบหน้าที่ยิ้มหวังของพี่คำพอง
(ตอนหนีชีวิตที่พ่อไม่ยอมแพ้)

ในขณะเดียวกัน ผู้ผลิตรายการได้ใช้กลยุทธ์การสร้างบรรทัดฐานให้คนจนในการติดตั้งความหมาย โดยเฉพาะการติดตั้งพฤติกรรมของคนจนที่เป็นหนี้พึ่งกระทำ คือ การทำงานหาเงินเพื่อนำเงินมาชดใช้หนี้ให้ได้

3) คนจนต้องดูแลคนในครอบครัวที่พึ่งตนเองไม่ได้ ผู้ผลิตรายการใช้ภาพ Tilting ที่ใช้สำรวจร่างกายสมาชิกคนใดคนหนึ่งในครอบครัวที่คนจนต้องดูแลเป็นพิเศษ อาทิเช่นกรณีของพี่กิตติ มั่นสขล (ตอนหนีชีวิตที่พ่อให้ได้ทั้งชีวิต) ที่มีการใช้ภาพเท้าของลูกสาวพี่กิตติที่ป่วยอยู่ Tilting Up เป็นภาพใบหน้าของลูกที่กิตติที่นั่งหน้าเศร้า ทั้งนี้ผู้ผลิตรายการใช้กลยุทธ์ให้ตัวละครหลักคนจนนิยามความหมายด้วยตนเอง โดยเป็นภาพที่ใช้ประกอบเสียงสัมภาษณ์ของพี่กิตติตอนที่เล่าถึงความตั้งใจที่จะรักษาลูกสาวที่ป่วยอยู่ อีกทั้งยังใช้กลยุทธ์การเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างคนจนกับคนอื่นทั่วไปในการติดตั้งความหมาย เห็นได้จากการสร้าง

ความหมาย “คนจน” ผ่านการถ่ายทอดภาพความเสื่อมโทรมทางร่างกายลูกสาวที่กิดติที่เกิดจากโรคภัยที่รุมเร้าอยู่ และความทุกข์ใจเนื่องจากความแตกต่างจากเด็กคนอื่นๆ ในวัยเดียวกัน ทั้งนี้เพราะลูกสาวของพีกิตติไม่ได้ไปโรงเรียน แต่ต้องหัดเขียนอ่านหนังสืออยู่ที่บ้าน

ภาพที่ 5.51

การใช้ภาพ Tilting เข้าไปสำรวจร่างกายของลูกสาวพีกิตติที่ป่วยด้วยโรคคลื่นหัวใจรั่ว
(ตอนหนึ่งชีวิตที่พอให้ได้ทั้งชีวิต)

หรือกรณีของลุงพร ยืนดี (ตอนหนึ่งชีวิตที่ต้องสู้เพื่อเลี้ยงดูครอบครัว) มีการใช้ภาพมือของภรรยาลุงพรกำลังกิริตียง Tilting Up ไปเป็นภาพใบหน้าของภรรยาลุงที่มีสมาธิอยู่กับการกิริตียง โดยเป็นภาพที่ใช้ประกอบเสียงสัมภาษณ์ของลุงพรที่เล่าถึงภรรยาที่ช่วยทำงานเพราะลุงป่วยทำงานหนักไม่ได้ ซึ่งอาจให้ความหมายที่ผู้ผลิตรายการต้องการถ่ายทอดเกี่ยวกับภรรยาของลุงที่ต้องเป็นกำลังหลักในการหาเงินมาดูแลครอบครัวนั่นเอง

4) คนจนเป็นผู้ที่เกิดมาเพื่อชดใช้กรรม การใช้ภาพ Tilting ชี้ให้เห็นทางออกในการแก้ไขปัญหาชีวิตของคนจน ผู้ผลิตรายการใช้กลยุทธ์การใช้สัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาในการติดตั้งความหมายดังกล่าว ได้แก่กรณีของการใช้ภาพลุงสา วงศ์คำชัย (ตอนหนึ่งที่พรหมลิขิตให้รับกรรม) พนมมือถือดอกบัว Tilting Up เป็นภาพใบหน้าที่สูงบึ้งของลุงสาที่มองไปยังพระพุทธรูป โดยเป็นภาพที่ใช้ประกอบเสียงสัมภาษณ์ของลุงสาที่เล่าถึง ความทุกข์ในชีวิตเป็นเรื่องของกรรม และปลงตกกับความยากลำบากที่ตนเองต้องเผชิญมาตลอดชีวิต

ภาพที่ 5.52

การใช้ภาพมือถือดอกบัว Tilting Up เป็นภาพใบหน้าอันสงบนิ่งของลุงสา
(ตอนที่พระหมลิตให้รับกรรม)

ผู้ผลิตรายการได้สร้างความหมาย “คนจน” เกี่ยวกับทางออกของปัญหาความยากจนหรือหนี้สินผ่านการกระทำของลุงสาว่า คนจนมีพระพุทธเจ้าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คนจนยึดถือเป็นที่พึ่ง โดยเฉพาะการยึดหลักธรรมคำสอน ว่าด้วยกรรมและการปลงตกของคนจน ในที่นี้หมายถึง การยอมรับสภาพเป็นอยู่ของตนเอง โดยไม่คิดจะเปลี่ยนแปลงมีชีวิตที่ยากลำบากของตนเอง ดังนั้น การให้ความหมาย “คนจน” ที่เชื่อมโยงกับความเชื่อเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนา จึงเป็นการลดทอนความเป็นมนุษย์ให้กับตัวละครหลักคนจนที่ เป็นผู้แข่งขัน โดยผู้ผลิตรายการได้ทำให้ความหมาย “คนจน” กลายเป็นภาวะทางธรรมชาติที่คนจนไม่อาจเปลี่ยนแปลงได้ ผู้ผลิตรายการมีการสร้างความหมาย “คนจน” และติดตั้งความหมายดังกล่าว ผ่านการใช้ภาพจากเคลื่อนไหวของกล้อง สรุปได้ดังนี้

ตารางที่ 5.21
การสร้างความหมาย “คนจน” และติดตั้งความหมายดังกล่าว
ผ่านการถ่ายภาพจากเคลื่อนไหวของกล้อง

การถ่ายภาพจากเคลื่อนไหวของกล้อง	การให้ความหมาย “คนจน”	กลยุทธ์การติดตั้งความหมาย
1. ภาพเคลื่อนไหวกล้องด้วยการ Panning ภาพใบหน้าคนจน Panning ไปที่อุปกรณ์ หรือมือที่ทำงาน	คนจนเป็นผู้ที่ใช้ร่างกายทำงานด้วยความอดทน คนจนต้องรักและดูแลคนในครอบครัว	การเชื่อมโยงกับบทบาทความเป็นพ่อหรือแม่ การเชื่อมโยงความหมายคนจนกับบทบาทความเป็นพ่อหรือแม่
2. ภาพเคลื่อนไหวกล้องด้วยการ Tilting ภาพมือ Tilting up ไปที่ภาพใบหน้า	คนจนเป็นผู้ที่ใช้ร่างกายทำงานด้วยความอดทน	การให้คนจนนิยามความหมายตนเอง
ภาพสมุดธนาคาร Tilting up ใบหน้า	คนจนมีหนี้สินที่ต้องรับผิดชอบ	การให้คนจนนิยามความหมายตนเอง
ภาพ Tilting ที่ใช้สำรวจร่างกายคนจน	คนจนต้องดูแลคนในครอบครัวที่พึ่งตนเองไม่ได้	การให้คนจนนิยามความหมายตนเอง
ภาพพนมมือถือดอกบัว Tilting Up ภาพใบหน้าที่สงบนิ่ง	คนจนเป็นผู้ที่เกิดมาเพื่อชดใช้กรรม	การใช้สัญลักษณ์ พระพุทธรูปศาสนา

8.4 การถ่ายภาพवाद้า

รายการเกมปลดหนี้มีการใช้เทคนิคพิเศษ คือ การย่อภาพสีให้กลายเป็นภาพवाद้า โดยมีลำดับการถ่ายภาพवाद้าในรายการเกมปลดหนี้ ดังนี้

- 1) เริ่มต้นจากการถ่ายภาพชุดवाद้าของผู้แข่งขันกับคนในครอบครัว
- 2) การถ่ายภาพชุดवाद้าผู้แข่งขันกับการทำงานนอกบ้าน กรณีผู้แข่งขันเป็นผู้หญิงจะมีชุดภาพการทำงานบ้านเพิ่มเติมเข้ามาด้วย
- 3) การถ่ายภาพชุดवाद้าผู้แข่งขันกับสมุดบัญชีธนาคาร หรือหลักฐานการเป็นหนี้กองทุนหมู่บ้าน ทั้งนี้ผู้ผลิตรายการอาจจะมีการลำดับการใช้ชุดภาพवाद้าสามชุดแรกนี้แตกต่างกันออกไป

4) ส่วนใหญ่มักจบลงด้วยการใช้ภาพชุดที่เกี่ยวข้องกับความหวัง ที่ผู้แข่งขันมีต่อสมาชิกคนใดคนหนึ่งในครอบครัว ซึ่งอาจจะเป็นภาพของลูกสาว หรือสามีที่เจ็บป่วย เป็นต้น

ผู้ผลิตรายการเกมปลดหนี้มีการสร้างความหมาย “คนจน” และการใช้กลยุทธ์ในการติดตั้งความหมายดังกล่าวผ่านการใช้ภาพขาวดำว่า คนจนเป็นผู้ที่มีความทุกข์จากหนี้สิน สำหรับผู้ผลิตรายการใช้กลยุทธ์การให้ตัวละครหลักคนจนนิยามความหมายด้วยตนเอง ในการติดตั้งความหมาย โดยจะมีการใช้ภาพลักษณะดังกล่าวประกอบเสียงสัมภาษณ์ของตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน เมื่อกล่าวถึงความทุกข์ยากที่เกิดจากหนี้สิน

นอกจากนี้ ผู้ผลิตรายการใช้กลยุทธ์การเปรียบเทียบระหว่างภาพขาวดำที่เป็นตัวแทนของความทุกข์ในอดีตว่า มีความแตกต่างจากภาพสีที่เป็นตัวแทนของความสุขในปัจจุบัน โดยตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันจะสามารถปลดหนี้ ที่ทางผู้ผลิตรายการกำหนดให้เป็นสาเหตุของความทุกข์ได้สำเร็จในช่วงท้ายของรายการ อาทิเช่นกรณีของพีกิตติ มนต์ชล (ตอนหนี้ชีวิตที่พอให้ได้ทั้งชีวิต) ผู้ผลิตรายการใช้ชุดภาพขาวดำเมื่อพีกิตติเล่าถึงชีวิตของตนเอง โดยชุดภาพขาวดำประกอบด้วยภาพพีกิตติไปทำงานกรีดยาง จากนั้นจึงเป็นการใช้ชุดภาพขาวดำพีกิตตินั่งดูลูกสาวที่นอนป่วยอยู่ในบ้าน ตามด้วยชุดภาพขาวดำสมุทธนาคารที่ระบุนั้นสินของพีกิตติจบลงที่ภาพชุดภาพพีกิตตินั่งดูลูกสาวเขียนหนังสืออยู่ในบ้าน อาจให้ความหมายที่ผู้ผลิตรายการในการใช้ภาพชุดขาวดำว่า ผู้ผลิตรายการต้องการถ่ายทอดเกี่ยวกับความทุกข์ยาก ที่เกิดจากภาระหนี้สิน และความเจ็บป่วยของลูกสาว ซึ่งเป็นภาพด้านมืดในชีวิตของพีกิตติที่ไม่อาจหลุดพ้นได้

ภาพที่ 5.53

การใช้ชุดภาพขาวดำประกอบคำสัมภาษณ์เมื่อฟังกิตติเล่าถึงชีวิตของตนเอง
(ตอนหนึ่งชีวิตที่พ่อให้ได้ทั้งชีวิต)

ในกรณีของยายถ่อง หนูเอียด (ตอนหนึ่งชีวิตที่ลิขิตให้ยายต้องสู้) ที่มีการใช้ชุดภาพขาวดำเมื่อยายถ่องเล่าถึงชีวิตของตนเอง โดยชุดภาพขาวดำประกอบด้วยชุดภาพขาวดำในบ้าน เป็นภาพหลานยายถ่องนั่งอ่านหนังสือและภาพตาที่ป่วยเป็นอัมพฤกษ์ จากนั้นผู้ผลิตรายการใช้ชุดภาพขาวดำยายถ่องขุดดินในสวน ต่อด้วยการใช้ชุดภาพยายถ่องถือสมุดธนาคาร จบลงด้วยชุดภาพขาวดำที่บ้านของยายถ่องอีกครั้ง โดยเป็นภาพหลานสาวและยายถ่องนั่งนวดไหล่ของสามี ทั้งนี้การใช้ชุดภาพขาวดำในรายการตอนของยายถ่อง สะท้อนให้เห็นว่า ผู้ผลิตรายการให้ความหมาย “คนจน” ว่า คนจนเป็นผู้ที่มีความทุกข์ยากจากภรรยาหนี้สิน โดยต้องทำงานเลี้ยงดูสามีที่เป็นอัมพฤกษ์ ส่งผลหลานให้ได้รับการศึกษา เปรียบเสมือนภาพด้านมืดของชีวิต ที่ยายถ่องไม่อาจมีทางออกให้กับชีวิตของตนได้เลย

อย่างไรก็ตาม ในรายการเกมปลดหนี้มีแบบแผนการใช้ชุดภาพขาวดำ 1 ตอนที่แตกต่างกันจากรายการตอนอื่นๆ ได้แก่ ลุงสา วงศ์คำชัย (ตอนหนึ่งที่พรหมลิขิตให้รับกรรม) ที่ผู้ผลิตรายการใช้ชุดภาพขาวดำเมื่อลุงสาเล่าถึงชีวิตของตนเอง โดยชุดภาพขาวดำประกอบด้วยชุดภาพขาวดำในบ้าน เป็นภาพลุงสานั่งดูสมุดบัญชีธนาคารที่ตนเองติดหนี้อยู่ จากนั้นจึงใช้ชุดภาพขาว

คำลุงสาไหว้พระและนั่งสมาธิ อาจให้ความหมายที่ผู้ผลิตรายการในการใช้ภาพชุดขาวดำว่า ผู้ผลิตรายการต้องการถ่ายทอดเกี่ยวกับความทุกข์ยาก ที่เกิดจากภาระหนี้สิน ขณะเดียวกันผู้ผลิตได้สร้างให้ภาพตัวแทนคนจนที่ยึดพระพุทธศาสนาเป็นที่พึ่งว่า จะทำให้คนจนมีจิตใจที่สงบ และอดทนกับความทุกข์ในชีวิตได้ สอดคล้องกับเสียงสัมภาษณ์ของลุงสาที่กล่าวถึงชีวิตของตนว่า “ปลงตกแล้วครับ ถึงแม้ชีวิตมันลำบาก ผมก็ไม่โทษอะไร” ผู้ผลิตรายการมีการสร้างความหมาย “คนจน” และติดตั้งความหมายดังกล่าว ผ่านการใช้ภาพขาวดำ สรุปได้ดังนี้

ตารางที่ 5.22

การสร้างความหมาย “คนจน” และติดตั้งความหมายผ่านการใช้ภาพขาวดำ

การใช้ภาพขาวดำ	การให้ความหมาย “คนจน”	กลยุทธ์การติดตั้งความหมาย
ภาพขาวดำประกอบเสียงสัมภาษณ์ของคนจน	คนจนเป็นผู้ที่มีความทุกข์จากหนี้สิน	การให้คนจนนิยามความหมายตนเอง

โดยสรุปแล้ว ผู้ผลิตรายการมักใช้ภาพขาวดำประกอบเสียงสัมภาษณ์ของผู้แข่งขันแต่ละคน เพื่อต้องการบอกถึงความทุกข์ยากที่คนจนต้องเผชิญในอดีต ทั้งชีวิตในครอบครัวและการทำงาน นอกจากนี้ผู้ผลิตรายการยังใช้การตัดสลับภาพเปิดหน้าในช่วงที่ผู้แข่งขันเล่าถึงชีวิตตนเอง โดยมักเลือกใช้ตัดกลับไปเป็นภาพใบหน้าระยะใกล้ เมื่อเล่าถึงเรื่องสะเทือนอารมณ์ ทั้งนี้ความสะเทือนอารมณ์ที่เกิดขึ้น ล้วนมีสาเหตุมาจากความทุกข์ที่อยู่ในใจ ในที่นี้หมายถึง ภาพขาวดำต่างๆ ที่ผู้ผลิตรายการเลือกประกอบสร้างให้ภาพตัวแทนคนจน ซึ่งเป็นภาพของผู้ที่มีชีวิตด้านมืด หรือความทุกข์เพียงด้านเดียวนั่นเอง

สำหรับผู้ผลิตรายการมีการสร้างความหมาย “คนจน” และการติดตั้งความหมายดังกล่าวผ่านการสื่อสารด้วยภาพในรายการเกมปลดหนี้มี 6 ลักษณะ ได้แก่ การใช้ภาพระยะใกล้ (Close-up / Extreme close-up) การใช้ภาพจากมุมต่ำ (low angle) การใช้ภาพจากมุมสูง (high angle) การใช้ภาพเคลื่อนไหวด้วยการ Panning การใช้ภาพเคลื่อนไหวด้วยการ Tilting และการใช้ภาพด้วยเทคนิคพิเศษ (special effects) ทั้งนี้การใช้ภาพลักษณะต่างๆ แสดงให้เห็นถึงอำนาจของผู้ดำเนินรายการชนชั้นกลางคนเมือง ในการใช้กล้องเข้าไปสำรวจร่างกาย พฤติกรรม และชะตากรรมของตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน ทั้งในชีวิตครอบครัวและชีวิตการทำงาน รวมทั้งผู้ผลิตรายการยังใช้ภาพการสร้างความหมาย “คนจน” ผ่านภาพลักษณะต่างๆ ดังนี้

ตารางที่ 5.23

การสร้างความหมาย “คนจน” ผ่านภาพลักษณะต่างๆ ในรายการเกมปลดหนี้

ลักษณะการใช้ภาพ	การสร้างความหมาย “คนจน”
1. การใช้ภาพระยะใกล้ (Close-up / Extreme close-up)	- คนจนเป็นผู้ใช้ร่างกายทำงานด้วยความอดทน - คนจนเป็นผู้มีความทุกข์จากภาระหนี้สินที่ตนเองต้องรับผิดชอบ - คนจนเป็นผู้ที่มีโอกาสปลดหนี้ได้
2. การใช้ภาพภาพจากมุมต่ำ (low angle)	- คนจนใช้ร่างกายในการประกอบอาชีพ - คนจนมีโอกาสดังกล่าวได้สำเร็จ
3. การใช้ภาพจากมุมสูง (high angle)	- คนจนมีความทุกข์ใจจากภาระที่ต้องรับผิดชอบต่อทั้งความทุกข์ที่เกิดขึ้นในครอบครัว และการทำงาน
4. การใช้ภาพช้า (slow motion)	- คนจนต้องทำงานภายใต้เงื่อนไขของระบบทุนนิยม คือ ผลผลิตงานได้มากที่สุด ภายใต้เวลาน้อยที่สุด
5. การใช้ภาพเคลื่อนไหวด้วยการ Panning	- คนจนต้องรับผิดชอบต่อคนในครอบครัว - คนจนใช้ร่างกายในการประกอบอาชีพ
6. การใช้ภาพเคลื่อนไหวด้วยการ Tilting	- คนจนใช้ร่างกายในการประกอบอาชีพ - คนจนต้องรับผิดชอบต่อคนในครอบครัว
7. การใช้ภาพด้วยเทคนิคพิเศษ ด้วยการ ใช้ภาพขาวดำ	- คนจนมีความทุกข์จากหนี้สิน และหนี้สินเป็นสาเหตุทำให้มี ชีวิตที่ยากลำบาก

9. การจัดระบบกาละเทศะ (organization of time and space)

การจัดระบบกาละเทศะ เป็นการแบ่งซอยย่อยเป็นช่วงเวลาต่างๆ ช่วงเวลาที่จัดแบ่งช่วงเวลาย่อยถูกนำมาจัดระบบให้มีโครงสร้างแบบที่มีการเคลื่อนไหวสลับกับการขัดจังหวะ (flow and interruption) ซึ่ง Raymond Williams เป็นผู้ที่ตั้งข้อสังเกตไว้ ทั้งนี้การแบ่งซอยย่อยเป็นช่วงเวลาต่างๆ เพื่อตอบสนองกับโครงสร้างอารมณ์ของความสนุกสนานตื่นเต้นของผู้ชมรายการที่จะถูกกระตุ้น-ผ่อนคลาย-กระตุ้นใหม่ โดยเวลาจะมีบทบาทในการควบคุมรายการให้เป็นไปตามที่ต้องการ โดยเฉพาะการใช้ในรายการเกมโชว์จะมีความเคร่งครัด ควบคุมให้ทุกอย่างจบสิ้นภายในเวลาที่กำหนด (กาญจนา แก้วเทพ, 2542)

สำหรับรายการเกมปลดหนี้มีช่วงหลักของรายการแบ่งเป็น 3 ช่วง คือ ช่วงการแนะนำตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน ช่วงการปลดหนี้ครั้งแรก และช่วงการปลดหนี้ครั้งหลัง

นอกจากนี้ผู้ผลิตรายการมีการจัดระบบกาลเทศะ ด้วยการการจัดแบ่งเวลาย่อยลงไปอีก ได้แก่ การติดตั้งหลอดไฟในชุมชน การรณรงค์กำจัดขยะและป้องกันโรคไข้เลือดออก การจับฉลากรางวัล และการจัดจังหวะด้วยการ ผู้ควบคุมการผลิตรายการได้ให้เหตุผลของการจัดระบบกาลเทศะของรายการเกมปลดหนี้ ไว้ว่า

รายการปลดหนี้คือการทำธุรกิจประเภทหนึ่ง เพียงแต่การทำธุรกิจคนที่ได้ผลประโยชน์ี่ส่วนหนึ่งคือคนที่เป็นหนี้ เราไม่ได้เอาผลกำไรทั้งหมดมาเข้าบริษัทของเรา แต่เราเอาผลกำไรที่เราทำมาได้แบ่งให้กับคน มั่นปฏิเสศไม่ได้ สมมติผมเป็นโปรดิวเซอร์ ผมก็ไม่อยากให้คุณเน้นขายสินค้า (hard sell) สำหรับลูกค้า แต่เราก็ต้องทำเพื่อความอยู่รอดของเรา ถ้าอย่างนั้นเราก็ไม่มีเงินไปใช้หนี้ให้กับเขา แต่ก็พยายามออกแบบให้สอดคล้อง (match) กับทางรายการมากที่สุด (สราวุธ แก้วประดับ, สัมภาษณ์)

นอกจากเหตุผลทางเศรษฐกิจของผู้ผลิตรายการ ที่มีผลต่อการจัดระบบกาลเทศะด้วยจัดแบ่งเวลาย่อยแล้ว ในขณะเดียวกันการจัดจังหวะด้วยกิจกรรมต่างๆ นั้น อาจทำให้ผู้ชมเกิดความรู้สึกการผ่อนคลาย สลับกับการกระตุ้นให้เกิดความตื่นเต้นขึ้นเป็นระยะ ด้วยเกมการแข่งขันช่วงต่างๆ อีกทั้งความหลากหลายของรูปแบบนำเสนอในแต่ละช่วงเวลาย่อย น่าจะส่งผลให้ผู้ชมเกิดความสนใจ และการติดตามชมตลอดทั้งรายการ ดังที่ผู้ผลิตรายการอธิบายเหตุผลการนำเสนอรูปแบบรายการที่หลากหลาย ในแต่ละช่วงเวลาย่อยของการจัดระบบกาลเทศะว่า

ถ้ามีแต่การแข่งขันมันก็ออกมาโตนเดียวคือมีแต่การแข่งขัน ความหลากหลายมันก็ไม่มี เพราะฉะนั้นผมก็ต้องแตกพอเล่าประวัติชีวิตคน ก็ต้องแตกลงชุมชนแล้วก็มาเข้าเกม มาให้รางวัลกับคนที่มาดู แล้วก็ปลดหนี้ครึ่งหลัง ในช่วงสุดท้ายเป็นเหมือนผลกำไรของชีวิตคุณจากที่คุณต้องเหนื่อยมาเยอะแล้ว เกมมันก็เลยง่ายกว่า ยืนท่ายี่ก็พอแล้ว (สราวุธ แก้วประดับ, สัมภาษณ์)

สำหรับรายการเกมปลดหนี้มีการจัดระบบกาลเทศะที่แบ่งช่วงเวลาย่อยๆ ในรายการ

ดังนี้

ตารางที่ 5.24

การจัดระบบกาลเทศะที่แบ่งช่วงเวลาย่อยๆ ในรายการเกมปลดหนี้

ช่วงรายการ	การลื่นไหลและการขัดจังหวะ
แนะนำผู้แข่งขัน	ความเครียดจากปัญหาชีวิตของผู้แข่งขัน
ยากันยุงคายาริหังโยครอบครัวไทย	ความผ่อนคลายจากการรณรงค์ป้องกันโรคไข้เลือดออก
ส่องสว่างสานฝันทั่วไทย หลอดไฟโตชิบ่า สว่างกลางใจไทยทุกดวง	ความผ่อนคลายจากการช่วยติดตั้งหลอดไฟในชุมชน
ลุ้นง่าย ๆ ได้โชคกับสนูปุกษานกแก้ว	ความผ่อนคลายจากการจับฉลากมอบโชค
โฆษณา	การขัดจังหวะ / ความผ่อนคลาย / กลับสู่โลกความเป็นจริง
การปลดหนี้ครั้งแรก	ความตื่นเต้นจากการแข่งขัน
โชคดีมีเบอร์ดี เบอร์ดีหนึ่งในใจคุณ	ความผ่อนคลายจากการมอบโชค
ฟันต่อฟันกับผลิตภัณฑ์คอลเกต	ความตื่นเต้นจากการแข่งขัน
การปลดหนี้ครั้งหลัง	ความตื่นเต้นจากการแข่งขัน
โฆษณา	การขัดจังหวะ / ความผ่อนคลาย / กลับสู่โลกความเป็นจริง
คนไทยใจลูกทุ่ง	ความผ่อนคลายจากการมอบรางวัล
สรุปรายการ	ความผ่อนคลายเพราะปัญหาชีวิตของผู้แข่งขันคลี่คลายลง

ในช่วงแรก เป็นการแนะนำผู้แข่งขันจากผู้ดำเนินรายการที่นำเข้าเรื่อง และการสัมภาษณ์ผู้แข่งขันให้เล่าถึงชีวิตของตนเอง จบลงที่การใช้ภาพผู้แข่งขันประกอบเพลงที่มีเนื้อหาใกล้เคียงกับชีวิตผู้แข่งขัน

ช่วงที่สอง เป็นการปลดหนี้ครั้งแรก เป็นการให้ผู้แข่งขันใช้ความสามารถในการประกอบอาชีพของตนในการแข่งขัน ผู้ผลิตรายการเป็นผู้กำหนดเงื่อนไขด้านคุณภาพชิ้นงาน และการใช้เวลา

ช่วงที่สาม เป็นการปลดหนี้ครั้งหลัง ผู้แข่งขันใช้ความสามารถในการประกอบอาชีพของตนอีกอย่างหนึ่งในการแข่งขัน ผู้ผลิตรายการเป็นผู้กำหนดเงื่อนไขด้านคุณภาพชิ้นงาน และการใช้เวลา

ผู้ผลิตรายการมีการสร้างความหมาย “คนจน” และการติดตั้งความหมายดังกล่าว ผ่านการจัดระบบกาลเทศะ ดังนี้

1. คนจนมีความทุกข์จากหนี้สิน เป็นการสร้างความหมาย “คนจน” ในช่วงแรกของรายการ โดยปราบ ยุทธพิชัยที่เป็นผู้ดำเนินรายการที่นำเข้าเรื่องจะกล่าวแนะนำตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน ดังที่ผู้ควบคุมการผลิตรายการกล่าวถึงการให้ความหมาย “คนจน” ในช่วงแรก

ผ่านช่วงเวลาย่อยในช่วงแรกของรายการว่า “จะเห็นชีวิตที่ยากลำบากในเบรกแรกเลย ผมต้องสรุปให้คนดูทั่วประเทศเห็นว่า คนนี้ลำบากจริงๆ เพราะว่าอะไร หนึ่งคนๆ นั้นมันถูกให้เห็นว่าลำบาก มันน่าช่วย คนมันจะติดตามมาดูผมในเบรกที่สอง ฉะนั้นคนที่นั่งหน้าจอทีวีก็จะไม่หาย” (สราวุธ แก้วประดับ, สัมภาษณ์)

สำหรับผู้ผลิตรายการได้ใช้กลยุทธ์การผนวกความหมายคนจน และการดึงผู้ชมโทรทัศน์เป็นพวกในการติดตั้งความหมาย เห็นได้จากคำพูดของผู้ดำเนินรายการที่ชี้กล่าวถึงบ้าน้อย แก้วบุผลผา (ตอนหนึ่งชีวิตที่แม่ต้องแลกมาด้วยแรงงาน) ว่า

ปราบ ยุทธพิชัย : “เราไปทำความรู้จักกับผู้หญิงยอดนักสู้”

หรือการกล่าวถึงป่าโอวาท จันทรละคร (หนึ่งชีวิตที่มีรักเป็นเดิมพัน) ว่า

ปราบ ยุทธพิชัย : “เราไปทำความรู้จักกับเธอเลยดีกว่า คุณโอวาทจากจังหวัดร้อยเอ็ด”

ในที่นี้ “เรา” ใช้แทนตัวผู้ดำเนินรายการและผู้ชมโทรทัศน์ จากนั้นจึงให้ตัวละครหลักคนจนกล่าวความยากลำบากในชีวิตอันมีสาเหตุเกิดจากหนี้สิน ซึ่งเป็นการใช้กลยุทธ์ในการติดตั้งความหมาย โดยให้ตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันนิยามความหมายตนเอง ทั้งนี้การกระตุ้นให้ผู้ชมเกิดความเครียด จากชีวิตที่ยากลำบากของตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน เป็นการกำหนดตำแหน่งแห่งที่ให้ผู้ชมโทรทัศน์กับผู้ดำเนินรายการ ให้อยู่ในฐานะผู้ให้ความช่วยเหลือเหนือกว่าตัวละครหลักคนจนที่มีความยากลำบาก ทั้งนี้ยังตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันมีชีวิตที่ยากลำบากมากเท่าใด กลับยิ่งทำให้ผู้ชมเกิดความรู้สึกสงสารและสนใจติดตามรายการเพิ่มมากขึ้น ซึ่งความรู้สึกดังกล่าว เป็นการกำหนดตำแหน่งแห่งที่ให้ตนเองอยู่เหนือกว่าตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันมีมากยิ่งขึ้น

ในขณะที่การขัดจังหวะด้วยการโฆษณา เป็นช่วงเวลาที่แบ่งแยกชีวิตของผู้ชมรายการโทรทัศน์ว่า แตกต่างจากตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน ซึ่งต้องมีชีวิตด้วยความยากลำบาก ในทางตรงข้ามผู้ชมโทรทัศน์บางคน อาจผนวกตัวเองเข้ากับตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันว่า คนจนมีโอกาสนในการปลดหนี้จากการแข่งขันปลดหนี้ครั้งแรกหลังจากการโฆษณาในช่วงแรก ทั้งนี้รูปแบบนำเสนอในแต่ละช่วงเวลาย่อยในรูปแบบการสั้นไหลและขัดจังหวะด้วยโฆษณา จึงส่งผลให้ผู้ชมโทรทัศน์เกิดความสนใจและการติดตามชมตลอดทั้งรายการ

2. คนจนต้องใช้แรงกายทำงานแข่งขันทันทีกับเวลา และคนจนเป็นผู้สร้างความสุขให้กับ ชนชั้นกลาง ในช่วงการแข่งขันปลดหนี้ครั้งแรกและครั้งหลัง ปราบ ยุทธพิชัย ผู้ดำเนินรายการที่เป็นคนนำเรื่องจะกำหนดกติกาการแข่งขัน และตีอ้วน ผู้ดำเนินรายการที่นำเล่นเกมทำหน้าที่ควบคุมให้ตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน ให้ปฏิบัติตามกติกาที่กำหนดไว้ ทั้งนี้ผู้ควบคุมการผลิตได้กล่าวถึงการให้ความหมาย “คนจน” ผ่านช่วงเวลาย่อยในช่วงการแข่งขันปลดหนี้ทั้งสองช่วงของ

รายการว่า “พอเบรกสองปลดหนึ่งจะได้หรือไม่ได้ คนดูก็จะดูต่อว่า เหลืออีกครึ่งหนึ่งคนนี้นั้นมันจะทำสำเร็จหรือเปล่า ก็จะต้องดูต่อไปเบรกที่สาม หรือถ้าปลดหนึ่งไม่ได้ในครั้งแรก ถ้าเบรกแรกมาดีคนก็จะรอลุ้นจนถึงเบรกสุดท้าย ดูว่าคนๆ นี้นั้นจะปลดหนึ่งได้หมด” (สราวุธ แก้วประดับ, สัมภาษณ์)

ผู้ผลิตรายการติดตั้งความหมาย “คนจน” ผ่านกติกาการแข่งขันที่มีในเกมการปลดหนึ่งครั้งแรก และการปลดหนึ่งครั้งหลัง โดยกำหนดกติกาให้ตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันใช้ความสามารถในการประกอบอาชีพของตนมาแข่งขันปลดหนึ่งกับทางรายการ อาทิเช่นกรณีของป้าน้อย แก้วบุผา (ตอนหนึ่งชีวิตที่แม่ต้องแลกด้วยแรงงาน) ที่ผู้ดำเนินรายการกำหนดให้ป้าน้อยต้องผ่ามะพร้าว 9 ลูกภายในเวลา 1 นาที หรือกรณีของป้าศิลาธรรม ต้นตุลา (ตอนหนึ่งชีวิตที่แม่แพ้ไม่ได้) ที่ต้องวิ่งนำไก่ย่างไปที่เตาไฟ 3 ไมล์ และขี่จักรยานส่งขนม 3 ลัง ในการแข่งขันช่วงปลดหนึ่งครั้งแรกและครั้งหลัง ทั้งนี้ผู้ดำเนินรายการเป็นผู้ที่มีอำนาจในการกำหนดเงื่อนไขด้านคุณภาพชิ้นงาน และการใช้เวลาในการแข่งขัน ซึ่งเป็นการสร้างบรรทัดฐานให้คนจนในฐานะผู้ใช้แรงงานต้องทำงานที่ใช้เวลาน้อยที่สุด ให้สามารถผลิตงานที่มีคุณภาพตามความต้องการของผู้ดำเนินรายการชนชั้นกลางคนเมือง นอกจากนี้การแบ่งช่วงการแข่งขันออกเป็นสองช่วงรายการทำให้ “คนรอลุ้นจนถึงเบรกสุดท้าย” ซึ่งเป็นการสร้าง “ความหวัง” และ “โอกาส” ให้กับคนจนที่อยู่บนสายพานการผลิตเป็นระยะๆ

3. คนจนมีโอกาสปลดหนึ่ง ผู้ผลิตรายการแบ่งการแข่งขันปลดหนึ่งออกเป็นสองช่วงในการติดตั้งความหมายดังกล่าว กล่าวคือ การปลดหนึ่งครั้งแรก และการปลดหนึ่งครั้งหลัง ทั้งนี้หากตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน ใช้เวลาเกินที่ผู้ดำเนินรายการกำหนดไว้ หรือผลงานไม่ได้คุณภาพตามเงื่อนไข ตัวละครหลักคนจนจะมีโอกาสแข่งขันปลดหนึ่งทั้งสองช่วง ดังนั้น การออกแบบช่วงเวลาการแข่งขันออกเป็นสองช่วง จึงเป็นการให้ความหวังกับตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันว่า คนจนยังมีโอกาสแก้ตัวแข่งขันปลดหนึ่งอีกครั้งหนึ่ง

ยิ่งไปกว่านั้น ทางผู้ผลิตรายการได้ออกแบบช่วงคนไทยใจลูกทุ่ง โดยกำหนดกติกาให้ตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันทายชื่อเพลงและนักร้อง หากตอบได้ถูกต้องจะได้เลือกเปิดป้ายรับเงินรางวัล การออกแบบกติกาดังกล่าวเป็นการสร้างความหมาย “คนจน” ว่า คนจนมีโอกาสดจากการปลดหนึ่งได้จากความสามารถในการใช้แรงกายประกอบอาชีพ โดยผู้ผลิตรายการติดตั้งความหมายผ่านช่วงการแข่งขันปลดหนึ่งทั้งสองช่วงของรายการ ขณะเดียวกันคนจนก็มีโอกาสปลดหนึ่งโดยอาศัยโชคชะตา โดยผู้ผลิตรายการติดตั้งความหมายช่วงการทายชื่อเพลงและนักร้อง ที่ต้องใช้โชคชะตาที่กำหนดให้ตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน จะได้รับเงินรางวัลมากหรือน้อยจากทางรายการ

ผู้ผลิตรายการใช้โครงสร้างความตื่นเต้นเพิ่มระดับความเข้มข้น (intense segments) ในการติดตั้งความหมายดังกล่าว เห็นได้จาก

ประการแรก การเพิ่มระดับความเข้มข้นในการแข่งขันปลดหนี้ครั้งหลัง โดยตัวละครหลักคนจที่เป็นผู้แข่งขันต้องใช้ความสามารถเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากงานที่ถนัดจะใช้ในการแข่งขันปลดหนี้ครั้งแรกไปแล้ว ดังนั้น ตัวละครหลักคนจที่เป็นผู้แข่งขันจึงต้องใช้ความมุ่งมั่นและความพยายามทำตามกติกา เพื่อให้ตนเองปลดหนี้ได้สำเร็จ ซึ่งผู้ผลิตรายการได้ผนวกตัวละครหลักคนจที่เป็นผู้แข่งขัน ให้กลายเป็นแรงงานในระบบทุนนิยม

ประการที่สอง การเพิ่มระดับความเข้มข้นในการกระตุ้นอารมณ์ ตี้อ้วน ซึ่งเป็นผู้ดำเนินรายการที่เป็นคนนำเล่นเกม จะใช้การตั้งคำถามที่กระตุ้นตัวละครหลักคนจที่เป็นผู้แข่งขัน เกิดความรู้สึกสะเทือนอารมณ์ โดยเฉพาะความรู้สึกที่มีต่อความยากลำบากในชีวิต หรือกล่าวถึงสมาชิกในครอบครัวที่ต้องดูแล ข้อคำถามที่ตี้อ้วนจะต้องถามในทุกตอนของรายการ คือ “เหนื่อยและท้อใจมั๊ยครับ” เห็นได้ว่า ผู้ดำเนินรายการได้กำหนดตำแหน่งแห่งที่ของตนผ่านบทสนทนาที่มีต่อตัวละครหลักคนจที่เป็นผู้แข่งขัน โดยผู้ดำเนินรายการในฐานะผู้ให้ความช่วยเหลือ แตกต่างจากตัวละครหลักคนจที่เป็นผู้แข่งขันในฐานะผู้รับความช่วยเหลือ อย่างไรก็ตาม การให้ความหมาย “คนจน” ว่า คนจนมีโอกาสปลดหนี้ โดยความช่วยเหลือหรือการให้กำลังใจจากผู้ดำเนินรายการชนชั้นกลางคนเมือง ได้ฉาบความจริงอีกครั้งหนึ่งที่ทางผู้ผลิตรายการไม่ได้พูดถึง คือ ผู้ดำเนินรายการชนชั้นกลางคนเมือง มีอำนาจในการกำหนดเงื่อนไขการทำงาน และควบคุมพฤติกรรมตัวละครหลักคนจที่เป็นผู้แข่งขัน โดยการเล่าเรื่องผ่านตัวละครหลักคนจที่เป็นผู้แข่งขัน ให้ยอมรับฐานะเป็นแรงงานภายใต้ระบบทุนนิยมของตนเอง โดยปราศจากข้อสงสัย ทั้งนี้ ผู้ผลิตรายการมีการสร้างความหมาย “คนจน” และติดตั้งความหมายดังกล่าว ผ่านการจัดระบบกาลเทศะ สรุปได้ดังนี้

ตารางที่ 5.25
การสร้างความหมาย “คนจน” และติดตั้งความหมายดังกล่าว
ผ่านการจัดระบบกาลเทศะ

การจัดระบบกาลเทศะ	การสร้างความหมาย “คนจน”	กลยุทธ์การติดตั้งความหมาย
ในช่วงแรกเป็นการแนะนำตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน	คนจนมีความทุกข์จากหนี้สิน	การผนวกความหมายคนจน และการดึงผู้ชมโทรทัศน์เป็นพวก
ในช่วงการแข่งขันปลดหนี้ครั้งแรกและครั้งหลัง	คนจนต้องใช้แรงกายทำงานแข่งขันทันทีกับเวลา และคนจนเป็นผู้สร้างความสุขให้กับชนชั้นกลาง	การกำหนดกติกาการแข่งขันในเกม การปลดหนี้ทั้งสองช่วงของรายการ
การออกแบบให้มีการแข่งขันปลดหนี้แบ่งเป็น 2 ช่วง	คนจนมีโอกาสปลดหนี้	การใช้โครงสร้างความตื่นเต้นเพิ่มระดับความเข้มข้น

กล่าวโดยสรุป จากการวิเคราะห์การสร้างความหมาย “คนจน” ผ่านองค์ประกอบการเล่าเรื่อง (narration) และองค์ประกอบของรายการเกมโชว์ ทั้ง 9 ด้าน ได้แก่ ตัวละคร (Character) แก่นความคิด (Theme) โครงเรื่อง (Plot) ความขัดแย้ง (Conflict) มุมมองการเล่าเรื่อง (point of view) การแข่งขัน (Contest) ฉาก (Setting) การสื่อสารผ่านภาพ (Visual image) และการจัดระบบกาลเทศะ (Time and space) จะเห็นได้ว่า ผู้ผลิตรายการเกมปลดหนี้ได้ให้ความหมาย “คนจน” ในรายการเกมปลดหนี้ สรุปได้ 5 ประเด็น คือ

- 1) สาเหตุของคนจนหรือความยากจน
- 2) ผลที่ตามมาของคนจนหรือความยากจน
- 3) ภาพลักษณ์ของคนจนที่ปรากฏต่อภายนอก
- 4) บุคลิก-นิสัยของคนจน
- 5) วิธีการแก้ไขปัญหาคนจนหรือความยากจน

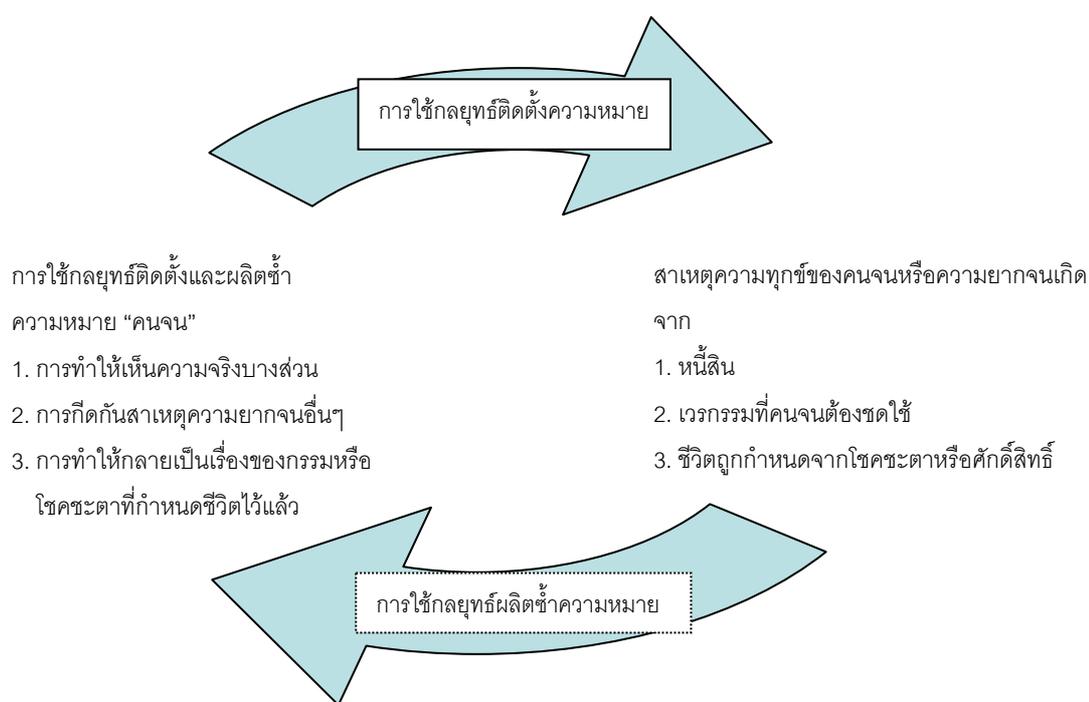
โดยผู้ผลิตรายการมีกลยุทธ์ในการติดตั้งความหมายดังกล่าว แต่ละประเด็นสรุปผลการวิเคราะห์ได้ดังนี้

1. การสร้างความหมายถึงสาเหตุของคนจนหรือความยากจน ผู้ผลิตรายการได้สร้างความหมาย “คนจน” ว่า เกิดจากคนจนเป็นผู้ที่ล้มเหลวในการลงทุนประกอบอาชีพ คนจนคือ ผู้ที่เกิดมาขาดใช้เวรกรรม คนจนคือ ผู้ที่ชีวิตถูกกำหนดจากโชคชะตาหรือศักดิ์สิทธิ์ โดยติดตั้งความหมายดังกล่าวผ่านองค์ประกอบการเล่าเรื่องในรายการทุกตอน โดยเฉพาะแก่นความคิดที่ผู้ผลิตรายการกำหนดไว้ว่า ตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันต้องเป็นหนี้ และมีชีวิตที่ยากลำบาก

ทั้งนี้ผู้ผลิตรายการมีอำนาจในการลดทอนให้ปัญหาความยากจนว่า เป็นปัญหาระดับปัจเจกบุคคล กล่าวคือ “หนี้” เป็นสาเหตุของคนจนหรือความยากจน เห็นได้จาก การให้นิยามความหมาย “คนจน” ดังนี้

ภาพที่ 5.54

แผนภาพการสร้างความหมาย “คนจน” ในขอบเขตเกี่ยวกับสาเหตุของคนจนหรือความยากจน และกลยุทธ์ในการติดตั้งและผลิตซ้ำความหมายดังกล่าว

1) คนจนเป็นผู้ล้มเหลวในการลงทุนประกอบอาชีพ ส่วนใหญ่ (จำนวน 4 ตอน) เป็นหนี้สินที่กู้มาลงทุนทำการเกษตรหรือค้าขาย ได้แก่กรณีของลุงสา วงศ์คำชัย (ตอนหนึ่งพรหมลิขิตให้รับกรรม) ที่กู้เงินมาลงทุนเลี้ยงหมูแล้วขาดทุน หรือลุงพร ยืนดี (ตอนหนึ่งชีวิตที่ต้องสู้เพื่อเลี้ยงดูครอบครัว) ที่กู้เงินมาเพาะต้นกล้าอย่างพาราแล้วล้มเหลว ขณะที่พี่คำพอง แก้วมะ (ตอนหนึ่งชีวิตที่พ่อแม่ไม่ยอมแพ้) กู้เงินมาลงทุนปลูกข้าวโพดขาดทุนต้องเป็นหนี้กับทางธนาคาร

2) คนจนคือ ผู้ที่เกิดมาชดใช้เวรกรรม ผู้ผลิตรายการสร้างความหมาย “คนจน” ว่า คนจนให้เป็นผู้ที่เกิดมาชดใช้เวรกรรม ผ่านองค์ประกอบการเล่าเรื่องปรากฏอยู่ในรายการ “เกมปลัดหนี้” จำนวน 3 ตอน คือ กรณีของยายถ่อง หนูเอียด (ตอนหนึ่งชีวิตที่ลิขิตให้ยายต้องสู้) ผู้ผลิตรายการได้เสนอภาพของยายถ่องเป็นหญิงชราที่ต้องมาทำงานหนักตอนแก่ เมื่อสามีมาป่วยทำงานไม่ได้ ยายถ่องจึงต้องรับจ้างทำงาน นำรายได้มาใช้จ่ายในครอบครัว และส่งให้หลานได้

เรียนหนังสือ อย่างไรก็ตามยายถ่วงคิดว่า ความลำบากที่ตัวเองเผชิญอยู่ทั้งหมดเป็นเรื่องของเวรกรรม ดังคำสัมภาษณ์ที่ยายถ่วงกล่าวไว้ว่า “คิดว่านี่แหละเวรกรรมของเรา” หรือกรณีของ ป้าไอวาท จันทรละคร (ตอนหนึ่งชีวิตที่มีรักเป็นเดิมพัน) ผู้ผลิตรายการได้เสนอภาพให้ของป้าไอวาท ต้องต่อสู้กับความลำบากในชีวิต เมื่อสามีมาป่วยเป็นอัมพฤกษ์ ป้าต้องรับจ้างทำความสะอาดโรงแรม เพื่อนำเงินรายได้มาเป็นค่าใช้จ่ายในบ้าน และการเล่าเรียนของลูกๆ ความยากลำบากที่ ป้าต้องเผชิญอยู่ทุกวัน ป้าเห็นว่า ชีวิตของตนเกิดมารับกรรม สะท้อนจากคำสัมภาษณ์ ที่ป้ากล่าว ว่า “เกิดมากับเขาชาติหนึ่งทำไมต้องมารับกรรมอะไรมากมายอย่างนี้” ในขณะที่ลุงสา วงศ์คำชัย (ตอนหนึ่งพรหมลิขิตให้รับกรรม) ผู้ผลิตรายการได้เสนอภาพให้ของลุงสาเป็นชายชราที่ปลงตากับชีวิต ลุงสาเป็นพ่อหม้ายภรรยาเลิกราไป ลุงสาจึงต้องทำงานเลี้ยงดูลูกสามคนเพียงลำพัง เมื่อกู้เงินมาลงทุนก็ล้มเหลว ทำให้ลุงสาไม่มีเงินส่งเสียลูกให้ได้เรียนหนังสืออย่างที่ลุงตั้งใจไว้ ผู้ผลิตรายการเลือกใช้คำสัมภาษณ์ของลุงสาเนื้อความว่า “ผมโทษตัวเองที่มีบาปมีกรรมตั้งแต่ชาติปางก่อน ถึงอย่างไรเราก็ต้องรับบาปกรรม” ประกอบกับภาพลุงสาไหว้พระและนั่งสมาธิ

ผู้ผลิตรายการสร้างความหมายสาเหตุของ “คนจน” ว่า คนจนเป็นผู้ที่ “มีเวรกรรม” “รับกรรม” และ “รับบาปกรรม” ถือเป็นความทุกข์ในชีวิตเป็นผลจากการกระทำของตน อาจจะเป็นชาตินี้หรือชาติที่แล้ว ผู้ผลิตรายการได้ใช้กลยุทธ์การทำให้ความหมาย “คนจน” ที่เป็นเรื่องทางวัฒนธรรมกลายเป็นภาวะทางธรรมชาติที่ไม่อาจเปลี่ยนแปลงได้ โดยลดทอนให้คนจนเป็นผู้มีกรรมเฉพาะในด้านลบหรืออกุศลกรรมเพียงด้านเดียวให้กับความหมาย “คนจน” ทั้งนี้ คนจนที่มีชีวิตที่ลำบากให้ถือเป็นกรรมที่คนจนจะต้องชดใช้ และคนจนไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ ผู้ผลิตรายการผลิตซ้ำอุดมการณ์พระพุทธรูปศาสนาว่าด้วยกรรม อธิบายได้ว่า ผู้ผลิตรายการหรือชนชั้นนำทางเศรษฐกิจใช้อุดมการณ์ดังกล่าว เป็นเครื่องมือที่จะพันธนาการให้คนจนมีความอดทน ปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตตน และยอมรับสภาพความไม่เท่าเทียมกันในสังคม โดยคนจนไม่ตั้งข้อสงสัย หรือท้าทายต่อความยากลำบากในชีวิตของตนเอง

3) คนจน คือ ผู้ที่ชีวิตถูกกำหนดโดยสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือโชคชะตา ผู้ผลิตรายการสร้างความหมาย “คนจน” ว่า คนจนให้เป็นผู้ชีวิตถูกกำหนดโดยสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือโชคชะตา ผ่านองค์ประกอบการเล่าเรื่อง โดยเฉพาะการวางบุคลิกให้กับตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันปรากฏในรายการ 2 ตอน ได้แก่กรณีของพีกิตติ มนต์ชล (ตอนหนึ่งชีวิตที่พอให้ได้ทั้งชีวิต) ผู้ผลิตรายการได้เสนอภาพให้พีกิตติเป็นพ่อที่เชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ว่า จะช่วยให้ลูกสาวหายป่วยจากโรคคลื่นหัวใจรั่ว โดยมีการใช้คำสัมภาษณ์พีกิตติตอนหนึ่งว่า “หากสิ่งศักดิ์สิทธิ์มีจริงผมขอภาวนาให้ลูกสาวหายจากป่วย” หรือกรณีของพีคำพอง แก้วมะ (ตอนหนึ่งชีวิตที่พอไม่ยอมแพ้) ผู้ผลิตรายการได้เสนอภาพให้ของพีคำพองเป็นชายที่มีความหวังถึงอนาคตที่ดีขึ้น สะท้อนจากคำสัมภาษณ์ที่พีคำพองที่ว่า “คนเราถ้าใจไม่คิดท้อถอยวันหนึ่งโชคชะตาคงเป็นของเราสักครั้ง”

ผู้ผลิตรายการสร้างความหมาย “คนจน” ผู้ที่ชีวิตถูกกำหนดโดยสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือโชคชะตา อธิบายได้ว่า ผู้ผลิตรายการทำให้ปัญหาความยากจนหรือการเป็นหนี้กลายเป็นภาวะทางธรรมชาติ โดยความยากจนหรือคนจนเป็นภาวะที่ถูกลิขิตแล้ว จากโชคชะตาหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หมายความว่า ภาวะความยากจนจึงเป็นภาวะที่คนจน ไม่อาจแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงได้ ภายใต้ความเชื่อดังกล่าว คนจนย่อมมีความอดทนต่อความยากลำบากในชีวิตของตนเอง มากกว่าการเรียกร้องให้เกิดแก้ไขปัญหาความยากจน จากปัจจัยภายนอกในระดับสังคมหรือโครงสร้าง

ยิ่งไปกว่านั้น การที่ผู้ผลิตรายการเข้าไปในฐานะผู้ให้ความช่วยเหลือ ที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจเหนือกว่าตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน โดยเฉพาะอำนาจของผู้ผลิตรายการที่เทียบได้กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สามารถเปลี่ยนโชคชะตาให้กับคนจน ถือเป็นอำนาจของผู้ผลิตรายการที่สามารถเปลี่ยนแปลงภาวะความทุกข์ให้กับคนจน เห็นได้จาก ป้าโอวาทที่ก้มลงกราบที่พื้นเมื่อผู้ดำเนินรายการผู้นำเล่นเกมประกาศว่า ป้าโอวาทเป็นผู้ชนะการแข่งขัน และได้รับเงินรางวัลไปใช้ปลดหนี้ให้ของครอบครัว ซึ่งสอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของผู้ควบคุมการผลิตรายการ ที่กล่าวถึงมุมมองของผู้แข่งขันบางคนจัดวางตำแหน่งแห่งที่ของตนเอง ไว้ใต้อำนาจของผู้ผลิตรายการ สอดคล้องกับที่ผู้ผลิตรายการกำหนดตำแหน่งแห่งที่ของตน ให้มีอำนาจเหนือกว่าตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน ว่า “บางคนจะมองที่งานผมเป็นเหมือนเทวดามาโปรด นี่เป็นมุมมองของคนที่เราเข้าไปช่วยเหลือ เขามองเราหลากหลาย มองเราเป็นเทวดาบ้างมาโปรดเขา มองเราว่าเป็นเจ้าชีวิต บางคนเป็นยายแก่ถึงกับก้มลงกราบเรา ถ้าไม่ได้เราก็ไม่รู้ว่าจะเมื่อไรมันจึงจะหมดหนี้” (สราวุธ แก้วประดับ, สัมภาษณ์)

สำหรับการสร้างความหมาย “คนจน” ในขอบเขตของสาเหตุปัญหาคนจน/ความยากจนผู้ผลิตรายการได้ใช้กลยุทธ์การใช้คำอธิบายหลักชุดเดียวในการติดตั้งความหมาย กล่าวคือ สาเหตุของความยากจนในมิติทางเศรษฐกิจ โดยเกิดจากคนจนกู้เงินมาลงทุนแล้วล้มเหลว ซึ่งเป็นการลดทอนให้ปัญหาความยากจนเกิดจากของปัจเจกบุคคลในเชิงเศรษฐกิจ อาทิเช่น ลุงสาที่เลี้ยงหมูแล้วขาดทุน หรือลุงพรที่กู้เงินมาเพาะต้นกล้าอย่างพาราแล้วล้มเหลว ดังนั้น ปัญหาความยากจนจึงเป็นเป็นการแก้ไขด้วยการปลดหนี้ในระดับปัจเจกบุคคล อย่างไรก็ตาม ผู้ผลิตรายการไม่ได้พูดถึงความจริงในระดับลึก คือ สาเหตุของความยากจนในมิติอื่นๆ อาทิเช่น คนจนขาดโอกาสในการศึกษาและบริการสาธารณะของภาครัฐ รวมถึงคนจนที่เป็นผู้ขาดอำนาจในกระบวนการตัดสินใจในกระบวนการนโยบาย เป็นสาเหตุของความยากจนที่เกิดจากปัจจัยภายนอกหรือเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างที่สลับซับซ้อน ซึ่งเป็นผลจากความสัมพันธ์ที่ไม่เสมอภาคในสังคม

สำหรับผู้ผลิตรายการเลือกที่จะไม่ได้พูดถึงความจริงในระดับลึก ซึ่งเป็นการติดตั้งความเชื่อมโยง (fix correspondence) ระหว่างคนจนกับสาเหตุของความยากจน โดยผู้ผลิตรายการได้ติดตั้งสาเหตุของความยากจนว่าเกิดจาก คนจนมีภาระหนี้สินที่เกิดจากความล้มเหลว

ของตนเอง ซึ่งเป็นการสร้างความหมาย “คนจน” ในมิติทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้เมื่อคนจนเป็นปัญหาจากภายในของตนเอง ให้มีความอดทนทำงานหาเงินมาใช้หนี้สิน มากกว่าการเรียกร้องให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในระดับสังคม ดังนั้น การสร้างความหมายดังกล่าว โดยการใช้กลยุทธ์การทำให้เห็นความจริงเพียงบางส่วน โดยที่จะไม่ได้พูดถึงความจริงในระดับลึก จึงเป็นการผลิตซ้ำความสัมพันธ์ที่ไม่เสมอภาคในสังคมให้ดำรงอยู่ต่อไป ในขณะที่เดียวกันสังคมหรือชนชั้นกลางกลับไม่ต้องรับผิดชอบหรือเชื่อมโยงตัวเองเข้ากับปัญหาคนจน เพราะปัญหาความยากจน/คนจนเป็นสิ่งที่เกิดจากความล้มเหลวของคนจน ที่คนจนจะต้องแก้ไขด้วยตนเอง

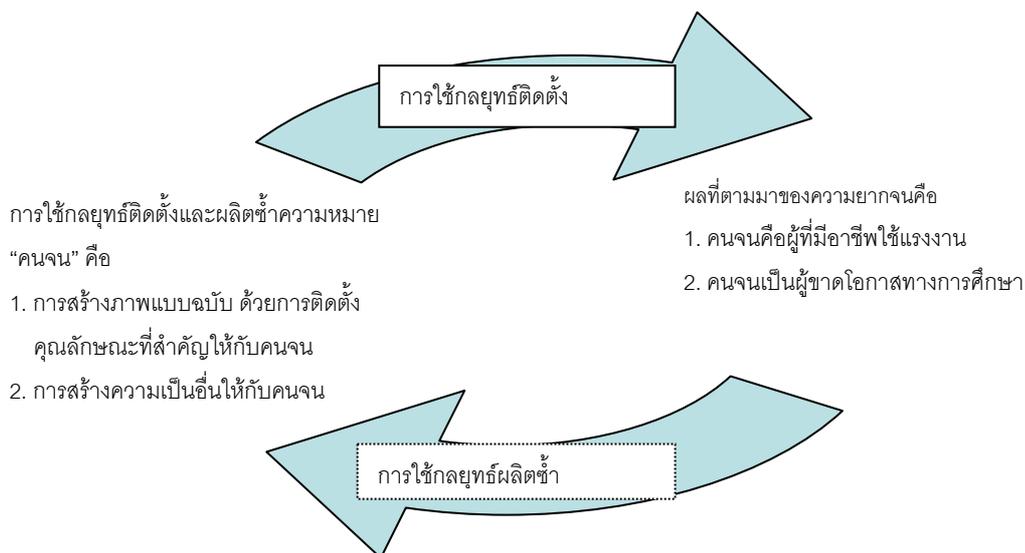
ยิ่งไปกว่านั้น ในขณะเดียวกัน ผู้ผลิตรายการได้ใช้กลยุทธ์การทำเรื่องการให้ความหมาย “คนจน” ที่เป็นเรื่องทางวัฒนธรรมกลายเป็นภาวะทางธรรมชาติ โดยการสร้างความหมาย “คนจน” ว่า คนจนเป็นผู้ที่ “มีเวรกรรม” “รับกรรม” และ “รับบาปกรรม” รวมทั้งการสร้าง ความหมาย “คนจน” ว่าคือ ผู้ชีวิตถูกกำหนดโดยสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือโชคชะตา ซึ่งทำให้ภาวะความยากจนเป็นภาวะทางธรรมชาติที่ติดตัวคนจน โดยคนจนไม่อาจเปลี่ยนแปลงได้ทำให้คนจนต้องยอมรับชะตากรรมที่เกิดขึ้นในชีวิตโดยปราศจากข้อสงสัย

2. ผลที่ตามมาของคนจนหรือความยากจน

ผู้ผลิตรายการได้สร้างความหมายผลที่ตามมาของความยากจนต่อชีวิตของคนจนว่า ทำให้ตัวละครหลักคนจนที่ เป็นผู้แข่งขัน มีความขัดสนทางการเงินในการส่งลูกเรียนหนังสือ อีกทั้งยังทำให้คนจนต้องทำงานเพื่อให้ได้เงินมาเลี้ยงดูครอบครัว ทั้งนี้ผู้ผลิตรายการได้ใช้กลยุทธ์หลักในการสร้างภาพแบบฉบับให้กับคนจน ซึ่งเป็นการลดทอนความเป็นมนุษย์ของคนจน ด้วยการติดตั้งสาร์ตอะที่เป็นคุณลักษณะสำคัญให้กับคนจน โดยเฉพาะอาชีพผู้ใช้แรงงานและผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาให้กับคนจน สำหรับผู้ผลิตรายการได้สร้างความหมาย “คนจน” ผ่านองค์ประกอบการเล่าเรื่องในรายการทุกตอน โดยเฉพาะการวางบุคลิกตัวละคร ฉาก และการสื่อสารด้วยภาพ มีรายละเอียดการวิเคราะห์ดังนี้

ภาพที่ 5.55

แผนภาพการสร้างความหมายผลกระทบที่ตามมาจากความยากจน
และกลยุทธ์ในการติดตั้งและผลิตซ้ำความหมายดังกล่าว

1) คนจน คือ ผู้ที่มีอาชีพใช้แรงงาน มีรายได้น้อย และไม่มีความมั่นคง ผู้ผลิตรายการสร้าง ความหมาย “คนจน” ดังกล่าว ผ่านองค์ประกอบการเล่าเรื่องในรายการทุกตอน โดยเฉพาะองค์ประกอบการวางลักษณะภายนอกและการแต่งกาย ให้ตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันมีความแตกต่างจากผู้ดำเนินรายการ รวมถึงเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ซึ่งนำไปสู่ความติดตั้งความหมาย “คนจน” ว่า คนจนใช้แรงงานประกอบอาชีพรับจ้าง มีรายได้ไม่แน่นอน และไม่มี ความมั่นคง อาทิเช่นกรณีของยายถ่อง หนูเอียด (ตอนหนึ่งชีวิตที่ลิขิตให้ยายต้องสู้) ผู้ผลิตรายการได้สร้างความเป็นยอดนักสู้ให้กับยายถ่อง ที่ต้องอดทนทำงานรับจ้างทุกอย่าง ไม่ว่าจะรับจ้างเกี่ยวข้าวหรือขุดดิน แต่ค่าจ้างที่ได้ไม่แน่นอน ทำให้ความเป็นอยู่ของยายถ่องจึงต้องกินอยู่แบบอดมื้อกินมื้อ หรือกรณีของป้าศีลธรรม ต้นตุลา (ตอนหนึ่งชีวิตที่แม่แพ้ไม่ได้) เป็นแม่ค้าขายไก่ย่างต้องตื่นตั้งแต่ตีหนึ่งไปขายไก่ กลับเข้าบ้านสองโมงเช้า ต้องมาเตรียมไก่ต่อที่บ้าน แม้ว่าป้าศีลธรรมจะทำงานหนัก แต่หนี้สินที่มีอยู่ลึบกว่าปีของป้าศีลธรรมก็ไม่ได้ลดลงเลย ในขณะที่ป้าโอวาท จันท์ละคร (ตอนหนึ่งชีวิตที่มีรักเป็นเดิมพัน) เป็นภาพของแม่บ้านทำความสะอาดที่ต้องทำความสะอาด ชัดห้องน้ำ และซักกรีดเสื้อผ้า แต่รายได้ขั้นต่ำที่ได้ไม่เพียงพอสำหรับใช้จ่ายในครอบครัว

ผู้ผลิตรายการสร้าง ความหมาย “คนจน” เกี่ยวข้องกับงาน ซึ่งงานเป็นการกระทำที่มีจุดมุ่งหมายในการสร้างสรรค์บางอย่างขึ้นมา โดยได้รับค่าจ้างเป็นการตอบแทน ดังนั้นงานจึงมีความหมายในเชิงเศรษฐกิจแฝงอยู่ด้วยเสมอ ในส่วนของผู้ผลิตรายการได้ลดทอนงาน

สำหรับคนจนว่า เป็นงานที่ต้องใช้แรงงาน ผลิตซ้ำความหมายงานที่ใช้แรงงานว่า ให้ผลตอบแทนน้อย และไม่มีคามมั่นคงให้กับภาพตัวแทนคนจน โดยคนจนเองไม่มีการตั้งข้อสงสัยเกี่ยวกับความเป็นธรรมในเรื่องค่าจ้างแรงงาน ดังนั้น การผลิตและผลิตซ้ำความหมายให้คนจนต้องทำงานที่ใช้แรงกาย รวมทั้งการมีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมด้อยกว่าผู้ดำเนินรายการชนชั้นกลางคนเมือง เป็นการทำให้การให้ความหมายภาพแบบฉบับคนจนที่เป็นเรื่องทางวัฒนธรรม ได้กลายเป็นภาวะทางธรรมชาติที่คนจนไม่อาจเปลี่ยนแปลงได้ เห็นได้ชัดเจนจากผู้ผลิตรายการมีการวางบุคลิกตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน ให้แตกต่างจากผู้ดำเนินรายการ รวมทั้งวิธีการแข่งขันที่ผู้ผลิตรายการมีอำนาจในการกำหนดให้คนจนต้องใช้แรงกายในการแข่งขัน อธิบายได้ว่า ภาพแบบฉบับคนจนที่ใช้แรงงานในการประกอบอาชีพดังกล่าว ได้อยู่ในสามัญสำนึกของทั้งตัวละครหลักคนจนเอง รวมทั้งผู้ดำเนินรายการชนชั้นกลางคนเมือง ทั้งนี้ผู้ผลิตรายการได้ผลิตและผลิตซ้ำสถานภาพที่แตกต่างของชนชั้น นำไปสู่การให้ความหมายร่วมกันของสังคมว่า “คนจน” เป็นผู้ที่ใช้แรงงานในการประกอบอาชีพ ผ่านรายการเกมปลดหนี้ ในแต่ละสัปดาห์

2) คนจน คือ ผู้ที่ขาดโอกาสทางการศึกษา ผลที่ตามมาของความยากจนอันเกิดจากหนี้สิน ทำให้ตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน ไม่สามารถมีเงินส่งเสียให้ลูกหรือหลานให้ได้รับการศึกษา ผู้ผลิตรายการได้สร้างความหมาย “คนจน” ดังกล่าว ผ่านองค์ประกอบการเล่าเรื่องโดยเฉพาะการวางบุคลิกให้ตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน เกี่ยวกับเป้าหมายหรือความต้องการในชีวิต ปรากฏอยู่ในรายการ 3 ตอน ที่ลูกไม่ได้เรียนต่อเพราะความยากจน และลูกป่วยจึงไม่ได้เรียนหนังสือ สำหรับกรณีของลุงสา วงศ์คำชัย (ตอนหนึ่งพรหมลิขิตให้รับกรรม) ลุงสาเป็นพ่อหม้ายที่ต้องทำงานเลี้ยงลูกสามคนที่อยู่ในวัยเรียน ลุงสาได้เงินมาลงทุนเลี้ยงหมูขาดทุน ลูกๆ จึงต้องออกจากโรงเรียน เพราะรายได้ของลุงไม่มากพอที่จะส่งลูกๆ เรียนหนังสือต่อไปได้

ขณะที่มีรายการจำนวน 2 ตอน ที่ผนวกความหมายการขาดโอกาสทางการศึกษาว่าเป็นเหตุมาจากความเจ็บป่วย ได้แก่กรณีของป้าน้อย แก้วบุปผา (ตอนหนึ่งชีวิตที่แม่ต้องแลกด้วยแรงงาน) เป็นแม่หม้ายต้องทำงานเลี้ยงลูกสาวและลูกชาย ลูกสาวป้าป่วยจึงไม่ได้เรียนหนังสือ ขณะที่ลูกชายต้องไปบวชเพื่อเรียนหนังสือที่วัด ซึ่งเป็นการลดค่าใช้จ่ายให้กับแม่ หรือกรณีของพี่กิตติ มนต์ชล (ตอนหนึ่งชีวิตที่พ่อให้ได้ทั้งชีวิต) ลูกของพี่กิตติป่วยเป็นโรคหัวใจรั่ว ไม่สามารถเข้าเรียนเหมือนเด็กอื่นทั่วไปได้ จึงต้องหัดเขียนอ่านหนังสืออยู่ที่บ้าน

สำหรับผู้ผลิตรายการสร้างความหมาย “คนจน” ว่า คนจนให้เป็นผู้ที่ขาดโอกาสทางการศึกษา โดยมีสาเหตุจากไม่มีเงินส่งเสียให้ลูกได้เรียนหนังสือ และความเจ็บป่วย การผนวกความหมายดังกล่าว อธิบายได้ว่า ผู้ผลิตรายการเชื่อมโยงเหตุผลของการขาดโอกาสทางการศึกษาว่ามาจากปัจจัยทางเศรษฐกิจภายในครอบครัวของคนจน กล่าวคือ คนจนไม่มีเงินสำหรับส่งเสียให้ลูกได้เรียนหนังสือ และไม่มีเงินสำหรับใช้ในการรักษาพยาบาลลูกที่ป่วยอยู่ เช่น

กรณีลูกของบ้านน้อย แก้วบุปผา (ตอนหนึ่งชีวิตที่แม่ต้องแลกด้วยแรงงาน) ต้องออกจากโรงเรียนมาพัก รักษาตัวอยู่ที่บ้าน หรือช่วยงานเล็กๆ น้อยๆ เท่านั้น

สำหรับการเชื่อมโยงสาเหตุของการขาดโอกาสทางการศึกษาเหตุผลว่า เกิดมาจากเงื่อนไขทางเศรษฐกิจในระดับปัจเจกบุคคล ทำให้คนจนต้องแก้ไขปัญหาคความยากจนด้วยตัวเอง ทั้งการขาดโอกาสในทางการศึกษาและการรักษาพยาบาลด้วยตัวเอง กรณีของพีกิตติ ผู้ผลิตรายการใช้ภาพพีกิตติมองไปที่ลูกสาวที่นั่งเขียนหนังสืออยู่ในบ้าน ประกอบในช่วงเสียงสัมภาษณ์สั้นๆของพีกิตติ เมื่อพีกิตติพูดถึงลูกสาวที่เจ็บป่วยทำให้ไม่ได้เรียนหนังสือ หรือผู้ผลิตรายการใช้ภาพลุงสา มีสีหน้าเครียดและพูดด้วยน้ำเสียงเศร้า เมื่อพูดถึงลูกๆ เพราะลุงไม่สามารถส่งลูกเรียนหนังสือตามที่หวังได้ อธิบายได้ว่า ผู้ผลิตรายการได้ลดทอนให้ปัญหาคคนจน กลายเป็นปัญหาระดับปัจเจกบุคคลจะต้องแก้ไขกันเอง ดังนั้น เมื่อลูกหรือหลานขาดโอกาสทางการศึกษา พ่ออย่างลุงสา (ตอนหนึ่งชีวิตที่พรหมลิขิตให้รับกรรม) หรือพีกิตติ มนต์ชล (ตอนหนึ่งชีวิตที่พ่อให้ทั้งชีวิต) จึงโทษตัวเองที่ไม่สามารถทำงานหาเงินมาส่งเสียลูกให้ได้เรียนหนังสือ มากกว่าจะเห็นว่า ลูกของตนขาดโอกาสทางการศึกษาหรือการรักษาพยาบาลที่เป็นบริการสาธารณะจากภาครัฐ

ในขณะเดียวกัน ผู้ผลิตรายการกำหนดเป้าหมายหรือความต้องการในชีวิตของตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันว่า มีความต้องการให้ลูกหรือหลานได้รับการศึกษาที่ดี อธิบายได้ว่า ผู้ผลิตรายการได้ใช้ “การศึกษา” เป็น “ความหวัง” สำหรับคนจน โดยเป็นหนทางที่จะทำให้คนจนมีโอกาสเปลี่ยนสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ ตัวอย่างเช่นกรณีของยายถ่อง หนูเอียด (ตอนหนึ่งที่ลิขิตให้ยายต้องสู้) ที่มีความหวังว่าหลานจะได้เรียนหนังสือสูงๆ ความหวังจึงเป็นเครื่องพันธนาการให้ยายถ่องต้องทำงานรับจ้าง และยอมรับสภาพความเป็นอยู่ที่เร้นแค้นอย่างที่ยายเรียกว่า “อดๆ ยากๆ ให้หลานได้เรียนหนังสือ” ด้วยความอดทน

สำหรับการสร้างความ “คนจน” ในขอบเขตเกี่ยวกับผลกระทบที่ตามมาของคนจนหรือความยากจน ต่อชีวิตของตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน ผู้ผลิตรายการได้ใช้กลยุทธ์หลักในการสร้างภาพแบบฉบับให้กับคนจน ซึ่งเป็นการลดทอนความเป็นมนุษย์ของคนจน โดยการติดตั้งสภาวะที่เป็นคุณลักษณะสำคัญให้กับคนจน ได้แก่ การใช้แรงงานประกอบอาชีพ การขาดโอกาสทางการศึกษา นอกจากนี้ ผู้ผลิตรายการยังได้ใช้กลยุทธ์การสร้างความเป็นอื่นในการติดตั้งความหมายการเป็นผู้ใช้แรงงานของคนจน โดยใช้การเปรียบเทียบความแตกต่างแบบคู่ตรงข้ามใน 2 ลักษณะ

ประการแรก การเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันกับผู้ดำเนินรายการ โดยเฉพาะการเปรียบเทียบลักษณะคู่ตรงข้ามผ่านร่างกาย และเครื่องแต่งกาย อาทิเช่น ป้าโอวาท จันทร์ละคร (หนึ่งชีวิตที่มีรักเป็นเดิมพัน) มีสีผิวเข้มจากการทำงานตากแดด ใบน้าอมทุกข์ ผมรวบไว้แต่ยังคงรูปร่าง สวมกางเกงสามส่วน เลื้อยัด ไม่ใส่รองเท้าในการแข่งขัน

แตกต่างจากผู้ดำเนินรายการร่างกายดูแข็งแรง มีรอยยิ้ม บางครั้งใส่แว่นกันแดด สวมเสื้อแจ๊คเก็ต และรองเท้าออกกำลัง อธิบายได้ว่า การเปรียบเทียบความแตกต่างเกี่ยวกับร่างกายและการแต่งกาย ระหว่างตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันกับผู้ดำเนินรายการ ทำให้ความหมาย “คนจน” ที่ว่า คนจนใช้ร่างกายทำงานมีความชัดเจนมากขึ้น ทั้งนี้แต่ละชนชั้นมีการใช้ร่างกาย และมีเครื่องแต่งกายที่ต่างกันไป สำหรับคนจนใช้ร่างกายทำงาน และมีเครื่องแต่งกายที่เหมาะสมสำหรับการทำงานที่ต้องเคลื่อนไหว เห็นได้จาก ตัวละครหลักคนจนส่วนใหญ่ทั้งหญิงและชายจึงใส่กางเกงสำหรับการทำงานของคนจน ที่ใช้ร่างกายที่ต้องมีเหงื่อ หรือสกปรกได้ง่าย เครื่องแต่งกายเสื้อผ้า สีเข้มหรือดำจึงเหมาะสมกับตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน

ประการที่สอง การเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่าง “เขาหรือเธอ” ตัวละครหลักคนจน กับ “เรา” ผู้ดำเนินรายการและผู้ชมโทรทัศน์ ผู้ผลิตรายการใช้วิธีการเปรียบเทียบผ่านการเล่าเรื่องของปราบ ยุทธพิชัย ผู้ดำเนินรายการ ที่เป็นคนนำเข้าเรื่อง ที่มักจะอธิบายถึงคนจนที่เป็นผู้แข่งขันว่า มีเฉพาะชีวิตด้านที่ต้องประสบกับความทุกข์ยาก หรือต้องเผชิญกับมรสุมที่เข้ามาตลอด ซึ่งแตกต่างจากชีวิตของทั่วไปที่ชีวิตจะต้องมีทั้งทุกข์และทุกข์ปะปนกันไป ตัวอย่างเช่นกรณีปราบเล่าเรื่องถึงบ้านน้อย แก้วบุปผา (ตอนหนึ่งชีวิตที่แม่ต้องแลกมาด้วยแรงงาน) ว่า “ชีวิตคนเรามีสองด้าน แต่ชีวิตของเธอฉันไม่เคยพบแสงสว่างเลย มีแต่ด้านมืดเพียงด้านเดียว” การเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่าง “เธอ” ป้าโอวาทว่ามีความแตกต่างจาก “เรา” ในที่นี้ คือ ผู้ดำเนินรายการและผู้ชมโทรทัศน์ เป็นการตอกย้ำความแตกต่างให้กับป้าโอวาทว่า คนจนต้องมีชีวิตด้านมืด เพียงด้านเดียว เป็นผู้ที่มีความทุกข์ยาก และต้องจมอยู่กับความทุกข์นั้นไปตลอดชีวิต โดยไม่อาจเปลี่ยนแปลงได้ แตกต่างจาก “เรา” ที่ชีวิตมีทั้งสุขและทุกข์

นอกจากนี้ ผู้ผลิตรายการได้ใช้กลยุทธ์การสร้างความเป็นอื่น ด้วยการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่าง “เขาหรือเธอ” ที่เป็นตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน กับ “เรา” ที่เป็นผู้ดำเนินรายการและผู้ชมโทรทัศน์ โดยเฉพาะประเด็นเรื่องความแก่ชราของ “เขาหรือเธอ” ที่แตกต่างจาก “เรา” เห็นได้จาก กรณียกย่องที่ผู้ดำเนินรายการกล่าวถึงว่า “ผู้ที่จะมาปลดหนี้กับเรา เป็นคุณยายท่านหนึ่งถึงแม้อายุจะมากแล้ว แต่ต้องทำงานหนัก เพราะมีหนี้สินอยู่ก่อนหนึ่ง” เช่นเดียวกับผู้ดำเนินรายการกล่าวถึงป้าศีลธรรมว่า “คุณป้าท่านนี้แม้อายุมากแล้วแต่ต้องทำงาน เพราะมีหนี้สินก่อนหนึ่งต้องรับผิดชอบ”

การใช้คำว่า “แต่” เป็นการกล่าวให้เห็นในเชิงความแตกต่างระหว่าง “เขาหรือเธอ” คือ ยายถ่องและป้าศีลธรรม กับ “เรา” ที่เป็นผู้ดำเนินรายการและผู้ชมโทรทัศน์ ซึ่งมีแบบแผนชีวิตของคนแก่ทั่วไปจากการรับรู้ของสังคม กล่าวคือ ลูกเป็นผู้เลี้ยงดูพ่อแม่เมื่อเข้าสู่วัยชรา อาจพักผ่อนเลี้ยงหลานอยู่กับบ้าน หรือการเข้าวัดฟังธรรมและทำบุญ มากกว่าที่ต้องมาตรากตรำทำงานหนัก อยู่ในสวนอย่างยายถ่อง หรือออกไปขายไถ่อย่างป้าศีลธรรม ผู้ผลิตรายการใช้วิธีการเชิง

เปรียบเทียบดังกล่าว เป็นการสร้างความเป็นอื่นให้กับคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน โดยเฉพาะการมีรูปแบบการดำเนินชีวิตที่แตกต่างไปจากคนทั่วไปที่คนในสังคมรับรู้

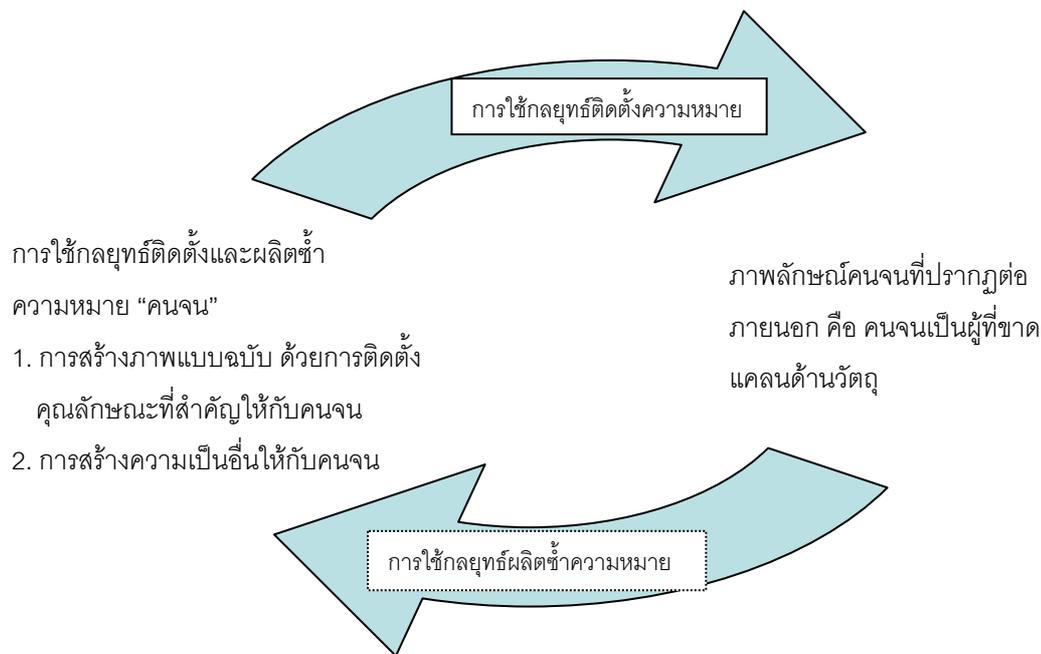
3. ภาพลักษณ์ของคนจนที่ปรากฏต่อภายนอก

ในขอบเขตเกี่ยวกับภาพลักษณ์ของคนจนที่ปรากฏต่อภายนอกว่า คนจน คือ ผู้ที่ขาดแคลนด้านวัตถุ ผู้ผลิตรายการสร้างความหมาย “คนจน” ดังกล่าวผ่านองค์ประกอบการเล่าเรื่องในรายการทุกตอน ส่วนใหญ่ผู้ผลิตรายการจะการใช้สื่อด้วยภาพ โดยเฉพาะภาพบ้านที่ทรุดโทรม อาทิเช่นในรายการตอนของบ้านน้อย แก้วบุผา (ตอนหนึ่งชีวิตที่แม่ต้องแลกมาด้วยแรงงาน) ที่ใช้ภาพบ้านสภาพทรุดโทรมผนังเป็นอิฐบร็อกไม่ได้ฉาบปูน หรือบ้านของยายถ่อง หนูเอียด (ตอนหนึ่งชีวิตที่ลิขิตให้ยายต้องสู้) ที่ตัวบ้านยกสูงชัน ฝาบ้านทำด้วยไม้ไผ่ ส่วนหลังคาเป็นสังกะสี ผุๆ ไม่แตกต่างจากสภาพบ้านของคนจนที่มาแข่งขันกับทางรายการ นอกจากผู้ผลิตรายการให้ความหมาย “คนจน” เป็นผู้ที่ขาดแคลนด้านวัตถุผ่านการสื่อด้วยภาพแล้ว มีการใช้เสียงบรรยายของผู้ดำเนินรายการกล่าวเปรียบเทียบความขาดแคลนด้านวัตถุให้กับภาพตัวแทนคนจน ปรากฏในรายการ 1 ตอน ได้แก่กรณีของพี่คำพอง แก้วมะ (ตอนหนึ่งชีวิตที่พ่อแม่ไม่ยอมแพ้) ผู้ดำเนินรายการกล่าวเปรียบเทียบบ้านของพี่คำพองว่า “บ้านของผู้ที่จะมาปลดหนี้กับเรา แตกต่างอย่างสิ้นเชิงกับบ้านทางขวามือที่ใหญ่โตมาก บ่อยครั้งที่ผู้ชายคนนี้ต้องเสียน้ำตาที่ไม่สามารถทำบ้านให้ใหญ่โตให้ลูกเมียได้อยู่อย่างสบาย”

อย่างไรก็ตาม การเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันที่ยากจนกับเพื่อนบ้านในลักษณะดังกล่าว ไม่ปรากฏอยู่ในการเล่าเรื่องถึงผู้แข่งขันคนอื่นๆ เป็นการเปรียบเทียบความแตกต่างลักษณะของการแบ่งแยกระหว่าง “เขาหรือเธอ” กับ “เรา” กล่าวคือ “เขา” ผู้ที่ด้อยอำนาจเชิงเศรษฐกิจกว่า “เรา” ผู้ดำเนินรายการที่มีการกำหนดตำแหน่งแห่งที่เดียวกับเพื่อนบ้าน ที่มีอำนาจเชิงเศรษฐกิจเหนือกว่า ดังนั้น ผู้ผลิตรายการจึงเลือกที่จะไม่สื่อสารผ่านคำบรรยายของผู้ดำเนินรายการอย่างชัดเจน เนื่องจากไม่ต้องการชี้ให้เห็นความแตกต่างระหว่างชนชั้นอย่างชัดเจน แต่อย่างไรก็ตามผู้ผลิตรายการกลับเลือกที่จะสื่อผ่านภาพที่ให้ความหมายว่า คนจนเป็นผู้ที่ขาดแคลนทางวัตถุ และผลิตซ้ำความคิดดังกล่าวปรากฏอยู่ในในรายการเกมปลดหนี้ทุกตอน ในส่วนของผู้ผลิตรายการได้สร้างความหมายภาพลักษณ์ของคนจนที่ปรากฏต่อภายนอก และใช้กลยุทธ์ในการติดตั้งความหมายดังกล่าว สรุปได้ดังนี้

ภาพที่ 5.56

แผนภาพการสร้างความหมายภาพลักษณ์ของ “คนจน” ที่ปรากฏต่อภายนอก
และกลยุทธ์ในการติดตั้งและผลิตซ้ำความหมายดังกล่าว

4. บุคลิก – นิสัยของคนจน

ผู้ผลิตรายการได้สร้างความหมาย “คนจน” ในขอบเขตเกี่ยวกับบุคลิก-นิสัยของคนจนหรือความยากจนว่า คนจนที่มีหนี้ต้องไม่คิดหนี้หนี้ คนจนต้องอดทนต่อความทุกข์ และคนจนต้องเป็นผู้ที่รักและดูแลคนในครอบครัวที่พึ่งตนเองไม่ได้ ผู้ผลิตรายการสร้างความหมาย “คนจน” ดังกล่าวผ่านองค์ประกอบการเล่นเรื่องในรายการทุกตอน โดยเฉพาะการวางบุคลิกตัวละครให้กับคนจนที่ เป็นผู้แข่งขัน และการสื่อสารด้วยภาพ มีรายละเอียดการวิเคราะห์ดังนี้

ภาพที่ 5.57

แผนภาพการสร้างบุคลิก-นิสัยให้กับคนจน และกลยุทธ์ในการติดตั้ง และผลิตซ้ำความหมายดังกล่าว

1. คนจนคือผู้ที่มีหนี้สิน และไม่คิดหนี้สิน ในรายการจำนวน 3 ตอน ตัวละครหลัก คนจนที่เป็นผู้แข่งขัน ต้องหาเงินไปใช้หนี้ที่สามีที่ป่วยหรือตายไปทิ้งไว้ให้รับผิดชอบแทน (จำนวน 3 ตอน) ได้แก่กรณีของบ้าน้อย แก้วบุปผา (ตอนหนึ่งชีวิตที่มีรักเป็นเดิมพัน) บ้าน้อยเป็นผู้ที่ต้องรับผิดชอบหนี้สินของสามีที่ตายไปแล้ว ทิ้งหนี้สินไว้เป็นมรดกให้บ้าน้อยชดใช้เป็นเงินแปดหมื่นห้าพันบาท หรือกรณีของยายถ่อง หนูเอียด (ตอนหนึ่งชีวิตที่ลิขิตให้ยายต้องสู้) ยายถ่องมีหนี้สินที่สามี กู้มาลงทุนเลี้ยงวัวแล้วล้มเหลว เพราะสามียายถ่องมาล้มป่วยลง ขณะที่บ้าน้อย แก้วบุปผา (ตอนหนึ่งชีวิตที่แม่ต้องแลกด้วยแรงงาน) ป้าโอวาทมีหนี้สินที่ต้องรับผิดชอบแทนสามีที่ป่วยเป็นอัมพฤกษ์ ในขณะเดียวกันมีรายการเกมปลดหนี้จำนวน 2 ตอน ที่ผู้แข่งขันมีหนี้สินที่กู้มาใช้จ่ายในครอบครัว ได้แก่กรณีของพิกิตติ มนต์ชล (ตอนหนึ่งชีวิตที่พอให้ได้ทั้งชีวิต) ที่เป็นหนี้สินเพราะกู้เงินมาใช้เป็นค่ารักษาพยาบาลลูกสาวที่ป่วย ขณะที่ยายถ่อง หนูเอียด (ตอนหนึ่งชีวิตที่ลิขิตให้ยายต้องสู้) ยายถ่องนำเงินที่กู้ยืมมาลงทุนเลี้ยงวัวมาใช้จ่ายเป็นค่าเล่าเรียนของหลาน และใช้จ่ายในครอบครัว นอกจากนี้ ผู้ผลิตรายการใช้เสียงสัมภาษณ์ตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน ที่กล่าวถึงหนี้สินของตนเองหรือครอบครัว ที่ต้องทำงานหาเงินมาใช้หนี้ ทั้งนี้ผู้ผลิตรายการได้สร้างบรรทัดฐานให้

คนจนที่เป็นหนี้ยี่ดื้อคือ กล่าวคือ คนจนที่เป็นหนี้ต้องไม่คิดหนี้หนี้ แต่คนจนต้องทำงานหาเงินมาใช้หนี้

2. คนจนต้องอดทนต่อความทุกข์ ผู้ผลิตรายการสร้างบุคลิก-นิสัยของให้เป็นผู้ที่อดทนต่อความทุกข์ที่ตนเองเผชิญอยู่ ผ่านองค์ประกอบการเล่าเรื่องในรายการทุกตอน โดยเฉพาะการวางบุคลิกให้กับตัวละคร โดยใช้กลยุทธ์การเชื่อมโยงกับบทบาทพ่อหรือแม่ ที่อดทนทำงานเพื่อลูกและครอบครัว การติดตั้งคุณลักษณะสำคัญให้กับคนจนดังกล่าว ผู้ผลิตรายการเป็นผู้ที่มีอำนาจในการลดทอนให้ปัญหาความยากจน เป็นปัญหาที่ต้องแก้ไขในระดับปัจเจกบุคคลหรือในระดับครอบครัว ผ่านองค์ประกอบการเล่าเรื่องในการรายการแต่ละตอน

อาทิเช่นกรณีของยายถ่อง หนูเอียด (ตอนหนึ่งชีวิตที่ลิขิตให้ยายต้องสู้) ผู้ผลิตรายการได้เสนอภาพของยายถ่องที่อดทนต่อสังขารที่แก่ชรา สะท้อนให้เห็นจากภาพยายถ่องทำงานขุดดินแล้วนั่งพัก ดังนั้น แม้ว่ายายจะมีอายุมากแล้ว ยายถ่องยังคงต้องออกไปทำงานรับจ้าง แล้วต้องอดมือกินมือ ดังที่ผู้ผลิตรายการเลือกใช้คำสัมภาษณ์ของยายถ่อง ที่สะท้อนความอดทนของยายถ่อง และเหตุผลที่ยายถ่องมีความอดทนว่า “ยายต้องอดๆ อยากๆ กินบ้างไม่กินบ้างต้องไปทำงานรับจ้าง ให้หลานได้ไปโรงเรียน” หรือกรณีของลุงพร ดีเย็น (ตอนหนึ่งชีวิตที่ต้องสู้ เลี้ยงดูครอบครัว) ผู้ผลิตรายการได้เสนอภาพของลุงพรที่ป่วยทำงานหนักไม่ได้ แต่ก็ต้องอดทนกับเจ็บป่วยและความเหนื่อยล้าออกไปทำงานกรีดยางในสวน ทั้งนี้ผู้ผลิตรายการได้สร้างให้ลุงพรเป็นพ่อที่มีความอดทนและทำงานทุกอย่างเพื่อลูกและครอบครัว โดยเลือกใช้คำสัมภาษณ์ของลุงพรตอนหนึ่งที่กล่าวถึงชีวิตของตนเองว่า “สู้ไปเรื่อยๆ ท้อได้แต่ต้องไม่ถอยเหมือนผม เพื่อลูกและเมียให้ครอบครัวมีอยู่มีกิน”

3. คนจน คือ ผู้ที่รักและดูแลคนในครอบครัวที่พึ่งตนเองไม่ได้ ผู้ผลิตรายการได้สร้างบุคลิก-นิสัยให้ “คนจน” ว่า คนจนต้องเป็นผู้ที่ต้องดูแลคนในครอบครัวที่พึ่งตนเองไม่ได้ ผ่านองค์ประกอบการเล่าเรื่องในรายการทุกตอน โดยสมาชิกในครอบครัวคนใดคนหนึ่งอาจเจ็บป่วยต้องดูแลลูกที่กำลังศึกษาเล่าเรียน มีพ่อแม่ที่ชราภาพต้องดูแล

สำหรับกลยุทธ์ในการติดตั้งความหมายดังกล่าว คือ การเชื่อมโยงกับบทบาทความเป็นแม่และภรรยา หรือบทบาทความเป็นพ่อ ในส่วนของการให้ความหมาย “คนจน” ในบทบาทแม่ที่ดูแลลูกด้วยความรักที่เสียสละ และบทบาทความเป็นภรรยาที่มีหน้าที่ดูแลสามีปรากฏในรายการเกมปลดหนี้ จำนวน 5 ตอน อาทิเช่นกรณีของบ้าน้อย แก้วบุปผา (ตอนหนึ่งชีวิตที่แม่ต้องแลกด้วยแรงงาน) ในตอนของบ้าน้อย แก้วบุปผาเป็นภาพของแม่หม้ายที่สามที่ถึงขั้นต้องทำงานเลี้ยงลูกที่ป่วย หรือกรณีของป่าไฉวาท จันทร์ละคร (ตอนหนึ่งชีวิตที่มีรักเป็นเดิมพัน) ป่าไฉวาทในบทบาทภรรยาต้องทำงานดูแลสามีที่เป็นอัมพฤกษ์ และบทบาทแม่ที่ต้องเลี้ยงดูลูกๆ ให้ได้รับการศึกษา

ในขณะที่เดียวกัน ผู้ผลิตรายการได้สร้างภาพการแสดงบทบาทความเป็นพ่อที่ต้องดูแลลูกและครอบครัว ปรากฏในรายการจำนวน 3 ตอน อาทิเช่นกรณีของพีกิตติ มนต์ชล (ตอนหนึ่งชีวิตที่พ่อให้ได้ทั้งชีวิต) ในตอนของพีกิตติเป็นภาพของพ่อ ที่ห่วงใยลูกสาวที่ป่วยด้วยโรคลิ้นหัวใจรั่ว ต้องดูแลแม่ที่แก่มากรแล้ว หลานที่พิการเดินไม่ได้ และมีเมียที่กำลังตั้งท้องลูกอีกคน หรือกรณีของพีคำพอง แก้วมะ (ตอนหนึ่งชีวิตที่พ่อไม่ยอมแพ้) เป็นภาพของพ่อที่ร้องไห้เสียใจที่ไม่มีเงินส่งลูกสาวเรียนหนังสือ ทำให้ลูกสาวต้องไปต่อยวมวยหารายได้เป็นค่าเล่าเรียนของตัวเอง

ผู้ผลิตรายการสร้างความหมาย “คนจน” ว่า เป็นผู้ต้องดูแลคนในครอบครัวที่พึ่งตนเองไม่ได้ โดยใช้กลยุทธ์การเชื่อมโยงบทบาทแม่หรือแม่ที่ดีในการติดตั้งความหมาย ซึ่งตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันแสดงบทบาทแม่ ที่มีความเสียสละและอดทนทำงานทุกอย่างเพื่อลูกและครอบครัว เช่นเดียวกับภาพของพ่อที่รักลูกและครอบครัว ผู้ผลิตรายการได้ลดทอนให้ความหมาย “คนจน” กลายเป็นปัญหาที่ต้องแก้ไขในครอบครัว โดยเฉพาะเมื่อความเป็นคนจนผนวกเข้ากับภาพอุดมคติของบทบาทของความเป็นพ่อและแม่ ดังนั้น คนจนที่เป็นพ่อหรือแม่ จึงมีหน้าที่จะต้องกระทำการที่แสดงออกถึงความรับผิดชอบต่อคนในครอบครัว ตามที่สังคมสร้างบทบาทนั้นไว้ให้ถือปฏิบัติ มากกว่าที่จะเปลี่ยนแปลงสภาพความไม่เท่าเทียมกันจากสังคมภายนอก

นอกจากนี้ ผู้ผลิตรายการใช้อำนาจดำเนินผู้ที่จะละเมิดความหมาย “คนจน” ผ่านผู้ดำเนินรายการและใช้เสียงสัมภาษณ์ของตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน ปรากฏอยู่ในรายการตอนของลุงสา วงศ์คำชัย (ตอนหนึ่งพรหมลิขิตให้รับกรรม) ที่ภรรยาของลุงสาทอดทิ้งลูกให้สามีเลี้ยงเพียงลำพัง โดยผู้ดำเนินรายการกล่าวดำเนินภรรยาของลุงสาในเชิงเปรียบเทียบกับหมาหรือแมวว่า “เขาไม่มีวันทิ้งลูกแน่นอน ขนาดหมาหรือแมวยังไม่ทิ้งลูกในไส้” ผู้ผลิตรายการใช้วิธีการเชิงเปรียบเทียบดังกล่าว เป็นการสร้างบรรทัดฐานจากชนชั้นกลางที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจกำหนดให้คนจนยี่ดื้อ ซึ่งทำให้คนจนต้องรับผิดชอบต่อครอบครัวของตนเอง มากกว่าที่จะเรียกร้องให้เกิดการแก้ไขปัญหาจากสังคมหรือโครงสร้าง ทั้งนี้กล่าวดำเนินด้วยถ้อยคำที่รุนแรง อธิบายได้ว่า เมื่อคนจนละเมิดแบบแผนที่กำหนดโดยผู้ดำเนินรายการชนชั้นกลางคนเมือง สังคมต้องเข้าไปรับผิดชอบต่อแก้ไขปัญหาแทนปัจเจกบุคคล ซึ่งผลประโยชน์ที่เคยตกเป็นของชนชั้นกลางคนเมือง อาจต้องนำไปแก้ไขให้กับปัญหาของคนจน

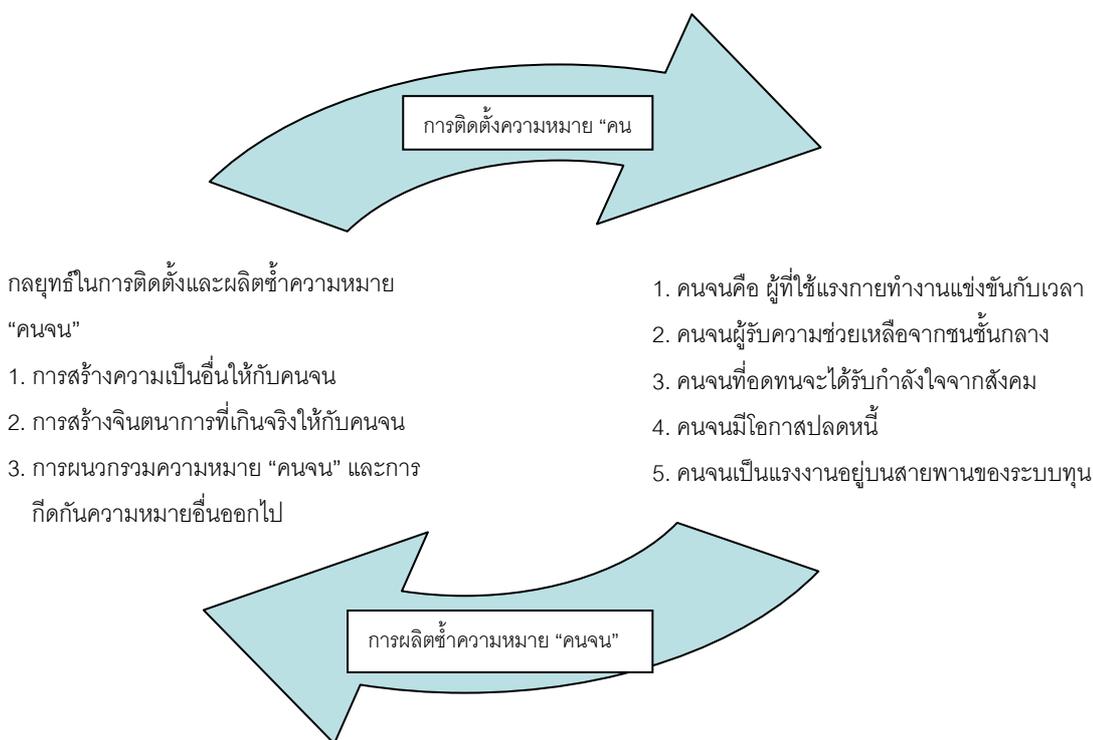
4. วิธีการแก้ไขปัญหาคนจนหรือความยากจน

ผู้ผลิตรายการได้สร้างความหมาย “คนจน” ในขอบเขตเกี่ยวกับวิธีการแก้ไขปัญหาคนจนหรือความยากจน ผ่านองค์ประกอบการเล่าเรื่องในรายการทุกตอน โดยเฉพาะองค์ประกอบด้านการวางบุคลิกให้กับผู้ดำเนินรายการ วิธีการแข่งขัน และรางวัลในการแข่งขัน ทั้งนี้ผู้ผลิตรใช้กลยุทธ์หลักในการติดตั้งความหมาย ประกอบด้วยกลยุทธ์การสร้างความเป็นอื่นให้กับคนจน

กลยุทธ์การสร้างจินตนาการที่เกินจริงให้กับคนจน และกลยุทธ์ผนวกคนจนให้เป็นแรงงานในระบบทุนนิยม มีรายละเอียดดังนี้

ภาพที่ 5.58

แผนภาพการสร้างความหมายวิธีการแก้ไขปัญหาคคนจน และกลยุทธ์ในการติดตั้งและผลิตซ้ำความหมายดังกล่าว

1. คนจน คือ ผู้ที่ใช้แรงกายทำงานแข่งขันกับเวลา ผู้ผลิตรายการสร้าง ความหมาย "คนจน" ดังกล่าว ผ่านองค์ประกอบการเล่าเรื่องโดยเฉพาะวิธีการแข่งขันปลดหนี้ครั้งแรกและการปลดหนี้ครั้งหลัง ผู้ผลิตรายการได้ออกแบบเกมการแข่งขันที่เลียนแบบการทำงานในระบบทุนนิยมที่กำหนดให้ผู้ใช้แรงงานใช้เวลาให้น้อยที่สุดให้ได้ผลผลิตมากที่สุด เช่นเดียวกับที่ขายถ่วง หนูดเอียด (ตอนหนึ่งชีวิตที่ลิขิตให้ขายต้องสู้) ที่ต้องประกอบด้ามพั่วให้ได้ 3 ด้ามในเวลาเร็วที่สุดสำหรับการแข่งขันปลดหนี้ครั้งแรก และการบรรจุหมากแห้งให้ได้เร็วที่สุดในการแข่งขันปลดหนี้ครั้งหลัง ทั้งนี้ผู้ผลิตรายการให้อำนาจในการกำหนดกติกาผ่านปราบ ยุทธพิชัย ผู้ดำเนินรายการที่นำเข้าเรื่อง ขณะที่ดีอ้วน ผู้ดำเนินรายการนำเล่นเกมเป็นผู้มีอำนาจในการควบคุมให้ขายถ่วงปฏิบัติตามกติกาที่กำหนดไว้ อธิบายได้ว่า คนจนขาดอำนาจในการควบคุมร่างกายในการทำงาน โดยต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ผู้ดำเนินรายการชนชั้นกลางคนเมืองกำหนดขึ้น ซึ่งผู้ผลิตรายการได้ผลิตซ้ำ

ความสัมพันธ์ในการผลิตภายใต้ระบบทุนนิยม ที่คนจนจะมีคุณค่าต่อระบบทุนนิยมก็ต่อเมื่อคนจนได้ใช้แรงงานในการสร้างผลผลิตตามความต้องการของชนชั้นกลางที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจ

2. คนจนคือผู้รับความช่วยเหลือจากชนชั้นกลาง ผู้ผลิตรายการสร้างความหมาย “คนจน” ดังกล่าว ผ่านองค์ประกอบการเล่าเรื่อง โดยเฉพาะการวางบุคลิกให้กับตัวละครหลัก คนจนให้เป็นผู้ที่รับความช่วยเหลือ ในทางตรงข้ามได้วางบุคลิกให้กับผู้ดำเนินรายการเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือ อธิบายได้ว่า การสร้างความหมาย “คนจน” เป็นผู้รับความช่วยเหลือจากชนชั้นกลาง เป็นการกำหนดสถานภาพทางสังคมที่ไม่เท่าเทียมกัน โดยเฉพาะการให้คนจนเป็นผู้รับการอุปถัมภ์ค้ำชู จากผู้ดำเนินรายการชนชั้นกลางคนเมืองที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจเหนือกว่า โดยเฉพาะการแสดงความรู้สึกเห็นอกเห็นใจที่แสดงให้เห็นถึงอำนาจที่แตกต่างกันของตัวละครหลักคนจนกับผู้ดำเนินรายการชนชั้นกลางคนเมือง ทั้งนี้ผู้ผลิตรายการได้ใช้อำนาจที่เหนือกว่าทางเศรษฐกิจเห็นได้จากความรู้สึกเห็นอกเห็นใจหรือการให้ความช่วยเหลือ ซึ่งเป็นข้ออ้างอันชอบธรรมที่ให้อำนาจในการใช้กล้องเข้าไปสำรวจชีวิตของตัวละครหลักคนจนในพื้นที่ส่วนตัวของคนจน ในขณะที่ผู้ดำเนินรายการยังมีอำนาจในการกำหนดประเด็นสัมภาษณ์ โดยเฉพาะการตอกย้ำความรู้สึกสะเทือนอารมณ์ให้เกิดขึ้นกับความละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันที่เป็นผู้ตอบคำถาม

3. คนจนที่อดทนจะได้รับกำลังใจจากสังคม ผู้ผลิตรายการสร้างความหมาย “คนจน” ดังกล่าว ผ่านองค์ประกอบการเล่าเรื่อง โดยเฉพาะการวางบุคลิกให้กับผู้ชมการแข่งขันรวมทั้งเจ้าหน้าที่ภาครัฐ และผู้ดำเนินรายการ ให้เป็นผู้ที่นั่งตบมือและส่งเสียงให้กำลังใจกับตัวละครหลักคนจน ในการแข่งขันปลดหนี้ทั้งสองช่วงหลักของรายการ ในทางตรงข้ามตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน ที่ต้องใช้แรงกายทำงานด้วยความรวดเร็ว ให้สำเร็จตามกติกาที่กำหนดไว้ ภาพที่ตัดสลับระหว่างความเหนื่อยหอบและเหงื่อที่ไหลบนใบหน้าของของ “ผู้แข่งขันคนจน” แตกต่างอย่างสิ้นเชิงกับ “ผู้ชมเกมการแข่งขัน” ที่ใบหน้าแสดงออกถึงความรู้สึกตื่นเต้น อาทิเช่น กรณีสองลูกสาว วงศ์คำชัย (ตอนหนึ่งที่พรหมลิขิตให้รับกรรม) ในการปลดหนี้ช่วงแรก ลูกสาวต้องวิ่งนำอาสนะไปปูในจุดที่กำหนดไว้ 3 ผืน ภายในเวลาหนึ่งนาทีครึ่ง และในช่วงการปลดหนี้ครึ่งหลัง ลูกสาวต้องวิ่งเอาข้าวเหนียว ไปนั่งบนเตาที่กำหนดไว้ 3 หลัง ให้เสร็จภายในเวลาหนึ่งนาทีครึ่ง ผู้ผลิตรายการมีการใช้ภาพลูกสาวที่วิ่งแข่งขันให้ทันเวลาตัดสลับกับผู้ชมที่ตบมือเชียร์ ทั้งนี้ยิ่งลูกสาวมีความเหนื่อยมากเท่าไร บวกกับเวลาในการแข่งขันที่ลดน้อยลง ลูกสาวยิ่งต้องเร่งทำงานแข่งขันกับเวลาที่ลดน้อยลง โดยผู้ชมเกมการแข่งขันจะยิ่งรู้สึกตื่นเต้นมากยิ่งขึ้น อธิบายได้ว่า คนจนที่เป็นผู้แข่งขันเป็นผู้ที่สร้างความสุขให้กับชนชั้นกลาง โดยผู้ชมเกมการแข่งขันมีอำนาจในการจับจ้องการใช้ร่างกายของตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน ทั้งนี้ผู้ผลิตรายการได้ใช้ความรู้สึกการให้กำลังใจ หรือความเห็นอกเห็นใจ ฉาบไว้เบื้องหน้าเพื่อใช้ประโยชน์ร่างกายจากตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน ในการสร้างความสุขสนุกสนานตื่นเต้นให้กับตนเอง

4. คนจนมีโอกาสปลดหนี้ ผู้ผลิตรายการสร้างความหมาย “คนจน” ดังกล่าว ผ่านองค์ประกอบการเล่าเรื่อง โดยเฉพาะการวางบุคลิกให้คนจนมีความต้องการหรือเป้าหมายในชีวิตว่าต้องการปลดหนี้ รวมถึงการกำหนดโครงเรื่องให้ตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันทุกคนสามารถปลดหนี้ได้ และการใช้รางวัลที่เป็นสัญลักษณ์ของการแก้ไขปัญหาหนี้ในมิติทางเศรษฐกิจในระดับปัจเจกบุคคล ควบคู่ไปกับการใช้ภาพแสดงความรู้สึกดีใจที่คนจนสามารถปลดหนี้ได้อาทิเช่นกรณีของป่าสีลธรรม ต้นตุลา (ตอนหนี้ชีวิตที่แม่แพ้ไม่ได้) ที่ผู้ผลิตรายการเล่าเรื่องที่เป็นการสร้างความหมาย “คนจน” ผ่านผู้ดำเนินรายการ และคำสัมภาษณ์ของป่าสีลธรรม ที่เป็นกาให้คำนิยาม “คนจน” ของป่าสีลธรรมเอง โดยป่าสีลธรรมทำงานขายไก่ย่าง แบบหามรุ่งหามค่ำ แต่ยังไม่เงินไปใช้หนี้ที่ติดมานับสิบปี ป่าสีลธรรมใช้ความสามารถในการประกอบอาชีพของตนเอง คือการทำไก่ย่างขาย และการขี้อายานส่ง มาใช้ในการแข่งขัน ปลดหนี้ ซึ่งป่าสีลธรรมได้รับเงินรางวัลไปปลดหนี้ที่ติดมาสิบกว่าปีได้ ดังนั้น การสร้างความหมาย “คนจน” ว่า คนจนมีโอกาสปลดหนี้ จึงเป็นการสร้าง “โอกาส” และ “ความหวัง” ทำให้คนจนมีความอดทนกับชีวิตที่ทุกข์ยากของตนต่อไปได้

5. คนจนเป็นแรงงานอยู่บนสายพานของระบบทุนนิยม ผู้ผลิตรายการได้สร้างความหมาย “คนจน” ดังกล่าว ผ่านช่วงเวลาในการแข่งขันเป็นพื้นที่ในจินตนาการ ทำให้ตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันได้รับ “โอกาส” และ “เงินรางวัล” ที่ไม่เกิดขึ้นได้จริงในโลกความเป็นจริง ทั้งนี้ผู้ผลิตรายการได้ใช้กลยุทธ์การผนวกคนจนเข้าเป็นแรงงานในระบบทุนนิยม เช่นกรณีของป่าสีลธรรม (ตอนหนี้ชีวิตที่แม่แพ้ไม่ได้) ที่ต้องทำงานหนักมาตลอดสิบกว่าปี แต่ก็ยังไม่มีทางหาเงินมาใช้หนี้ได้สำเร็จ ในทางตรงข้ามป่าสีลธรรมกลับสามารถชนะเกมการแข่งขันและนำเงินไปปลดหนี้ได้ ภายใต้การใช้เวลาเพียง 30 นาทีของรายการเท่านั้น ตลอดทั้งปีที่มีการออกอากาศจะมีตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน 36 คน ซึ่งผู้ผลิตรายการได้กำหนดเงื่อนไขเบื้องต้นในการแข่งขันว่า ต้องเป็นผู้ใช้ร่างกายสร้างผลผลิตได้ ซึ่งหมายถึงการเป็นแรงงานที่มีคุณค่าสำหรับระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม และตัวอย่างของความล้มเหลวของตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน ยังเป็นการสร้างหวังให้กับคนจนคนอื่น มีความอดทนกับการเป็นแรงงานอยู่บนสายพานของระบบทุนนิยมต่อไป

สำหรับการสร้างความ “คนจน” ในขอบเขตเกี่ยวกับวิธีการแก้ไขปัญหาคนจนหรือความยากจน ผู้ผลิตรายการได้ใช้กลยุทธ์ในการติดตั้งความหมายดังกล่าว สรุปได้ดังนี้

ประการแรก กลยุทธ์การสร้างความเป็นอื่นให้กับตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน ผู้ผลิตรายการใช้การเปรียบเทียบความแตกต่าง ระหว่างผู้ดำเนินรายการกับตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน ทั้งนี้ความแตกต่างได้ทำให้ความหมาย “คนจน” ที่ผู้ผลิตรายการต้องการติดตั้งมีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการกำหนดตำแหน่งแห่งที่ให้ตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน

เป็นผู้ที่ต้องเผชิญกับความยากลำบากในชีวิต และมีหนี้สินที่เกิดจากการทำมาหากิน ในทางตรงข้ามกับผู้ผลิตรายการชนชั้นกลางคนเมือง ได้กำหนดฐานะของตนเองไว้เป็นผู้นำปัจจัยความช่วยเหลือโดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจสำหรับให้คนจนนำไปใช้ปลดหนี้ ดังนั้น จุดยืนของผู้ผลิตรายการจึงเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือ ซึ่งมีอำนาจเหนือกว่าคนจนที่เป็นผู้รับความช่วยเหลือ

สำหรับอำนาจทางเศรษฐกิจได้สร้างสถานภาพให้กับผู้ดำเนินรายการ ให้เหนือกว่าคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน เห็นได้จาก ผู้ดำเนินรายการเป็นผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน และผู้ผลิตรายการเลือกใช้คำสัมภาษณ์ของคนจนที่เป็นผู้แข่งขันยืนยันคำกล่าวนั้น รวมถึงการแสดงความเห็นอกเห็นใจความทุกข์ของคนจน และมีอำนาจในการกำหนดกติกาการแข่งขันในรายการ ขณะที่คนจนที่เป็นผู้แข่งขันต้องปฏิบัติเงื่อนไขที่วางไว้ ในท้ายที่สุดคนจนเป็นผู้รับเงินรางวัลจากผู้ผลิตรายการ โดยผู้ดำเนินรายการใช้อำนาจในการควบคุมเกมการแข่งขันผ่านนาฬิกาจับเวลาและนกหวีด นอกจากนี้ ผู้ผลิตรายการยังเป็นผู้ที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจที่เหนือกว่า ตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันอย่างชัดเจน โดยเฉพาะการสนับสนุนเงินรางวัลให้คนจนไปปลดหนี้ สำหรับกลยุทธ์การเปรียบเทียบการกระทำในเกมการแข่งขันแบบคู่ตรงข้ามที่ผู้ผลิตรายการใช้ติดตั้งความหมาย “คนจน” ในขอบเขตเกี่ยวกับวิธีการแก้ไขปัญหาคอนจนหรือความยากจน สรุปได้ดังนี้

ตารางที่ 5.26

การใช้กลยุทธ์การเปรียบเทียบแบบคู่ตรงข้ามที่ผู้ผลิตรายการใช้ติดตั้งความหมาย “คนจน”
ในขอบเขตเกี่ยวกับวิธีการแก้ไขปัญหาคอนจนหรือความยากจน

คนจนผู้รับความช่วยเหลือจากชนชั้นกลาง		
กลยุทธ์การเปรียบเทียบการกระทำ ในเกมการแข่งขันแบบคู่ตรงข้าม	ผู้ดำเนินรายการ	ตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน
กติกา	ผู้กำหนดกติกา	ปฏิบัติตามกติกา
ความรู้สึก	ความเห็นอกเห็นใจ	ความทุกข์จากความยากจนและเป็นหนี้
นกหวีด และนาฬิกาจับเวลา	ใช้ออกคำสั่ง และ ควบคุมการแข่งขัน	รับคำสั่ง และเคลื่อนไหวร่างกายตามการ ควบคุม
รางวัล	มอบเงินรางวัล	รับเงินรางวัล

ประการที่สอง กลยุทธ์การสร้างจินตนาการที่เกินจริงให้กับคนจน (Fantasy) การอ้างอิงถึงจินตนาการเกินจริงเป็นการกล่าวถึงความจริงบางส่วน ขณะที่มีความหมายในระดับลึกที่ไม่ได้พูดถึง (deeper meaning) ในส่วนของการอ้างอิงถึงจินตนาการเกินจริง ผู้ผลิตรายการได้ใช้เวลาในช่วงทำายให้ตัวละครหลักที่เป็นผู้แข่งขัน หรือใช้เสียงบรรยายกล่าวเป็นบทสรุปทิ้ง ประกอบกับการใช้ภาพคนจนผู้เป็นผู้แข่งขันเดินนำเงินไปใช้หนี้ที่ธนาคาร เป็นกลวิธีหนึ่งที่ทำให้ผู้ชมที่ติดตามมาตลอดรายการรับรู้ ว่า คนจนที่มีชีวิตที่ยากลำบาก สามารถนำเงินไปปลดหนี้ของตนได้แล้ว ตัวอย่างของการใช้เสียงที่แสดงความรู้สึกดีใจที่ตนเองปลดหนี้ได้ อาทิเช่น

ลุงพร ยืนดี (ตอนหนี้ชีวิตที่ต้องสู้เพื่อเลี้ยงดูครอบครัว)

“สู้ไปเรื่อยๆ ทำได้แต่ต้องไม่ถอยเหมือนผม”

พีทิตติ มนัสชล (ตอนหนี้ชีวิตที่พอให้ได้ทั้งชีวิต)

“บางคนที่มีความลำบากก็อย่าเพิ่งท้อครับ ก็ทำความดีต่อไป”

ป้าโอวาท จันทร์ละคร (ตอนหนี้ชีวิตที่มีรักเป็นเดิมพัน)

“วันนี้ป้ารู้สึกดีและและภูมิใจมากที่สุดที่ป้าเคยมีมา”

ลูกสาวของป้าน้อย แก้วบุปผา (ตอนหนี้ชีวิตที่แม่ต้องแลกด้วยแรงงาน)

“ชีวิตคงจะดีขึ้นต่อไปเรื่อยๆ เมื่อไม่มีหนี้แล้ว”

ผู้ผลิตรายการให้ความหมาย “คนจน” อ้างอิงอิงอยู่กับความรู้สึกดีใจจากการปลดหนี้ และแสดงตัวอย่างความสำเร็จของคนจนในรายการแต่ละตอน ซึ่งอาจเป็นปัจจัยกระตุ้นให้ผู้ชมรับรู้จินตนาการที่ผู้ผลิตรายการสร้างไว้ผ่านคนจนที่เป็นผู้แข่งขันว่า ตนเองอาจจะได้รับโอกาสในการปลดหนี้ในสักวันหนึ่งได้ “อย่าเพิ่งท้อครับ ก็ทำความดีต่อไป”

แต่อย่างไรก็ตาม การสร้างความหมายที่อ้างอิงอยู่กับจินตนาการดังกล่าว อาจเป็นความจริงบางส่วนนำเสนอให้ผู้ชม โดยมีความหมายในระดับลึกที่ไม่ได้พูดถึง (deeper meaning) กล่าวคือ ตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันยังต้องเผชิญกับความยากจนในมิติอื่นๆ นอกจากการให้ความหมาย “คนจน” เชิงเศรษฐกิจในระดับปัจเจกบุคคล ดังนั้น แม้อาโอวาทจะปลดหนี้ได้ ซึ่งเป็นแก้ไขปัญหาเชิงเศรษฐกิจในระดับปัจเจกบุคคล แต่ป้าโอวาทยังต้องดูแลสามีที่ป่วยเป็นอัมพฤกษ์ และยังต้องทำงานหนักต่อไปให้ลูกๆ ได้รับการศึกษา เช่นเดียวกับลุงพรที่ป่วยทำงานหนักไม่ได้ หรือลูกสาวพีทิตติที่ป่วยด้วยโรคคลื่นหัวใจ

ในขณะเดียวกัน ตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันบางคนก็ปลดหนี้ได้สำเร็จ กลับเข้าสู่วงจรของความยากจนและหนี้สินอีกครั้ง ทั้งนี้เนื่องจากสาเหตุของปัญหาคนจนหรือความยากจนในระดับโครงสร้างหรือสังคมยังไม่รับการแก้ไข ดังที่ผู้ควบคุมการผลิตรายการกล่าวถึงชีวิตคนจนส่วนหนึ่งว่า “จริงๆ แล้วมันเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิต บางคนที่เคยมาปลดหนี้แล้วปลดหนี้ได้ทั้งหมด ออกไปทำมาหากินแล้วไปเป็นหนี้ซ้ำมันก็มี มีเพราะว่าหนึ่งคุณไม่มีความรู้ในการประกอบ

อาชีพ ปฏิเสธไม่ได้ว่าเห็นคนอื่นรวยแล้วตัวเองอยากรวยบ้าง แต่ตัวเองไปทำแล้วไม่มีความรู้” (สราวุธ แก้วประดับ, สัมภาษณ์)

ประการที่สาม กลยุทธ์การผนวกรวมความหมาย “คนจน” และการกีดกันความหมายอื่นออกไป ผู้ผลิตรายการให้ความหมาย “คนจน” โดยใช้กลยุทธ์การผนวกรวมความหมาย และกีดกันความหมายอื่นออกไป กล่าวคือ ผู้ผลิตรายการมีการผนวกรวมคนจนเข้าไว้ในระบบทุนนิยม ขณะเดียวกันกลับกีดกันให้คนจนเป็นผู้ใช้แรงงานในกระบวนการผลิตภายใต้เศรษฐกิจระบบทุนนิยม ทั้งนี้ผู้ผลิตรายการได้ใช้กลยุทธ์การผนวกรวมความหมายและกีดกันความหมายดังกล่าวผ่านเกมปลดหนี้ทั้ง 2 ช่วงรายการ ดังที่ายถ่อง หนูเอียด (ตอนหนึ่งชีวิตที่ลิขิตให้ยายต้องสู้) ต้องรีบประกอบด้ามพั่ว 3 ด้ามให้เสร็จภายในเวลาหนึ่งนาที่ครึ่ง หรือป่าโอวาท จันทรละคร (ตอนหนึ่งชีวิตที่มีรักเป็นเดิมพัน) วิ่งยกที่นอน 3 หลัง ไปไว้ที่เตียง 3 หลัง ภายในเวลาหนึ่งนาที่ครึ่ง

อธิบายได้ว่า ผู้ผลิตรายการมีการออกแบบการแข่งขัน โดยเลียนแบบการทำงานในระบบทุนนิยม ทั้งนี้ตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันต้องยึดหลักการแข่งขัน ที่อ้างอิงกับหลักการทำงานในระบบทุนนิยม คือ คนจนต้องใช้ร่างกายทำงานให้ได้ผลผลิตมากที่สุด ภายในเวลาที่น้อยที่สุด ในขณะที่เดียวกันการผนวกรวมความหมาย และกีดกันความหมายอื่นออกไปดังกล่าว ผู้ผลิตรายการได้ผลิตข้อความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันในกระบวนการผลิต กล่าวคือ ผู้ผลิตรายการใช้อำนาจผ่านผู้ดำเนินรายการในการกำหนดกติกา และเงื่อนไขเรื่องเวลา โดยใช้รางวัลคือเงิน ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของความมั่งคั่งร่ำรวยของระบบเศรษฐกิจทุนนิยม เป็นเครื่องมือที่สร้างแรงจูงใจ เพื่อสร้างความหวังให้กับคนจนในช่วงท้ายของรายการ

ในทางตรงกันข้ามกับตัวละครหลักคนจน ที่ทางผลิตรายการได้ผนวกความหมายให้ เป็นตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขัน โดยเงื่อนไขเบื้องต้นต้องเป็นผู้ใช้ร่างกายสร้างผลผลิตได้ ซึ่งหมายถึงการเป็นแรงงานที่มีคุณค่าสำหรับระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม อีกทั้งยังต้องสามารถใช้ร่างกายทำงานแข่งขันกับเวลาได้ กล่าวคือ เวลาของระบบทุนนิยมจะมีคุณค่าก็ต่อเมื่อก่อให้เกิดผลผลิตได้ ทั้งนี้หากตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันสามารถทำตามเงื่อนไขได้ ถือได้ว่าเป็นคนดีของระบบทุนนิยมที่สมควรจะได้รับรางวัล คือ เงินสำหรับการปลดหนี้ ขณะที่ตัวละครหลักคนจนที่เป็นผู้แข่งขันบางคนที่ไม่ชนะการแข่งขัน ก็ให้ถือว่าเป็นกรรมหรือโชคชะตาของตนที่กำหนดไว้แล้ว ซึ่งเป็นการทำให้การสร้างความหมาย “คนจน” ที่เป็นเรื่องทางวัฒนธรรมกลายเป็นภาวะทางธรรมชาติ ที่คนจนไม่อาจเปลี่ยนแปลงได้

ทั้งนี้อาจกล่าวโดยสรุปภาพรวมเกี่ยวกับการสร้างความหมาย “คนจน” และกลยุทธ์หลักในการติดตั้งความหมาย “คนจน” ของรายการเกมปลดหนี้ ได้ดังนี้

ตารางที่ 5.27

การสร้างความหมาย “คนจน” และกลยุทธ์การติดตั้งความหมาย ผ่านองค์ประกอบการเล่าเรื่อง และองค์ประกอบของรายการเกมโชว์

การสร้างความหมาย “คนจน”	กลยุทธ์หลักการติดตั้งความหมาย
1. สาเหตุของคนจนหรือความยากจน <ul style="list-style-type: none"> - คนจนคือผู้ที่ล้มเหลวในการลงทุนประกอบอาชีพ - คนจนคือ ผู้ที่เกิดมาขาดใช้เวรกรรม - คนจนคือ ผู้ที่ชีวิตถูกกำหนดจากโชครชะตาหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ 	1. การทำให้เห็นความจริงเพียงบางส่วน โดยไม่ได้พูดถึงความจริงระดับลึกของสาเหตุหรือการแก้ไขปัญหาเชิงโครงสร้าง 2. การสร้างภาพแบบฉบับ เป็นการลดทอนตัวตนการติดตั้งสารัตถะที่มีลักษณะสำคัญให้กับ “คนจน” 3. การสร้างความเป็นอื่น ด้วยการแบ่งแยกระหว่าง “เรา” ผู้ดำเนินรายการที่เป็นชนชั้นกลาง กับ “เขาหรือเธอ” ที่เป็นคู่แข่งชั้น 4. การอ้างอิงความหมาย “คนจน” กับเรื่องของ “กรรม” และ “สิ่งศักดิ์สิทธิ์” ให้มีอำนาจในการกำหนดชะตาชีวิตของ “คนจน” ซึ่งเป็นการทำให้เรื่องทางวัฒนธรรมกลายเป็นเหมือนกับภาวะทางธรรมชาติ ที่ “คนจน” ไม่อาจเปลี่ยนแปลงได้ 5. กลยุทธ์การผนวกคนจนให้เป็นแรงงานในระบบทุนนิยม
2. ผลที่ตามมาจกความยากจน <ul style="list-style-type: none"> - คนจนคือผู้ที่มีอาชีพใช้แรงงาน - คนจนเป็นผู้ขาดโอกาสทางการศึกษา 	
3. ภาพลักษณ์ของคนจนที่ปรากฏต่อภายนอก <ul style="list-style-type: none"> - คนจนเป็นผู้ที่ขาดแคลนทางเศรษฐกิจ 	
4. บุคลิก – นิสัยของคนจน <ul style="list-style-type: none"> - คนจนคือผู้ที่มีหนี้สิน และไม่คิดหนี้หนี้ - คนจนคือผู้ที่มีความอดทนต่อความทุกข์ - คนจนคือผู้ที่รักและดูแลคนในครอบครัว 	
5. วิธีการแก้ไขปัญหาของคนจนหรือความยากจน <ul style="list-style-type: none"> - คนจนคือ ผู้ที่ใช้แรงกายทำงานแข่งขันกับเวลา - คนจนเป็นผู้รับความช่วยเหลือจากชนชั้นกลาง - คนจนที่มีความอดทนจะได้รับกำลังใจจากสังคม - คนจนมีโอกาสดลดหนี้ - คนจนเป็นแรงงานบนสายพานการผลิตในระบบทุนนิยม 	

จากการสร้างความหมาย “คนจน” ทั้งห้าส่วนดังกล่าว อันประกอบด้วยสาเหตุของคนจนหรือความยากจน ผลที่ตามมาของคนจนหรือความยากจน ภาพลักษณ์ของคนจนที่ปรากฏต่อภายนอก บุคลิก – นิสัยของคนจน และวิธีการแก้ไขปัญหาของคนจนหรือความยากจน ผู้วิจัยได้นำไปให้ผู้รับสารคนจนถอดรหัสหรือตีความหมาย “คนจน” ตามที่รายการเกมปลดหนี้เข้ารหัสไว้ ซึ่งเป็นรายละเอียดที่ผู้วิจัยจะนำเสนอผลการวิจัยในบทต่อไป